
Funded
by the European Union
and the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

**Zajednički projekat Evropske unije i Saveta Evrope
„Jačanje kapaciteta policije i pravosuđa za borbu protiv korupcije u Srbiji” (PACS)
www.coe.int/pacs**

Tehnički dokument

**ANALIZA RIZIKA U CILJU PROCENE REGULATORNIH I
ORGANIZACIONIH PREPREKA EFIKASNIM ISTRAGAMA I POSTUPCIMA
U KRIVIČNIM DELIMA KORUPCIJE**

*Pripremili Stanko Bejatović, Jovan Ćirić, Đorđe Đorđević, Marina Matić, Nataša
Mrvić-Petrović, Milan Škulić, eksperti Saveta Evrope u saradnji sa Sekretarijatom
Saveta Evrope*

Mart 2014. godine

ECCU-PACS SERBIA-TP9-2014

SADRŽAJ

I Uvod	4
II Međunarodni antikorupcioni krivičnopravni standardi i primeri njihove implementacije u stranim zakonodavstvima.....	9
Najvažniji međunarodni standardi u vezi krivičnih dela korupcije i karakteristika krivičnog postupka	9
Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije.....	10
Krivičnopravna konvencija Saveta Evrope o korupciji	14
Drugi dokumenti evropskih međunarodnih organizacija.....	18
Aktivnosti GRECO u Republici Srbiji.....	19
Primeri implementacije međunarodnih antikorupcionih standarda u stranim zakonodavstvima.....	20
Hrvatska	21
Slovenija	25
Rumunija	28
Bugarska.....	33
Zaključci i eventualni rizici	37
III Krivičnopravni okvir suzbijanja korupcije u Republici Srbiji.....	38
Krivična dela korupcije u zakonodavstvu Republike Srbije.....	38
Definisanje krivičnih dela korupcije.....	38
Zloupotreba službenog položaja	41
Trgovina uticajem.....	42
Primanje mita	43
Davanje mita	44
Zloupotreba položaja odgovornog lica	45
Zloupotreba u vezi sa javnom nabavkom	46
Statistički podaci o krivičnim delima korupcije u periodu od 2006. do 2012. godine .	46
Obim i dinamika krivičnih dela korupcije	46
Karakteristike kaznene politike sudova.....	50
Zaključci i eventualni rizici	57
IV Krivičnoprocesno zakonodavstvo Republike Srbije u funkciji sprečavanja korupcije	59
Procesni mehanizam primene posebnih dokaznih radnji (istražnih tehnika).....	59
Opšte napomene o krivičnom procesnom zakonodavstvu kao instrumentu efikasnosti borbe protiv korupcije.....	59
Pozitivno krivično procesno zakonodavstvo Srbije kao instrument efikasnosti borbe protiv korupcije (usaglašenost sa međunarodnim pravnim dokumentima i iskustva u primeni)	61
Krivično procesno zakonodavstvo Srbije i međunarodni antikorupcioni standardi	61
Organizacija pravosuđa kao faktor efikasnosti antikoruptivnog delovanja	64
Međusobni odnosi i saradnja krivičnoprocesnih subjekata kao faktor efikasnosti suprodstavljanja koruciji	67
Zloupotreba norme i efikasnost suprotstavljanja korupciji.....	68
Zaključci i eventualni rizici	70
V Efikasnost sprečavanja korupcije u Srbiji po ocenama sudija i javnih tužilaca i primerima iz sudske prakse.....	73
Stavovi sudija i javnih tužilaca o raširenosti korupcije i efektima njenog sprečavanja radom pravosudnih organa	73

Podaci o ispitanicima.....	74
Ocene o zastupljenosti korupcije u Srbiji i efikasnosti državne reakcije	75
Ocena kvaliteta zakonskih opisa krivičnih dela korupcije.....	78
Ocene adekvatnosti kaznenih politika zakonodavca, sudova i efikasnosti rada pravosudnih organa.....	82
Zaključci i eventualni rizici	90
VI Koruptivna krivična dela u praksi sudova u Srbiji.....	92
Slučajevi klasičnog podmićivanja (primanja i davanja mita)	92
Slučaj 1	92
Slučaj 2	94
Slučaj 3	95
Slučaj 4	97
Slučaj 5	98
Slučajevi zloupotreba službenog položaja	100
Slučaj 6	100
Slučaj 7	101
Slučaj 8	102
Slučaj 9	102
Slučaj 10.....	104
Slučaj 11.....	104
Slučaj 12.....	105
Slučaj 13.....	106
Slučaj 14.....	107
Slučaj 15.....	108
Slučaj 16.....	109
Zaključci i eventualni rizici	111
VII Zaključak i preporuke.....	112
Preporuke	115
Literatura	116

<p>Za dodatne informacije, obratite se na adresu: Jedinica za privredni kriminal i saradnju Odeljenje za akciju protiv kriminala Direktorat za ljudska prava i vladavinu prava, Savet Evrope Tel: +381 11 71 555 12; Email: lado.lalicic@coe.int; www.coe.int/pacs</p>	<p>Ovaj dokument je sačinjen uz finansijsku pomoć Evropske unije i Saveta Evrope. Stavovi izraženi u njemu ni u kom slučaju ne odražavaju zvanično mišljenje Evropske unije ili Saveta Evrope.</p>
--	---

I Uvod

Korupcija je jedna od najstarijih tema o kojima se raspravlja. Još je pre nekih 2000 godina, premijer tadašnje Kraljevine Indije pisao o moralnim i političkim problemima korupcije, koja je očigledno zaokupljala punu pažnju njegovog socijalnog i političkog okruženja.¹ To je toliko stara društvena pojava da se za nju slobodno može reći da je postojala i da postoji u svim društvima i u svim periodima njihovog istorijskog razvoja². Kao izrazito negativna pojava, oduvek je predstavljala veliku smetnju u funkcionisanju i razvoju svakog društva, zbog čega su paralelno sa njenom ekspanzijom rasli i naponi da se ona ograniči i suzbije.

Fenomen korupcije prisutan je i u savremenom društvu (kako u ekonomski razvijenim, tako i u nerazvijenim zemljama). Poslednjih godina je u medijima zapadnih zemalja bio čitav niz natpisa o skandaloznim slučajevima korupcije poput: sumnje da je Međunarodni olimpijski komitet bio umešan u korupciju u vezi organizovanja olimpijskih igara; u Briselu je bivši belgijski ministar privrede i nekadašnji generalni sekretar NATO-a osumnjičen da je primao mito od jednog koncerna industrije naoružanja; usled velikog korupcijskog skandala Evropski parlament nije odobrio Komisiji Evropske unije da prekorači svoj budžet itd³.

I u Srbiji se već niz godina ukazuje na to da je korupcija postala sistemska pojava, koju je teško suzbijati. To potvrđuju do sada brojne akcije policije preduzete na rasvetljavanju slučajeva različitih „mafija“⁴. Na žalost, većina tih aktivnosti nije dobila adekvatan sudski epilog – ostao je samo trag u medijskom izveštavanju. To doprinosi utisku da je korupcija danas u Srbiji postala gotovo više politička nego pravna tema - tema na kojoj se gube i dobijaju politički izbori, tema koja zaokuplja pažnju najšire

---

¹ V- Tanzi, „Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope and Cures - IMF- Staff Papers”, Vol. 45 no 4, p. 559 (citirano prema Jolanta Piliponyte, *The Construction of Corruption in Post-Communist Countries* - doctoral dissertation on Vilnius University, dostupno na internet adresi www.nplc.lt/lit/lit51pdf).

² S. Vuković, *Pravo, moral i korupcija*, IP Filip Višnjic i Institut društvenih nauka, Beograd, 2005, strana 53.

³ B. Zimmerman, „Die Bekämpfung der Korruption”, *Kriminalistik*, 1999, br. 9, strana 585. Postoje i drugi, mnogobrojni primeri korupcionaških skandala u koje su bili upletene neke vrlo značajne ličnosti političkog života iz „zapadnog“ sveta. Mogu se pomenuti afere koje se vezuju za imena francuskog predsednika Žaka Širaka i italijanskog premijera Silvija Berlusconi. Tu je međutim i direktor Svetske banke Pol Volfovic, ali i brojni drugi. Američki general, zamenik šefa UNMIK-a osumnjičen je za korupciju i veze sa Ramušom Haradinajem, - „zamoljen je da napusti pokrajinu“ - u tekstu pod naslovom „Stiven Šuk napustio Kosovo“, objavljeno na prvoj strani lista *Politika* od 19. 12. 2007. Ili tekst pod naslovom „Skandal u vrhu Interpola“ u listu *Politika* od 15. 1. 2008. na strani 3. Tu se kaže da je Džek Selebi, prvi čovek Interpola, održavao veze sa „podzemljem“. Ličnom intervencijom predsednika Južnoafričke Republike Tabo Mbekija, istraga protiv Selebija je nekoliko puta obustavljena, a Sandra Lonarda Mastela, supruga italijanskog Ministra pravosuđa, Klementa Mastela, bila je umešana u korupcionašku aferu, zbog čega je ministar podneo ostavku (u tekstu pod naslovom „Uzdrmana Prodijeva vlada“ u *Politici* od 17. 1. 2008, na strani 2). Ili, na primer, slučaj sina bivšeg Generalnog sekretara UN, Kofija Anana, u aferi „Nafta za hranu“ (u tekstu Claudie Rosett, „Annan’s son Took Payments through 2004“, dostupno na sajtu www.nysun.com&article/5372/).

⁴ U proteklom periodu preko sredstava javnog informisanja javnost u Srbiji je „bombardovana“ izveštajima o spektakularnim hapšenjima članova različitih „mafija“ (drumske, prosvetne, stečajne i drugih), čime se stvarao utisak među građanima da država suzbija korupciju, iako je istovremeno tolerisana korupcija na najvišem, političkom nivou (iz intervju pok. Verice Barać datog u emisiji „Most“, Radio Slobodna Evropa, 5. 7. 2008) – dostupno na <http://www.slobodnaevropa.org/content/article/1181899.htm> (pristup 26.1. 2014).

javnosti i o kojoj se možda i preterano piše i govori, ponekad čak i bez realnog utemeljenja u činjenicama, tako da se može reći da preterana priča o korupciji stvara utisak da ona raste u društvu.⁵

Tema korupcije prisutna je u srpskim medijima u vrlo velikoj meri, što može biti i dobro i loše. Teorijski uzev, slobodni mediji bi trebalo da predstavljaju važan faktor u borbi protiv korupcije.⁶ Medijsko „žigosanje“ pojedinačnih slučajeva korupcije, u principu je nešto što je sasvim legitiman vid političke borbe, koji je, kao što se lako uočava, u Srbiji danas veoma izražen.⁷ Istovremeno se može reći da preterana medijsko-politička priča o korupciji, može imati i svoje negativne efekte, jer ako stalno širite priču o tome kako su na primer političari korumpirani (što istina ni u Srbiji, kao ni u svetu više nije retkost), vi time na posredan, ili neposredan način šaljete poruku moralnim i čestitim ljudima da se klone politike.

Medijske i političke kampanje su samo neki od načina borbe protiv korupcije. Ekonomisti, sa svoje strane, preporučuju da se ograniči preterani državni intervencionizam u privredi koji, sa jedne strane, nužno produkuje povećanu korupciju,⁸ a sa druge strane, delimično i s tim u vezi, uzrokuje i gušenje slobode.⁹ Iz svog ugla gledanja, pravници ističu da preterana birokratizacija i normativizam nužno dovode do porasta korupcije i prosto provociraju kršenje normi.¹⁰ Pa ipak, u suprotstavljanju korupciji poseban značaj uvek imaju pravna sredstva, jer su pravne norme upravo te koje treba da svojim preciznim propisivanjem i doslednom primenom doprinesu njenom suzbijanju¹¹. Među mnogobrojnim pravnim normama koje za cilj imaju sprečavanje i suzbijanje korupcije poseban značaj imaju krivičnopravne norme¹², jer se njima društvo štiti od napada na njegove najznačajnije vrednosti i to od onih najjačih napada kojima se ne može suprotstaviti nekim drugim pravnim ili vanpravnim merama¹³.

Preduslov uspešnom suprotstavljanju korupciji jeste teorijsko sagledavanje i objašnjenje njenih uzroka i pojavnih oblika (koji se razlikuju od jednog do drugog društva i od jednog do drugog perioda u njegovom razvoju). S obzirom na to da se radi o prevashodno sociološkoj i kriminološkoj pojavi to su se njome najviše bavili teoretičari iz ovih oblasti, ali i iz oblasti bezbednosti, kriminalistike, ekonomije, prava i drugi, svi oni pokušavajući da, između ostalog, svaki sa svog aspekta, odrede i sam pojam korupcije¹⁴.

---

5 N. Nenadić, „Pojam i uzroci korupcije“ u G. Ilić (ur.): Korupcija, osnovni pojmovi i mehanizmi za borbu“, Beograd 2007, strana 15.

6 S. Pihler, „Sloboda medija kao faktor borbe protiv korupcije“, u: Privredni kriminal i korupcija, Beograd, 2001, strana 198.

7 „Proklamovana borba protiv korupcije, potkrepljena pritvaranjem nekih bivših ministara, bankara i biznismena, a posebno medijska slika o Vučiću u stilu Eliota Nesa, ili barem Robina Huda, 'kupili' su narod željan pravde“, kaže se u tekstu pod naslovom „Nikolić i Vučić su prepoznali šta tišti građane Srbije“, u Politici od 21. oktobra 2011. na strani 4.

8 B. Ljutić, „Konflikt interesa i interesi u konfliktu“, dostupno na internet sajtu www.informator.co.yu/informator/2003/tema_903.htm. od 2. 2. 2004.

9 M. Friedman, Kapitalizam i sloboda, (prevod na srpski) Beograd, 1993.

10 M. Bock, „O uzrocima korupcije i njenoj neminovnosti u savremenom društvu“, u: Jovan Ćirić, Borba protiv korupcije – iskustva i poređenja, Beograd 2013, strane 11-19.

11 S. Vuković, op. cit., strana 23.

12 D. Fatić, „Korupcija i kriminalna devijacija“, u: D. Radovanović, A. Bulatović (ur.), Korupcija, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2005, strana 11.

13 S. Vuković, Tranzicija i korupcija, IP Rad, Beograd, 2007, strana 81.

14 Više: J. Ćirić, M. Reljanović, N. Nenadić, Jovanović M., Dobrašinović D., Pejović D, Korupcija – problemi i prevazilaženja problema, Udruženje javnih tužilaca Srbije, Beograd, 2010, strana 8; N. Nenadić, op. cit.

Pojam korupcije je svakako širi od pojma „kriminalne korupcije”, odnosno od pojava korupcije koje su sankcionisane krivičnim zakonom¹⁵. Naravno, čitav niz štetnih pojava prevazilazi okvire krivičnog sankcionisanja, jer se krivično pravo nužno ograničava samo na najopasnije forme delikata odnosno određenih ponašanja uopšte i mi se i prilikom razmatranja pitanja nekih krivičnih dela korupcije, nužno ograničavamo na važeća zakonska rešenja, što je kada je u pitanju borba protiv korupcije skopčano i sa pitanjem pravne sigurnosti. Ipak, za potrebe ovog istraživanja valja pod korupcijom smatrati krivična dela korupcije (ili koruptivna krivična dela) koja su predviđena u nacionalnom zakonodavstvu, a odgovaraju anti-korupcionim standardima iz odgovarajućih dokumenata Organizacije ujedinjenih nacija, Saveta Evrope i drugih međunarodnih organizacija.

Korupcijska krivična dela u savremenom društvu i tržišnim privredama doživljavaju pravu ekspanziju i često su izrazito povezana sa raznovrsnim oblicima privrednog i organizovanog kriminaliteta¹⁶. U razvijenim državama se i inače smatra da između privrednog i organizovanog kriminaliteta postoje brojne paralele (od kojih je jedna i element korupcije), što upućuje i na sličnost strategije u borbi protiv tih kriminalnih aktivnosti¹⁷. U kriminološkom smislu, po karakteristikama učinilaca krivična dela korupcije se svrstavaju u „kriminalitet belog okovratnika“. Najvažnije odlike te vrste privrednog kriminaliteta jesu da su učinioci lica iz srednjih ili viših društvenih slojeva, koji svoje kriminalne aktivnosti preduzimaju u vezi sa poslom ili funkcijom koju obavljaju, tako da duže vremena ostaju neotkriveni. Ako bi njihova kriminalna aktivnost i bila otkrivena, tada imaju veće izgleda da izbegnu krivično gonjenje i sudsku osudu zbog svoje društvene moći. Druga odlika tog kriminaliteta jeste da korupcija, koja se odvija kroz međusobne ljudske odnose, predstavlja tzv. zločin „bez žrtava“ (*victimless-crime*), jer uvek postoji ona zainteresovana strana koja svojim protivpravnim zahtevom podstiče službenika da postupi suprotno javnom interesu, radi ostvarenja koristi za sebe, drugog ili neku društvenu grupu¹⁸. Pored toga, korupcija se sve češće pominje kao jedna od tipičnih vrsta kriminaliteta korporacija (krivičnih dela pravnih lica), naročito karakterističnih za uslove savremenog privrednog poslovanja (na primer, u automobilske industriji, proizvodnji lekova i slično). Zbog toga otkrivanje i rasvetljavanje slučajeva korupcije ni u najrazvijenijim državama nije lak posao i skopčano je sa nizom teškoća¹⁹. Jer, korupciju, kao pojavu svojstvenu međuljudskim odnosima, suštinski određuje nemoralnost (ili moralna devijantnost) pojedinca, pa je zato preduslov efikasnog suprotstavljanja korupciji postojanje saglasnosti između moralnih imperativa prihvaćenih u društvu i pravne nadgradnje po pitanju štetnosti korupcije i potrebe njenog sprečavanja²⁰. Ako takve saglasnosti nema, ako izostaje unutrašnje, autonomno prihvatanje pravnih normi, opravdano je pretpostaviti da će borba protiv korupcije biti unapred osuđena na neuspeh i da će sva pravna pravila namenjena sprečavanju korupcije ostati „mrtvo slovo na papiru“.

---

15 M. Jelačić, Lj. Stajić, „Korupcija kao savremeni društveni problem“, u: Organizovani kriminalitet i korupcija, Srpsko udruženje za krivično pravo, Kopaonik, 1996, strana 124.

16 V. Đ. Ignjatović, M. Škulić, Organizovani kriminalitet, Pravni fakultet Univeziteta u Beogradu, Beograd, 2010, strane 253-254.

17 J. Kubica, „Wirtschaftskriminalität“ in: E. Kube, U Störzer, K. J. Timm (Hrsg.), Kriminalistik – Handbuch für Praxis und Wissenschaft, Band II, Richard Boorberg Verlag, Stuttgart, München usw., 1994, strana 447.

18 Vidi: G. Kaiser, Kriminologie, 3. Auflage, C.F. Müller Verlag, Heidelberg, 1996, strane 38-39,74.

19 Vidi: W. Trenchel, „Korruptionsverdacht – und was dann?“, Kriminalistik, 1999, br. 11, strane 750-751.

20 Michael Bock, „O uzrocima korupcije i njenoj neminovnosti u savremenom društvu“, u: Jovan Ćirić (ur.), Borba protiv korupcije – iskustva i poređenja, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2013 str. 16; Nataša Mrvić-Petrović, „Moralne komponente sprečavanja korupcije“, objavljeno u istom zborniku, str. 22-23.

Upravo zbog mnogostrukih faktora koji utiču na pojavu korupcije u nekom društvu, potrebno ju je pre svega sprečavati preventivnim aktivnostima, dok krivičnopravne mere na suzbijanju korupcije moraju biti primenjene kao krajnje sredstvo (po principu *ultima ratio*). Na te razloge je ukazano još 30-ih godina prošlog veka u krivičnopravnoj nauci Kraljevine Jugoslavije, na sledeći način: „Krivično delo protiv službene dužnosti može biti izvršeno iz različitih pobuda, ali naročitu pažnju iziskuju ta dela, izvršena iz koristoljublja. Korupcija je veliko i teško zlo, sa kojim država mora energično da se bori, kako u interesu ugleda činovničkog staleža i dostojanstva same države, tako i u interesu stanovništva koje može teško patiti od zloupotreba, zbog čega dolazi i do rasta nezadovoljstva i pada poverenja prema vlasti. Zbog toga je potrebna energična akcija od strane sudova, a naročito državnog tužilaštva, u gonjenju tih dela. Ali sa druge strane najveća strogost može se opravdati samo u toliko, u koliko je za državne službenike osigurana stalnost službenog položaja i pristojna nagrada za rad. To su najbolje preventivne mere u borbi u prvom redu sa korupcijom, a u drugom i sa ostalim službenim zloupotrebama.²¹ Zato, u nastojanju da ocenimo efikasnost rada organa pravosuđa na suzbijanju korupcije u Srbiji moramo imati na umu i te okolnosti, kao i činjenicu da se u savremenoj pravnoj nauci i struci prilikom sprečavanja korupcije prednost daje međunarodnoj saradnji²².

Predmet ovog istraživanja korupcije jeste efikasnost rada organa pravosuđa na suzbijanju korupcije u Srbiji. Reč je o istraživanju koje su istraživači i saradnici Instituta za uporedno pravo u Beogradu realizovali u okviru zajedničkog projekta Evropske unije i Saveta Evrope pod nazivom „Jačanje kapaciteta policije i pravosuđa za borbu protiv korupcije u Srbiji (PACS)“ sa ciljem da doprinese uspostavljanju demokratije i vladavine prava, kroz sprovođenje institucionalnih reformi usmerenih ka sprečavanju i suzbijanju korupcije. U okviru istraživanja je ocenjena usklađenost postojećeg krivičnog i krivičnoprocesnog zakonodavstva sa anti-korupcionim standardima iz dokumenata Organizacije ujedinjenih nacija i Saveta Evrope i izvršeno je upoređivanje domaćeg sa zakonodavstvima Hrvatske, Slovenije, Rumunije i Bugarske koje su članice Evropske unije. Takođe je objašnjen način na koji se krivično zakonodavstvo Srbije primenjuje u sudskoj praksi i ukazano je na moguće razloge neefikasnog rada pravosudnih organa. Rezultati istraživanja su omogućili da se preporučuje mere za jačanje kapaciteta pravosuđa u suprotstavljanju korupciji.

Svako istraživanje korupcije (pa i ono koje je usmereno na delatnost organa pravosuđa u njenom suzbijanju) nailazi na izvesne metodološke probleme²³. Pri pokušaju objašnjavanja tog složenog fenomena korupcije javlja se svojevrsno preplitanje struke i politike, nauke i laičkog, egzaktnog i intuitivnog, što sve dovodi do toga da ovaj fenomen i pored toga što o njemu „svi sve znaju“, ostaje i dalje aktuelan i intrigantan, u suštini nedovoljno dobro i precizno obrađen i analiziran. Reč je, pre svega o tome što je korupcija „neuhvatljiv“, teško samerljiv fenomen iz oblasti socijalne patologije, kod kojeg je broj nerasvetljenih slučajeva kriminaliteta (tzv. „tamna brojka“) izuzetno visoka, tako da se postavlja pitanje po kojim parametrima zaključujemo da li u konkretnom društvu dolazi do porasta ili opadanja korupcije, kao i kako „merimo“ da li je i u kojoj meri efikasan rad nadležnih državnih organa na njenom suzbijanju. U tom smislu moglo bi se,

---

21 M. P. Čubinski, Naučni i praktični komentar Krivičnog zakonika Kraljevine Jugoslavije, drugo izdanje, Izdavačko i knjižarsko preduzeće Geca Kon, Beograd, 1934, strana 629.

22 G. Heine, „Korruptionsbekämpfung im Geschäftsverkehr durch Strafrecht?“, Zeitschrift der Bernischen Juristenvereins, Stämpfli Verlag, Bern, 2002, Band 138, Heft. 9, str. 534.

23 J. Ćirić, „Neki metodološki problemi u istraživanju fenomena korupcije, Revija za za kriminologiju i krivično pravo, 2008, br. 2, str. 31-49.

možda, zaključivati da je korupcija više prisutna u društvima gde je veći broj lica optužen i osuđen za krivična dela korupcije. Ali, možda se može zaključivati i na suprotan način. Na primer, da je tamo gde je veći broj optuženih i osuđenih, korupcije manje, jer je „tamna brojka“ tog kriminala smanjena, pošto su država i njeni organi bili uspešniji i revnosniji u borbi protiv korupcije i njenom razobličavanju i razotkrivanju. Sa druge strane, ako je broj optuženih vrlo mali, moglo bi se sasvim opravdano zaključivati da policija i tužilaštvo tu ne rade dobro, te da su i oni, možda, korumpirani. Pokazuje se da broj optuženih i osuđenih za koruptivna krivična dela može biti vrlo različito interpretiran i zato ne sme biti jedino merilo za procenu efikasnosti rada organa pravosuđa na suzbijanju korupcije. Zbog toga je, osim analize zvaničnih statističkih podataka bilo neophodno preduzeti i druga istraživanja.

Drugi metod za procenu delotvornosti rada državnih organa na suzbijanju korupcije mogao bi se temeljiti na poređenju zakonom propisanih kazni za krivična dela korupcije sa drugim krivičnim delima ili na „merenju“ kaznene politike sudova (koliko su stroge kazne koji sudovi izriču u okviru zakonom predviđenih raspona). Ako bi, na primer, smatrali da će korupcije biti manje, ako je za takva krivična dela propisana strožija kazna ne samo da bismo (neosnovano) protivurečili Bekariji, koji je tvrdio da sama visina zaprećene kazne deluje manje odvraćajuće nego što je to izvesnost da se neće moći izbeći kazna,²⁴ već nam i letimičan pogled na neka zakonodavstva po tom pitanju, tu uopšte ne daje za pravo. Primer Finske pokazuje da je u tom društvu korupcija individualna pojava, iako je za primanje i za davanje mita propisana kazna zatvora od 4 meseca do 4 godine, dok je za isto delo u Bugarskoj, u kojoj je mnogostruko prisutnija korupcija za isto krivično delo predviđena kazna zatvora u trajanju čak do 10 godina zatvora.²⁵

Dosadašnja istraživanja korupcije u Srbiji uobičajeno se temelje na metodi ispitivanja javnog mnjenja²⁶. Na taj način se (posredno) zaključuje o obimu i odlikama korupcije, kao i o poverenju građana u rad institucija zaduženih za suzbijanje korupcije. S obzirom na to da je predmet ovog istraživanja anti-koruptivno delovanje organa pravosuđa, istraženi su stavovi stručnjaka, sudija i javnih tužilaca, o korupciji, njenim oblicima i mogućnostima za njeno sprečavanje. Ta analiza je dopunjena primerima iz sudske prakse (primenjen je metod analize sadržaja sudskih predmeta – *case study*), kako bi se kroz kvalitativno istraživanje bolje ustanovile odlike organizovane državne reakcije na korupciju u Srbiji.

---

24 Č. Bekarija, *O zločinima i kaznama*, (prevod sa italijanskog), Split, 1984.

25 J. Ćirić, „Koliko smo represivni (strogi) u poređenju sa Evropom – kratka komparativna analiza strogosti srpskog krivičnog zakonodavstva“, *Strani pravni život*, 2007, broj 1/2.

26 Z. Gavrilović, J. Milunović, P. Dimitrijević, S. Đapić, *Borba protiv korupcije u Srbiji – Alternativni izveštaj*, OEBS – Misija u Srbiji, USAID, Beograd, 2013, str. 15.

II Međunarodni antikorupcioni krivičnopravni standardi i primeri njihove implementacije u stranim zakonodavstvima

Najvažniji međunarodni standardi u vezi krivičnih dela korupcije i karakteristika krivičnog postupka

Od 1990. godine brojne međunarodne organizacije počele su da se bave političkim i ekonomskim aktivnostima korupcije, pod liderstvom Organizacije ujedinjenih nacija i Svetske banke²⁷. Najbrojnije aktivnosti na međunarodnom nivou bile su usmerene na donošenje međunarodnih normi kojima se određuje fenomen korupcije preko opisa krivičnih dela koja se mogu smatrati koruptivnim i usmerava razvoj krivičnoprocesnih mehanizama u suprotstavljanju korupcije.

Nužnost stvaranja međunarodnih pravnih standarda u pogledu krivičnopravnog i krivičnoprocesnog suprotstavljanja koruptivnom kriminalitetu rezultat je pre svega karaktera te vrste kriminaliteta. Koruptivni kriminalitet je već duže vremena jedan od problema globalnog karaktera. Danas i ne samo danas, već i dugi niz godina iza nas, nema ni jedne države da u njoj nije prisutan ovaj problem. Istina negde više, a negde manje. Zahvaljujući takvom njegovom karakteru kao i činjenici veličine štete koja se društvu kao celini nanosi ovom vrstom kriminaliteta²⁸ već poodavno je kristalno jasno da se borba protiv korupcije ne može ograničiti samo na jednu državu niti jedan region. Nasuprot tome, uspešnost suprotstavljanja globalnim problemima, a korupcija je globalni problem, neminovno zahteva usaglašeno delovanje država na polju suprotstavljanja ovom globalnom problemu, a preduslov za to je postojanje međunarodnih pravnih standarda sadržanih u relevantnim međunarodnim pravnim aktima. Da bi svet mogao normalno da funkcioniše, da bi mogla da se organizuje uspešna međudržavna saradnja i akcija delovanja na globalne pretnje, da bi mogao da se standardizuje rad organa koji deluju na polju borbe protiv ove kao i svake vrste kriminaliteta s međunarodnim obeležjem javila se potreba (neophodnost) za standardizacijom antikorupcione reakcije na globalnom nivou.

S tim u vezi treba istaći još jednu osobenost. Ona je sadržana u činjenici da nigde nije toliko dugotrajan i mukotrpan put uvođenja u praksu zakonskih standarda, principa i pravnih normi kao u oblasti usvajanja antikorupcionih propisa. Oblast implementacije antikorupcionih propisa, u pravom smislu reči, predstavlja „osvajanje slobode“ milimetar po milimetar, korak po korak²⁹. U pitanju je mukotrpan borba praktičnog ograničavanja vlasti i samovolje onih koji imaju moć, onih koji se nalaze „na vrhu lanca odlučivanja“ u ljudskoj zajednici, počevši od nivoa međunarodne zajednice, pa preko

---

27 Među njima su, na primer, Organizacija američkih država, Evropska unija, Svetska trgovinska organizacija, Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj, Grupa sedam, Savet Evrope, Međunarodni monetarni fond. O aktivnostima na evropskom nivou vidi: N. Mrvić-Petrović, „Korupcija i strategije njenog suzbijanja“, Temida, 2001, broj 4, strane 21-26.

28 Na primer, zvanični izveštaji EU govore o približno jednakom iznosu štete nastale korupcijom i ukupnog budžeta EU (što je više nego alarmantan podatak, primedba S. Bejatović).

29 B. Simonović, „Međunarodni standardi, krivično zakonodavstvo i implementacija antikorupcijskih propisa u Srbiji, u: Kaznena politika, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, 2014.

države, do lokalne zajednice i svakog kolektiva pojedinačno, što samo po sebi govori i o aktuelnosti i o složenosti borbe zvane antikorupcijsko delovanje.

Najvažniji antikorupcijski standardi su sadržani pre svega u Konvenciji Ujedinjenih nacija protiv korupcije (UNCAC), kao i u Krivičnopravnoj konvenciji o korupciji Saveta Evrope sa pratećim dokumentima. Dve najvažnije evropske regionalne međunarodne organizacije (Savet Evrope i Evropska unija) već niz godina usklađenim aktivnostima usmeravaju razvoj nacionalnih zakonodavstava svojih država članica u pogledu sprečavanja korupcije. Sa stanovišta Srbije, koja konkuriše za punopravno članstvo u Evropskoj uniji, potrebno je podsetiti da postoji niz konvencija sa kojima je usklađivanje nacionalnog zakonodavstva nužno u postupku pridruživanja Evropskoj uniji.³⁰ Takođe, kao članica Organizacije ujedinjenih nacija i Saveta Evrope, Srbija prihvata kako Konvenciju UN protiv korupcije, tako i niz preporuka Saveta Evrope, kao i drugih propisa koji sadrže antikorupcijske mere i sa kojima je nužno usklađivanje nacionalnog zakonodavstva i praksi u procesu EU integracija. Usklađivanje nacionalnog zakonodavstva namenjenog suprotstavljanju korupciji sa međunarodnim konvencijama Organizacije ujedinjenih nacija (UN) i Saveta Evrope (SE), kao i proces pridruživanja Evropskoj uniji u značajnoj meri utiču na izmenu zakonskog okvira u budućoj državi - članici. Jer se instruktivnim pravilima prepušta svakoj nacionalnoj državi da preduzme odgovarajuće aktivnosti kojima će reformisati krivično i krivičnoprocesno zakonodavstvo, razviti kontrolne mehanizme i sistem odgovornosti nosilaca vlasti. Zbog toga je potrebno dati pregled najvažnijih antikorupcionih standarda prihvaćenih u relevantnim dokumentima Organizacije ujedinjenih nacija i Saveta Evrope i ukazati na koji se način preko naročitog tela Saveta Evrope kontroliše primena tih standarda na nacionalnom nivou.

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije (UNCAC)³¹ predstavlja obiman dokument kojim se uvode standardi antikorupcionog delovanja na globalnom nivou u oblasti prevencije, inkriminacije koruptivnih krivičnih dela (ili krivičnih dela korupcije), međunarodne saradnje država u suzbijanju korupcije i otklanjanje posledica korupcije. Već u preambuli Konvencije ističe se zabrinutost zbog ozbiljnosti problema i pretnji koje korupcija predstavlja za stabilnost i bezbednost društava, podrivajući institucije i vrednosti demokratije, etičke vrednosti i pravdu, te ugrožavajući održiv razvoj i vladavinu prava, kao i zabrinutost zbog povezanosti korupcije i drugih oblika kriminala, posebno organizovanog i privrednog, uključujući tu i pranje novca. Pored toga, konstatuje se da korupcija nije više lokalna stvar već transnacionalna pojava koja pogađa sva društva i privrede, što čini međunarodnu saradnju na njenom sprečavanju i

---

30 Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of Incomes Acquired by Criminal Offence, Convention from May 26, 1997 on the Fight Against Corruption Involving Officials of the European Communities or Officials of Member States of the European Union, OECD Convention from November 17, 1997 on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions, UN Convention

from December 2000 (Palermo) on Transnational Organized Crime, Convention on the Protection of the European Communities' Financial Interests, Council of Europe's Civil Law Convention on Corruption, the Action Programme Against Corruption, Multidisciplinary Group on Corruption (GMC, 1995), etc.

31 United Nations Convention against Corruption (Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije usvojena na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija u oktobru 2003. godine u Njujorku). Do sada su Konvenciji pristupile 152 države, a ratifikovalo je 140 država sa svih kontinenata. Tekst konvencije dostupan na: <http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/index.html>.

suzbijanju neophodnom i ističe se da je potreban sveobuhvatni i multidisciplinarni pristup za efikasno sprečavanje i borbu protiv korupcije. Takođe se izražava odlučnost da se na efikasniji način spreče, otkriju i preduprede međunarodni transferi nezakonito stečenih sredstava i da se ojača međunarodna saradnja u povraćaju sredstava.

Imajući u vidu značaj krivičnoprocesnih instrumenata u antikoruptivnom delovanju, Konvencija im posvećuje izuzetnu pažnju. Među brojnim odredbama tog karaktera navodimo samo najznačajnije, koje se odnose na prevenciju korupcije u državnim organima, predloge za uvođenje pojedinih krivičnih dela u nacionalna zakonodavstva i krivičnopravne mere i mehanizme primenjive u krivičnim postupcima.

Iz aspekta krivičnoprocesnih mehanizama radi sprečavanja korupcije značajno je da je celo drugo poglavlje Konvencije posvećeno preventivnim merama. U njemu je predviđen čitav niz obaveza i preciziraju se mere koje imaju zadatak unapređenja prevencije korupcije, a sasvim se opravdano posebno apostrofira primena mera u sudstvu i tužilaštvu, koje se odnose pre svega na jačanje integriteta³², sprečavanje mogućnosti za korupciju u pravosuđu i uvođenje pravila ponašanja nosilaca pravosudnih funkcija. U skladu sa ovim, a imajući u vidu značaj nezavisnosti sudstva i njegovu ključnu ulogu u borbi protiv korupcije, propisuje se obaveza država ugovornica da preduzimaju, u skladu sa osnovnim načelima svog pravnog sistema i bez uticaja po nezavisnost sudstva, mere za jačanje integriteta i za sprečavanje mogućnosti za korupciju u sudstvu. Te mere mogu obuhvatiti pravila ponašanja nosioca pravosudnih funkcija. Uz sud, predviđeno je da se mere u istom smislu preduzimaju i primenjuju i u okviru tužilaštva u onim državama ugovornicima u kojima ono ne predstavlja deo sudstva, već uživa samostalnost sličnu nezavisnosti sudstva (član 11. Konvencije).

Treće poglavlje Konvencije sadrži standarde kriminalizacije koruptivnih dela. U članu 15. države članice obvezne su da donesu zakonodavne i druge mere potrebne za aktivno i pasivno podmićivanje državnih službenika i stranih državnih službenika i službenika javnih međunarodnih organizacija.³³ U članu 17. Konvencije obavezuju se države na inkriminisanje pronevere, protivpravnog prisvajanja ili drugog preusmeravanja imovine od strane državnog službenika. U sledećem delu Konvencija obavezuje države članice da razmotre inkriminisanje određenih ponašanja čije uvođenje u nacionalna zakonodavstva nije obavezano. Tako obavezuje na razmatranje uvođenja sledećih krivičnih dela: protivzakonito posredovanje (član 18), zloupotreba položaja (član 19), nezakonito bogaćenje (član 20),³⁴ podmićivanje u privatnom sektoru (član 21), pronevera u privatnom sektoru (član 2), prikrivanje (član 24).

U Konvenciji Ujedinjenih nacija protiv korupcije je predviđena obaveza inkriminisanja pokušaja i saučesništva u izvršenju koruptivnog krivičnog dela (član 27) određivanje dužih rokova ili zastoja zastarelosti za koruptivna krivična dela (član 29).

Progon, osude i sankcije razrađene su u deset stavova člana 30. UNCAC-a. Polazeći od činjenice da je oduzimanje imovinske koristi stečene vršenjem koruptivnih krivičnih dela veoma važan instrument uspešnosti borbe protiv korupcije Konvencija

---

32 O uvođenju sistema integriteta, međunarodnim i nacionalnim dokumentima u vezi sa tim vidi više u: B. Simonović, „Sistem integriteta kao vid antikorupcione strategije“, u: Metodologija izgradnje sistema integriteta u institucijama na suzbijanju korupcije, Banja Luka, 2010, strane 19-40.

33 Član 16. UNCAC.

34 Tog krivičnog dela nema u zakonodavstvu Srbije, pa je zato zanimljivo navesti prevod teksta Konvencije vezan za nezakonito bogaćenje: „U zavisnosti od svog ustava i osnovnih načela svog pravnog sistema, svaka država ugovornica razmotriće mogućnost usvajanja zakonskih i drugih mera koje mogu biti potrebne kako bi se predvidelo kao krivično delo, kada se učini namerno, nezakonito bogaćenje, odnosno znatno uvećanje imovine javnog funkcionera, koje on ne može razumno objasniti s obzirom na svoja zakonita primanja.“

obavezuje države potpisnice da uvedu mere zamrzavanja, zaplene i konfiskacije imovine stečene izvršenjem krivičnih dela koje Konvencija predviđa, uz konstataciju da se mere odnose i na transformisanu, zamenjenu i pomešanu imovinu, delom ili u celosti (član 31. Konvencije). Takođe se pravila o bankarskoj tajni ne mogu primenjivati pri uskraćivanju bankarskih, finansijskih i komercijalnih podataka, tj. oni se moraju staviti na raspolaganje. U sklopu ovog je i procesno pravilo prebacivanja tereta dokazivanja, prema kojem je na okrivljenom obaveza da dokazuje da je predmetna imovina stečena zakonito (član 40. Konvencije). Zatim, Konvencija daje pravo državi ugovornici da usvoji zakonske ili druge mere koje mogu biti potrebne kako bi se uzela u obzir, pod uslovima i u svrhe koje smatra odgovarajućim, bilo koja ranija presuda protiv navodnog učinioca doneta u nekoj drugoj državi, u cilju korišćenja te informacije u krivičnom postupku koji se odnosi na krivično delo predviđeno Konvencijom (član 41. Konvencije).

U cilju stvaranja mogućnosti otkrivanja i dokazivanja koruptivnih krivičnih dela, Konvencija u okviru svog trećeg poglavlja predviđa nekoliko važnih procesnih mera koje države potpisnice treba da unesu u svoje procesne zakone. Kao prvo, tu je član 32. koji obavezuje države da preduzmu odgovarajuće mere kako bi se pružila efikasna zaštita od potencijalne odmazde ili zastrašivanja svedoka i veštaka koji svedoče u vezi sa krivičnim delima predviđenim Konvencijom i, gde je potrebno, mere zaštite njihovih rođaka i drugih bliskih lica. U tom kontekstu predviđa se i svedočenje na način kojim se obezbeđuje bezbednost tih lica (svedočenje bez fizičkog prisustva uz primenu telekomunikacionih tehnologija i druge mere). Ista vrsta zaštite predviđa se i za žrtve. Pored toga, preporučuje se državama članicama (član 33) da razmotre mogućnost da u svom pravnom sistemu predvide odgovarajuće mere zaštite za lica koja podnose prijave ako su nadležnim organima prijavili delo u dobroj nameri i na razumnoj osnovi za krivična dela predviđena Konvencijom (član 33. Konvencije).

Konvencija, sasvim opravdano, posebnu pažnju poklanja saradnji kako unutar nadležnih državnih organa jedne države tako i na međunarodnom nivou. U tom kontekstu Konvencija npr. u članu 38. propisuje obavezu svake države ugovornice da preduzme mere koje mogu biti potrebne kako bi se podstakla, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom, i ostvarila što potpunija saradnja između, s jedne strane, državnih organa i funkcionera i, s druge strane, organa nadležnih za vođenje istrage i krivičnog gonjenja. Ta saradnja može obuhvatiti npr. obaveštavanje organa otkrivanja i krivičnog gonjenja, na sopstvenu inicijativu, kada postoje razumne osnove za verovanje da je učinjeno neko krivično delo predviđeno Konvencijom ili obavezu da im se pruže sve potrebne informacije po njihovom zahtevu.

Konvencija posvećuje posebnu pažnju specijalizaciji organa koji deluju na polju borbe protiv ove vrste kriminaliteta. Takav pristup Konvencije je sasvim opravdan i zasnovan je na činjenici da se uspešna borba protiv ove vrste kriminaliteta može voditi samo od strane posebno specijalizovanih organa postupanja. U skladu sa tim, Konvencija obavezuje države da uspostave organe specijalizovane za borbu protiv korupcije i potencira potrebu da im se obezbedi nezavisna pozicija, u skladu sa osnovnim načelima pravnog sistema određene države ugovornice, kako bi mogli da vrše svoje nadležnosti uspešno i bez ikakvog neprimerenog uticaja. U cilju praktične realizacije tog pravila predviđa se i odgovarajuća obuka i sredstva za vršenje tih zadataka (član 36). Zatim, Konvencija preporučuje, u članu 37, povlastice za lica koja su učestvovala u izvršenju krivičnog dela i koja su spremna da sarađuju sa organima za primenu zakona u procesu obezbeđenja dokaza (blaža kazna, imunitet od krivičnog gonjenja i sl.).

Polazeći od činjenice globalnog karaktera korupcije, što znači da se može suzbijati jedino koordiniranim akcijama nadležnih organa dvaju, a neretko i više država,

četvrto poglavlje Konvencije posvećeno je razvoju mera za unapređenje međunarodne saradnje. Prema Konvenciji, međunarodna saradnja u krivičnim stvarima postavljena je obligatorno i važi za sve države potpisnice. S obzirom na njen značaj za efikasnost borbe protiv korupcije u tom poglavlju propisan je čitav niz konkretnih mera i oblika saradnje. Među njima se ističu sledeće: pitanje izručenja (član 44. Konvencije) gde je izričito predviđeno da se odredba primenjuje na krivična dela predviđena Konvencijom kada se lice čije se izručenje traži nalazi na teritoriji države ugovornice kojoj se upućuje zahtev, pod uslovom da je krivično delo zbog kojeg se izručenje traži kažnjivo i po zakonima države ugovornice koja upućuje zahtev i države ugovornice kojoj se upućuje zahtev. Aktuelnost problematike i želja tvorca Konvencije da dâ maksimalan doprinos što adekvatnijoj normativnoj razradi izručenja, a potom i njenoj praktičnoj primeni najbolje potvrđuje činjenica da je tom institutu posvećeno celih 18. tačaka člana 44. Zatim, tu je pitanje prebacivanja osuđenih lica (član 45. Konvencije) u skladu sa kojim države ugovornice mogu da razmotre mogućnost zaključenja bilateralnih ili multilateralnih sporazuma ili aranžmana o prebacivanju na svoju teritoriju, lica osuđenih na kaznu zatvora ili druge oblike lišenja slobode, zbog krivičnih dela predviđenih Konvencijom, kako bi tamo mogla dovršiti izdržavanje kazne (izvršenje odluke inostranog suda). Potom, pitanje međusobne pravne pomoći³⁵ gde je, pored ostalog, predviđeno da države ugovornice pružaju jedna drugoj najširu moguću pravnu pomoć u istrazi, krivičnom gonjenju i sudskim postupcima u vezi sa krivičnim delima predviđenim Konvencijom. Međunarodna pravna pomoć se ukazuje u skladu s relevantnim zakonima, ugovorima, sporazumima i aranžmanima države ugovornice kojoj se upućuje zahtev za dela za koja se punoletno lice u državi ugovornici koja upućuje zahtev može smatrati odgovornim u smislu člana 26. Konvencije (član 46. Konvencije). Ili, tu je i pitanje ustupanja krivičnog gonjenja u slučajevima gde se smatra da je takvo prenošenje u interesu odgovarajućeg zadovoljenja pravde, a posebno u slučajevima koji uključuju više jurisdikcija, u cilju koncentracije krivičnog gonjenja (član 47. Konvencije). Uz ovo, tu su i pitanja saradnje u primeni zakona gde je predviđena obaveza država ugovornica da međusobno tesno sarađuju, saglasno svojim unutrašnjim pravnim i administrativnim sistemima, radi poboljšanja efikasnosti primene zakona u cilju borbe protiv krivičnih dela na koje se odnosi Konvencija (član 48. Konvencije). Dalje, kada je reč o ovom poglavlju Konvencije posebnu pažnju zaslužuje odredba koja obavezuje države ugovornice da razmotre mogućnost zaključenja bilateralnih ili multilateralnih sporazuma ili aranžmana kojima bi se omogućilo da nadležni organi, u odnosu na stvari koje podležu istrazi, krivičnom gonjenju ili sudskom postupku u jednoj ili u više država, mogu osnivati zajednička istražna tela. U odsustvu takvih sporazuma ili aranžmana, zajedničke istrage se mogu preduzimati na osnovu dogovora od slučaja do slučaja. Države ugovornice na koje se to odnosi dužne su da obezbede da se u potpunosti poštuje suverenitet države ugovornice na čijoj teritoriji treba da se sprovede istraga (član 49. Konvencije). Tu je i odredba člana 50. koja je posvećena posebnim istražnim tehnikama.

---

35 Pravna pomoć se može manifestovati u različitim vidovima, preduzeta u sledeće svrhe: svedočenja ili davanja iskaza, dostavljanje sudskih dokumenata, izvršenje pretresa i zaplene, kao i „zamrzavanje“, pregled predmeta i lica mesta, pružanje informacija, dokaznog materijala i davanje stručne ocene, pribavljanje originala ili overenih kopija relevantnih dokumenata i spisa, uključujući državne, bankarske, finansijske i poslovne spise, identifikovanje ili traganje za sredstvima stečenim od kriminala, imovinom, oruđem ili drugim stvarima za potrebe izvođenja dokaza, olakšavanje dobrovoljnog pojavljivanja lica u državi ugovornici koja upućuje zahtev, svaka druga vrsta pomoći koja nije u suprotnosti sa unutrašnjim zakonodavstvom države ugovornice kojoj se upućuje zahtev, identifikovanje, „zamrzavanje“ i traganje za sredstvima stečenim od kriminala u skladu sa odredbama poglavlja V ove konvencije, povraćaj sredstava u skladu sa odredbama poglavlja V Konvencije.

Imajući u vidu specifičnost vršenja koruptivnih krivičnih dela, a u cilju delotvornije borbe protiv korupcije, obaveza je svake države ugovornice da, u meri u kojoj to dozvoljavaju osnova načela njenog unutrašnjeg pravnog sistema i u skladu sa uslovima utvrđenim unutrašnjim zakonodavstvom, preduzima mere koje mogu biti potrebne, u granicama njenih mogućnosti, kako bi omogućila svojim nadležnim organima odgovarajuće korišćenje kontrolisanih isporuka i, ukoliko smatra prikladnim, druge posebne tehnike istrage, kao što su elektronsko ili drugi oblici praćenja i tajne operacije, na svojoj teritoriji, kao i da omogući korišćenje dokaza u sudu koji iz toga proisteknu. Uz ovo, predlaže se državama da po potrebi, zaključuju, i odgovarajuće bilateralne ili multilateralne sporazume ili aranžmane o korišćenju takvih posebnih tehnika istrage u sklopu saradnje na međunarodnom nivou, i to sve uz puno poštovanje načela suverene jednakosti država i da ih primenjuju u strogoj saglasnosti sa uslovima tih sporazuma ili aranžmana.

Pažnju zaslužuje i peto poglavlje Konvencije posvećeno povraćaju dobara koja su bila predmet korupcionih krivičnih dela. U njemu se obavezuju države potpisnice da osnuju finansijsku obaveštajnu jedinicu koja bi bila odgovorna za prijem, analizu i dostavljanje izveštaja o sumnjivim finansijskim transakcijama nadležnim organima (član 58. Konvencije). Članovi 60 i 61. posvećeni su tehničkoj pomoći i razmeni informacija. U njima se veoma detaljno propisuju različiti oblici obuke i tehničke pomoći i državama se nameće čitav niz obaveza i zadataka koje su od velikog značaja za strateški pristup u preventivnom i represivnom suzbijanju korupcije kako na nacionalnom, regionalnom, tako i na međunarodnom planu³⁶.

Krivičnopravna konvencija Saveta Evrope o korupciji

Kao organizacija koja okuplja najveći broj država Evrope, Savet Evrope je još 1994. godine osnovao Multidisciplinarnu grupu za borbu protiv korupcije, čime praktično otpočinju aktivnosti Saveta usmerene na istraživanja korupcije, davanja odgovarajućih preporuka za unapređenje nacionalnih zakonodavstava i pomoći za njihovo unapređenje u cilju suzbijanja korupcije. Savet Evrope je usvojio dve međunarodne konvencije koje se odnose na korupciju. Prva od njih je Krivičnopravna konvencija o korupciji, koju je, primera radi, do juna 2002. godine prihvatilo osam od deset tadašnjih država kandidata za prijem u Evropsku uniju.

Krivičnopravna konvencija o korupciji³⁷ je izuzetno značajan međunarodni pravni akt kada je reč o krivičnopravnim instrumentima suprotstavljanja korupciji. Koliki se značaj pridaje ovoj problematici potvrđuje već sama preambula Konvencije u kojoj se naglašava da korupcija predstavlja pretnju vladavini prava, demokratiji i

---

36 Za detaljnu analizu Konvencije UN protiv korupcije, posebno dela posvećenog represiji, vidi: United Nations Handbook on Practical Anticorruption Measures for Prosecutors and Investigators, Vienna, 2004. Za prikaz Konvencije u delu posvećenom prevenciji i nekim drugim aspektima prevencije korupcije u javnoj upravi vidi: S. Vuković, „Kriminalističko-preventivne mere u suprotstavljanju korupciji u javnoj upravi“, u: Korupcija i pranje novca, Sarajevo, 2009, strane 79-87. Za krivičnopravne aspekte Konvencije vidi: Z. Skakavac, „Krivičnopravni aspekti korupcije – međunarodni i nacionalni okvir“, u prethodno navedenom zborniku, str. 79-87.

37 Krivičnopravnu konvenciju o korupciji doneo je Savet Evrope u Strazburu 27. 1. 1999. godine. Ona je dopunjenja Dodatnim protokolom od 15. maja 2003. godine. Nekadašnja SR Jugoslavija (i u njenom sastavu Srbija) je 2002. godine prihvatila ovu konvenciju, a potom je Srbija 2005. godine ponovo usvojila Krivičnopravnu konvenciju o korupciji, bez ulaganja rezervi, donevši Zakon o potvrđivanju Krivičnopravne konvencije o korupciji koji je objavljen („Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori“, br. 2/2002 i „Službeni list SCG – Međunarodni ugovori“, br. 18. od 23. 12. 2005).

ljudskim pravima, podrija dobru vladavinu, pravičnost i socijalnu pravdu, uništava konkurenciju, ometa ekonomski razvoj i ugrožava stabilnost demokratskih institucija i moralne osnove društva. Zato se u preambuli izražava uverenje da je za efikasnu borbu protiv korupcije neophodna obimnija, brža i dobro organizovana međunarodna saradnja u krivičnim pitanjima, kao i odlučnost da se potraže zajednički odgovor na izazove rasta korupcije. Zbog svega toga ističe se da je za države članice Saveta Evrope i druge države potpisnice prioritet da stvore zajedničku kriminalnu politiku u cilju zaštite društva od korupcije, uključujući usvajanje odgovarajućih zakonodavnih i preventivnih mera.

Slično odredbama iz trećeg poglavlja Konvencije Ujedinjenih nacija tako se i u članovima 2. i 3. Krivičnopravne konvencije SE preporučuju na nacionalnom nivou inkriminisanje aktivnog i pasivnog podmićivanja domaćih državnih službenika, a članovima 5. i 6. aktivno i pasivno podmićivanje stranih državnih službenika. Član 4. Krivičnopravne konvencije odnosi se na aktivno i pasivno podmićivanje članova državnog tela koje ima upravna ili pravosudna ovlašćenja. Prema članovima 7. i 8. Krivičnopravne konvencije postoji obaveza inkriminisanja aktivnog i pasivnog podmićivanja u privatnom sektoru. Isto tako potrebno je naglasiti da, za razliku od UNCAC, Krivičnopravna konvencija SE obavezuje države potpisnice na kriminalizaciju trgovine uticajem (član 12. Krivičnopravne konvencije). To krivično delo definisano je kao: „... namerno obećanje, davanje ili nuđenje, direktno ili indirektno, svake nezaslužene koristi bilo kome ko tvrdi ili potvrdi da može da izvrši neregularan uticaj na donošenje odluke nad bilo kojim licem pomenutim u članovima 2, 4. do 6. kao i 9. do 11, bez obzira da li je nezaslužena korist namenjena tom ili nekom drugom licu, samo ako je traženje, primanje ili prihvatanje ponude ili obećanja takve koristi, u vezi sa tim uticajem, bez obzira da li je uticaj izvršen ili ne i, bez obzira da li se pretpostavljenim uticajem postiže nameravani rezultat.“ U članovima 9, 10, i 11. Krivičnopravne konvencije obaveza je inkriminacije podmićivanja u odnosu na službenike međunarodnih organizacija, međunarodnih parlamentarnih tela, sudija i službenika međunarodnih sudova.

Dodatni protokol uz Krivičnopravnu konvenciju o korupciji³⁸ od 15. maja 2003. predstavlja dopunu Krivičnopravne konvencije. On ne predviđa krivičnoprocesne antikruptivne mere, već samo u svom drugom poglavlju propisuje materijalno krivičnopravne mere koje treba da se preduzmu na nacionalnom nivou. Konkretnije rečeno, dokument obavezuje države da propišu nekoliko novih krivičnih dela: aktivno podmićivanje domaćih arbitara (član 2); pasivno podmićivanje domaćih arbitara (član 3); podmićivanje stranih arbitara (član 4); podmićivanje domaćih porotnika (član 5); podmićivanje stranih porotnika (član 6).

Razrađujući odredbe UNCAC koje se odnose na osude i sankcije, u članu 19 Krivičnopravne konvencije SE je predviđeno da sankcije moraju biti efikasne, srazmerne i odvraćajuće.

Slično Konvenciji Ujedinjenih nacija protiv korupcije i Krivičnopravna konvencija SE protiv korupcije sadrži niz krivičnoprocesnih mera antikruptivnog karaktera. Tako se već u drugom delu Konvencije koji nosi naziv „Mere koje se preduzimaju na nacionalnom nivou“ navodi čitav niz krivičnoprocesnih mera koje države potpisnice treba da uvedu u svoja zakonodavstva. Na primer, predviđa se obaveza svake države potpisnice Konvencije da usvoji takve zakonodavne i druge mere koje mogu biti

---

38 Tekst protokola dostupan na: <http://www.conventions.coe.int/treaties/html/191.html>.

Dodatni protokol uz Krivičnopravnu konvenciju o korupciji je u Srbiji ratifikovan 2007. godine, Zakonom o potvrđivanju Dodatnog protokola uz Krivičnopravnu konvenciju o korupciji „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 102/07. Dodatni protokol je usvojen bez ulaganja rezervi.

neophodne da bi se omogućila konfiskacija ili na drugi način lišavanje prava svojine na sredstvima i prihodima od krivičnih dela predviđenih Konvencijom, ili na imovini čija vrednost odgovara tim prihodima (član 19.stav 3). Ili, posebno se apostrofira formiranje specijalizovanih organa na polju borbe protiv korupcije, na taj način što se se propisuje da će svaka potpisnica usvojiti takve mere koje mogu biti neophodne da bi se obezbedilo da lica ili entiteti budu specijalizovani u borbi protiv korupcije i njima se mora dati neophodna nezavisnost u skladu sa osnovnim principima pravnog sistema države potpisnice, kako bi mogli efikasno da vrše svoje funkcije bez nepotrebnih pritisaka. Država potpisnica treba da obezbedi da osoblju takvih entiteta bude pružena adekvatna obuka i opredeli finansijska sredstva za obavljanje njihovih zadataka (član 20. Konvencije). Zatim, tu je i odredba člana 21. Konvencije kojim se reguliše pitanje saradnje sa nacionalnim organima i njihova međusobna saradnja. U tu svrhu obaveza je svake potpisnice da usvoji takve mere koje mogu biti neophodne da bi se obezbedilo da državni organi, kao i svi državni službenici, saraduju, u skladu sa nacionalnim zakonima, sa onim organima koji su odgovorni za istragu i gonjenje krivičnih dela. U okviru te saradnje posebno se apostrofiraju dva njena vida (obaveštavanje organa, na sopstvenu inicijativu, kada postoje osnovani razlozi da se veruje da je učinjeno neko od krivičnih dela predviđenih Konvencijom i obaveza da se tim organima obezbede sve neophodne informacije). Dalje, tu su i mere zaštite saradnika pravde i svedoka u okviru kojih se države potpisnice obavezuju da u svom zakonodavstvu predvide takve mere koje mogu biti neophodne da bi se pružila odgovarajuća zaštita onima koji prijave krivična dela predviđena Konvencijom (čl. 2. do 14), ili na neki drugi način saraduju sa istražnim organima ili organima gonjenja, kao i svedocima koji daju izjave koje se odnose na ovakva krivična dela (član 22. Konvencije). Potom, tu su i mere za olakšanje prikupljanja dokaza i konfiskacije dobiti u skladu sa kojima svaka potpisnica treba da usvoji takve zakonodavne i druge mere koje mogu biti neophodne, uključujući i one koje dozvoljavaju upotrebu specijalnih istražnih tehnika, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom, da bi se omogućilo olakšano prikupljanje dokaza vezanih za krivična dela predviđena Konvencijom i identifikovanje, ulaženje u trag, zamrzavanje i zaplena instrumenata i dobiti od korupcije, ili imovine čija vrednost odgovara toj dobiti, i to sve u skladu sa merama utvrđenim u stavu 3. člana 19. Konvencije. Svaka potpisnica treba da usvoji takve zakonodavne i druge mere koje mogu biti neophodne da bi se ovlastili njeni sudovi ili drugi nadležni organi da mogu da naredi da bankarska, finansijska ili komercijalna evidencija bude stavljena na raspolaganje ili da bude zaplenjena, kako bi se obavile aktivnosti otkrivanja i dokazivanja koruptivnih krivičnih dela uz istovremeno propisivanje da bankarska tajna ne može biti prepreka preduzimanja ovako predviđenih mera (član 23. Konvencije).

I ova Konvencija, kao i druga međunarodna pravna akta ovog karaktera poseban značaj pridaje međunarodnoj saradnji na polju borbe protiv korupcije. Shodno takvom pristupu celo četvrto poglavlje Konvencije je upravo posvećeno ovoj problematici. Nekoliko je opštih principa međunarodne saradnje propisanih Konvencijom. To su: prvo, međusobna saradnja, u skladu sa odredbama odgovarajućih međunarodnih instrumenata o međunarodnoj saradnji u krivičnim pitanjima, ili sporazuma o kojima su se države ugovornice saglasile na osnovu jednoobraznog ili recipročnog zakonodavstva, i u skladu sa svojim nacionalnim zakonima, u najvećoj mogućoj meri radi istraga i krivičnih gonjenja krivičnih dela predviđenih Konvencijom. Drugo, kada između država potpisnica ne postoji nijedan međunarodni instrument ili sporazum, onda se na njihovu saradnju direktno primenjuju odredbe člana 26- 31. Konvencije. Treće, do direktne primene odredaba člana 26-31. Konvencije o međunarodnoj saradnji dolazi i u slučaju

kada su one povoljnije od onih predviđenih konkretnim ugovorima. Četvrto, potpisnice će jedna drugoj pružiti, u najvećoj mogućoj meri uzajamnu pomoć tako što će blagovremeno postupati po zahtevima organa koji, u skladu sa svojim domaćim zakonima, imaju ovlašćenja da vrše istrage ili gone zbog krivičnih dela predviđenih Konvencijom. Peto, uzajamna pravna pomoć može biti odbijena ukoliko zamoljena država veruje da bi ispunjavanje zahteva bilo na štetu njenih osnovnih interesa, nacionalnog suvereniteta, nacionalne bezbednosti ili javnog reda. Šesto, potpisnice se ne mogu pozivati na bankarsku tajnu kao osnov za odbijanje saradnje. Gde je tako propisano domaćim zakonima, potpisnica može da traži da zahtev za saradnjom koji bi uključivao ukidanje bankarske tajne bude odobren ili od strane sudije ili drugog pravosudnog organa, uključujući javne tužioce, bilo kog od ovih organa vlasti koji rade u vezi sa krivičnim delima.

Jedno od sledećih pitanja regulisanih Konvencijom je i pitanje ekstradicije. Shodno članu 27. Konvencije krivična dela predviđena konvencijom smatraće se krivičnim delima za koja se odobrava izdavanje prema bilo kom ugovoru o ekstradiciji koji postoji između država potpisnica. Države potpisnice su obavezne da ova dela predvide kao dela za koje je moguće izdavanje u bilo kom ugovoru o izdavanju koji će biti zaključen između njih. U slučaju da država potpisnica, koja uslovljava izdavanje postojanjem ugovora, dobije zahtev za izdavanje od druge potpisnice sa kojom nema ugovor o ekstradiciji, ona može Konvenciju smatrati pravnim osnovom za izdavanje u pogledu bilo kog krivičnog dela predviđenog Konvencijom. Države potpisnice koje ne uslovljavaju izdavanje postojanjem ugovora, smatraće krivična dela ustanovljena u skladu sa Konvencijom kao krivična dela za koja je moguće izdavanje, a izdavanje će zavisiti od uslova predviđenih zakonom zamoljene države ili važećim ugovorom o ekstradiciji, uključujući razloge na osnovu kojih zamoljena država može da odbije izdavanje. Dalje, ukoliko se ekstradicija zbog krivičnog dela predviđenog Konvencijom odbije samo na osnovu državljanstva traženog lica, ili zato što zamoljena strana smatra da ima nadležnost u odnosu na to delo, zamoljena država će predati slučaj svojim nadležnim organima u cilju gonjenja, osim ako je drugačije dogovoreno sa državom moliljom, i o konačnom ishodu će blagovremeno obavestiti državu molilju.

Osim navedenog, predmet Konvencije je i pitanje samonicijativne razmene informacija. Prema članu 28. Konvencije potpisnica može, ne remeteći sopstvenu istragu ili postupke, bez prethodnog zahteva, da pošalje drugoj državi potpisnici informacije o činjenicama, kada smatra da otkrivanje takvih informacija može da pomogne toj potpisnici u pokretanju ili o obavljanju istraga ili postupaka vezanih za krivična dela predviđena Konvencijom ili da može da dovede do odgovarajućeg zahteva od strane te potpisnice. U kontekstu ovog treba istaći i to je obaveza zamoljene države da blagovremeno obavesti državu molilju o radnjama koje su preduzete po zahtevu i krajnjem rezultatu tih radnji. Takođe je obaveza zamoljene države da blagovremeno obavestiti državu molilju o bilo kojim okolnostima zbog kojih nije moguće izvesti tražene radnje ili da će se u njihovom izvođenju najverovatnije kasniti (član 31. Konvencije).

U cilju što efikasnije međusobne saradnje predviđena je obaveza države potpisnice da odredi najmanje jedan, a ako je moguće i nekoliko centralnih organa, koji će biti odgovorni za slanje i odgovaranje na zahteve koji budu podneti u skladu sa Konvencijom, kao i za izvršenje takvih zahteva ili njihovo prenošenje nadležnim organima radi izvršenja. U skladu sa tim, obaveza je svake potpisnice da, već u trenutku potpisivanja ili prilikom deponovanja svog instrumenta ratifikacije, prihvatanja, odobravanja ili pristupanja, dostavi Generalnom sekretaru Saveta Evrope imena i adrese

ovako određenih organa (član 29. Konvencije). U tom istom cilju tako određeni centralni organi vlasti će direktno međusobno komunicirati, a u hitnim slučajevima, zahteve za uzajamnu pomoć ili obaveštenja u vezi s njom mogu slati direktno pravosudni organi, uključujući javne tužioce, države molilje istim takvim organima zamoljene države. U takvim slučajevima, kopija će biti poslata centralnom organu zamoljene države preko centralnog organa države molilje. Isto tako, svaki zahtev ili obaveštenje mogu se podneti preko Međunarodne organizacije kriminalističke policije (Interpol). U slučaju kada je podnesen zahtev direktno pravosudnom organu, a on nije nadležan da postupa po tom zahtevu, on taj zahtev upućuje nadležnom nacionalnom organu i o tome direktno obaveštava državu molilju. Podneseni zahtevi ili obaveštenja koji ne obuhvataju prinudne radnje nadležne vlasti države molilje mogu direktno poslati nadležnim vlastima zamoljene države potpisnice, s tim da svaka država može, u trenutku potpisivanja ili deponovanja instrumenta ratifikacije, prihvatanja, odobravanja ili pristupanja, obavestiti Generalnog sekretara Saveta Evrope da, radi efikasnosti, zahtevi treba da budu upućeni njenom centralnom organu (član 30. Konvencije).

Evaluacija antikorupcionih programa i aktivnosti poverena je, prema članu 24. Krivičnopravne konvencije SE, grupi GRECO (*Group of States Against Corruption*). jer je donošenje odgovarajućih međunarodnih programa i akata samo jedna od aktivnosti Saveta Evrope. Cilj ove grupe država jeste da se razvije međusobna saradnja država i poveća angažovanje u borbi protiv korupcije.

Drugi dokumenti evropskih međunarodnih organizacija

Ne samo u okviru Saveta Evrope, nego i u Evropskoj uniji i Organizaciji za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) proteklih godina su preduzimane značajne aktivnosti na donošenju antikorupcionih akata. U njima su takođe sadržani standardi kojima se nastoji unaprediti nacionalno zakonodavstvo kako bi se ojačali kapaciteti za sprečavanje korupcije. Tako je Srbija ratifikovala i nekoliko drugih evropskih konvencija koje se takođe, između ostalog, bave izgrađivanjem antikorupcionih standarda. Posmatrano u tom kontekstu to su pre svega: Građanskopravna konvenciju o korupciji³⁹ i Konvencija Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom⁴⁰. U sklopu toga vredna pažnje je i činjenica da Srbija nije ratifikovala Konvenciju Organizacije za ekonomski razvoj i saradnju u borbi protiv podmićivanja državnih službenika u međunarodnim poslovnim transakcijama s obzirom na to da tada nije bila primljena u članstvo Organizacije za ekonomski razvoj i saradnju, ali po mišljenju Agencije za borbu protiv korupcije, zakonodavni okvir Republike Srbije je u potpunosti usklađen s ovom konvencijom što je potvrđeno Ekspertizom Saveta Evrope od 11. oktobra 2007. godine⁴¹. U toku postupka harmonizacije svog pravnog sistema sa pravom Evropske unije Srbija će biti u obavezi da razvije mehanizme za efikasnu primenu antikorupcione politike koju formuliše ta regionalna organizacija⁴².

---

39 Usvojena u Strazburu 4. novembra 1999. Godine, a ratifikovana od Srbije 2007. godine („Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 102/2007).

40 Doneta u Varšavi 16. maja 2005. Godine, a ratifikovana od Srbije 2009. godine („Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“ br. 19/2009).

41 Izveštaj Agencije za borbu protiv korupcije: http://www.acas.rs/Images/stories/Aneks1_TabelarniPrikaz.pdf.

42 Najvažniji dokumenti EU se odnose na sprečavanje korupcije u državama članicama i telima EU: Konvencija o zaštiti finansijskih interesa Evropske unije (naročito Prvi protokol uz nju iz 1995. godine) i Konvencija o borbi protiv korupcije u koju su uključeni službenici Evropske zajednice ili službenici država članica Evropske unije iz 1997. godine. Obe konvencije moraju ratifikovati države članice EU (više u: N.

Aktivnosti GRECO u Republici Srbiji

Borba protiv korupcije kao i protiv kriminaliteta uopšte podrazumeva dve pretpostavke. Normativnu koja mora da odgovara zahtevima ove vrste kriminaliteta odnosno njegovim specifičnostima vezanim pre svega za njegovo otkrivanje i dokazivanje, a potom i uslovima praktične primene. S obzirom na to, postavlja se pitanje prihvatanja međunarodnih pravnih standarda antikoruptivnog krivičnog materijalnog i procesnog karaktera sadržanih u analiziranim aktima u zakonodavstvu Srbije, a potom i pitanje njihove praktične primene. Na polju borbe protiv korupcije nije dovoljno samo uskladiti zakone sa odredbama i intencijama međunarodnih konvencija koje su države ratifikovale, već je isto toliko važno implementirati te standarde u praksi. Razlogi neophodnosti implementacije standarda u nacionalna zakonodavstva su brojni s tim da se među njima posebno ističu dva⁴³. Prvo je formalno-pravni razlog sadržan u činjenici ratifikacije međunarodnih pravnih akata u kojima su sadržani ti standardi čime nastaje obaveza države da te akte implementira u svoje nacionalno zakonodavstvo⁴⁴. Drugi razlog je suštinski i sadržan je u činjenici da bez normiranja, a potom i primene tako implementiranih standarda, nema mogućnosti uspešnog suprotstavljanja koruptivnom, kao i svakom drugom obliku teškog kriminaliteta globalnog karaktera⁴⁵. U cilju praćenja stepena ostvarenja ovako postavljenih zahteva, odnosno sa zadatkom nadzora nad implementacijom međunarodnih standarda u suzbijanju korupcije, za koje su se države obavezale da će usvojiti pristupanjem konvencijama, najdalje je otišla Evropa. Članice Saveta Evrope nisu se zadovoljile samo donošenjem konvencija, već je u okviru organizacije Saveta Evrope osnovana posebna organizacija GRECO⁴⁶ koja ima zadatak da nadgleda implementaciju međunarodnih dokumenata koje donosi Savet Evrope po ovom pitanju.

GRECO se bavi praktičnim aspektima suzbijanja korupcije, monitoringom implementacije međunarodnih standarda, edukacijom država članica, odnosno njihovih specijalizovanih agencija. U sklopu tih aktivnosti podnosi periodične izveštaje u kojima se ocenjuju naponi pojedinih država za uvođenje antikorupcionih mera u domaće pravne sisteme, i daju konkretne preporuke za otklanjanje slabosti⁴⁷.

S ovim ciljem osnovan, GRECO je izuzetno aktivan i na prostoru Republike Srbije. U dosadašnjem periodu svog delovanja na ovom prostoru realizovao je tri kruga evaluacije stanja korupcije i antikorupcione politike u Srbiji i sačinio dva izveštaja koji su objavljeni u oktobru 2010. godine.

GRECO je 2006. godine izvršio evaluaciju antikorupcionih nastojanja u Srbiji i sačinio je Izveštaj za zajednički prvi i drugi krug evaluacije za Republiku Srbiju od 36 stranica koji je javno objavljen u oktobru 2006. godine. U tom kontekstu najpre je izvršena analiza stanja korupcije u Srbiji, a potom je navedena lista od dvadeset i pet

---

Mrvić-Petrović, J. Ćirić, Sukob javnog i privatnog interesa – u trouglu moći, novca i politike, Vojnoizdavački zavod i Institut za uporedno pravo, Beograd, 2003, strane 120-121).

43 O drugim razlozima neophodne implementacije prihvaćenih međunarodnih pravnih standarda u nacionalnom zakonodavstvu vidi: Zakonodavni postupak i kazneno zakonodavstvo, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beogradu, 2009.

44 S. Bejatović, „Međunarodni pravni standardi...“, strane 75-122.

45 Vidi: Teški oblici kriminaliteta i državna reakcija, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Trebinje, 2013.

46 Rezolucija SE (99)5 kojom se osniva Grupa država za borbu protiv korupcije od 1. maja 1999. godine.

47 O aktivnostima organizacije vidi: J. Ćirić, „Savet Evrope i borba protiv korupcije“, u: Suzbijanje kriminala i evropske integracije, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2010, strane 41-51.

preporuka⁴⁸ koje Srbija treba da usvoji i implementira (što je daleko veći broj preporuka nego što je navedeno u izveštajima o evaluaciji nekih drugih država)⁴⁹. Četiri godine po javnom objavljivanju prvog izveštaja za Srbiju, GRECO je obavio dodatno istraživanje kako bi se uverio da li su preporuke navedene u prvom izveštaju ispunjene. Na osnovu toga je GRECO u junu 2010. godine javno objavio Dodatni izveštaj o usklađenosti za Republiku Srbiju u kome je navedena detaljna analiza postavljenih uslova i njihove ispunjenosti i pri tom je navedeno, da su neki postavljeni uslovi ispunjeni, ali da neki nisu. U izveštaju se navodi da su samo delimično primenjene sledeće preporuke: prvo, u vezi sa reformom pravosuđa, odnosno postupkom imenovanja i unapređenja sudija i tužilaca jer nije osigurana transparentnost; drugo, u vezi sa koordinacijom pravnih lica u cilju prijavljivanja korupcije i sumnjivih transakcija, kao i u vezi sa obukom činovnika u tom cilju; treće, nije ispoštovana preporuka da se broj odobrenja i dozvola svede na onaj koji je zaista neophodan, da se skрати trajanje postupka za njihovo izdavanje i da se pospeši proces objedinjavanja i redigovanja smernica kako za državne službenike koji rešavaju zahteve za izdavanje odobrenja i dozvola, tako i za širu javnost⁵⁰.

GRECO je obavio i treći krug evaluacije stanja korupcije i antikoruptione politike u Srbiji i na osnovu toga sačinio dva izveštaja koji su objavljeni u oktobru 2010. godine. Jedan je Izveštaj o evaluaciji inkriminacija za Republiku Srbiju i drugi je Izveštaj o evaluaciji transparentnosti finansiranja političkih stranaka za Republiku Srbiju. U prvom Izveštaju o evaluaciji inkriminacija za Republiku Srbiju upoređene su odredbe Krivičnopravne konvencije o korupciji kojima se uvode materijalne inkriminacije sa odgovarajućim pravnim normama koje se nalaze u Krivičnom zakoniku iz 2009. godine, uočene su izvesne slabosti i date su konkretne preporuke. Pored toga evaluiran je i stepen primene Konvencije u praksi, odnosno razmatrana je statistika sudskih presuda izrečenih povodom pojedinih krivičnih dela iz oblasti korupcije.

Primeri implementacije međunarodnih antikoruptionih standarda u stranim zakonodavstvima

Korupcija nije rasprostranjena samo u ekonomski manje razvijenim zemljama u kojima ne postoje dovoljno razvijeni kapaciteti demokratske vlasti da se sa korupcijom izbore. U međuvremenu, korupcija je postala jedan od glavnih izazova sa kojima se suočava svet i Evropa. Kako bi se uskladila prevencija i sprečavanje korupcije, donet je čitav niz međunarodnih i regionalnih konvencija. Sa tim konvencijama mora biti usklađeno krivično i krivičnoprocesno zakonodavstvo Srbije, jednako kao što će i mehanizmi za sprečavanje korupcije, biti neophodno da se harmonizuju sa propisima Evropske unije. Jer, korupcija se pojavljuje i u Evropskoj uniji, pri čemu priroda i obim korupcije variraju od države do države članice, ali prouzrokuju štetu celoj Evropskoj uniji smanjenjem nivoa investicija, opstrukcijom fer poslovanja na unutrašnjem tržištu i negativnim uticajem na javne finansije. Ekonomska cena korupcije u Evropskoj uniji

---

48 Izveštaj se može preuzeti na sajtu: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2%282005%291revSerbiaEn.pdf>.

49 O preporukama iz tog izveštaja vidi: J. Ćirić, „Savet Evrope...“, strane 49-50.

50 Zajednički prvi i drugi krug evaluacije, Dodatni izveštaj o usklađenosti za Republiku Srbiju usvojen od GRECO na 47. plenarnom zasjedanju (Strazbur 7-11. jun 2010) Greco RC-I/II (2008) 1 E, dostupno na: <http://www.coe.int/greco> i na: http://www.acas.rs/sr_cir/component/article/41/150.html.

procenjuje se da iznosi 1% EU bruto nacionalnog dohotka.⁵¹ Pri tome se kriminalizacija korupcije razlikuje u državama članicama Evropske unije. Zbog toga je neophodno analizirati uporednopravna rešenja i praksu sprečavanja korupcije u državama članicama Evropske unije, čija bi iskustva mogla biti korisna za Srbiju⁵². U tom cilju odabrana su zakonodavstva i praksa u četiri države članice Evropske unije, od kojih su dve (Hrvatska i Slovenija) bile nekadašnje republike u sastavu savezne države kojoj je i Srbija pripadala (pa tako delo zajedničko pravno nasleđe i imaju u osnovi slična krivična zakonodavstva), dok su druge dve (Bugarska i Rumunija) susedne države sa sličnim društvenim odnosima kao u Srbiji, koji su nalagali da se sa posebnom pažnjom u njima ojačaju institucionalni krivičnopravni kapaciteti radi sprečavanja korupcije. Zbog toga je njihova iskustva moguće porediti sa zakonodavstvom i stanjem u Srbiji.

Hrvatska

Hrvatska je 8. novembra 2000. godine ratifikovala Krivičnopravnu konvenciju o korupciji koja je u Hrvatskoj stupila na snagu 1. jula 2002. godine bez rezervi. Hrvatska je 10. maja 2005. godine ratifikovala Dodatni protokol Krivičnopravne konvencije o korupciji koji je u Hrvatskoj stupio na snagu 1. septembra 2005. bez rezervi. Zakonodavnu i praktičnu primenu Krivičnopravne konvencije prati stalno telo Saveta Evrope – Grupa zemalja protiv korupcije (GRECO), a Republika Hrvatska je članica GRECO-a od 2000. godine.⁵³ UN Konvenciju protiv korupcije Hrvatska je potpisala 10. decembra 2003. godine, a ratifikovala 24. aprila 2005. godine.

U Hrvatskoj je kao krivično delo propisano aktivno i pasivno podmićivanje, kako u javnom tako i u privatnom sektoru, kao i trgovina uticajem.

Kazneni zakon Republike Hrvatske stupio je na snagu 1. januara 1998. Nekoliko odredbi vezanih za korupciju izmenjeno je izmenama i dopunama iz 2000, 2004. i 2006. godine čiji je cilj bio da se prilagodi nacionalno zakonodavstvo zahtevima Krivičnopravne konvencije o korupciji i njenom Dodatnom protokolu, posebno u odnosu na određenje pojma "službene osobe" i međunarodnog značenja tog pojma, kriminalizaciju primanja i davanja mita u privatnom sektoru i pasivnog trgovanja utjecajem. Međutim, izmene i dopune istovremeno su dovele do određenih nedoslednosti u odredbama vezanima za korupciju. Kako bi se prevazišle nedoslednosti u zakonskom okviru Hrvatska je usvojila novi Kazneni zakon⁵⁴, koji je na snazi od 2011. godine.⁵⁵

Primanje i davanje mita u javnom sektoru regulisano je članom 293. KZ-a (primanje mita) i 294. KZ-a (davanje mita). Prema odredbama Kaznenog zakona „pasivno podmićivanje” postoji kad službeno ili odgovorno lice zahteva ili primi dar ili kakvu drugu korist, ili koje primi obećanje dara ili kakve koristi da u granicama svog ovlašćenja obavi službenu ili drugu radnju koju ne bi smelo da obavi, ili da ne obavi službenu ili drugu radnju koju bi moralo da obavi.

---

51 Eurobarometar, 2012.

52 Vidi: N. Mrvić-Petrović, „Strana iskustva u sprečavanju korupcije“, Pravo – teorija i praksa, 2002, XIX, broj 1, strane 35-40.

53 Treći ocenjivački krug sproveden je 2007. godine u Hrvatskoj: Evaluation report on Croatia on incriminations, Greco Eval III Rep (2009) 1E.

54 "Narodne novine R Hrvatske", broj125/11, 144/12.

55 Izmenjen je i dopunjen 2012. godine sa ciljem da se kazni i davanje mita u privrednom poslovanju kada je namenjeno trećoj osobi i podmićivanje zastupnika. Pored toga, produžene su kazne za primanje i davanje mita, sa dosadašnjih šest meseci do pet godina na najmanje jednu do osam godina i povećana je kazna za krivično delo zloupotreba položaja i ovlašćenja sa 10 na 12 godina zatvora.

Iz stava 2. člana 293. proizlazi da to krivično delo postoji ako službeno lice ili odgovorno lice zahteva dar ili kakvu drugu korist, primi dar ili kakvu drugu korist ili kad službeno ili odgovorno lice primi obećanje dara ili kakve druge koristi da, u granicama svog ovlašćenja, obavi službenu ili drugu radnju koju bi moralo da obavi ili da ne obavi službenu ili drugu radnju koju ne bi smelo da obavi.

Članom 294. stav 1. Kaznenog zakona regulisano je tzv. „pravo” aktivno podmićivanje. Krivično delo iz člana 294. stav 1. Kaznenog zakona čini ono lice koje službenom ili odgovornom licu da ili obeća dar ili kakvu drugu korist da u granicama svog ovlašćenja obavi službenu ili drugu radnju koju ne bi smelo da obavi ili da ne obavi službenu ili drugu radnju koju bi moralo obaviti, ili ko posreduje pri takvom podmićivanju službenog ili odgovornog lica.

„Nepravo” aktivno podmićivanje regulisano je u članu 294. stavu 2. Kaznenog zakona. To krivično delo čini lice koje službenom ili odgovornom licu daje dar ili kakvu drugu korist da u granicama svog ovlašćenja obavi službenu ili drugu radnju koju bi moralo obaviti, ili da ne obavi službenu ili drugu radnju koju ne bi smelo obaviti, ili ko posreduje pri takvom podmićivanju službenog ili odgovornog lica. Za razliku od krivičnog dela iz stava 1. ovog člana, u ovom slučaju dar ili kakva korist daje se za obavljanje radnje koju to službeno ili odgovorno lice mora obaviti, odnosno za ne obavljanja radnje koju to službeno ili odgovorno lice ne sme obaviti. U stavu 1. i stavu 2. člana 294. Kaznenog zakona inkriminisano je i posredovanje u davanju mita.

I u članu 293. i u članu 294. razlikuju se zakonito (stav 1.) i nezakonito (stav 2.), nameravano ili učinjeno, delo ili propust izvršen od strane službenog ili odgovornog lica, pa se predviđaju različiti stepeni sankcija. Član 293. KZ-a sadrži posebnu odredbu o primanju mita nakon dela ili propusta počinjenog od strane službenog ili odgovornog lica (stav 3) gde je predviđena blaža sankcija.

U kontekstu hrvatskih odredbi o primanju i davanju mita koriste se pojmovi "službena osoba" i "odgovorna osoba", kako je definisano u članu 87. stav 3. i 6. KZ-a:

„(3) Službena osoba je državni dužnosnik ili službenik, dužnosnik ili službenik u jedinici lokalne i područne (regionalne) samouprave, nositelj pravosudne dužnosti, sudac porotnik, član Državnog sudbenog vijeća ili Državnoodvjetničkog vijeća, arbitar i javni bilježnik.

(6) Odgovorna osoba je fizička osoba koja vodi poslove pravne osobe ili joj je izričito ili stvarno povjereno obavljanje poslova iz područja djelovanja pravne osobe.“

Što se tiče međunarodnog značaja krivičnih dela podmićivanja, druga rečenica člana 87. stava 3. KZ-a izričito uključuje osobe „koje u Europskoj uniji, stranoj državi, međunarodnoj organizaciji koje je Republika Hrvatska član, međunarodnom sudu ili arbitraži čiju sudbenost Republika Hrvatska prihvća, obavljaju dužnosti povjerene“... „državnom dužnosniku ili službeniku, dužnosniku ili službeniku u jedinici lokalne i područne (regionalne) samouprave, nositelju pravosudne dužnosti, sudcu porotniku, članu Državnog sudbenog vijeća ili Državnoodvjetničkog vijeća, arbitaru i javnom bilježniku“.

Davanje mita kažnjivo je zatvorom u trajanju od 1 do 8 godina ako se odnosi na nezakonita dela ili propuste koje bi trebalo da za mito učini „službena ili odgovorna osoba“ ili zatvorom od 6 meseci do 5 godina ako podrazumeva neopravdano protežiranje davaoca mita inače zakonitim činjenjem ili propuštanjem službenog ili odgovornog lica.

Za krivično delo primanja mita predviđana je kazna zatvora od 1 do 10 godina u slučaju da službena ili odgovorna osoba prima mito kako bi učinila nezakonitu radnju ili se propustila da učini ono što je po zakonu dužna i kaznu od 1 do 8 godina u slučaju da

nepravilno vrši svoja ovlaštenja u granicama zakona. Kazna zatvora do jedne godine izriče se službenicima koji zatraže ili prime korist nakon preduzetog činjenja ili propuštanja službene radnje (bilo da je protivpravna ili ne).

U skladu s članom 47. KZ-a, sud odmerava kaznu s obzirom na sve olakšavajuće ili otežavajuće okolnosti i to: jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, pobude iz kojih je krivično delo učinjeno, stepen povrede dužnosti učinioca, način izvršenja i ostvarene posledice krivičnog dela, prethodni učiniočev život, njegove lične i imovinske prilike i njegovo ponašanje nakon učinjenog krivičnog dela, odnos prema žrtvi i trud da naknadi štetu. Prema članu 55. KZ-a, sud može zameniti kaznu zatvora do jedne godine radom za opšte dobro, uz saglasnost okrivljenog.

Slične kazne propisane su i za druga „koruptivna“ krivična dela kao što su prevara (član 236. KZ-a), zloupotreba položaja i ovlaštenja (član 291. KZ-a), nezakonito pogodovanje (član 292. KZ-a), ili pronevera (član 233 KZ-a).

Pored navedenih kazni, prema službenim ili odgovornim licima koja su primila mito ili prema onima koji su dali mito može se primeniti „sigurnosna mjera zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti“ u trajanju koje ne može biti kraće od jedne niti duže od deset godina. Prema odredbama člana 71. stav 1. KZ-a takvu meru sud može izreći „počinitelju koji je kazneno djelo počinio u obavljanju dužnosti ili djelatnosti ako postoji opasnost da će zlouporabom te dužnosti ili djelatnosti ponovno počiniti kazneno djelo“.

Zloupotreba službenog položaja (zlouporaba položaja i ovlasti) regulisana je članom 291. Kaznenog zakona. Ovo krivično delo čini službeno ili odgovorno lice koje iskoristi svoj položaj ili ovlaštenje, prekorači granice svog ovlaštenja ili ne obavi dužnost i time sebi ili drugoj osobi pribavi korist, odnosno drugom prouzrokuje štetu.

Trgovina uticajem je kriminalizovana i u aktivnom i u pasivnom obliku u članovima 295. (trgovanje utjecajem) i 296. KZ-a (davanje mita za trgovanje utjecajem). Krivično zakonodavstvo je više puta menjano kako bi se konstitutivni elementi krivičnog dela uskladili sa članom 12. Krivičnopravne konvencije, uključujući „nuđenje“ i „primanje ponude“, kao i treće strane kao osobe kojima je namenjena korist. Odredbe članova 295. i 296. imaju široko područje primene u onoj meri u kojoj se odnose na „iskorištavanje službenog položaja ili uticaja“.

U stavu 1. člana 295. propisana je aktivna trgovina uticajem, koju čini onaj „tko iskorištavanjem svoga službenog ili društvenog položaja ili utjecaja posreduje da se obavi službena ili druga radnja koja se ne bi smjela obaviti ili da se ne obavi službena ili druga radnja koja bi se morala obaviti“. Delo će postojati ako je posredovanje izvršeno, a za postojanje dela nije bitno hoće li posredovanje dati željeni rezultat.

U članu 295. stavu 2. Kaznenog zakona propisano je da lice koje „zahtijeva ili primi mito ili prihvati ponudu ili obećanje mita za sebe ili drugoga, da iskorištavanjem svoga službenog ili društvenog položaja ili utjecaja posreduje da se obavi službena ili druga radnja koja se ne bi smjela obaviti, ili da se ne obavi službena ili druga radnja koja bi se morala obaviti“. Za ovo krivično delo ne traži se od lica koje primi mito da posreduje odnosno stvarno izvrši neku radnju posredovanja. Dakle, radnja ovog krivičnog dela se ne sastoji u izvršenom posredovanju, nego u primanju nagrade ili koristi, a svrha tog primanja jeste da se posreduje.

U 296. KZ propisano je pasivno posredovanje. U stavu 1. kao radnja izvršenja krivičnog dela predviđena je ponuda, obećanje ili davanje mita, namenjeno tom ili drugom licu, zatim posredovanje iskorištavanjem svog službenog ili društvenog položaja ili uticaja da se obavi službena ili druga radnja koja bi se morala obaviti ili da se ne obavi službena ili druga radnja koja se ne bi smela obaviti. U stavu 2. inkriminisano je

posredovanje, koje će postojati ako se daje ili obeća mito licu koje posreduje ili drugom licu da se obavi službena ili druga radnja koja se ne bi smela obaviti ili da se ne obavi službena ili druga radnja koja bi se morala obaviti.

Aktivno trgovanje uticajem (davanje mita za trgovanje utjecajem) kažnjivo je s jednom do osam godina zatvora u slučajevima koji podrazumevaju – nameravano ili stvarno – protivzakonito (službeno ili drugo) delovanje ili propuštanje i sa šest meseci do pet godina zatvora u slučajevima koji podrazumevaju zakonito delovanje ili propuštanje. Sankcije primenjive na pasivnu trgovinu uticajem uključuju zatvorsku kaznu od šest meseci do pet godina za protivzakonito delovanje ili propuštanje, odnosno od jedne do deset godina zatvora ukoliko se zahteva ili primi mito ili prihvati ponuda ili obećanje mita za trgovinu uticajem.

Na osnovu statističkih pokazatelja, moguće je steći sliku o praksi sprečavanja korupcije u Hrvatskoj. U periodu od 2008 do 2010. godina javna tužilaštva u Hrvatskoj donela su odluke na osnovu krivičnih prijavi za ukupno 4108 učinilaca koruptivnih krivičnih dela. Optuženo je 1420 lica ili 34,6% od ukupnog broja prijavljenih, a osuđeno njih 632 ili 44,5% od ukupnog broja optuženih (prikazano u tabeli 1)⁵⁶.

Tabela 1.- Odnos prijavljenih, optuženih i osuđenih u Hrvatskoj za korupciju (2008-2010)

	Prijavljeni	Optuženi	Osuđeni
2008	1308	461	168
2009	1367	492	228
2010	1433	467	236
Ukupno	4108	1420	632

U predstavljenom trogodišnjem periodu javna tužilaštva su odbacila 65,7% krivičnih prijavi za koruptivna krivična dela. Za trećinu prijavljenih lica doneta je odluka o optuženju, dok je za 2,9% prijavljenih lica obustavljena istraga.

Kada je u pitanju struktura krivičnih dela u odnosu na prijavljena lica analiza podataka pokazuje da su javna tužilaštva najčešće donosila odluke za krivično delo "zloupotrebe položaja i ovlasti od strane službene osobe" i to u 87,4%. U ukupnom broju prijavljenih lica za koruptivna krivična dela, 9,9% se odnosi na ona koja su prijavljena za krivična dela primanja i davanja mita, dok se 2,7% odnosi na osumnjičene za izvršenje nekog drugog krivičnog dela korupcije. Poređenja radi, prema istraživanju koje je sproveo Udruženje tužilaca Srbije,⁵⁷ proizlazi da je i u Srbiji krivično delo za koje je podnet najveći broj krivičnih prijavi zloupotreba službenog položaja – član 359. Krivičnog zakonika Republike Srbije⁵⁸.

U posmatranom trogodišnjem periodu u Hrvatskoj je 44,5% optuženih proglašeno krivim za koruptivna krivična dela. Krivični postupak obustavljen je prema 459 osoba (32,3%). Odbijajućih presuda je bilo 162 (11,4%), a oslobađajućih presuda 167 (11,8%). Broj osuda za krivična dela korupcije se povećava: u 2008. bilo je osuđeno 168 lica, u 2009 - 228, a u 2010 - 236 lica⁵⁹.

56 M. Marčeta, D. Novosel, D. Rogić-Hadžalić, Korupcija – pravni okvir i pojavni oblici 2008 – 2010, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2012.

57 M. Matić, V. Trninić, "Analiza statističkih podataka krivičnih sa koruptivnim elementom", u: Građani i pravosuđe zajedno protiv korupcije, Toplički centar za demokratiju i ljudska prava, Prokuplje, 2013.

58 "Službeni glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012 i 104/2013.

59 M. Marčeta, D. Novosel, D. Rogić-Hadžalić, op. cit.

U navedenom trogodišnjem periodu za krivična dela korupcije na uslovnu kaznu zatvora osuđeno je 62,5% kažnjenih, dok je безусловna zatvorska kazna izrečena u 36,7% slučajeva, a učešće ostalih sankcija u ukupno izrečenim je bilo neznatno (0,8%). Pokazuje se da je kaznena politika sudova strožija nego za krivična dela opšteg kriminaliteta, jer je kod tih krivičnih dela udeo bezuslovne zatvorske kazne mnogo manji i iznosi oko 19%.

U istom periodu od 190 lica oduzeta je imovinska korist zbog učinjenih koruptivnih krivičnih dela. Podaci pokazuju da je reč o povećanju broja osuđenih kojima je oduzeta imovinska korist (sa 53 u 2008 na 66 u 2009. i 71 u 2010. godini).

Promatrajući broj osuđenih lica u korelaciji sa zanimanjima učinilaca dolazi se do vrlo zanimljivih podataka o tome da su od ukupnog broja osuđenih lica (632) učinioци najčešće lica koje su najviši stručnjaci (njih 235). Tu se ubrajaju: poslovno-organizacioni stručnjaci, pravni stručnjaci, službenici državne uprave, lekari, inženjeri, profesori i drugi stručnjaci. Na drugom mestu po učestalosti su ona lica koja obavljaju službenička i uslužna zanimanja (bankarski službenici, zanimanja u zaštiti – policajci, knjigovođe, saobraćajni i komercijalni službenici, kancelarijski službenici u državnoj i lokalnoj upravi, prodavci, medicinske sestre, bolničari i drugi), kojih je bilo 216 u analiziranom periodu. Zatim slede učinioци koruptivnih krivičnih dela koji su zanatlije, individualni proizvođači (njih 106), dok je rukovodilaca uprave i zakonodavstva bilo 16.

Slovenija

Slovenija je ratifikovala Krivičnopravnu konvenciju o korupciji 12. maja 2000. godine, a Konvencija je u Sloveniji stupila na snagu 1. jula 2002. godine bez rezervi. Dodatni protokol uz Krivičnopravnu konvenciju Slovenija je ratifikovala 11. oktobra 2004. godine, pa je stupio na snagu 1. februara 2005. godine, takođe bez rezervi. Slovenija je članica GRECO-a od maja 1999. godine.⁶⁰ Slovenija je pristupila UN Konvenciji protiv korupcije 1. aprila 2008. godine.

Slovenački Krivični zakonik⁶¹ stupio je na snagu 1. novembra 2008. Godine. Značajno je izmenjen i dopunjen 2011. godine. Izmene i dopune iz 2011. godine stupile su na snagu u maju 2012. godine. Ovim Zakonikom kriminalizovani su uobičajeni oblici korupcije, kao što su primanje i davanje mita, zloupotreba službenog položaja, kao i druga koruptivna krivična dela. Slovenačko zakonodavstvo ne koristi termin „korupcija“ kao pravni pojam, ali u upotrebi su različiti pojmovi za svako krivično delo koje se odnosi na određenu vrstu korupcije.⁶² Iako se propisima na definiše opšti pojam korupcije, pravi se razlika između aktivne i pasivne korupcije, kao i između korupcije u javnom i privatnom sektoru.

Krivični zakonik sadrži dve glavne odredbe o davanju i primanju mita u javnom sektoru, u članovima 261. i 262. Kao i u Krivičnom zakoniku Hrvatske, razlikuju se pojedini oblici krivičnih dela davanja i primanja mita prema tome da li se mito daje ili prima kako bi se preduzela nezakonita radnja službenog lica ili propustilo vršenje radnje

---

⁶⁰Treći ocenjivački krug sproveden je 2007. godine u Sloveniji. Evaluation report on Slovenia on incriminations, Greco Eval III Rep (2007) 1E.

⁶¹ "Službeni list R Slovenije", br. 55/2008, br 55/2009, 91/11.

⁶² Osam krivičnih dela se u slovenačkom Krivičnom zakoniku smatraju koruptivnim: kršenje slobodne odluke glasača (član 151); primanje mita za izbore (član 157); nezakonito prihvatanje poklona (član 241); nezakonito davanje poklona (član 242); primanje mita (član 261); davanje mita (član 262); davanje poklona za nezakonito posredovanje (član 264); i primanje poklona za nezakonito posredovanje (član 263).

koja je po zakonu morala da se preduzme ili da bi se učinilo ili propustilo da se učini nešto na šta je službeno lice inače ovlašćeno. Navedene odredbe, odnose se na sve oblike pasivnog primanja i davanja mita (traženje, primanje ili prihvatanje ponude ili obećanja) i aktivnog primanja i davanja mita (obećanje, nuđenje ili davanje). Predmet korupcije obuhvata materijalnu korist i svaku drugu nematerijalnu prednost, bez obzira da li su opravdane ili ne. Nije neophodno da je korist data javnom funkcioneru lično, dovoljno je da je data i trećem licu.

Davanje mita inkriminisano je članom 262. Krivičnog zakonika, koji razlikuje dva oblika dela: (1) davanje mita službenom licu da izvrši radnju koju ne bi smelo da izvrši ili da ne izvrši radnju koju bi moralo izvršiti u okviru svog službenog ovlašćenja (nezakonito aktivno podmićivanje); (2) davanje mita službenom licu da izvrši radnju koju bi moralo da izvrši ili da ne izvrši radnju za koju nije ovlašćen da je izvrši (nezakonita aktivna korupcija).

Primanje mita regulisano je članom 261. Krivičnog zakonika. Odredbe člana 261. razlikuju tri radnje izvršenja ovog krivičnog dela: ako je službeno lice tražilo ili primilo mito za sebe ili treće lice pre nego što je obavilo službenu radnju (1) koju nije trebalo da obavi ili da ne obavi službenu radnju koju bi moralo da obavi u okviru svojih službenih ovlašćenja; (2) koju je trebalo da izvrši ili da ne obavi službenu radnju koju ne bi smelo da izvrši; (3) ako je službeno lice zahtevalo ili primilo mito nakon što je izvršilo, odnosno nije izvršilo službenu radnju. Stavom četiri ovog člana predviđa se i oduzimanje imovine stečene tim krivičnom delom.

Pojam domaćeg službenog lica definisan je u članu 99. Krivičnog zakonika i obuhvata: „ 1) članove Narodne skupštine, Nacionalnog saveta i članove lokalnih i regionalnih predstavničkih tela; 2) sudije Ustavnog suda, sudije i sudije porotnike, javne tužioce, javne branioc; 3) lica koja obavljaju službene poslove ili funkcije sa upravljačkim ovlašćenjima i odgovornostima u okviru državne institucije; 4) svako drugo lice koje obavlja službene poslove na osnovu zakona, podzakonskog akta ili po ugovoru zaključenom na osnovu zakona; 5) vojna lica kao što je propisano u posebnim slučajevima, kada radnja nije inkriminisana kao krivično delo protiv vojne dužnosti; 6) lica u stranoj državi koje obavlja zakonodavne, izvršne ili pravosudne funkcije, ili druge službene dužnosti na bilo kojem nivou, ukoliko ispunjava uslove iz tačke 1, 2 ili 3; 7) lica koja su priznata kao službena u okviru javne međunarodne organizacije, ukoliko ispunjavaju uslove iz tačke 1, 2 ili 3; 8) lica koje obavlja sudsku, tužilačku ili drugu službenu funkciju u međunarodnom sudu ili tribunalu“.

Definicija sadržana u članu 99. obuhvata lica koja vrše službene dužnosti ili službene funkcije u državnim organima (uključujući gradonačelnike i ministre), bez obzira na vrstu njihovog ugovora ili trajanje dužnosti/funkcije (trajna/povremena).

Za krivično delo davanje mita kumulativno su predviđene novčana kazna i kazna zatvora u trajanju od 1 do 5 godina ako je delo izvršeno radnjom koju je službeno lice bilo dužno da izvrši, odnosno ukoliko ne obavi radnju koju je trebalo da obavi. Kazna zatvora od 6 meseci do 3 godine predviđena je ako službeno lice izvrši radnju koju bi moralo da izvrši, odnosno ne izvrši službenu radnju koju ne bi smelo da izvrši.

Primanje mita kažnjivo je zatvorom od 1 do 8 godina i novčanom kaznom, ukoliko je mito tražen ili primljen da bi se izvršila službena radnja koju službeno lice ne bi smelo da izvrši ili da ne izvrši službenu radnju koju bi moralo da izvrši. Ukoliko je službeno lice zahtevalo ili primilo mito kako bi se izvršila radnja koju je službeno lice moralo da izvrši ili da ne izvrši službenu radnju koju ne bi smelo da izvrši, predviđena je kazna zatvora od 1 do 5 godina. Službeno lice koje nakon izvršenja službene radnje,

odnosno neizvršenja zahteva ili primi mito kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do 3 godine.

Novčane kazne regulisane su opštim delom Krivičnog zakonika⁶³ i njihov iznos se određuje na osnovu dnevnog prihoda učinioca, kao i prema troškovima njegove porodice. Novčane kazne određuju se u dnevnim iznosima i mogu iznositi minum 30, a maksimum 360 dnevnih rata. Ukoliko je krivično delo učinjeno u ličnom interesu, maksimalan broj dnevnih rata je 1500. Prihodi učinioca utvrđuju se na osnovu zvaničnih podataka poreskih vlasti. Ukoliko sud ne može da utvrdi prihode učinioca, onda se kao dnevni iznos uzima 1/30 prosečne neto plate u Sloveniji.

Mere bezbednosti,⁶⁴ definisane u opštem delu Krivičnog zakonika, primenjive su i na lica kažnjena za primanje i davanje mita. Članom 71. Krivičnog zakonika predviđeno je da se licu koje je osuđeno za krivično delo može zabraniti vršenje određenih dužnosti ili funkcija u periodu od 1 do 5 godina.

Zloupotreba službene dužnosti regulisana je članom 257. Krivičnog zakonika. Ovo krivično delo čini službeno lice koje u nameri da pribavi neimovinsku korist za sebe ili drugog, ili da nanese štetu drugome, zloupotrebi svoj položaj ili prekorači granice svog službenog ovlašćenja ili nevrši svoju službenu dužnost. Za ovaj oblik krivičnog dela predviđena je kazna zatvora do 1 godine. Ukoliko je izvršenjem krivičnog dela naneta znatna šteta ili se ozbiljno zadire u prava drugog, propisana je kazna zatvora do 3 godine.

Ako službeno lice zloupotrebi službeni položaj u nameri da pribavi imovinsku korist za sebe ili drugog ili ako zloupotrebi službeni položaj za nezakonito povećanje svoje imovine u značajnom iznosu, propisana je kazna zatvora od 3 meseca do 5 godina. U slučaju da je učinilac pribavio za sebe ili treće lice veliku imovinsku korist, koja odgovara njegovoj inicijalnoj nameri, kazna zatvora će se opredeliti u rasponu od 1 do 8 godina.

Trgovina uticajem je predviđena u članu 263. slovenačkog Krivičnog zakonika (primanje koristi za nezakonito posredovanje) i 264. (davanje koristi za nezakonito posredovanje). Sankcija predviđena za krivično delo aktivne i pasivne trgovine uticajem je do 3 godine zatvora. U oba slučaja propisana je kazna od 1 do 5 godina zatvora, ako trgovac uticajem koristeći svoj službeni položaj ili uticaj posreduje da se izvrši službena radnja koja se ne bi smela izvršiti ili da se ne izvrši službena radnja koja bi se morala izvršiti. Kvalifikovani oblik pasivne trgovne uticajem postoji u slučaju da učinilac pre posredovanja primi korist za sebe ili drugog. Za taj oblik krivičnog dela propisana je kazna zatvora od 1 do 5 godina.

Podaci iz službenih policijskih statistika pokazuju da je u odnosu na 2008. godinu u kojoj je prijavljeno samo 18 krivičnih dela u vezi sa korupcijom, u 2009. godini zabeležen značajan porast (231), pri čemu su, u većini slučajeva (29%), u pitanju bila krivična dela trgovine uticajem i primanje mita.⁶⁵ U 2010. godini bilo je prijavljeno 71 krivično delo korupcije, a u 2011. godini bilo ih je 86. Prema Izveštaju o radu policije iz 2011. godine u 2010. i 2011. godini najčešća krivična dela korupcije za koje su podnošene krivične prijave su davanje i primanje mita (68% i 51%).⁶⁶

---

63 Član 47. Krivičnog zakonika.

64 Članovi 69-73 Krivičnog zakonika.

65 Izveštaj o radu policije, 2009 i 2010.

66 Potrebno je naglasiti da Izveštaj o radu policije (2011, 2012) samo navodi koruptivna dela koja su prijavljena policiji i istragu koju je sprovela policija.

Prema podacima koje su slovenačke vlasti dostavile GRECO evaluacionom timu 2007. godine,⁶⁷ javno tužilaštvo je u 2006. godini primilo 63 krivične prijave (60 prijava protiv fizičkih lica i 3 protiv pravnih lica). Broj krivičnih prijava u 2006. godini je porastao u odnosu na 2005. godinu kada je ukupno bilo 32 krivične prijave. Prijave su podnosile različite institucije: policija, Komisija za sprečavanje korupcije, građani, itd.

Policija godišnje ima u radu 20 do 70 koruptivnih predmeta. Prema statističkim podacima policije, u 2005. godini bilo je 12 prijava za primanje mita i 5 za davanje mita. U 2006. godini bilo je 18 predmeta primanja mita i 22 davanja mita. Prema podacima Zavoda za statistiku Slovenije za period 2004-2006. godine, bilo je 14 osuđujućih presuda za podmićivanje u javnom sektoru (6 predmeta davanja mita i 8 predmeta primanja mita). Izrečene kazne za davanje mita u javnom sektoru su kazna zatvora između 1 i 6 meseci; dok su izrečene kazne za primanje mita bile nešto strožije (između 2 meseca i 2 godine).

Prema podacima policije, u 2006. godini, bilo je 5 predmeta pasivne trgovine uticajem (član 269. Krivičnog zakonika) i 4 predmeta aktivne trgovine uticajem (član 269a Krivičnog zakonika). Prema podacima Zavoda za statistiku u 2006. godini, za krivično delo pasivne trgovine uticajem izrečene su kazne zatvora između 3 i 6 meseci.

Prema podacima Zavoda za statistiku Slovenije u 2012. godini⁶⁸ ukupno je osuđeno 27 lica za krivična dela iz grupe protiv službene dužnosti, što čini 0,3% ukupno osuđenih lica.

Rumunija

Rumunija je ratifikovala Krivičnopravnu konvenciju o korupciji 11. jula 2002. godine, a Dodatni protokol 29. novembra 2004. godine. Konvencija je stupila na snagu 1. novembra 2002. godine, a Dodatni protokol 1. marta 2005. godine, bez rezervi. Rumunija je članica GRECO-a od maja 1999. godine.

UN Konvenciju protiv korupcije Rumunija je potpisala 9. decembra 2003. godine, a ratifikovala 2. novembra 2004. godine.

Glavne odredbe kojima su regulisana krivična dela korupcije nalaze se u Krivičnom zakoniku iz 1968. godine⁶⁹ koji je više puta pretrpeo izmene i dopune, kao i u Zakonu br. 78/2000 o prevenciji, otkrivanju i sankcionisanju krivičnih dela korupcije.⁷⁰ Zakon br. 78/2000 prenosi u rumunsko zakonodavstvo određene odredbe OECD Konvencije protiv podmićivanja stranih javnih funkcionera u međunarodnim poslovnim transakcijama i Krivičnopravne konvencije o korupciji, sankcionisanjem pranja novca i krivičnih dela korupcije koja su učinjena u međunarodnim transakcijama u sklopu organizovanog kriminala.

Odredbe Krivičnog zakonika kojima su predviđena kao krivična dela primanje i davanje mita i trgovina uticajem (članovi 254-257. Krivičnog zakonika) mogu se smatrati „tradicionalnim“ delima korupcije, s obzirom na to da potiču iz vremena kada komunistički režim nije pravio razliku između korupcije u privatnom i javnom sektoru. Većina krivičnih dela korupcije regulisana je u glavi Krivičnog zakonika koja se zove „krivična dela povezana sa službom“ i primenjiva je na sve oblasti.

Da bi Rumunija ispunila obaveze preuzete ratifikacijom međunarodnih ugovora, bilo je neophodno proširiti oblast primene krivičnih dela korupcije kako bi obuhvatila i

---

67 Third Evaluation Round, Evaluation Report on Slovenia on Incriminations, Greco Eval III Rep (2007) 1E

68 http://www.stat.si/eng/novica_prikazi.aspx?id=5607

69 "Službeni list Rumunije" br. 79-79 Bis od 21. juna 1968.

70 "Službeni list Rumunije" deo I br. 219 od 18. maja 2000.

prekograničnu korupciju u koju su uključeni strani funkcioneri i zvaničnici koji rade u međunarodnim organizacijama. Takođe, bilo je neophodno da se pojačaju antikorupcijski naponi i da se regulišu nova krivična dela koja se odnose na korupciju i privredni kriminal čiji je cilj lično bogaćenje, kao i da se uvedu istražne tehnike i posebne institucije koje će preuzeti borbu protiv korupcije i rešavanje kompleksnih i osetljivih predmeta u koje su uključeni visoki državni funkcioneri. Svi ovi zahtevi za unapređenjem zakonskog okvira ostvareni su usvajanjem posebnog Zakona br. 78/2000. Relevantne odredbe Krivičnog zakonika ostale su nepromenjene tokom godina i sve neophodne izmene i dopune koje su proizlazile iz preuzetih međunarodnih obaveza vršene su kroz Zakon br. 78/2000. U međuvremenu je Vlada pripremila novi Krivični zakonik, koji je usvojen u Parlamentu kao Zakon br. 286 u julu 2009. godine.⁷¹ Međutim novi Krivični zakonik još uvek nije stupio na snagu i posle nekoliko odlaganja, očekuje se da se sa njegovom primenom počne od 1. februara 2014. godine.⁷²

Primanje mita od strane domaćih službenih lica predviđeno je kao krivično delo u članovima 254. i 256. Krivičnog zakonika. Navedene odredbe primenjuju se na funkcionere (rum. *functionariul* nekad se prevodi kao funkcioner ili službenik). Ta svojstva izvršioca ispunjavaju kako zaposleni u javnom, tako i u privatnom sektoru. U članovima 254. i 256. pravi se razlika između krivičnog dela primanja mita u cilju preduzimanja budućih radnji službenog lica (član 254),⁷³ i primanje mita za radnju službenog lica koja je već izvršena (član 256). Novi Krivični zakonik sadrži samo jedno krivično delo primanja mita (član 308). Član 308. novog Krivičnog zakonika definiše primanje mita u skladu sa obavezama preuzetim međunarodnim ugovorima.

Davanje mita službenim licima definisano je u članu 255. Krivičnog zakonika. Odredbe člana 255. upućuju na član 254. i način izvršenja krivičnog dela primanja mita. Član 255. predviđa i mogućnost oslobađanja od kazne ukoliko je učinilac prijavio delo pre nego što su istražni organi otkrili delo.

Novim Krivičnim zakonikom davanje mita regulisano je članom 309, bez upućivanja na krivično delo primanja mita. Krivično delo davanja mita kažnjivo je i ako se novac ili druga korist obećaju, ponude ili daju, posredno ili neposredno službenom licu strane države ili međunarodne organizacije. I novim Zakonikom predviđena je mogućnost oslobađanja od kazne ukoliko učinilac prijavi delo pre nego što je otkriveno. I prema starom i prema novom Krivičnom zakoniku, novac i vrednosti koje su date se vraćaju učiniocu ukoliko je prijavio delo pre nego što je otkriveno ili je primalac mita prisilio učinioca da dâ mito.

Odredbe o primanju i davanju mita sadržane su i u Zakonu br. 78/2000 o prevenciji, otkrivanju i sankcionisanju krivičnih dela korupcije. U odeljku 2 Zakona br. 78/2000 predviđene su strožije sankcije za izvršioce krivičnih dela iz Krivičnog zakonika (članovi 6, 7. i 9. Zakona br. 78/2000). Posebnim zakonom su takođe propisana kao krivična dela aktivna trgovina uticajem, davanje i primanja mita u privatnom

---

71 "Službeni list Rumunije" br. 510 od 24 jula 2009.

72 Postoji bojazan da li će Krivični zakonik iz 2009. godine početi sa primenom jer je rumunski Parlament 2004. godine usvojio novi Krivični zakonik, koji nikada nije stupio na snagu.

73 „Delo zaposlenog koji, posredno ili neposredno, zahteva ili primi novac ili druge prednosti koje mu ne pripadaju ili ih ne odbije u cilju ostvarenja, ne ostvarenja ili odlaganja ostvarenja radnje koja se odnosi na njegove službene obaveze ili deluje protiv svojih obaveza, kazniće se zatvorom od 3 do 12 godina i zabranom određenih prava.

Delo iz stava 1, ako je izvršeno od strane zaposlenog koji ima kontrolu dodeljivanja, kazniće se zatvorom od 3 do 15 godina i zabranom određenih prava.

Novac, vrednosti ili bilo koja druga dobra koja su predmet mita oduzeće se, a ako se ne mogu naći, osuđeni je dužan da plati njihov ekvivalent u novcu.“

sektoru, kao i davanje mita stranom službenom licu (članovi 61, 8, 81 i 82 Zakona br. 78/2000). Takođe, Zakon br. 78/2000 reguliše niz krivičnih dela koja se u rumunskom zakonodavstvu smatraju „krivičnim delima stopljenim sa delima korupcije“ (Odeljak 3, članovi 10-16),⁷⁴ ukoliko ih učinilac izvrši „u cilju pribavljanja sebi ili drugome novca, dobara ili druge koristi“, i „krivična dela neposredno povezana sa delima korupcije“ (Odeljak 4, članovi 17 i 18).

Krivični zakonik sadrži u članovima 147. i 145. definiciju javnog službenika (*functionar public*) i službenika (*functionar*) i određuje šta se smatra „javnim“. Koncept službenika je širi i obuhvata sve kategorije lica koja spadaju u „javne službenike“, kao i sva lica zaposlena u pravnim licima (uključujući i zaposlene u privatnom sektoru). Ove definicije se koriste kada se tumače odredbe Krivičnog zakonika o primanju i davanju mita. Ti pojmovi uključuju: a) policijske službenike, b) zaposlene u javnim ustanovama i institucijama, kao što su javna uprava, vladine agencije, ministarstva, c) zaposlene u gradskim skupštinama, d) poslanike u opštinskim i regionalnim telima, e) gradonačelnike i načelnike okruga, f) sudije, tužioce i pravosudno osoblje.

Član 7. Zakona br. 78/2000 eksplicitno se odnosi na lica kojima su poverene pravosudne funkcije, sprovođenje zakona i donošenje odluka (inače postoji kvalifikovani oblik krivičnog dela kada su te kategorije lica uključene u primanje i davanje mita). Novi Krivični zakonik sadrži definiciju „službenog lica“ u članu 161, u kojoj je prihvaćen drugačiji koncept od onog sadržanog u važećem Krivičnom zakoniku. Prema odredbama novog Zakonika službeno lice je svako lice koje vrši, privremeno ili trajno, službu u javnim institucijama, organima i pravnim licima javnog prava.

Sankcije za različita krivična dela korupcije, uključujući i određene otežavajuće okolnosti, sadržane su u Krivičnom zakoniku i novom Krivičnom zakoniku, kao i u Zakonu br. 78/2000. Za krivična dela korupcije uvek je predviđena kazna zatvora (nema novčanih kazni). Pored kazne zatvora, kod krivičnog dela primanja mita (član 254. Krivičnog zakonika) u stavu 1 je predviđeno da se učiniocu mogu oduzeti određena prava (sud odlučuje kojih prava će učinilac biti lišen na osnovu člana 64. Krivičnog zakonika – pravo da bira i bude biran u javne organe ili javne izborne pozicije; pravo da bude na poziciji koja uključuje vršenje državne vlasti; itd). Slična odredba sadržana je i u članu 308. novog Krivičnog zakonika.

Mera bezbednosti oduzimanja predmeta (mita) obavezno se izriče za krivična dela davanja i primanja mita (članovi 254. i 255, i članovi 308. i 309. novog Krivičnog zakonika), primanje neprimerene koristi (član 256. Krivičnog zakonika i član 310. novog Krivičnog zakonika), aktivna trgovina uticajem (član 61. Zakona br. 78/2000), pasivna trgovina uticajem (član 257. Krivičnog zakonika i član 312. novog Krivičnog zakonika). Pored toga, navedeni članovi Krivičnog zakonika i novog Krivičnog zakonika sadrže eksplicitne odredbe o oduzimanju „novca, vrednosti i drugih dobara koji su predmet krivičnog dela i ukoliko ova imovina ne može da bude nađena, osuđeno lice mora da plati njihov ekvivalent u novcu“. Postoji jedan izuzetak: u slučaju davanja mita (član 255. Krivičnog zakonika) mito se može vratiti davaocu pod određenim uslovima (ukoliko je učinilac prijavio delo pre nego što je otkriveno ili ukoliko je primalac mita prislio učinioca da dâ mito).

---

74 Procena vrednosti ispod njihove realne tržišne cene u procesu privatizacije, izvršenja, pravosudne reorganizacije itd, dodeljivanje kredita i subvencija u suprotnosti sa zakonom ili kreditnim propisima, korišćenje kredita i subvencija suprotno cilju u kom su dodeljeni (član 10); neuspeh lica kojima su poverene određene nadzorne funkcije ili likvidacija (član 11); obavljanje finansijskih poslova nespojivih sa pozicijom ili zloupotreba informacija dobijenih na osnovu ovog položaja (član 12); zloupotreba uticaja od strane lica koja imaju rukovodeću ulogu u političkim subjektima ili sindikatima itd. (član 13).

Član 118. Krivičnog zakonika sadrži listu dobara koja su predmet oduzimanja.⁷⁵ Član 19. Zakona br. 78/2000 predviđa obavezno oduzimanje za sva krivična dela iz Glave III Zakona, uključujući i ona sadržana u članovima 254-257. Krivičnog zakonika, ukoliko nisu vraćena oštećenom i u meri u kojoj ne služe kao odšteta oštećenom.

Za krivično delo zloupotrebe službenog položaja protivno javnom interesu koje je regulisano članom 248. Krivičnog zakonika predviđena je kazna zatvora od 6 meseci do 5 godina i zabrana određenih prava.

Trgovina uticajem regulisana je Krivičnim zakonikom i Zakonom br. 78/2000. Pasivna trgovina uticajem propisana je u članu 257. Krivičnog zakonika, a aktivna trgovina uticajem u članu 6. Zakona br. 78/2000.

Novi Krivični zakonik reguliše oba oblika, i pasivnu i aktivnu trgovinu uticajem članom 312. Ova odredba na detaljniji način reguliše trgovinu uticajem nego što je to u važećem Krivičnom zakoniku i Zakonu br. 78/2000. Novim Krivičnim zakonom trgovina uticajem definisana je na sledeći način: „prihvatanje ili zahtevanje novca ili druge koristi ili prihvatanje obećanja, poklona, posredno ili neposredno, za sebe ili drugog, koje učini lice koje ima stvarni ili pretpostavljeni uticaj nad zaposlenim da posreduje da se izvrši, ne izvrši ili odloži radnja u okviru njegovih službenih ovlašćenja ili da se izvrši radnja koja je u suprotnosti sa ovlašćenjima.“

Krivičnopravna teorija „uticaj nad zaposlenim“ definiše kao postojanje ličnog odnosa ili druge vrste odnosa, koji ukazuje da trgovac uticajem uživa poverenje kod zaposlenog. Pretpostavljeni uticaj, odnosno ostaviti druge da veruju da neko lice ima uticaja nad zaposlenim znači da je kupac doveden u zabludu. Kako bi učinilac druge doveo u zabludu da ima uticaj nad zaposlenima dovoljno je da napomene odnos sa njima. Važan deo je da stvarni ili pretpostavljeni uticaj učinioca predstavlja za zainteresovanu osobu razlog za transakciju.

Rumunsko zakonodavstvo (Krivični zakonik, novi Krivični zakonik i član 61. Zakona br. 78/2000) ne sadrži odredbe o uticaju na donošenje odluka, već govori o uticaju čiji je cilj ostvarivanje, neostvarivanje, odlaganje ili izvršenje radnje.

Prema krivičnopravnoj teoriji, da bi postojalo ovo krivično delo, pravno lice u kome je službeno lice, mora da ima nadležnost da vrši radnju koja je predmet krivičnog dela i da službeno lice ima ovlašćenje da sprovede tu službenu radnju. Ukoliko radnja koja je predmet trgovine nije u okviru ovlašćenja službenog lica, delo se ne kvalifikuje kao trgovina uticajem, već kao prevara. Krivično delo postoji bez obzira da li je uticaj izvršen ili ne, ili da li je obećanim uticajem izvršena zakonita ili nezakonita radnja. Kako bi se odredbe o trgovini uticajem uskladile sa Krivičnopravnom konvencijom neophodno je da se predvidi da je ovo delo izvršeno bez obzira da li je radnja u okviru ovlašćenja službenog lica ili ne.

Prema važećim odredbama Krivičnog zakonika i člana 61. Zakona br. 78/2000, aktivna i pasivna trgovina uticajem kažnjava se od 2 do 10 godina zatvora. Novi Krivični zakonik takođe predviđa zatvorsku sankciju u trajanju od 2 do 10 godina. Predviđeno je i oduzimanje novca, dobara i drugih vrednosti koje su bile predmet krivičnog dela.

Prema podacima koje su rumunske vlasti dostavile GRECO timu za evaluaciju u periodu 2007, 2008. i 2009. godina najčešće izrečena krivična sankcija za krivična dela

---

75 a) Predmeti koji proističu iz radnji predviđenih krivičnim zakonom; b) predmeti koji su bili instrument izvršenja krivičnog dela ili su bili namenjeni za izvršenje; c) predmeti koji su bili nagrada za izvršenje krivičnog dela ili nagrađivanje učinioca; d) predmeti dobijeni krivičnim delom, ako nisu vraćeni oštećenom licu i u meri u kojoj služe za nadoknadu oštećenom; e) predmeti čije je posedovanje u suprotnosti sa zakonom.

korupcije je zatvor od 1 do 5 godina.⁷⁶ Uslovna osuda izrečena je u 75% slučajeva od ukupnog broja osuđujućih presuda. U prvoj polovini 2010. godine, odnos između bezuslovnih kazni zatvora i uslovne osude je promenjen i samo u 55% osuđujućih presuda izrečena je uslovna osuda.

Podaci iz naredne tabele pokazuju da je uprkos porastu broja predmeta koji se odnose na krivična dela korupcije u radu tužilaštva zadržan sličan nivo podignutih optužnica, dok je broj osuda bio u manjem padu.

Tabela 2.- Podaci o optuženju i osudama za krivična dela korupcije u Rumuniji

	2007	2008	2009
Broj koruptivnih predmeta u radu javnog tužilaštva	6565	6639	7901
Rešenih od strane tužioca (broj osumnjičenih)	3896 (1873)	3489 (2055)	3815 (1 0)
Broj podignutih optužnica (broj okrivljenih)	312 (541)	270 (698)	307 (662)
Broj osuđenih lica	286	213	186

Prema Izveštaju Evropske komisije o sprovođenju Mehanizma za saradnju i verifikaciju⁷⁷ iz jula 2012. godine⁷⁸ broj predmeta koje godišnje reši Nacionalni antikoruptionski direktorat (DNA) progresivno raste tokom poslednjih pet godina, sa 1506 predmeta u 2007. godini, na 2014 predmeta u 2008. godini i 2270 predmeta u 2011. godini. Takođe, beleži se stalni rast broja podignutih optužnica, sa 167 optužnica protiv 415 lica u 2007. godini, na 220 optužnica protiv 937 lica u 2010. godini i 233 optužnice protiv 1091 lica u 2011. godini. U značajnom broju predmeta tužilaštvo ne podiže optužnicu (oko 90% registrovanih predmeta). Razlog tome je oficijelna maksima u radu tužilaštva pri pokretanju krivičnog postupka, tako da je tužilaštvo dužno da registruje i uzme u rad sve prijave koje dobije, bez obzira da li postoji dovoljno dokaza za pokretanje postupka. Nacionalni direktorat je pokazao proaktivnost u radu, koja se ogleda u povećanju broja predmeta pokrenutih po službenoj dužnosti, sa 45 predmeta pokrenutih *ex officio* u 2007. godini, na 88 u 2010. godini i 120 u 2011. godini.

U periodu od 2008. do 2011. godine Direktor je pokrenuo predmete u kojima je ukupna vrednost procenjene štete 1,13 milijardi evra. Tokom navedenih pet godina Direktor je podigao optužnice protiv značajnog broja sadašnjih i bivših visokih funkcionera, uključujući 14 poslanika Parlamenta, 9 ministara (uključujući i bivšeg premijera), 11 zamenika ministra, 104 gradonačelnika i zamenika gradonačelnika, 6 predsednika i potpredsednika regionalnih veća, 9 prefekta i 18 direktora državnih

76 Third Evaluation Round, Evaluation Report on Romania on Incriminations, Greco Eval III Rep (2010) 1E.

77 Kada su Rumunija i Bugarska postale članice Evropske unije 1. januara 2007. godine trebalo da je sprovedu dalje reforme i da ostvare napredak u oblasti pravosuđa, borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala. Kako bi se napredak u ovim oblastima nastavio, EU je donela odluku da uspostavi poseban Mehanizam za saradnju i verifikaciju. U decembru 2006. godine, Komisija je utvrdila kriterijume za procenu napretka u navedenim oblastima.

78 Commission Staff Working Document Romania: Technical Report Accompanying the document „Report from the Commission to the European Parliament and the Council on Progress in Romania under the Co-operation and Verification Mechanism“ {COM(2012) 410 final}.

preduzeća. Direktorat je pokrenuo postupke i protiv 40 sudija, uključujući i sudije Vrhovnog suda.

Kada je u pitanju vrsta izrečene sankcije, uprkos povećanju broja izrečenih sankcija preko 5 godina zatvora, statistika u poslednje četiri godine pokazuje da je oko 60% zatvorskih sankcija u okviru zakonskog minimuma ili čak ispod minimuma, tako da se dovodi u pitanje odvrćući karakter sankcija za koruptivna krivična dela. I pored smanjenja procenta uslovnih osuda od 2008. godine, preko 60% sankcija za krivična dela visoke korupcije su još uvek uslovne osude. U 2011. godini, protiv sva tri člana Parlamenta doneta je pravosnažna osuđujuća presuda, a izrečena im je uslovna osuda. U okviru važećeg pravnog sistema, uslovna osuda se odnosi na sve sankcije, ne samo na kaznu zatvora. Ako sudija izrekne uslovnu osudu za kaznu zatvora, ne može, na primer, da izrekne zabranu vršenja određenih funkcija. To znači, da članovi Parlamenta, protiv kojih su donete pravosnažne osuđujuće presude za korupciju, zadržavaju svoje poslaničke mandate u Parlamentu.

Bugarska

Bugarska je ratifikovala, bez rezervi, Krivičnopravnu konvenciju o korupciju 7. novembra 2001. godine, koja je stupila na snagu 1. jula 2002. godine. Dodatni protokol Bugarska je ratifikovala 4. februara 2004. godine. Protokol je stupio na snagu godinu dana kasnije, 1. februara 2005. godine. Bugarska je 2003. godine povukla rezerve koje je inicijalno stavila na Krivičnopravnu konvenciju na uvođenje kao krivičnih dela u svoje nacionalno zakonodavstvo dela definisanih članovima 6,⁷⁹ 7,⁸⁰ 8,⁸¹ 10⁸² i 12⁸³ i primanje mita definisano članom 5⁸⁴. Bugarska je članica GRECO-a od maja 1999. godine.

Konvenciju UN protiv korupcije Bugarska je potpisala 10. decembra 2003. godine, a ratifikovala je 20. septembra 2006. godine.

Krivični zakonik Bugarske stupio je na snagu 1. maja 1968. godine i pretrpeo je mnogobrojne izmene i dopune, a najnovije su usvojene u junu 2009. godine i u aprilu 2010.⁸⁵ Odredbe o krivičnim delima korupcije u bugarskom Krivičnom zakonika menjane su nekoliko puta (1999, 2000, 2002 i 2010), nakon ratifikacija Krivičnopravne konvencije o korupciji, Dodatnog protokola uz Konvenciju, OECD Konvencije protiv podmićivanja stranih javnih funkcionera u međunarodnim poslovnim transakcijama i UN Konvencije protiv korupcije.

Prilikom izmena i dopuna Krivičnog zakonika, zakonodavac je uložio napore da očuva celovitost i konzistentnost zakonskog okvira, tako što je proširena odredba o podmićivanju domaćih službenika i na strane službenike, a zatim je proširen pojam stranih službenika kako bi obuhvatio i različite kategorije lica zaposlenih i na međunarodnom novou.

Većina krivičnih dela definisanih UN Konvencijom protiv korupcije uneta su u bugarsko krivično zakonodavstvo. Pronevera imovine u privatnom sektoru nije predviđena kao posebno krivično delo u Krivičnom zakoniku, ali se procesuirala po analogiji sa krivičnim delom pronevere imovine u javnom sektoru, uzimajući u obzir da

---

79 Podmićivanje članova stranih javnih skupština.

80 Aktivno podmićivanje u privatnom sektoru.

81 Pasivno podmićivanje u privatnom sektoru.

82 Podmićivanje članova međunarodnih parlamentarnih skupština.

83 Trgovina uticajem.

84 Podmićivanje stranih državnih službenika.

85 "Službeni glasnik Republike Bugarske" br. 26 od 6. aprila 2010.

se svojstvo službenog lica procenjuje shodno članu 93. Krivičnog zakonika, kao i vlasništvo nad proneverenom imovinom.

Nezakonito bogaćenje nije predviđeno kao posebno krivično delo u bugarskom Krivičnom zakoniku. Postoje ustavna ograničenja za uvođenje ovog krivičnog dela (pretpostavka nevinosti). Koncept sticanja nezakonite imovine proistekle iz krivičnih dela korupcije može imati za posledicu imovinsku sankciju, uključujući oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog dela ili upotrebljene za izvršenje krivičnih dela.

Članovi 301-303. Krivičnog zakonika regulišu primanje mita, a članovima 304-304a je propisano davanje mita. Pojam službenog lica definisan je u opštem delu, članom 93. Krivičnog zakonika: „službeno lice je lice koje obavlja za platu ili bez nadoknade, privremeno ili stalno: a) službene dužnosti u javnoj instituciji, sa izuzetkom lica koje obavlja aktivnosti relevantne samo za materijalne funkcije; b) upravljačke poslove i poslove vezane za čuvanje ili upravljanje imovinom koja pripada javnom preduzeću, javnim organizacijama, drugim pravnim licima ili jednom vlasniku, kao i notar, pomoćnik notara, privatni izvršitelj i pomoćnik privatnog izvršitelja“.

Pasivno podmićivanje službenih lica, domaćih i stranih, inkriminisano je članovima 301, 302, 302a i 303. Krivičnog zakonika, a aktivno podmićivanje članovima 304. i 304a.

Radnje izvršenja „učini, ponudi ili dâ“ eksplicitno su predviđene u odredbama o davanju mita,⁸⁶ dok su radnje „zahteva ili primi, primi obećanje“ propisane u članu 301. Krivičnog zakonika koji se odnosi na krivično delo primanja mita. Odredbe o primanju i davanju mita sadrže pojmove „poklona ili druge koristi“, koji obuhvataju materijalne i nematerijalne koristi. U članovima Krivičnog zakonika, koji se odnose na primanje i davanje mita nije definisano da li se krivično delo može učiniti posredno, ali je posredovanje predviđeno kao radnja izvršenja posebnog krivičnog dela.⁸⁷

Prema članu 303. Krivičnog zakonika „službeno lice ili strano službeno lice kazniće se, kada su uz njegov pristanak, poklon ili korist bili ponuđeni, obećani ili dati drugom licu“. To znači, da Krivični zakonik predviđa kažnjavanje primanje mita bez obzira da li je korist pribavljena za službeno lice ili drugog. Za razliku od primanja mita, odredbe o davanju mita ne upućuju i na drugo lice, odnosno delo postoji bez obzira da li je ostvarena korist za službeno lice ili drugog.

Kada je u pitanju radnja izvršenja, odredbe Krivičnog zakonika o primanju mita⁸⁸ i davanju mita predviđaju da se delo može izvršiti činjenjem ili propuštanjem, odnosno izvršenjem službene radnje ili neizvršenjem službene radnje.

Nakon izmena i dopuna Krivičnog zakonika usvojenih 2002. godine, novčane kazne mogu biti izrečene zajedno sa kaznom zatvora. Za davanje mita predviđena je kazna zatvora do 6 godina i novčana kazna do 2500 evra. Za slučaj da je službeno lice učinilo nezakonitu radnju ili propuštanje koje ne predstavlja krivično delo već kršenje dužnosti predviđena je kazna zatvora do 8 godina i novčana kazna do 3500 evra. Za davanje mita službenom licu koje je nosilac odgovorne službene pozicije, uključujući sudiju, porotnika, tužioca ili istražnog sudiju predviđene su strožije kazne prema članu 304a: do 10 godina zatvora i novčana kazna do 7500 evra. Za primanje mita zaprećene su iste kazne kao i za davanje mita, do 6 godina zatvora i novčana kazna do 2500 evra, a u slučaju da je službeno lice učinilo nezakonitu radnju ili propuštanje propisana je kazna do 8 godina i novčana kazna do 5000 evra.

---

86 Član 304. stav 1. Krivičnog zakonika.

87 Član 305a Krivičnog zakonika.

88 Član 301. stav 1. Krivičnog zakonika.

Ako je službeno lice izvršilo radnju u cilju da učini ili zato što je već učinilo drugo krivično delo u vezi sa službom, može mu se izreći kazna zatvora do 10 godina i novčana kazna do 7500 evra. U posebnim odredbama člana 302a Krivičnog zakonika propisane su strožije kazne za podmićivanje (ako je posebno visok iznos mita ili za posebno teške slučajeve) i to novčane kazne do 12500 evra, kazna zatvora od 10 do 30 godina, oduzimanje prava vršenja javne funkcije ili određene profesije i oduzimanje u celini ili dela imovine.

Kvalifikovani oblici primanja mita su regulisani članom 302: a) ukoliko učinilac pripada određenim grupama lica, nosiocima odgovornih službenih pozicija, uključujući sudije, porotnike, tužioce, istražne sudije ili policijske službenike; ili je b) krivično delo izvršeno zbog ucene; ili u c) povratu; ili je d) učinjeno delo sa posledicama velikih razmera. Zavisno od vrste kvalifikatorne okolnosti propisane su kazne od 3 do 10 (ili 15) godina, novčana kazna do 10000 (12500) evra, oduzimanje polovine imovine i oduzimanje određenih prava na osnovu člana 37. stav 1. Krivičnog zakonika.

Trgovina uticajem je kao posebno krivično delo propisana u članu 304b Krivičnog zakonika u aktivnom (stav 2) i pasivnom obliku (stav 1). Članom 305 sankcionisano je posredovanje u izvršenju krivičnog dela trgovine uticajem. Za aktivnu trgovinu uticajem propisana je kazna zatvora do 3 godine ili novčana kazna do 1500 evra. Sankcije predviđene za pasivnu trgovinu uticajem su zatvor do 6 godina ili novčana kazna do 2500 evra.

Prema podacima koji su dostavljeni GRECO-u prilikom trećeg kruga evaluacije 2010. godine⁸⁹, statistika o krivičnim delima korupcije se vodi prema broju a) pokrenutih istraga; b) optuženja; c) presuda i d) osuđujućih presuda, odnosno za 2007. i 2008. godinu po broju a) pokrenutih istraga; b) krivičnih prijava; c) osuđujućih presuda i d) oslobađajućih presuda, kao što je vidljivo iz tabele 3.

Tabela br. 3- Optuženja i ishodi krivičnih postupaka za krivična dela korupcije u Bugarskoj

2006				
Član Krivičnog zakonika	Istraga	Optuženja	Presuda	Osuđujućih presuda
225b	1	1	1	1
301	73	21	20	18
302	41	26	18	16
302a	1	0	0	0
303	0	0	0	0
304	125	110	65	61
304a	1	0	0	0
304b	15	6	0	0
305	2	1	1	1
305a	1	0	0	0
Ukupno	261	166	10	97
2007				
Član Krivičnog zakonika	Istraga	Krivična prijava	Osuđujućih presuda	Oslobodjenih lica
225b	1	0	0	0

⁸⁹ Greco Eval III Rep (2009) 7E, Strasbourg, 1 October 2010, Evaluation Report on Bulgaria Incriminations (ETS 173 and 191, GPC 2).

301	86	22	23	4
302	21	11	7	4
302a	0	0	0	0
303	1	1	0	0
304	128	60	49	12
304a	3	2	0	0
304b	15	5	2	0
305	1	0	0	0
305a	2	0	0	0
307	0	0	0	0
Ukupno	258	101	81	20
2008				
Član Krivičnog zakonika	Istraga	Krivična prijava	Osuđujućih presuda	Oslobođenih lica
225b	3	1	0	0
301	81	14	13	5
302	21	9	7	0
302a	1	0	0	0
303	0	0	0	0
304	137	79	55	7
304a	5	2	0	0
304b	11	4	0	0
305	2	0	0	0
305a	0	0	0	
307	0	0	0	0
Ukupno	261	109	75	12

Prema Izveštaju Evropske komisije o napretku Bugarske prema Mehanizmu za saradnju i verifikaciju,⁹⁰ osuđujuće presude za predmete pronevere EU fondova su porasle sa 0 u 2007. godini, na 243 u 2010. godini, odnosno 159 u 2011. godini.⁹¹ Kada je u pitanju broj novopokrenutih prethodnih istraga za koruptivna krivična dela njihov broj je u 2007. godini iznosio 512, u 2008. bilo ih je 490, u 2009. bilo ih je 595, u 2010. bilo ih je 684, a u 2011. bilo ih je 522.

Interesantni su podaci o sudskim odlukama u predmetima korupcije na najvišem, političkom nivou. Prema Izveštaju Evropske komisije u periodu od jula 2011. godine do jula 2012. godine osuđujuće presude donete su u pet predmeta takve političke korupcije,

90 SWD(2012) 232 final; Brussels, 18.7.2012 COM(2012) 411 final.

91 „Od poslednjeg Izveštaja Komisije, jedna konačna osuđujuća presuda i dve osuđujuće presude donete su u koruptivnim predmetima protiv visokih zvaničnika, i to tri poslanika Parlamenta i jedna oslobađajuća presuda u drugom stepenu je doneta u predmetu koji je vođen protiv bivšeg ministra. Šest osuđujućih presuda je doneto protiv trenutnih i bivših gradonačelnika, od kojih je u četiri presude izrečena uslovna osuda. Istrage oko navodnih pronevera EU fondova nisu preuzela tužilaštva, iako su istrage u vezi predmeta zasnovanih na istom činjeničnom stanju nastavljane u drugoj državi članici. U svim predmetima u vezi sa proneverom EU fondova koji su pokrenuti pred sudom u 2011. godini, krivična odgovornost je zamenjena administrativnim (prekršajnim) kaznama. Važan predmet pronevere EU fondova odložen je u drugostepenom postupku pred sudom više od 18 meseci. U velikom broju predmeta koje je prosledio OLAF u 2010-2011. godini, a odnose se na neregularnosti u upravljanju EU fondovima čeka se da tužilaštvo preuzime vođenje predmeta.“ Privremeni izveštaj o napretku Bugarske u okviru Mehanizma kooperacije i verifikacije; COM(2012) 57 final.

od kojih su dve presude pravosnažne. Pravosnažne presude u kojima je izrečena kazna zatvora donete su u dva predmeta protiv bivšeg poslanika Parlamenta i bivšeg direktora državnog preduzeća. U jednom od dva navedena predmeta izrečena je uslovna osuda. U toku navedenog perioda, u deset predmeta doneta je oslobađajuća presuda, a okrivljeni su bili: tri bivša ministra, jedan bivši zamenik ministra i drugi viši funkcioneri državnih preduzeća i biznismen. Kada su u pitanju predmeti sa elementom korupcije u koju su uključeni nosioci pravosudnih funkcija, dva predmeta su pokrenuta zbog trgovine uticajem i to nakon velikog pritiska javnosti.

Zaključci i eventualni rizici

- **Odlike koruptivnog kriminaliteta utiču na potrebu uspostavljanja međunarodne saradnje i implementaciju standarda iz antikorupcionih propisa koje donose univerzalne i regionalne međunarodne organizacije. U pogledu krivičnopravne reakcije na krivična dela korupcije iz aspekta evropskih država najznačajnije su Konvencija UN protiv korupcije i Krivičnopravna konvencija SE o korupciji (sa dopunskim protokolom). Njima su predviđeni standardi koji se tiču onih krivičnih dela korupcije čije se propisivanje preporučuje na nacionalnom nivou, kao i postupci uspostavljanja međusobne saradnje nadležnih organa država članica u pogledu gonjenja učinilaca krivičnih dela korupcije, izručenja zainteresovanoj državi, suđenja, pravne pomoći i ustupanja izvršenja.**
- **Republika Srbija je ratifikovala najvažnije konvencije UN i SE koje se tiču suzbijanja korupcije i implementirala ih u svom krivičnom i krivičnoprocesnom zakonodavstvu. Izmene tog zakonodavstva učinjene su 2012. godine, između ostalog, i da bi se postupilo po primedbama koje je GRECO izneo u svom trećem izveštaju koji se odnosi na Srbiju. Ostaje da se oceni u kojoj se meri međunarodni antikorupcioni standardi primenjuju u praksi.**
- **Primeri iz država članica Evropske unije sa kojima Srbija deli nekadašnje pravno nasleđe (Hrvatska, Slovenija) i koje imaju sličnosti po društvenim odnosima u kojima se učestalo javlja korupcija (Rumunija, Bugarska) pokazuju na koji se način menja zakonski okvir suzbijanja korupcije u zakonodavstvima država koje se pridružuju Evropskoj uniji.**
- **Kada se zakonodavstvo Republike Srbije poredi sa zakonodavstvima Hrvatske i Slovenije dolazi do izražaja velika sličnost u vrstama propisanih krivičnih dela korupcije, zakonskim opisima i vrstama za njih propisanih kazni i mera bezbednosti. Obaveza menjanja zakonskog okvira koji se odnosi na korupciju u skladu sa odgovarajućim dokumentima najvažnijih međunarodnih organizacija utiče da se uočava generalna sličnost između krivičnog zakonodavstva Srbije i Rumunije i Bugarske. Veoma je interesantan primer Bugarske u kojoj su za sva krivična dela korupcije predviđene i novčane kazne kao sporedne.**
- **Izvršena analiza stanja u praksi u Hrvatskoj, Sloveniji, Bugarskog i Rumuniji ukazuje na značaj usmeravajuće aktivnosti GRECO. U kaznenoj politici sudova se zadržava velika zastupljenost uslovne osude i ublažavanja kazni, iako se sve češće prijavljuju krivična dela korupcije (na primer u Sloveniji), a kaznena politika za krivična dela postaje nešto strožija nego za krivična dela tzv. opšteg kriminaliteta (Hrvatska, Rumunija, Bugarska).**
- **Primeri iz Rumunije i Bugarske pokazuju da su u praksi zabeleženi slučajevi visoke (krupne) korupcije, ali u njima nije postignuta adekvatna krivičnopravna reakcija, što je očigledna posledica „kulture korupcije“ koja postoji u tim državama (slično kao i u Srbiji).**

III Krivičnopravni okvir suzbijanja korupcije u Republici Srbiji

Krivična dela korupcije u zakonodavstvu Republike Srbije

Definisanje krivičnih dela korupcije

Definisanje korupcije u krivičnopravnom smislu zapravo se svodi na određivanje kruga krivičnih dela koja postoje u zakonodavstvu Republike Srbije koja odgovaraju međunarodnim standardima da bi se mogla smatrati koruptivnim. Prilikom pokušaja da odrede koja su to krivična dela, pravni teoretičari u Srbiji su se susretali sa znatnim teškoćama. Stoga su se ta pojmovna određenja kretala u veoma širokom rasponu između onih koji ovaj pojam shvataju na najširi mogući način, obuhvatajući njime brojna krivična dela protiv službene dužnosti, privrede, pravnog saobraćaja, pa i neka druga, do onih koji ga tretiraju na najuži, tradicionalan način, poistovećujući ga sa pojmom podmićivanja. Tako neki autori u pojam korupcije pored pojedinih službenih krivičnih dela (zloupotreba službenog položaja, primanje mita, davanje mita, protivzakonito posredovanje, prevara u službi, posluga, nesavestan rad u službi) svrstavaju i falsifikovanje službene isprave i pranje novca⁹², a neki proširuju taj krug još i na zaključenje štetnog ugovora, odavanje poslovne i službene tajne⁹³. Neki autori prave razliku između korupcije u širem i užem smislu, svrstavajući u korupciju u širem smislu, pored primanja i davanja mita, protivzakonitog posredovanja i falsifikovanja službene isprave (prava krivična dela korupcije) i nesavestan rad u privrednom poslovanju, poslugu i proneveru (neprava krivična dela korupcije)⁹⁴. Nešto uže shvatanje pojma korupcije sadržano je u radovima koji kao korupciju tretiraju sledeća krivična dela: zloupotrebu službenog položaja, protivzakonito posredovanje, primanje i davanje mita, prevaru u službi, falsifikovanje službene isprave, nesavestan rad u službi i poslugu⁹⁵, dok najuže shvatanje svodi pojam korupcije na krivična dela primanja i davanja mita⁹⁶.

Treba imati u vidu i da je jedno kratko vreme (2002-2005. god) u Krivičnom zakonu Srbije postojala posebna grupa krivičnih dela korupcije koju je sačinjavalo devet posebnih krivičnih dela korupcije⁹⁷. Povodom tih izmena, u teoriji se isticalo: „Ova glava krivičnih dela koju kao novu propisuje ZID KZ/02 atipična je u pogledu više okolnosti za koje se teško može tvrditi da predstavljaju usavršavanje, odnosno poboljšanje našeg postojećeg krivičnog zakonodavstva (naziv glave koji se ne vezuje za zaštitni objekt, zakonodavna tehnika, kazuistički pristup u propisivanju, podudaranje zakonskog opisa u velikoj meri sa već postojećim krivičnim delima i dr.). I kriminalno-politički posmatrajući, u osnovi propisivanja ovih inkriminacija primećuje se nerealan pristup i očekivanja da se sa velikim brojem inkriminacija koje se međusobno malo razlikuju (osim po oblastima u kojima se vrši zloupotreba položaja), može doprineti efikasnijem

---

⁹² N. Teofilović, M. Jelačić, *Sprečavanje, otkrivanje i dokazivanje krivičnih dela korupcije i pranja novca*, Policijska akademija, Beograd, 2006, strana 70.

⁹³ M. Jelačić, *Korupcija, društveno-pravni aspekti i metodi suprotstavljanja*, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Beograd, 1996, strana 43.

⁹⁴ D. Jovašević, *Krivična dela korupcije*, Službeni glasnik, Beograd, 2009, strana 91.

⁹⁵ M. Bošković, *Aktuelni problemi suzbijanja korupcije*, Policijska akademija, Beograd, 2000, strana 62.

⁹⁶ Ž. Aleksić, Z. Milovanović, *Leksikon kriminalistike*, Beograd, 1995, str. 121.

⁹⁷ O kretanju broja ovih krivičnih dela u tom periodu vidi više u: G. Milošević, M. Kulić, „Korupcija i makroekonomska kretanja u Srbiji“ u: *Korupcija u javnoj upravi*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2011, strana 30.

suzbijanju korupcije. Iako je poznato da kada je reč o krivičnopravnom suzbijanju korupcije problemi uglavnom postoje na planu primene krivičnog prava, propisuje se veći broj novih inkriminacija, a da se i postojeće kojima se može postići isti cilj ne primenjuju u meri koja bi predstavljala značajniju branu za vršenje ponašanja koja bi se mogla svrstati u fenomen korupcije koji je, po svemu sudeći, u našem društvu već duže vreme veoma rasprostranjen.⁹⁸

Ovakav kazuistički pristup zakonodavca prilikom propisivanja krivičnih dela korupcije je bio pogrešan, jer je dovodio do velikih problema u vezi razgraničenja novih sa postojećim inkriminacijama, a pored toga, kao i uvek, kada se teži preteranoj kazuistici, bez neophodnog pravno-tehničkog uopštavanja, stvoren je rizik da veliki broj oblasti ostaje „nepokriven“ krivičnopravnom zaštitom. U ovom slučaju je taj rizik bio nešto manji, jer su još uvek postojale opšte inkriminacije koje se odnose na korupciju i koje su se mogle primeniti, ali je to otvaralo pitanje zašto je onda uopšte i bilo potrebno pojedine oblasti posebno regulisati, te i terminološki izdvajati. Čini se da je zakonodavac ovim samo želeo da ukaže na intenciju kreatora pravnog sistema da se radikalnije obračunaju sa naraslim problemima korupcije (mada ne treba isključiti ni uticaj nestručnog rezonovanja), ali to istovremeno dovodi i do velike i realne opasnosti da se najveći deo napora relevantnih državnih subjekata, svede samo na takve, u suštini „kozmetičke“ intervencije, kojima se ništa suštinski ne postiže. Samim unošenjem termina „korupcija“ u naše tadašnje krivično zakonodavstvo ništa suštinski nije postignuto, jer su i pre tih zakonodavnih promena u našem krivičnom pravu egzistirala tzv. korupcijska krivična dela, a čak takvo unošenje u zakon termina koji je stranog porekla nikako nije poželjno, bez obzira što se inače radi o pojmu koji je sasvim uobičajen u nauci i svakodnevnom životu.

Zbog očiglednih pravno-tehničkih nedostataka, „nova“ krivična dela korupcije uneta izmenama zakona iz 2002. su prilikom donošenja novog Krivičnog zakonika Republike Srbije iz 2005. godine izostavljena, jer se stalo na stanovište da su sva ponašanja koja su inkriminisana ovim krivičnim delima već sadržana u nekim postojećim službenim krivičnim delima koja je novi Zakonik zadržao. Ipak postojanje ovih krivičnih dela sigurno je uticalo na shvatanje krivičnopavnog pojma korupcije u periodu dok su ona postojala u našem zakonodavstvu⁹⁹.

U Zakonu o Agenciji za borbu protiv korupcije iz 2008. godine¹⁰⁰, nisu nabrojana krivična dela korupcije preko kojih bi bilo moguće definisati je, već se u članu 2. (značenje izraza) korupcija određuje u sociološkom smislu kao "odnos koji se zasniva zloupotrebom službenog, odnosno društvenog položaja ili uticaja, u javnom ili privatnom sektoru, u cilju sticanja lične koristi ili koristi za drugoga". Značaj ove zakonske definicije je ne samo u tome što predstavlja prvu definiciju ove vrste u našem pravu, već i u tome što predstavlja okvir u kome će odredbama drugih zakona biti određen krug koruptivnih ili krivičnih dela korupcije koja ulaze u krivičnopravni pojam korupcije.

Tako je Zakonom o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku (dalje ZKP) iz 2009. godine¹⁰¹ došlo do izmena i u okviru glave 29a Zakonika koja je dobila naziv "Posebne odredbe o postupku za krivična dela organizovanog kriminala, korupcije i druga izuzetno teška krivična dela" u kojoj je u članu 504a, u stavu 5. na sledeći način određen pojam korupcije: "u krivična dela korupcije iz stava 1. ovog člana i ako nisu

---

⁹⁸ Z. Stojanović, O. Perić, *Krivično pravo, posebni deo*, Službeni glasnik, 2002, strana 409.

⁹⁹ D. Fatić, *op. cit.*, strana 16.

¹⁰⁰ „Službeni glasnik RS“, br. 87/2008.

¹⁰¹ „Službeni glasnik RS“ br. 72/2009.

rezultat delovanja organizovane kriminalne grupe, spadaju krivična dela: zloupotreba službenog položaja (član 359. Krivičnog zakonika), trgovina uticajem (član 366. Krivičnog zakonika), primanje mita (član 367. Krivičnog zakonika) i davanje mita (član 368. Krivičnog zakonika)".

U isto vreme kad i pomenuti Zakon o izmenama i dopunama ZKP-a, donet je Zakon o izmenama i dopunama Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala¹⁰², kojim je promenjeno i ime samog zakona u „Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela“. Značajno je da se njime uvodi i lista krivičnih dela koja će se smatrati krivičnim delima korupcije (zloupotreba službenog položaja, trgovina uticajem, primanje mita i davanje mita) i na koja će se primenjivati odredbe ovog zakona "kada je okrivljeni, odnosno lice kojem se daje mito, službeno ili odgovorno lice koje vrši javnu funkciju na osnovu izbora, imenovanja ili postavljenja od strane Narodne skupštine, Vlade, Visokog saveta sudstva ili Državnog veća tužilaca" (član 2. stav 3. Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela) ili "kada vrednost pribavljene imovinske koristi (krivičnim delom zloupotrebe službenog položaja) prelazi iznos od 200.000.000 dinara" (član 2. stav 4. Zakona).

Novi Zakonik o krivičnom postupku¹⁰³ koji je počeo da se primenjuje od 1.10.2013. (osim za krivična dela organizovanog kriminala za koja je počeo da se primenjuje od 15.1.2012) ne sadrži, kao raniji ZKP, poglavlje koje se odnosi na posebne odredbe o postupku za krivična dela organizovanog kriminala, korupcije i druga izuzetno teška krivična dela, ali u članu 162. u kome govori o krivičnim delima u odnosu na koja se primenjuju posebne dokazne radnje od krivičnih dela protiv službene dužnosti navodi ista četiri krivična dela koja pominje i stari ZKP (koji je još uvek u primeni) kada govori o posebnom postupku za krivična dela korupcije: zloupotreba službenog položaja (član 359. Krivičnog zakonika), trgovina uticajem (član 366. Krivičnog zakonika), primanje mita (član 367. Krivičnog zakonika) i davanje mita (član 368. Krivičnog zakonika).

Međutim, Grupa država za borbu protiv korupcije Saveta Evrope (GRECO) tokom 2011. godine donosi Preporuke kojima ukazuje na određene manjkavosti kada je u pitanju krivičnopravna regulativa vezana za korupciju u našoj zemlji. U želji da primeni te preporuke, što je i naša obaveza koja proističe iz članstva u Savetu Evrope i procesa pridruživanja EU, donet je Predlog Zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika (dalje KZ) januara 2012. kojim je predviđeno, između ostalog, i niz novina kada su u pitanju krivična dela protiv privrede i protiv službene dužnosti. Najznačajnija je bila ukidanje krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja što je izazvalo brojne različite komentare i suprotstavljene stavove kako teoretičara tako i stručnjaka iz prakse. Međutim, ovaj Predlog nikada nije ušao u skupštinsku proceduru. Umesto toga, decembra 2012. usvojen je novi Zakon o izmenama i dopunama KZ¹⁰⁴ koji na drugi način nastoji da reši probleme u ovoj oblasti. Kad su u pitanju koruptivna krivična dela najznačajnija novina koju donosi ovaj zakon jeste izdvajanje iz krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja odgovornog lica kao učinioca i uvođenje posebnog krivičnog dela – zloupotrebe položaja odgovornog lica. Osim toga uvedeno je i novo krivično delo – zloupotreba u vezi sa javnom nabavkom. Ova dva nova krivična dela svrstana su u kategoriju koruptivnih krivičnih dela na taj način što su paralelno sa

¹⁰² „Službeni glasnik RS“ br. 72/2009.

¹⁰³ „Službeni glasnik RS“ br. 72/20011.

¹⁰⁴ „Službeni glasnik RS“ br. 121/2012.

pomenutim izmenama u KZ izvršene i odgovarajuće izmene u Zakonu o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela (član 2)¹⁰⁵ i Zakoniku o krivičnom postupku (član 162)¹⁰⁶.

Tako, prema sadašnjem stanju našeg krivičnog zakonodavstva, u Krivičnom zakoniku Srbije postoji šest koruptivnih krivičnih dela: zloupotreba službenog položaja (član 359), trgovina uticajem (član 366), primanje mita (član 367), davanje mita (član 368), zloupotreba položaja odgovornog lica (član 234) i zloupotreba u vezi sa javnom nabavkom (član 234a).

Zloupotreba službenog položaja

Zloupotreba službenog položaja, propisana u članu 359 KZ je osnovno i najznačajnije krivično delo protiv službene dužnosti. Skoro sva ostala krivična dela iz ove grupe u stvari su samo izvesni posebni oblici ovog krivičnog dela. Ovo krivično delo se sastoji u pribavljanju sebi ili drugom fizičkom ili pravnom licu kakve koristi, nanošenju drugome kakve štete ili u težoj povredi prava drugog, koje se vrše iskorišćavanjem službenog položaja, prekoračenjem granica službenog ovlašćenja ili nevršenjem službene dužnosti.

Radnje izvršenja ovog krivičnog dela su: 1) iskorišćavanje svog službenog položaja ili ovlašćenja, 2) prekoračenje granice svog službenog ovlašćenja, i 3) nevršenje svoje službene dužnosti. Kao iskorišćavanje službenog položaja ili ovlašćenja smatra se svako njihovo korišćenje da bi se time nešto postiglo. Prekoračenje granica službenog ovlašćenja postoji ako službeno lice preduzme neku radnju koja izlazi iz delokruga njegovih ovlašćenja tako da u stvari postupa neovlašćeno u pogledu radnje koju je preduzelo u okviru svoje dužnosti. Kao nevršenje službene dužnosti smatra se svako propuštanje preduzimanja radnje koju je službeno lice u datoj situaciji bilo dužno da preduzme.

Da bi postojalo ovo krivično delo potrebno je da je službeno lice nekom od navedenih radnji činjenja ili nečinjenja pribavilo sebi ili drugom fizičkom ili pravnom licu kakvu korist, drugom nanelo kakvu štetu ili teže povredilo prava drugih. Korist koja se pribavlja ovim krivičnim delom ili šteta koja se njime nanosi može biti imovinska i neimovinska.

Izvršilac ovog krivičnog dela može biti samo službeno lice. Službenim licem, prema članu 112, stav 3. KZ, smatra se: "1) lice koje u državnom organu vrši službene dužnosti; 2) izabrano, imenovano ili postavljeno lice u državnom organu, organu lokalne samouprave ili lice koje stalno ili povremeno vrši službene dužnosti ili službene funkcije u tim organima; 3) javni beležnik, izvršitelj i arbitar, kao i lice u ustanovi, preduzeću ili drugom subjektu, kojem je povereno vršenje javnih ovlašćenja, koje odlučuje o pravima, obavezama ili interesima fizičkih ili pravnih lica ili o javnom interesu; 4) lice kojem je faktički povereno vršenje pojedinih službenih dužnosti ili poslova; i 5) vojno lice." Vojnim licem, shodno članu 112, stav 6. KZ, smatra se "profesionalni vojnik (profesionalni oficir, profesionalni podoficir, oficir po ugovoru, podoficir po ugovoru i vojnik po ugovoru), vojnik na odsluženju vojnog roka, student vojne akademije, učenik vojne škole, lice iz rezervnog sastava dok se kao vojni obveznik nalazi na vojnoj dužnosti i civilno lice koje vrši određenu vojnu dužnost".

Krivično delo zloupotreba službenog položaja ima dva teža oblika koja se od osnovnog oblika dela razlikuju po visini imovinske koristi pribavljene izvršenjem ovog

---

105 „Službeni glasnik RS“ br. 32/2013.

106 „Službeni glasnik RS“ br. 32/2013.

krivičnog dela (nanošenje štete drugome, odnosno teža povreda prava drugih, nije obeležje ovih oblika krivičnog dela).

Prvi teži oblik postoji ako je izvršenjem dela pribavljena sebi ili drugome protivpravna imovinska korist koja prelazi iznos od četrsto pedeset hiljada dinara, a drugi teži oblik ako je ovim delom sebi ili drugome pribavljena imovinska korist u iznosu preko milion i petsto hiljada dinara.

Svi oblici ovog krivičnog dela mogu se izvršiti samo sa umišljajem.

Kazna propisana za osnovni oblik ovog krivičnog dela je zatvor od šest meseci do pet godina, za prvi teži oblik zatvor od jedne do osam godina, a za drugi teži oblik zatvor od dve do dvanaest godina.

Trgovina uticajem

Krivično delo trgovine uticajem (čl. 366 KZ) je do donošenja Zakona o izmenama i dopunama KZ iz septembra 2009. godine postojalo u našem KZ pod nazivom "Protivzakonito posredovanje".

Krivično delo ima pet svojih oblika koji se odnose na posredovanje da se izvrši ili ne izvrši neka službena radnja, što se čini za nagradu ili bez nagrade.

Prvi oblik ovog krivičnog dela se sastoji u zahtevanju ili primanju nagrade ili kakve druge koristi, neposredno ili preko trećeg lica, da bi se posredovalo da se izvrši ili ne izvrši neka službena radnja. To posredovanje treba da se vrši korišćenjem svog službenog ili društvenog položaja ili stvarnog ili pretpostavljenog uticaja. Radnja za čije vršenje se posreduje treba da je dozvoljena, tj. da je u pitanju radnja koju službeno lice i inače treba da izvrši u skladu sa propisima i pravilima po kojima se ta služba obavlja. Ako je u pitanju neizvršenje službene radnje treba da je u pitanju radnja koju i inače službeno lice ne sme da izvrši. Izvršilac dela koristi svoj službeni ili društveni položaj ili stvarni ili pretpostavljeni uticaj koji po svom položaju ima (na primer, pretpostavljeni u službi, visoki državni funkcioner, istaknuti javni radnik, visoki funkcioner u političkoj stranci i dr). Ovo posredovanje treba da se vrši za nagradu ili za neku drugu korist (na primer za novac, radi poklona, zbog kakve korisne protivusluge i dr). Za postojanje krivičnog dela dovoljno je da je samo primljena nagrada ili korist za posredovanje, a nije nužno da je do posredovanja zaista i došlo, a ako jeste nije od značaja da li je ono dalo očekivani rezultat.

Drugi oblik krivičnog dela je davanje nagrade za posredovanje o kome je reč kod prvog oblika ovog krivičnog dela. Radnja izvršenja tog oblika krivičnog dela može biti: 1) obećanje nagrade ili kakve druge koristi za protivzakonito posredovanje, 2) nuđenje nagrade ili kakve druge koristi za takvo posredovanje, i 3) davanje nagrade ili kakve druge koristi za navedeno posredovanje. Obaćanje, nuđenje ili davanje nagrade može biti učinjeno neposredno ili preko trećeg lica. Ostale karakteristike ovog oblika iste su kao i kod prvog oblika ovog krivičnog dela. I kod ovog oblika za postojanje dela nije nužno da je posredovanje i izvršeno, a ako jeste nije od značaja da li je njime ostvareno ono zbog čega je preduzeto.

Treći oblik dela sastoji se u izvršenom posredovanju na način o kome je reč i u prvom i drugom obliku ovog dela, ali je potrebno da se to posredovanje odnosilo na izvršenje službene radnje koja se ne bi smela izvršiti ili na neizvršenje službene radnje koja se morala izvršiti, dakle da se u službi postupi suprotno propisima i pravilima po kojima se ta služba obavlja. Kod ovog oblika za postojanje krivičnog dela nije potrebno da je izvršilac protivzakonitog posredovanja primio nagradu ili neku drugu korist.

Četvrti oblik ovog dela sastoji se u obećanju, nuđenju ili davanju drugome nagrade ili kakve druge koristi da izvrši posredovanje o kome je reč u trećem obliku, tj. za nedozvoljenu službenu radnju ili za nečinjenje protivno službenoj dužnosti. Kod ovog oblika dela nije nužno da je posredovanje za koje je obećana, ponuđena ili data nagrada ili druga korist i izvršeno i ako jeste da li je postignuto ono zbog čega se posredovalo.

Peti oblik ovog krivičnog dela postoji ako je izvršilac posredovanja o kome je reč kod trećeg oblika dela primio nagradu ili drugu korist.

Izvršilac prvog, trećeg i petog oblika ovog dela je lice koje je u mogućnosti da iskoristi svoj službeni ili društveni položaj odnosno stvarni ili pretpostavljeni uticaj za vršenje nedozvoljenog posredovanja, a izvršilac drugog i četvrtog oblika može biti svako lice. Izvršilac ovog dela takođe može biti i strano službeno lice. Pod stranim službenim licem podrazumeva se "lice koje je član, funkcioner ili službenik zakonodavnog ili izvršnog organa strane države, lice koje je sudija, porotnik, član, funkcioner ili službenik suda strane države ili međunarodnog suda, lice koje je član, funkcioner ili službenik međunarodne organizacije i njenih organa, kao i lice koje je arbitar u stranoj ili međunarodnoj arbitraži" (član 112, stav 4. KZ).

Svi oblici ovog krivičnog dela mogu se izvršiti samo sa umišljajem.

Kazna propisana za prvi oblik ovog krivičnog dela je zatvor od šest meseci do pet godina, za drugi oblik zatvor do tri godine, za treći zatvor od jedne do osam godina, za četvrti od šest meseci do pet godina, a za peti oblik zatvor od dve do deset godina. Kod svih oblika dela obavezno se oduzima nagrada i imovinska korist.

Primanje mita

Podmićivanje je u nauci krivičnog prava zajednički naziv za primanje i davanje mita. S obzirom na to razlikuje se pasivno podmićivanje (primanje mita) i aktivno podmićivanje (davanje mita). I pasivno i aktivno podmićivanje se deli na pravo i nepravno podmićivanje, zavisno od toga da li se mito prima ili daje za izvršenje službene radnje koja se ne bi smela izvršiti ili za neizvršenje službene radnje koja bi se morala izvršiti (pravo pasivno i aktivno podmićivanje) ili se mito prima ili daje za izvršenje službene radnje koja bi se i inače morala izvršiti ili za neizvršenje radnje koja se i inače ne bi smela izvršiti (nepravno pasivno i aktivno podmićivanje). Podmićivanje se još deli na prethodno i naknadno podmićivanje, zavisno od toga da li je mito primljeno ili dato pre ili posle izvršenja ili neizvršenja službene radnje na koju se podmićivanje odnosilo.

U Krivičnom zakoniku krivično delo primanja mita (pasivno podmićivanje) propisano je u članu 367 KZ tako da ima tri svoja oblika: 1) pravo pasivno podmićivanje, 2) nepravno pasivno podmićivanje i 3) naknadno pasivno podmićivanje.

Prvi oblik krivičnog dela primanja mita, pravo pasivno podmićivanje, sastoji se u primanju mita radi izvršenja službene radnje koja se ne bi smela izvršiti ili neizvršenja radnje koja bi se morala izvršiti.

Radnja ovog krivičnog dela može biti: 1) zahtevanje mita, 2) primanje mita, i 3) primanje obećanja mita. Mito koje se traži, prima ili čije se obećanje prihvata treba da bude neki poklon ili neka druga korist. Poklon može biti u novcu ili kakva vredna stvar, a neka druga korist može biti bilo kakva imovinska ili neimovinska korist. Mito može biti, neposredno ili posredno, zahtevano, primljeno ili prihvaćeno obećanje mita, za sebe ili za drugog. Za postojanje ovog dela nije od značaja da li je izvršilac učinio ono zbog čega je tražio, primio ili prihvatio obećanje mita.

Drugi oblik ovog krivičnog dela, nepravno pasivno podmićivanje, sastoji se, kao i kod pravog pasivnog podmićivanja, u neposrednom ili posrednom zahtevanju ili

primanju poklona ili kakve druge koristi ili primanju obećanja poklona za sebe ili za drugog. Mito se traži, prima ili se njegovo obećanje prihvata da bi izvršilac ovog dela u okviru svog službenog ovlašćenja izvršio službenu radnju koju bi i inače morao da izvrši ili da ne izvrši službenu radnju koju i inače ne bi smeo da izvrši. Mito se i kod ovog oblika sastoji u poklonu ili kakvoj drugoj koristi. Poklon može biti u novcu ili kakva druga vredna stvar, a korist može biti imovinska i neimovinska. I kod ovog oblika za postojanje dela nije od značaja da li je izvršilac učinio ono zbog čega je tražio, primio ili prihvatio obećanje mita.

Teži oblik primanja mita postoji ako je jedan od prethodna dva oblika ovog krivičnog dela učinjen u vezi sa otkrivanjem krivičnog dela, pokretanjem ili vođenjem krivičnog postupka, izricanjem krivične sankcije ili u vezi sa izvršenjem izrečene krivične sankcije.

Naknadno pasivno podmićivanje odnosno naknadno primanje mita koje predstavlja **treći osnovni oblik** ovog krivičnog dela postoji kada izvršilac krivičnog dela posle izvršene nedozvoljene ili dozvoljene službene radnje (ili nedozvoljenog ili dužnog nevršenja službene radnje) primi mito u vezi sa onim što je već unapred učinio. Da bi postojao ovaj oblik dela potrebno je da primljeno mito nije bilo unapred obećano jer bi onda postojao neki od ranije izloženih oblika ovog krivičnog dela. Naknadno primanje mita predstavlja krivično delo iako nije imalo uticaja na vršenje službene radnje jer su službena lica plaćena za svoj rad i ne smeju primati od stranaka nagrade i poklone zato što time narušavaju ugled službe, a naknadno podmićivanje može biti i podsticaj za izvršioca da ubuduće traži i prima mito i pre izvršenja radnje.

Izvršilac svih oblika ovog krivičnog dela je službeno lice (pojam službenog lica objašnjen je u izlaganju o krivičnom delu zloupotrebe službenog položaja). Izvršilac ovog krivičnog dela može biti i strano službeno lice. Pored službenog izvršilac ovog dela može biti i odgovorno lice u preduzeću, ustanovi ili drugom subjektu. Odgovornim licem smatra se "lice koje na osnovu zakona, propisa ili ovlašćenja vrši određene poslove upravljanja, nadzora ili druge poslove iz delatnosti pravnog lica, kao i lice kome je faktički povereno obavljanje tih poslova. Odgovornim licem smatra se i službeno lice kad su u pitanju krivična dela kod kojih je kao izvršilac označeno odgovorno lice, a u ovom zakoniku nisu predviđena u glavi o krivičnim delima protiv službene dužnosti, odnosno kao krivična dela službenog lica". (član 112, stav 5. KZ).

Svi oblici ovog krivičnog dela mogu se izvršiti samo sa umišljajem.

Kazna propisana za prvi oblik dela je zatvor od dve do dvanaest godina, za drugi oblik od dve do osam godina, za teži oblik dela od tri do petnaest godina, a za naknadno primanje mita kazna je zatvor od tri meseca do tri godine. Poklon ili imovinska korist koju je učinilac primio kao mito obavezno se oduzima.

Davanje mita

Davanje mita (čl. 368 KZ) predstavlja aktivno podmićivanje. U Krivičnom zakoniku predviđena su dva oblika ovog krivičnog dela: pravo i nepravo aktivno podmićivanje.

Prvi oblik ovog krivičnog dela, pravo aktivno podmićivanje, ima četiri oblika radnje: 1) činjenje (davanje) poklona ili neke druge koristi, 2) nuđenje poklona ili neke druge koristi, 3) obećanje poklona ili neke druge koristi i 4) posredovanje pri ovakvom podmićivanju službenog lica. Poklon ili druga korist se daje, nudi ili obećava službenom ili nekom drugom licu da bi službeno lice u okviru svog službenog ovlašćenja izvršilo neku službenu radnju koju ne bi smelo da izvrši ili da ne izvrši službenu radnju koju bi

moralo da izvrši. Poklon može biti novac ili neka druga vredna stvar, a korist može biti imovinska ili neimovinska. Za postojanje ovog krivičnog dela nije nužno da je podmićeno lice izvršilo ono radi čega je podmićivano. Isto tako nije od značaja za postojanje dela da li je izvršilac dela, kad je u pitanju obećanje poklona ili kakve druge koristi, to obećanje i ispunio. Lice koje se podmićuje je službeno lice (pojam službenog lica objašnjen je u izlaganju o krivičnim delima protiv službene dužnosti). To može da bude i strano službeno lice, a isto tako mito može da bude ponuđeno, dato ili obećano i odgovornom licu u preduzeću, ustanovi ili u drugom subjektu ili nekom drugom licu, ako je to učinjeno da bi službeno lice izvršilo odnosno da ne bi izvršilo službenu radnju.

Drugi oblik ovog krivičnog dela odnosi se na nepravo aktivno podmićivanje tj. na nuđenje, davanje ili obećanje mita službenom ili drugom licu da službeno lice u okviru svog službenog ovlašćenja izvrši službenu radnju koju bi i inače moralo da izvrši odnosno da ne izvrši službenu radnju koju i inače ne bi smelo da izvrši ili u posredovanju u ovakvom podmićivanju službenog lica. U pogledu svih ostalih elemenata dela ovaj oblik davanja mita je u svemu isti kao i prethodni oblik.

Kod krivičnog dela davanja mita zakonodavac nije predvideo kao oblik dela naknadno davanje mita, tj. davanje mita službenom licu posle izvršene službene radnje zbog koje se mito daje. Kao razlog zbog čega ovo naknadno podmićivanje nije kažnjivo (naknadno primanje mita se kažnjava) može se smatrati da je davanje poklona posle obavljene službene radnje oblik čašćavanja koje nije imalo uticaja na preduzimanje službene radnje u vezi sa kojom se daje, a da lice koje naknadno daje poklon ili korist službenom licu nije imalo lošu nameru da utiče na službeno lice, jer bi u tom slučaju mito dalo ranije, tj. pre izvršenja službene radnje.

Oba oblika ovog krivičnog dela mogu se izvršiti samo sa umišljajem.

Kazna propisana za prvi oblik ovog dela je zatvor od šest meseci do pet godina, a za drugi oblik dela zatvor do tri godine. Ako učinilac jednog ili drugog oblika ovog dela prijavi delo pre nego što je ono otkriveno, zakonom je predviđena mogućnost oslobođenja od kazne.

Poklon ili druga korist koji su dati kao mito mogu se oduzeti primenom mere bezbednosti oduzimanja predmeta, ali ako je izvršilac dela prijavio delo pre nego što je saznao da je otkriven oduzeti poklon ili druga korist mogu mu se vratiti.

Zloupotreba položaja odgovornog lica

Krivično delo zloupotreba položaja odgovornog lica (član 234. KZ) uvedeno je u krivično zakonodavstvo Republike Srbije Zakonom o izmenama i dopunama KZ iz decembra 2012. godine. Učinilac ovog krivičnog dela može da bude samo odgovorno lice. U smislu člana 112. st. 1 t. 5 KZ, „odgovornim licem smatra se vlasnik preduzeća ili drugog subjekta privrednog poslovanja ili lice u preduzeću, ustanovi ili drugom subjektu kojem je, s obzirom na njegovu funkciju, uložena sredstva ili na osnovu ovlašćenja, poveren određeni krug poslova u upravljanju imovinom, proizvodnji ili drugoj delatnosti ili u vršenju nadzora nad njima ili mu je faktički povereno obavljanje pojedinih poslova. Odgovornim licem smatra se i službeno lice kada su u pitanju krivična dela kod kojih je kao izvršilac označeno odgovorno lice, a u ovom zakoniku nisu predviđena u glavi o krivičnim delima protiv službene dužnosti, odnosno kao krivična dela službenog lica“. U svim ostalim elementima ovo krivično delo je isto kao i krivično delo zloupotrebe službenog položaja iz grupe krivičnih dela protiv službene dužnosti o kome je već bilo reči. Jedina razlika je u tome što se osim različitog svojstva izvršioca kod ovog krivičnog dela kao posledice pojavljuju pribavljanje sebi ili drugom fizičkom ili pravnom licu

protivpravne imovinske koristi ili nanošenje imovinske štete (kod zloupotrebe službenog položaja posledica je još šire određena). Pored toga, za krivično delo zloupotreba položaja odgovornog lica propisane su i nešto niže kazne. Tako je za osnovni oblik krivičnog dela propisana kazna od tri meseca do tri godine, za prvi kvalifikovani oblik – šest meseci do pet godina, a za drugi – od dve do deset godina.

Zloupotreba u vezi sa javnom nabavkom

I krivično delo zloupotreba u vezi sa javnom nabavkom (član 234a) uvedeno je u zakonodavstvo Republike Srbije izmenama i dopunama KZ iz decembra 2012. godine. Ono ima svoja dva oblika: zloupotreba od strane ponuđača i zloupotreba od strane naručioca.

Kod prvog oblika, zloupotrebe od strane ponuđača, radnja krivičnog dela javlja se u tri oblika: 1) podnošenje ponude zasnovane na lažnim podacima u vezi sa javnom nabavkom; 2) dogovaranje sa ostalim ponuđačima na nedozvoljen način; i 3) preduzimanje druge protivpravne radnje u nameri da se time utiče na donošenje odluka naručioca javne nabavke. Učinilac ovog oblika krivičnog dela može da bude odgovorno lice u preduzeću ili drugom subjektu privrednog poslovanja koje ima svojstvo pravnog lica ili preduzetnik.

Kad je u pitanju drugi oblik, zloupotreba od strane naručioca, radnja izvršenja se sastoji u kršenju zakona ili drugih propisa o javnim nabavkama i to na jedan od sledećih načina: 1) iskorišćavanjem svog položaja ili ovlašćenja; 2) prekoračenjem granice svog ovlašćenja; i 3) nevršenjem svoje dužnosti. Učinilac ovog oblika dela je odgovorno ili službeno lice u naručiocu javne nabavke. Kao posledica se javlja prouzrokovanje štete nad javnim sredstvima.

Teži oblik ovog krivičnog dela postoji ako je neki od dva njegova osnovna oblika učinjen u vezi sa javnom nabavkom čija vrednost prelazi iznos od sto pedeset miliona dinara.

Kazna za osnovne oblike ovog dela je zatvor od šest meseci do pet godina, a za teži oblik zatvor od jedne do deset godina. Kad je u pitanju prvi osnovni oblik dela, zloupotreba od strane ponuđača, predviđena je mogućnost oslobađanja od kazne učinioca koji dobrovoljno, pre nego što je naručilac doneo odluku o izboru ponude, otkrije da se ponuda zasniva na lažnim podacima ili na nedozvoljenom dogovoru sa ostalim ponuđačima, ili da je preduzeo druge protivpravne radnje u nameri da utiče na donošenje odluka naručioca.

Statistički podaci o krivičnim delima korupcije u periodu od 2006. do 2012. godine

Obim i dinamika krivičnih dela korupcije

Uz rezervu da se na osnovu statističkih podataka ne može potpuno objasniti određena pojava¹⁰⁷, jedini pouzdani pokazatelji rada pravosuđa na suzbijanju korupcije jesu službene statistike. Kako bi se sagledao obim korupcije u Srbiji i karakteristike krivičnopravne reakcije na tu vrstu kriminaliteta na osnovu statističkih pokazatelja

---

107 Vidi: J. Ćirić, Đ. Đorđević, „Jedan pogled na aktuelne statistike kriminaliteta u Jugoslaviji“, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, 1998, broj 2.

analizirano je učešće krivičnih dela korupcije u ukupnom kriminalitetu i u tzv. službenim krivičnim delima¹⁰⁸ u Srbiji u periodu 2006-2012. godine. Ovaj period odabran je kao pogodan jer je dovoljno dugačak da se u njemu mogu pokazati određene tendencije u dinamici kriminaliteta. Pored toga, odgovara vremenu od početka primene Krivičnog zakonika koji je bio donet 2005, a uneo je mnoge novine u naše krivično zakonodavstvo, pa i u onaj njegov deo koji se tiče pojedinih inkriminacija vezanih za pojam korupcije. Analizirani podaci iz tabele 4. odnose se na broj pravosnažno osuđenih punoletnih lica za pojedina krivična dela po godinama, a dobijeni su na osnovu zvaničnih službenih statistika (biltena i saopštenja Republičkog zavoda za statistiku).

*Tabela br. 4. - Ukupan broj, broj službenih i broj krivičnih dela korupcije (2006-2012)*¹⁰⁹

Godina	Ukupan broj osuda za krivična dela	Broj osuda za službena krivična dela	Učešće službenih u ukupnom broju osuda	Broj osuda za krivična dela korupcije	Učešće KD korupcije u osudama za službena KD
2006	41422	1149	2,8%	684	59,5%
2007	38694	994	2,6%	591	59,5%
2008	42138	913	2,2%	576	63,1%
2009	40880	878	2,1%	593	67,5%
2010	21681	463	2,1%	322	69,5%
2011	30807	652	2,1%	435	66,7%
2012	31322	841	2,7%	576	68,5%

Podaci nam pokazuju da je broj osuda za službena krivična dela po godinama u posmatranom periodu veoma ujednačen i da se kreće od 2,1% do 2,8% od ukupnog broja tzv. presuđenog kriminaliteta (svih osuda punoletnih lica za učinjena krivična dela u pojedinoj posmatranoj godini). Učešće krivičnih dela korupcije u ukupnom broju osuda za službena krivična dela se u posmatranom periodu kretao od 59,5% do 69,5% uz prisutnu tendenciju kontinuiranog porasta u poslednje četiri godine. Ipak, taj porast nije tako dramatičan kao što se to ponekad na osnovu izveštaja po medijima može zaključiti.

Prema podacima iz tabele 5 moguće je pratiti kretanje osuda za pojedina krivična dela korupcije u izabranom periodu. Relativni brojevi navedeni uz apsolutne se odnose na učešće osuda za pojedino krivično dela u ukupnom broju osuda za krivična dela korupcije u određenoj godini.

108 Pod službenim krivičnim delima se smatraju krivična dela iz grupe protiv službene dužnosti svrstana u okviru glave XXXIII Krivičnog zakonika RS čiji je grupni zaštitni objekt službena dužnost. Reč je o javnoj službi, tj. o službenoj dužnosti organa uprave (u centralnoj državnoj upravi ili u lokalnoj samoupravi) ili službi koja se obavlja u upravnim organizacijama ili drugim pravnim licima kojima se poverava vršenje javnih ovlašćenja. Za službena krivična dela karakteristično je da se većinom zahteva naročito svojstvo izvršioca (službeno ili odgovorno lice), pa su tako kao radnje izvršenja po pravilu predviđene ona činjenja ili nečinjenja kojima se „iznutra“, od onog ko je dužan da postupa u javnom interesu, ugrožava zakonito i pravilno funkcionisanje javne službe (N. Mrvić-Petrović, Krivično pravo – posebni deo, II izmenjeno i dopunjeno izdanje, Službeni glasnik i Pravni fakultet Univerziteta Union, Beograd, 2010, strana 336; Đ. Đorđević, Krivično pravo, posebni deo, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2011, strana 239.

109 Izvor podataka: Republički zavod za statistiku, <http://www.stat.gov.rs>.

Tabela 5. - Krivična dela korupcije po godinama (od 2006 do 2012)

God/k.d.	Zloupotreba sl. položaja	Trgovina uticajem	Primanje mita	Davanje mita	UKUPNO
2006	606 (88,6%)	-	38 (5,6%)	40 (5,8%)	684 (100%)
2007	524 (88,7%)	7 (1,2%)	31 (5,2%)	29 (4,9%)	591 (100%)
2008	514 (89,2%)	8 (1,4%)	23 (4,0%)	31 (5,4%)	576 (100%)
2009	523 (88,2%)	3 (0,5%)	32 (5,4%)	35 (5,9%)	593 (100%)
2010	263 (81,7%)	2 (0,6%)	32 (9,9%)	25 (7,8%)	322 (100%)
2011	375 (82,2%)	11 (2,5%)	25 (5,7%)	24 (5,5%)	435 (100%)
2012	460 (79,9%)	1 (0,2%)	59 (10,2%)	56 (9,7%)	576 (100%)

Zloupotreba službenog položaja, kao najopštije od ovih krivičnih dela, daleko je najzastupljenije i njegov procenat u odnosu na ukupan broj krivičnih dela korupcije pokazuje se kao ujednačen (kreće se od 79,9% do 89,2%). To naravno sa sobom povlači i ujednačenost u broju i procentualnoj zastupljenosti i drugih krivičnih dela iz ove grupe. Ovde treba imati u vidu da krivično delo trgovine uticajem, kao što je već rečeno, postoji u našem KZ od njegovih izmena i dopuna iz septembra 2009. do kada je postojalo krivično delo protivzakonitog posredovanja sa veoma sličnom sadržinom, pa su u ovoj i narednim tabelama ona zajedno tretirana.

Obe prethodne tabele pokazuju da u posmatranom periodu nije bilo većih oscilacija kada je u pitanju učešće službenih krivičnih dela u ukupnom kriminalitetu, kao i da je učešće osuda za pojedina krivična dela koja spadaju u krivičnopravni pojam korupcije u posmatranom periodu bilo uglavnom veoma ujednačeno u odnosu na broj osuda za službena krivična dela i broj ukupnog presuđenog kriminaliteta. To govori u prilog stanovištu da korupcija kao krivičnopravna kategorija u našem društvu ima svoj relativno konstantan obim i dinamiku i da nema pokazatelja njene veće eskalacije, iako se uočava blagi porast učešća broja osuda za krivična dela korupcije u odnosu na ukupan broj osuda za službena krivična dela. Ovakav zaključak je, međutim, u suprotnosti sa medijskim izveštavanjem o korupciji i percepcijama javnog mnjenja o prisutnosti korupcije u Srbiji, što ukazuje na moguće postojanje visoke „tamne brojke“ korupcije i činjenicu da se krivični postupak, čak i kada bude pokrenut, retko okončava osudom učinioca. Zbog toga su upoređeni podaci o podnetim krivičnim prijavama, optužbama i osudama za pojedina krivična dela korupcije u periodu od 2006. do 2012. godine (tabela 6).

Tabela br. 6.- Odnos broja prijave, optuženja i osuda za pojedina koruptivna krivična dela u periodu od 2006 do 2012. godine

Godina	Faza	Zloupotreba sl. položaja	Trgovina uticajem	Primanje mita	Davanje mita	UKUPNO
2006	prijava	2750	28	97	43	2918 (100%)
	optuženje	1116	1	43	45	1205 (41,3%)
	osuda	606	-	38	40	684 (23,4%)
2007	prijava	2675	5	129	109	2918 (100%)
	optuženje	950	8	38	36	1032 (35,4%)
	osuda	524	7	31	29	591

						(20,3%)
2008	prijava	2661	18	91	102	2872 (100%)
	optuženje	966	12	33	35	1046 (36,4%)
	osuda	514	8	23	31	576 (20,1%)
2009	prijava	2523	6	132	85	2764 (100%)
	optuženje	929	3	43	45	1020 (36,9%)
	osuda	523	3	32	35	593 (21,5%)
2010	prijava	1868	5	125	37	2035 (100%)
	optuženje	503	3	37	28	571 (28,1%)
	osuda	263	2	32	25	322 (15,8%)
2011	prijava	2247	12	96	58	2413 (100%)
	optuženje	800	11	49	29	889 (36,8%)
	osuda	375	11	25	24	435 (18,0%)
2012	prijava	2110	11	91	66	2278 (100%)
	optuženje	1002	1	74	65	1142 (50,1%)
	osuda	460	1	59	56	576 (25,3%)

Međusobna razlika između broja krivičnih prijava (ukupan broj prijavljenih dela, sa poznatim i nepoznatim učinocima), broja optužbi i broja osuda za pojedina koruptivna krivična dela ilustruje širinu tzv. „levka zločina“ (osipanja ukupnog broja prijavljenih dela) što bi, u slučaju velikih disproporcija, moglo da ukaže na neefikasnost krivičnopravne reakcije na korupciju. Pokazuje se, međutim, da je ovaj odnos, ako posmatramo sva koruptivna krivična dela zajedno u navedenom periodu, prilično konstantan po godinama. Broj optužbi u odnosu na broj prijava iznosi oko 40%, a broj osuda u odnosu na broj prijava oko 20%. Ovi procenti su 2010. i 2011. bili nešto niži, ali su se zato 2012. popeli na 50% odnosno 25% (što bi moglo da ukaže na nešto veću aktivnost javnih tužilaštava i sudova u sprečavanju korupcije u toj godini).

Ako se analizira odnos između broja prijava, optuženja i osuda za pojedina krivična dela korupcije poslednjih godina (od 2010 do 2012) situacija se menja, jer, po relativnim pokazateljima, raste broj osuda. Kod krivičnih dela zloupotreba službenog položaja je to očigledno: 2010. je broj osuda u odnosu na broj prijava za ta krivična dela iznosio 14,1%, 2011. je povećan na 16,7%, a 2012. na 21,8%. Podaci kod krivičnog dela primanja mita variraju od godine do godine: 2010. je broj osuda u odnosu na broj prijava za to krivično delo iznosio 39,1%, 2011. se udeo smanjio na 26%, ali je zato zabeležen nagli porast 2012. godine (64,8% osuda u odnosu na ukupan broj prijavljenih slučajeva primanja mita). Naročito je karakteristična situacija sa krivičnim delom davanja mita

kod koga je od 2010. do 2012. godine prisutan izuzetno visok procenat osuda u odnosu na broj krivičnih prijava (2010 – 67,6%, 2011-41,4% i 2012 – 85%).

Navedeni rezultati svedoče u prilog postupnih promena u državnoj krivičnopravnoj reakciji na korupciju poslednjih godina. Posredno se može uočiti i da postoje problemi u vezi sa efikasnošću gonjenja i presuđenja za krivično delo zloupotreba krivičnog položaja, koje po brojnošću prijava, optuženja i osuda dominira u uzorku. Kroz rad pravosudnih organa se broj prijavljenih slučajeva zloupotrebe službenog položaja prepolovljava: javna tužilaštva podnose optužne akte u nekih 50% prijavljenih slučajeva, a broj osuda po tim optužnim aktima je ispod polovine. Kod krivičnih dela primanja i davanja mita je situacija drugačija – uočava se manji broj odbačenih prijava od strane javnog tužilaštva, a izvesnost osude raste. To je naročito izraženo kod krivičnog dela davanja mita, gde je tokom 2012. godine samo jedna krivična prijava bila odbačena, dok je osuđeno 86,1% optuženih lica. Takvi podaci ukazuju na efikasan rad policije i javnih tužilaštava po prijavama za navedena krivična dela (naročito u obezbeđenju dokaza) što češće dovodi do kasnije osude u krivičnom postupku. Istovremeno, pokazuje se potrebnim motivisati građane da češće prijavljuju slučajeve primanja i davanja mita.

Karakteristike kaznene politike sudova

Kaznenu politiku sudova za krivična dela korupcije najlakše je sagledati na primeru krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja, koje predstavlja gotovo 90% od ukupnog broja svih učinjenih krivičnih dela korupcije. Samim tim i rezultati ove analize su najpouzdaniji baš kad je u pitanju ovo krivično delo.

Krivično delo zloupotrebe službenog položaja (član 359. KZ) predstavlja osnovno krivično delo iz grupe krivičnih dela protiv službene dužnosti, a po svom karakteru je opšte, pravo službeno krivično delo¹¹⁰. Zakonodavac je za ovo delo predvideo kaznu zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina za osnovni oblik dela, zatvor od jedne do osam godina za teži oblik (kad je pribavljena imovinska korist u iznosu preko četrsto pedeset hiljada dinara) i zatvor od dve do dvanaest godina za najteži oblik (kad je pribavljena imovinska korist u iznosu preko milion i petsto hiljada dinara). Postojanje više oblika ovog krivičnog dela i široko postavljeni kazneni okviri za svaki od njih daju sudu dosta prostora prilikom odmeravanja kazne.

Podaci iz naredne tabele nam pokazuju kakve su sankcije sudovi u Srbiji izricali učinocima ovog krivičnog dela u posmatranom periodu.

Tabela br. 7.- Izrečene krivične sankcije za krivično delo zloupotrebe službenog položaja u periodu od 2006. do 2012.

Godina	Vrsta izrečene krivične sankcije				
	Ukupno	Kazna zatvora	Novčana kazna	Uslovna osuda	Oslobođenje od kazne
2006	606 (100%)	150 (24,8%)	0	455 (75,1%)	1 (0,1%)
2007	524 (100%)	83 (15,8%)	0	440 (84,0%)	1 (0,2%)
2008	514 (100%)	116 (22,6%)	0	396 (77,0%)	2 (0,4%)
2009	523 (100%)	98 (18,7%)	0	424 (81,1%)	1 (0,2%)
2010	263 (100%)	109	2 (0,8%)	151 (57,4%)	1 (0,4%)

¹¹⁰ Vidi: Đurđić, D. Jovašević, Krivično pravo, posebni deo, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, „Nomos“, Beograd, 2010, strana 244.

		(41,4%)			
2011	375 (100%)	113 (30,1%)	1 (0,3%)	257 (68,6%)	4 (1,1%)
2012	460 (100%)	161 (35%)	0	297 (64,6%)	1 (0,2%)
Ukupno	3365 (100%)	830 (24,7%)	3 (0,1%)	2420(71,9%)	11 (0,3%)

Pokazuje se da su sudovi u preko 70% slučajeva učinocima zloupotreba službenog položaja izricali uslovnu osudu, a u ostalim slučajevima kaznu zatvora, uz zanemarljiv procenat izrečene novčane kazne (novčana kazna je za ovo delo mogla da bude izrečena samo u slučajevima kad su postojali uslovi za oslobodjenje od kazne, a sud učinioca, shodno članu 57. stav 4. KZ, nije oslobodio nego mu kaznu ublažio po vrsti) i oslobodjenja od kazne. Imajući u vidu činjenicu da najveći deo od ukupnog broja učinjenih ovih krivičnih dela najverovatnije čine dela kvalifikovana po čl. 359 stav 1 (osnovni oblik) za koji je propisana kazna zatvora od šest meseci do pet godina, ovakva kaznena politika sudova je očekivana, mada ipak pada u oči veoma veliki procenat izrečenih uslovnih osuda.

Kazna zatvora se izriče u oko 25% slučajeva osuda za krivično delo zloupotrebe službenog položaja. Struktura izrečenih kazni zatvora prikazana je u tabeli 8.

Tabela br. 8.- Struktura izrečenih kazni zatvora za krivično delo zloupotrebe službenog položaja u periodu 2006-2012.

Godina	Izrečene kazne zatvora								Ukupno
	Do 2m	2-3 m	3-6 m	6-12m	1-2 g	2-3 g	3-5 g	5-10g	
2006	7	31	60	31	19	1	1	0	150
2007	0	12	32	20	9	6	4	0	83
2008	2	8	43	33	20	5	5	0	116
2009	2	10	25	31	18	6	5	1	98
2010	1	8	21	21	32	15	6	5	109
2011	5	3	8	22	37	22	16	5	113
2012	2	5	39	55	31	15	12	2	161
Ukupno	12	69	181	136	98	33	21	6	556

U strukturi izrečenih kazni zatvora zapažamo da dominiraju kazne zatvora u trajanju od preko tri meseca do šest meseci (32,6%), što podrazumeva da je u ovim slučajevima dolazilo do ublažavanja kazne, a odmah zatim dolaze kazne u trajanju od preko 6 meseci do godinu dana (24,5%). Relativno brojne su i kazne u kategoriji "preko jedne do dve godine" (17,6%), dok ostalih ima znatno manje. Kazna je ukupno ublažena u gotovo 50% slučajeva.

S obzirom na to da su i neka ranija istraživanja pokazala slične karakteristike kaznene politike sudova za ovo krivično delo, kaznenu politiku možemo da ocenimo kao konstantno relativno blagu¹¹¹. Međutim, stoji činjenica da kaznena politika sudova često predstavlja korektiv kaznene politike zakonodavca, pa i ovde ostaje mogućnost da tako blagom kaznenom politikom sudovi zapravo koriguju prestrogu kaznenu politiku zakonodavca.

¹¹¹ J. Ćirić, Đ. Đorđević, R. Sepi, Kaznena politika sudova u Srbiji, Centar za mir i razvoj demokratije, Beograd, 2006, strana 129.

Posmatrano po godinama primećuje se prilična ujednačenost u kaznenoj politici u periodu od 2006. do 2009. godine. Međutim, primetan je i nagao, osetan pad izrečenih uslovnih osuda u 2010. godini (57,4%) koji se približio uobičajenom procentu izricanja ove krivične sankcije uopšte, kao i značajne promene u strukturi izrečenih kazni zatvora gde kazne u trajanju preko jedne godine do deset godina čine 53,2% (prethodnih godina ovaj procenat se kretao od 14 do 30%). Na osnovu ovih relativno oskudnih podataka koje nam daje statistika teško je zaključiti šta je razlog ovome, ali imajući u vidu da u ovom periodu nije došlo do promene kaznene politike zakonodavca za ovo delo (brojne izmene i dopune Krivičnog zakonika iz 2009. godine nisu se odnosile na kazne za ovo delo) možemo da zaključimo da je u toku 2010. ipak došlo do izvesne promene kaznene politike sudova za ovo krivično delo. Razloge za to možemo da tražimo u pojačanoj medijskoj kampanji protiv različitih vrsta zloupotreba u našem društvu, tek završenoj reformi pravosuđa, problemima u vezi sa njom i dr¹¹².

Što se tiče krivičnog dela trgovine uticajem (član 366. KZ) odnosno protivzakonitog posredovanja veoma je teško na osnovu statističkih podataka donositi bilo kakve zaključke o kaznenoj politici za ovo delo, jer se radi o veoma malom broju slučajeva na osnovu koga je teško izvoditi pouzdane zaključke. Osim toga, krivično delo trgovine uticajem je značajnije izmenjeno prilikom izmena Krivičnog zakonika iz septembra 2009. godine (uključujući i sam naziv krivičnog dela).

Krivično delo trgovine uticajem ima nekoliko oblika koji su vrlo različiti i za koje su predviđene i vrlo različite kazne. Najblaža, do tri godine zatvora, predviđena je u stavu 2, a najteža, kazna zatvora od dve do deset godina, u stavu 5. Međutim, zbog malog broja slučajeva, samo 32 za šest godina (Republički zavod za statistiku u svom biltenu nema podatke o broju krivičnih dela protivzakonitog posredovanja, kako se tada ovo delo zvalo, za 2006. godinu) nemoguće je govoriti o kaznenoj politici sudova i njenom odnosu sa kaznenom politikom zakonodavca za ovo krivično delo. Ipak tabele 9. i 10. daju nam pregled izrečenih krivičnih sankcija za ovo delo u posmatranom periodu.

Tabela br. 9.- Izrečene krivične sankcije za krivično delo trgovine uticajem (protivzakonito posredovanje) u periodu 2006-2012

Vrsta izrečene krivične sankcije

Godina	Ukupno	Kazna zatvora	Novčana kazna	Uslovna osuda	Oslobođenje od kazne
2006 ¹¹³	-	-	-	-	-
2007	7	2	0	5	0
2008	8	1	0	6	1
2009	3	2	0	1	0
2010	2	1	0	1	0
2011	11	8	0	3	0
2012	1	0	0	1	0
Ukupno	32	14	0	17	2

112 Đ. Đorđević, „Koruptivna krivična dela i kaznena politika“, u: Kaznena politika – raskol između zakona i njegove primene, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Istočno Sarajevo, 2012, strana 249.

113 Republički zavod za statistiku 2006. godine nije vodio posebnu statistiku za tadašnje krivično delo protivzakonitog posredovanja.

Tabela br. 10.- Struktura izrečenih kazni zatvora za krivično delo trgovine uticajem (protivzakonito posredovanje) u periodu od 2006 do 2012.

Godina	Izrečene kazne zatvora								Ukupno
	Do 2m	2-3 m	3-6 m	6-12m	1-2 g	2-3 g	3-5 g	5-10g	
2006	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2007	0	0	1	0	1	0	0	0	2
2008	1	0	0	0	0	0	0	0	1
2009	0	0	1	1	0	0	0	0	2
2010	0	0	0	0	0	1	0	0	1
2011	1	0	1	5	1	0	0	1	8
2012	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ukupno	2	0	2	6	2	1	0	0	14

Bez obzira što mali broj krivičnih dela trgovine uticajem u sudskoj praksi ne može značajnije uticati na analizu kaznene politike kada su u pitanju krivična dela korupcije u celini, ipak možemo da zaključimo da se broj izrečenih kazni zatvora i uslovne osude kod ovog krivičnog dela kreće u otprilike istim relacijama kao i kod zloupotrebe službenog položaja.

Međutim, kad je u pitanju krivično delo primanja mita (član 367. KZ) situacija je, naravno, primetno drukčija (tabele 11 i 12). Krivično delo primanja mita je klasično koruptivno krivično delo, koga svi autori i svi propisi koji se odnose na korupciju svrstavaju u ovu grupu krivičnih dela, dok klasična shvatanja pojma korupcije ovaj pojam i svode samo na ovo i krivično delo davanja mita¹¹⁴. Radi se svakako o najtežem koruptivnom krivičnom delu za čiji je najteži oblik (stav 3 - kada je učinilac službeno lice koje izvrši delo u vezi sa otkrivanjem drugog krivičnog dela, pokretanjem ili vođenjem krivičnog postupka, izricanjem ili izvršenjem krivične sankcije) propisana kazna zatvora u trajanju od tri do petnaest godina.

Tabela br. 11. - Izrečene krivične sankcije za krivično delo primanja mita u periodu od 2006 do 2012.

Godina	Vrsta izrečene krivične sankcije				
	Ukupno	Kazna zatvora	Novčana kazna	Uslovna osuda	Oslobodenje od kazne
2006	38(100%)	28 (73,7%)	0	10 (26,3%)	0
2007	31(100%)	27 (87,1%)	0	4 (12,9%)	0
2008	23(100%)	12 (52,2%)	0	11 (47,8%)	0
2009	32(100%)	25 (78,1%)	0	5 (15,6%)	2 (6,3%)
2010	32(100%)	24 (75%)	0	8 (25%)	0
2011	25(100%)	21 (84%)	0	4 (16%)	0
2012	59(100%)	53 (89,8%)	0	6 (10,2%)	0
Ukupno	240 (100%)	190 (79,2%)	0	48 (20%)	2 (0,8%)

Za razliku od krivičnog dela zloupotreba službenog položaja, uslovna osuda je kod krivičnog dela primanja mita bila daleko manje zastupljena, što je i logično jer za neke oblike ovog krivičnog dela zbog visine propisane kazne zatvora nije ni moguće

114 Ž. Aleksić, Z. Milovanović, op. cit., strana 121.

izreći uslovnu osudu. Tako se procenat izrečenih uslovnih osuda za ovo krivično delo kreće negde oko 20%, dok su u ostalim slučajevima izricane kazne zatvora (zanemarljiv je broj slučajeva oslobođenja od kazne). Po godinama se primećuju izvesne oscilacije u ovom procentu. Ipak, zbog relativno malog broja slučajeva (oko tridesetak godišnje) ovo ne bi moglo da predstavlja neki značajan pokazatelj neujednačenosti kaznene politike sudova za ovo krivično delo.

Tabela br. 12 - Struktura izrečenih kazni zatvora za krivično delo primanje mita u periodu 2006-2012.

Godina	Izrečena kazna zatvora								Ukupno
	Do2m	2-3 m	3-6 m	6-12m	1-2 g	2-3 g	3-5 g	5-10g	
2006	0	4	9	12	3	0	0	0	28
2007	0	3	13	4	5	2	0	0	27
2008	0	0	4	7	1	0	0	0	12
2009	0	1	4	17	3	0	0	0	25
2010	0	1	10	8	2	2	1	0	24
2011	0	0	2	7	5	5	1	0	21
2012	0	1	7	19	22	3	1	0	53
Ukupno	0	10	49	74	41	12	3	0	190

Za krivično delo primanja mita najčešće se izriče kazna zatvora, ali ako posmatramo strukturu izrečenih kazni zatvora vidimo da preovlađuju kazne u trajanju od od 3 do 6 i od 6 do 12 meseci koje zajedno čine oko 75% izrečenih kazni zatvora i oko 60% svih izrečenih sankcija za ovo krivično delo. Na osnovu iznetih podataka možemo da zaključimo da je kaznena politika sudova za ovo krivično delo relativno blaga, što su pokazala i neka ranija istraživanja¹¹⁵, ali to ujedno može da bude pokazatelj da sudovi kaznenu politiku zakonodavca vide kao prestrogu. Ipak može se zaključiti da je kaznena politika sudova za ovo krivično delo nešto strožija nego za krivično delo zloupotrebe službenog položaja.

Krivično delo davanja mita (član 368. KZ) jedino je među ovim delima čiji učinilac može da bude svako lice, što otvara pitanje opravdanosti njegovog svrstavanja u grupu krivičnih dela protiv službene dužnosti¹¹⁶. Kada se radi o krivičnom delu davanja mita ono po broju slučajeva na godišnjem nivou otprilike odgovara broju slučajeva primanja mita (takođe oko tridesetak godišnje), što je i logično jer odgovornost za ova dva dela najčešće ide paralelno (tabela 13).

Tabela 13.- Izrečene krivične sankcije za krivično delo davanja mita u periodu od 2006. do 2012.

Godina	Vrste izrečene krivične sankcije				
	Ukupno	Kazna zatvora	Novčana kazna	Uslovna osuda	Oslobođenje od kazne
2006	40(100%)	16 (40%)	1 (2,5%)	23 (57,5%)	0
2007	29(100%)	6 (20,7%)	0	23 (79,3%)	0
2008	31(100%)	5 (16,1%)	0	25 (80,6%)	1 (3,3%)

115 B. Simeunović-Patić, Đ. Đorđević, „Neka obeležja korupcije u javnoj upravi u Republici Srbiji – rezultati empirijskog istraživanja“ u: Korupcija u javnoj upravi, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2011, strane 223-224.

116 Z. Stojanović, N. Delić, Krivično pravo, posebni deo, Pravni fakultet u Beogradu i Pravna Knjiga, Beograd, 2013, strana 344.

2009	35(100%)	9 (25,7%)	1 (2,9%)	24 (68,5%)	1 (2,9%)
2010	25(100%)	7 (28%)	1 (4%)	14 (56%)	3 (12%)
2011	24 (100%)	9 (37,5%)	0	14 (58,3%)	1 (4,2%)
2012	56 (100%)	19 (33,9%)	1 (1,8%)	36 (64,3%)	0
Ukupno	240 (100%)	71 (29,6%)	4 (1,7%)	159(66,2%)	6 (2,5%)

Za osnovni oblik krivičnog dela davanja mita propisana je kazna od šest meseci do pet godina, a za lakši oblik do tri godine zatvora. Rasponi propisanih kazni omogućavaju izricanje uslovne osude, tako da je ona zastupljena u relativno velikom broju slučajeva (oko 66%). Za krivično delo davanja mita kazna zatvora izrečena je u oko 30% slučajeva, dok je u ostalim slučajevima izrečena novčana kazna ili je došlo do oslobođenja od kazne.

Tabela br. 14- Struktura izrečenih kazni zatvora za krivično delo davanja mita u periodu od 2006. do 2012.

Godina	Izrečena kazna zatvora								Ukupno
	Do2m	2-3 m	3-6 m	6-12m	1-2 g	2-3 g	3-5 g	5-10g	
2006	0	1	12	3	0	0	0	0	16
2007	1	0	2	3	0	0	0	0	6
2008	3	1	1	0	0	0	0	0	5
2009	0	1	4	4	0	0	0	0	9
2010	1	1	1	4	0	0	0	0	7
2011	0	1	1	2	2	1	2	0	9
2012	0	2	12	4	1	0	0	0	19
Ukupno	5	7	33	20	3	1	2	0	71

Struktura izrečenih kazni zatvora (tabela 14) pokazuje da je za posmatranih sedam godina kazna zatvora u trajanju preko jedne godine izrečena samo šest puta i to samo u toku 2011. i 2012. godine, a da ih je najviše izrečeno u trajanju od 3 do 6 meseci. Ovakva kaznena politika za krivično delo davanja mita, bez obzira na činjenicu da je u pitanju mali broj slučajeva i uz pretpostavku da se tu uglavnom radi o relativno lakim slučajevima iz stava 2. člana 368 KZ, mora se oceniti kao veoma blaga.

I u odnosu na krivično delo davanja mita nije pouzdano izvoditi zaključke o ujednačenosti kaznene politike zbog malog broja osuda.

Za sagledavanje politike izricanja krivičnih sankcija uopšte za krivična dela korupcije bilo bi interesantno analizirati i broj i vrstu izrečenih mera bezbednosti i mera oduzimanja imovinske koristi. Međutim, dostupni podaci Republičkog zavoda za statistiku daju pregled samo zbirno izrečenih mera - za celu grupu krivičnih dela protiv službene dužnosti. Ipak, i takvi podaci mogu biti od koristi, jer smo konstatovali da koruptivna krivična dela čine oko 60-70% svih službenih krivičnih dela, pa su zato navedeni u tabeli 15.

Tabela br. 15.- Izrečene mere bezbednosti i mera oduzimanja imovinske koristi za službena krivična dela u periodu 2006-2012.

Godina	Izrečene mere bezbednosti	Izrečena mera oduzimanja imovinske koristi	Ukupno službenih krivičnih dela
2006	40 (3,5%)	85 (7,4%)	1149 (100%)

2007	32 (3,2%)	49 (4,8%)	994 (100%)
2008	53 (5,85)	55 (6%)	913 (100%)
2009	48 (5,5%)	39 (4,4%)	878 (100%)
2010	36 (7,8%)	15 (3,2%)	463 (100%)
2011	61 (9,4%)	36 (5,5%)	651 (100%)
2012	132 (15,7%)	50 (5,9%)	841 (100%)

Prema podacima iz tabele vidi se da su mere bezbednosti veoma retko izricane za službena krivična dela. Taj procenat je znatno niži od ukupnog procenta izrečenih mera bezbednosti uopšte za sva krivična dela, koji se kretao od 14% u 2006. godini do 32,3% u 2012. godini, što pokazuje značajan porast udela ove krivične sankcije u ukupnom broju izrečenih krivičnih sankcija. Treba imati u vidu da je u ukupnom broju izrečenih mera bezbednosti za sva krivična dela najveći broj zabrana upravljanja motornim vozilom koje se izriču za krivična dela protiv bezbednosti javnog saobraćaja i mera obaveznog lečenja narkomana kod krivičnih dela protiv zdravlja ljudi (za krivična dela u vezi sa zloupotrebama opojnih droga). Poslednjih godina se zapaža kontinuirani porast izricanja mera bezbednosti za koruptivna krivična dela, ali ipak, njihovo učešće od 15,7% u 2012. godini još uvek primetno zaostaje za procentom izricanja ove krivične sankcije kod ukupnog presuđenog kriminaliteta. Ovo pomalo čudi jer se radi o krivičnim delima kod kojih često ima mesta primeni pojedinih mera bezbednosti, naročito zabrane vršenja poziva delatnosti i dužnosti (jer se pri korupciji po pravilu zloupotrebljava javna služba ili ovlašćenje), dok se oduzimanje predmeta (na primer, mita) kod ovih krivičnih dela (osim kod zloupotrebe službenog položaja) pojavljuje i kao obavezno¹¹⁷. Ove dve mere su zaista najčešće i izricane kad su u pitanju službena krivična dela, ali je njihov broj, sudeći prema statističkim podacima, začuđujuće mali.

I mera oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim delom relativno je retko izricana za službena krivična dela uključujući tu i krivična dela korupcije (u od 3-7% slučajeva), ali se taj procenat uklapa u opšti nizak procenat izricanja ove mere koji se u posmatranom periodu od 2006. do 2012. kretao u rasponu od minimalno 2,3% (zabeleženo 2010. godine) do maksimalnih 4,5% slučajeva (iz 2009. godine). Ipak i taj podatak o malobrojnim izricanim merama oduzimanja imovinske koristi kod krivičnih dela korupcije je neobičan jer se osnovano moglo očekivati da će biti veći, s obzirom ne to da se u većini slučajeva tim delima pribavlja protivpravna imovinska korist, pa je primena mere oduzimanja imovinske koristi, shodno članu 91. KZ, obavezna.

Na osnovu svih prethodno iznetih podataka mogu se izvesti sledeći zaključci. Prvi je da je kaznena politika sudova za analizirana krivična dela u posmatranom periodu po godinama bila uglavnom ujednačena¹¹⁸, ali da se od 2010. primećuje tendencija njenog pooštavanja. Sledeći zaključak odnosi se na preveliku zastupljenost uslovne osude koja je za zloupotrebu službenog položaja, trgovinu uticajem i davanje mita izricana u oko ¾ slučajeva dok je u ¼ slučajeva izricana kazna zatvora (uz neznatan udeo novčane kazne i oslobođenja od kazne). Samo kod primanja mita, kao znatno težeg dela, ova proporcija je obrnuta. To govori u prilog zaključku o blagoj kaznenoj politici sudova za krivična dela korupcije, ali i o tome da je ona možda odgovor sudova na prestrogu kaznenu politiku zakonodavca u ovoj oblasti¹¹⁹ i izraz potrebe da se na ovakav način postigne proklamovana svrha kažnjavanja i ostvare ciljevi krivičnog zakonodavstva. Jer kad god

117 Z. Stojanović, Komentar Krivičnog zakonika, Službeni glasnik, Beograd, 2006, strana 769.

118 Đ. Đorđević, „Krivičnopravni aspekti korupcije“ u: Korupcija u javnoj upravi, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2011, strana 103.

119 J. Ćirić et al., Korupcija – problemi ..., strana 120.

sudovi prečesto posežu za institutom ublažavanja kazne (a procenat uslovnih osuda govori o tome) to je pokazatelj da propisane kazne ne odgovaraju realnim životnim situacijama. Osim toga navedeni podaci takođe pokazuju da bez obzira na značajne izmene u sistemu krivičnih sankcija u našem krivičnom zakonodavstvu još uvek nemamo adekvatnih sankcija kojima bi kazna zatvora mogla da se zameni, pa zato sudovi prečesto pribegavaju izricanju uslovnih osuda. Alternativne sankcije još uvek nisu našle svoju odgovarajuću primenu, a novčana kazna posle izmena u načinu njenog propisivanja i izricanja, umesto sve veće primene beleži konstantan pad¹²⁰.

Zaključci i eventualni rizici

- **Krivičnopravni pojam korupcije nije određen u Krivičnom zakoniku Srbije niti se taj pojam u njemu uopšte pominje. Međutim, u drugim krivičnopravnim propisima, kao što su Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela i Zakonikom o krivičnom postupku izričito su navedena krivična dela koja se smatraju krivičnim delima korupcije što sobom povlači određene, uglavnom procesne, posledice. U ova krivična dela, po odredbama ovih zakona, spadaju: zloupotreba službenog položaja, trgovina uticajem, primanje mita, davanje mita, zloupotreba položaja odgovornog lica i zloupotreba u vezi sa javnom nabavkom.**
- **U periodu od 2006. do 2012. godine za ova krivična dela prosečno je godišnje osuđivano oko petsto učinilaca. Najveći broj njih, oko 80-90%, osuđeni su za krivično delo zloupotrebe službenog položaja.**
- **U posmatranom periodu nije bilo većih oscilacija kada je u pitanju učešće službenih krivičnih dela u ukupnom kriminalitetu. Učešće pojedinih krivičnih dela koja spadaju u krivičnopravni pojam korupcije bilo je veoma ujednačeno u ukupnom broju krivičnih dela protiv službene dužnosti i u ukupnom presuđenom kriminalitetu (znači da se kontinuirano održava na sličnom nivou i ne odgovara percepcijama javnog mnjenja o raširenosti korupcije).**
- **Kaznena politika sudova za analizirana krivična dela u posmatranom periodu po godinama bila je uglavnom ujednačena, ali se od 2010. primećuje tendencija njenog pooštavanja.**
- **Prisutna je prevelika zastupljenost uslovne osude koja je za zloupotrebu službenog položaja, trgovinu uticajem i davanje mita izricana u oko ¾ slučajeva, dok je kazna zatvora izricana u ¼ slučajeva. Kada je u pitanju primanje mita, kao znatno teže delo, ova proporcija je obrnuta.**
- **Bez obzira na značajne izmene u sistemu krivičnih sankcija u zakonodavstvu Republike Srbije još uvek nema adekvatnih sankcija kojima bi kazna zatvora mogla da se zameni, pa sudovi prečesto pribegavaju izricanju uslovnih osuda.**
- **Kada su u pitanju službena krivična dela, a među njima i krivična dela korupcije, primetan je mali procenat izrečenih mera bezbednosti i mera oduzimanja protivpravne imovinske koristi.**

---

120 Đ. Đorđević, „Novčana kazna u KZ Srbije i problemi njene primene u praksi“ u: Aktuelna pitanja krivičnog zakonodavstva, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu i IP Intermeks, Beograd, 2012, strana 408.

• Kaznena politika sudova za krivična dela korupcije, generalno se može oceniti kao relativno blaga, ali ona verovatno predstavlja odgovor sudova na prestrogu kaznenu politiku zakonodavca u ovoj oblasti i izraz potrebe da se na ovakav način postigne proklamovana svrha kažnjavanja i ostvare ciljevi krivičnog zakonodavstva.

IV Krivično procesno zakonodavstvo Republike Srbije u funkciji sprečavanja korupcije

Procesni mehanizam primene posebnih dokaznih radnji (istražnih tehnika)

Opšte napomene o krivičnom procesnom zakonodavstvu kao instrumentu efikasnosti borbe protiv korupcije

Jedan od neizostavnih faktora od uticaja na efikasnost borbe protiv korupcije jeste krivičnoprocesno zakonodavstvo. I u teoriji i u praksi nesporna je kako njihova funkcionalna povezanost tako i činjenica da **od kvaliteta zakonske norme, njene adekvatne primene u praksi, stepena zloupotrebe prava, kao i od organizacije i funkcionisanja pravosudnih institucija koje primenjuju zaknsku normu, u ne malom obimu, zavisi i stepen efikasnost države na polju borbe protiv korupcije.** Odnosno, ukoliko su ispunjene sledeće pretpostavke: određeni zakonski tekst odgovara savremenim zahtevima borbe protiv kriminaliteta, ako njegove norme nalaze adekvatnu primenu u praksi, ako se zloupotrebe prava svode na minimalne slučajeve ili pak samo na njegove pokušaje i ako je adekvatna organizacija i funkcionisanje organa koji primenjuju ove zakonske propise (suda, tužilaštva i policije), onda je uloga krivičnog procesnog zakonodavstva u efikasnosti krivičnog postupanja na polju borbe protiv ove vrste kriminaliteta veća znatno uspešnija i suprotno.¹²¹ Ovakva kauzalna povezanost između krivičnoprocesnog zakonodavstva i efikasnosti krivičnog postupanja posebno dolazi do izražaja kod teških oblika kriminaliteta u koje spada i koruptivni kriminalitet, koji je na žalost osobenost ne samo naše države već i globalni problem¹²². Ovo iz razloga što je upravo kod ovih oblika kriminaliteta nesporna nužnost i opravdanost što efikasnije primene mera krivične prinude, a preduslov za to je i efikasan krivični postupak čija je pak pretpostavka postojanje adekvatnog krivičnoprocesnog zakonodavstva.

Ako se prihvati osnovna hipoteza postavljena u radu da **pozitivno krivičnoprocesno zakonodavstvo (a pre svega Zakonik o krivičnom postupku) stoji u kauzalnom odnosu sa stepenom efikasnosti krivičnog postupka, a time i efikasnosti borbe protiv kriminaliteta**, odnosno da je samo adekvatno – savremeno krivičnoprocesno zakonodavstvo, zakonodavstvo usklađeno sa društvenom stvarnošću u funkciji te efikasnosti, onda se moraju postaviti, a potom i dati odgovori, na dva ključna pitanja:

Prvo, koje to preduslove treba da ispunjava zakonski tekst da bi bio u funkciji efikasne borbe protiv kriminaliteta?

Drugo, da li pozitivno krivično procesno zakonodavstvo Srbije ispunjava te uslove i ukoliko to nije slučaj šta bi trebalo preduzeti po tom pitanju?

---

121 Vidi: Stojanović,Z., Krivično zakonodavstvo i teški oblici kriminaliteta, Zbor. "Teški oblici kriminala", Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2004, str. 33-44; Bejatović,S., Krivičnoprocesno zakonodavstvo i teški oblici kriminaliteta, Zbor. "Teški oblici kriminala", Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2004, str. 44-64; Ignjatović, Đ., Suzbijanje najtežih oblika kriminaliteta u uslovima tranzicije i nesigurnosti, Zbor. "Teški oblici kriminala", Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2004. tr. 5-32.

122 Vidi: Borba protiv korupcije- Iskustva u primeni, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2013.

Kada je reč o prvom pitanju onda treba konstatovati pre svega sledeće: Da bi konkretne krivičnoprocesne norme bile u funkciji kriminalne politike, a time i prevencije koruptivnog ponašanja, treba da odgovaraju savremenim zahtevima borbe protiv kriminaliteta, da budu usklađene sa relevantnim međunarodnim pravnim aktima iz ove oblasti, da budu usklađene sa našom stvarnošću i da budu primenljive. Normativni sistem krivičnog procesnog zakonodavstva jedne države treba da bude primenljiv, društveno racionalan i pravičan. Subjekti zaduženi za njihovu primenu (pre svega sudovi, javna tužilaštva i policija) treba da primenjuju norme u meri koja odgovara zakonskoj intenciji i stvarnim potrebama borbe protiv kriminaliteta. Svako odstupanje od tog do vodi do nesklada između normativnog i realnog, između onog što je zakonom propisano i onog što se dešava u praktičnoj primeni zakona. Zakon ne treba da propisuje one institute i ona rešenja koja se u praktičnoj primeni ne mogu realizovati ili nisu društveno opravdana. Sa druge strane, organi koji primenjuju zakon ne mogu da u takvom stepenu derogiraju zakonska rešenja, da ih čine besmislenim i pretvaraju u deklarativne odredbe. Između normativnog i aplikativnog aspekta zakonske norme treba da se uspostavi jedna racionalna ekvivalencija, tako da i na jednoj i na drugoj strani postoji osećaj vrednosti o stvarnim društvenim potrebama i kriminalno-političkim zahtevima u propisivanju pojedinih instituta i rešenja uopšte i njihovoj primeni u praksi. Samo u takvom slučaju krivičnoprocesno zakonodavstvo konkretne države je u funkciji željenog stepena prevencije, ne samo ove vrste kriminaliteta, već i svakog drugog nedozvoljenog ponašanja. **Preventivna funkcija zakonske norme uopšte, a time i normi krivičnog procesnog prava nije toliko u njenoj strogosti koliko u neminovnosti njene primene na svako lice u slučajevima kada su ispunjeni za to propisani zakonski uslovi.** Uz ovo, zakonska norma da bi, po svom sadržaju, bila u ovoj funkciji, treba da sadrži visok stepen preciznosti određivanja pojedinih zakonskih pojmova (izraza) kao i jasne uslove za primenu određenih mera i instituta. Jednom rečju, **preciznost sadržaja krivičnopravne norme uopšte treba da bude izuzetno visoka**¹²³.

Međutim, **sadržaj zakonskog teksta i adekvatnost njegove primene** nisu jedini preduslovi uspešnosti prevencije koruptivnog kriminaliteta. Tu su i brojni drugi faktori među kojima poseban značaj imaju sledeći:

- **efikasnost krivičnog postupka** koja, pored ostalog, zavisi i od organizacije i funkcionisanja subjekata zaduženih za primenu konkretnog zakonskog teksta (pre svega suda i javnog tužilaštva)¹²⁴ i zloupotrebe konkretne zakonske norme koja mora biti isključena ili svedena na najmanju moguću meru.
- **efikasno oduzimanje imovinske koristi** pribavljene vršenjem koruptivnih krivičnih dela.

Samo u uzajamnoj povezanosti svih ovih faktora krivično procesno zakonodavstvo daje doprinos željenom stepenu njegovog dejstva na polju prevencije koruptivnog kriminaliteta.

---

123 Bejatović, S., Međunarodni pravni standardi u oblasti krivičnog procesnog prava i način njihove implementacije u Zakonik o krivičnom postupku, Zbor "Zakonodavni postupak i kazneno zakonodavstvo", Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, 2009, 114-116.

124 O pojedinačnim osobenostima svakog od ovih faktora Zbornik vidi: "Krivično zakonodavstvo, organizacija pravosuđa i efikasnost postupanja u krivičnim stvarima", Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, 2008

Odgovor na drugo postavljeno pitanje, tj. Pitanje: *Da li pozitivno krivično procesno zakonodavstvo Srbije ispunjava uslove neophodne za efikasnu borbu protiv koruptivnog kriminaliteta ili ne, i ako ne šta bi trebalo preduzeti po tom pitanju*, moguće je dati tek na osnovu izvršene analize pozitivnog teksta Zakonika o krivičnom postupku. Takođe, imajući u vidu čestu prisutnost transnacionalnog elementa koruptivnih krivičnih dela, potrebno je izvršiti i ocenu usklađenosti pozitivnog zakonskog teksta sa međunarodnim standardima.

Pozitivno krivično procesno zakonodavstvo Srbije kao instrument efikasnosti borbe protiv korupcije (usaglašenost sa međunarodnim pravnim dokumentima i iskustva u primeni)

Opšte napomene. Jedno od prepoznatljivijih obeležja krivičnog procesnog zakonodavstva Srbije u poslednjoj deceniji su izuzetno česte zakonodavne intervencije, toliko česte da se opravdano postavlja i pitanje: Da li su one u skladu sa u znatnoj meri konzervativnom prirodom ove grane prava? U periodu od 2001. godine do danas Srbija je usvojila tri nova ZKP, a svaki od njih je u toku svog važenja pretrpeo veliki broj izmenana i dopuna¹²⁵. Ako se ovome doda i činjenica da su pojedini od ovih zakonskih tekstova prestajali da važe i pre početka njihove primene¹²⁶ onda se dolazi do zaključka da je ovim pravna sigurnost i stabilnost u određenom stepenu dovedena u pitanje, i da se to i te kako odrazilo i na efikasnost borbe ne samo protiv koruptivnog, već i kriminaliteta uopšte. Ovakva zakonodavna politika rezultat je *lutanja* zakonodavca u iznalaženju rešenja koja bi bila u funkciji proklamovanih (sasvim opravdanih) oštih ciljeva reforme, a to je, pored ostalog, i usklađivanje domaćeg krivičnog procesnog zakonodavstva sa međunarodnim konvencijama koje je Republika Srbija ratifikovala. Međutim, intenzivna zakonodavna aktivnost u čijoj je osnovi ostvarivanje ovog cilja vrlo često je sprovedena nesistematski i ishitreno, što je uticalo na kvalitet rada i efikasnost pravosuđa, na pravnu sigurnost i slobode i prava ljudi i građana.

Krivično procesno zakonodavstvo Srbije i međunarodni antikorupcioni standardi

U radu na reformi krivičnog procesnog zakonodavstva Srbije vodilo se računa i o implementaciji međunarodnih antikoruptivnih krivično procesnih standarda u pozitivno krivično procesno zakonodavstvo, odnosno o njegovom usklađivanju sa međunarodnim konvencijama. Analiza usklađenosti pozitivnih krivično procesnih akata Srbije sa odredbama međunarodnih antikorupcionih konvencija pokazuje tri ključne stvari:

Prvo, proces implementacije ovih standarda nije bio obeležje procesa reforme kao celine već se usklađenost u pojedinim slučajevima vršila sporadično. Kao primer možemo pomenuti specijalne istražne tehnike čija primena u početku njihovog ozakonjenja nije bila predviđena i kod koruptivnih krivičnih dela. Međutim, naknadnim izmenama i dopunama zakonskog teksta, a u skladu sa GREKO preporukama, došlo je do

---

125 Bejatović,S., Novi ZKP RS i adekvatnost državne reakcije na kriminalitet, Zbor.``Teški oblici kriminaliteta i državna reakcija``, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Trebinje, 2013, str. 31-53

126 Slučaj sa ZKP iz 2006.

značajnog napretka i po ovom pitanju. Proširena je mogućnost njihove primene i kod koruptivnih krivičnih dela¹²⁷;

Drugo, kada je reč o ZKP RS iz 2011. godine, ocena stepena imlementacije međunarodnih standarda zavisi od načina posmatranja. Da li je reč o načelnom posmatranju ili pak o normativnoj razradi konkretnih međunarodnih pravnih standarda u ovom zakonskom tekstu. Ako se ova problematika načelno posmatra onda se može konstatovati da je krivičnoprocesno zakonodavstvo Srbije u najvećem stepenu usklađeno sa antikoruptivnim međunarodnim pravnim standardima. Nekolike su grupe njegovih odredbi koje potvrđuju ispravnost ovakve konstatacije:

1. Odredbe o mogućnosti primene specijalnih istražnih tehnika (*posebnih dokaznih radnji*) i kod koruptivnih krivičnih dela. Shodno članu 162. stav 1. tačka 2. ZKP posebne dokazne radnje mogu se, pod zakonom predviđenim uslovima, primeniti i za koruptivna krivična dela. Predviđanjem mogućnosti primene ovih radnji i kod koruptivnih krivičnih dela povećan je kapacitet otkrivanja i dokazivanja koruptivnih krivičnih dela čime je ispunjen najvažniji uslov koji se tiče krivično procesnog aspekta zakonskog uvođenja međunarodnih antikorupcionih standarda u nacionalno krivično procesno zakonodavstvo.¹²⁸

2. Odredbe o zaštiti svedoka koje predviđaju i mogućnost određivanja statusa zaštićenog svedoka i u slučaju koruptivnih krivičnih dela. U normiranju problematike zaštite svedoka Zakonik pravi razliku u instrumentima zaštite posebno osetljivih svedoka (svedoka koji je s obzirom na uzrast, životno iskustvo, način života, pol, zdravstveno stanje, prirodu, način ili posledice izvršenog krivičnog dela, odnosno druge okolnosti slučaja posebno osetljiv svedok) i zaštite svedoka od zastrašivanja (svedoci kod kojih postoje okolnosti koje ukazuju da bi svedok davanjem iskaza ili odgovorom na pojedina pitanja sebe ili sebi bliska lica izložio opasnosti po život, zdravlje, slobodu ili imovinu većeg obima). Instrumenti zaštite posebno osetljivih svedoka¹²⁹ su višestruki i sadržani su u čl.104. Zakonika. Nasuprot njima mere posebne zaštite svedoka od zastrašivanja obuhvataju ispitivanje zaštićenog svedoka pod uslovima i na način koji obezbeđuju da se njegova istovetnost ne otkrije javnosti, a izuzetno ni okrivljenom i njegovom braniocu, ali sve u skladu sa Zakonikom. Mere posebne zaštite kojima se obezbeđuje da se istovetnost zaštićenog svedoka ne otkrije javnosti su isključenje javnosti sa glavnog pretresa i zabrana objavljivanja podataka o istovetnosti svedoka. Meru posebne zaštite kojom se okrivljenom i njegovom braniocu uskraćuju podaci o istovetnosti zaštićenog svedoka sud može izuzetno odrediti ako nakon uzimanja izjava od svedoka i javnog tužioca utvrdi da je život, zdravlje ili sloboda svedoka ili njemu bliskog lica u toj meri ugrožena da to opravdava ograničenje prava na odbranu i da je svedok verodostojan. Istovetnost zaštićenog svedoka koja je uskraćena na ovakav način sud će otkriti okrivljenom i njegovom braniocu najkasnije 15 dana pre početka glavnog pretresa. Ovome dodajmo i to da sud može odrediti status zaštićenog svedoka po službenoj dužnosti, na zahtev javnog tužioca ili samog svedoka. Funkcionalna nadležnost suda za odlučivanje zavisna je od faze postupka. Shodno ovom kriterijumu o određivanju statusa zaštićenog svedoka rešenjem odlučuje u toku istrage sudija za prethodni

---

127 Vidi član 162. ZKP RS

128 Bejatović, S., Novi ZKP RS i adekvatnost državne reakcije na kriminalitet, Zbor. "Teški oblici kriminaliteta i državna reakcija", Srpsko udruženje za krivično pravnu teoriju i praksu, Trebinje, 2013, str. 31-53

129 Đurđić, V., Krivično pravni instrumenti državne reakcije na teške oblike kriminaliteta, Zbor. "Teški oblici kriminaliteta i državna reakcija", Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Trebinje, 2013. god., str. 99-116.

postupak, a nakon potvrđivanja optužnice veće. Pozitivno krivično pravo i krivičnoprocesno zakonodavstvo Srbije još uvek nije obezbedilo krivičnopravnu zaštitu uzbunjivača (tzv. *duvača u pištaljku*). Međutim, opravdana su očekivanja da će se to desiti veoma brzo. Podlogu opravdanosti ovakvog stava čini Nacrt Zakona o zaštiti uzbunjivača kojim se, na sasvim zadovoljavajući način predlaže normiranje ove problematike. Usvajanjem ovog predloga biće rešeno pitanje zaštite državnih službenika i nameštenika, kao i radnika u javnom i privatnom sektoru, koji su spremni da u opštem interesu prijave određene informacije koje se tiču korupcije.

3. Kod veštačenja koje takođe igra značajnu ulogu u postupku otkrivanja i dokazivanja ove grupe krivičnih dela pozitivnu novinu predstavlja ustanova stručnog savetnika¹³⁰. Reč je o licu koje raspolaže stručnim znanjem iz oblasti u kojoj je određeno veštačenje. Stranka ga može izabrati i punomoćjem ovlastiti kada organ postupka odredi veštačenje. U cilju praktične realizacije njegove funkcije stručni savetnik ima pravo da bude obavešten o danu, času i mestu veštačenja i da prisustvuje veštačenju kojem imaju pravo da prisustvuju okrivljeni i njegov branilac, da u toku veštačenja pregleda spise i predmet veštačenja i predlaže veštaku preduzimanje određenih radnji, da daje primedbe na nalaz i mišljenje veštaka, da na glavnom pretresu postavlja pitanja veštaku i da bude ispitan o predmetu veštačenja. Pre ispitivanja od stručnog savetnika će se zahtevati da položi zakletvu, a dužnost mu je da punomoćje bez odlaganja podnese organu postupka, da stranci pruži pomoć stručno, savesno i blagovremeno, da ne zloupotrebljava svoja prava i da ne odugovlači postupak.

4. Odredbe pozitivnog krivičnog procesnog zakonodavstva Srbije (posmatrano u širem smislu značenja) koje predstavljaju osnov formiranja specijalizovanih organa i na polju otkrivanja i dokazivanja koruptivnih krivičnih dela, što je takođe jedan od standarda kada je reč o ovoj problematici uopšte, su zadovoljavajuće.

5. Posebnu grupu normi koje govore u prilog ispravnosti iznesene opšte konstatacije po ovom pitanju čini čitav set normi kojima se stvara normativna osnova za efikasnije otkrivanje, dokazivanje i presuđenje ne samo ovih krivičnih dela već i krivičnih dela uopšte. Slučaj npr. sa veoma širokim krugom pojednostavljenih formi postupanja, promenom koncepta istrage, procesnom disciplinom i sl¹³¹. No, sa druge strane ako se ova problematika posmatra sa aspekta konkretne razrade ne malog, načelno posmatrano opravdanih rešenja, dolazi se do sasvim suprotnog zaključka. On je sadržan u činjenici da je najveći broj novih rešenja tako normativno koncipiran da nije u funkciji stvaranja normativne osnove za efikasniji krivični postupak uz istovremeno vođenje računa o dve pretpostavke: da to bude usaglašeno sa međunarodnim pravnim standardima i da nije na uštrb međunarodnim aktima i nacionalnom zakonodavstvu zagarantovanih sloboda i prava učesnika krivičnog postupka. Među rešenjima novog ZKP ovog karaktera, posmatrano sa aspekta ovog rada, posebno se ističu ona koja se tiču:

- Koncepta istrage gde najveći broj odredaba njene normativne razrade nije u funkciji ni njene efikasnosti ni u funkciji potrebnog stepena zaštite međunarodnim aktima i nacionalnim zakonodavstvom zagarantovanih sloboda i prava osumnjičenog i okrivljenog lica¹³²;

---

130 Ilić, G., *Krivično procesno zakonodavstvo Srbije i standardi Evropske unije*, Zbor. "Krivično zakonodavstvo Srbije i standardi Evropske unije", Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, 2010, str. 35

131 Vidi: *Nova rešenja u kaznenom zakonodavstvu Srbije i njihova praktična primena*, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, 2013.

132 Slučaj pre svega sa: mogućnošću pokretanja istrage, a time i krivičnog postupka protiv nepoznatog učinioca krivičnog dela (član 295. stav 1. tačka 2. ZKP.), sa mogućnošću pokretanja istrage, a time i

- Sporazuma o priznanju krivičnog dela koji je moguće zaključiti i za najteža krivična dela¹³³ i sa kaznom čiji minimum nije Zakonikom propisan - tj. i sa najblažom krivičnom sankcijom¹³⁴, zatim odsustvom potrebnog stepena zaštite oštećenog lica¹³⁵ i sl;
- Načela oportuniteta krivičnog gonjenja gde nema adekvatnih instrumenata kontrole primene njegove opravdanosti niti pak potrebnog stepena zaštite lica oštećenog krivičnim delom povodom kojeg se koristi ovo načelo;
- Izuzetno velikog broja instruktivnih normi;
- Eliminacije načela istine;
- Minimiziranja uloge suda u utvrđivanju potrebnog stepena istinosti krivičnog događaja;
- Izuzetno širokih mogućnosti primene i trajanja mere pritvora;
- Mogućnosti ponovnog otvaranja glavnog pretresa i nastavka dokaznog postupka pred prvostepenim sudom po uloženoj žalbi protiv prvostepene presude (član 443.stav 2.ZKP) i sl¹³⁶.

Treće, pored ZKP i, drugi zakonski tekstovi regulišu pitanja antikoruptivnog delovanja krivičnog procesnog aspekta. Tu se pre svega misli na Zakon o programu zaštite učesnika u krivičnom postupku kojim je regulisano pitanje zaštite učesnika u krivičnom postupku i Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela kojim je regulisano oduzimanje imovinske koristi koja potiče i od korupcije, način raspolaganja oduzetom protivpravnom imovinskom koristi, a teret dokazivanja je prebačen na okrivljenog. Na ova rešenja, kao pozitivnim primerima, ukazano je i u Izveštaju o sprovođenju Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije koji je podnela Agencija za borbu protiv korupcije.¹³⁷

Organizacija pravosuđa kao faktor efikasnosti antikoruptivnog delovanja

Jedan od izuzetno važnih faktora efikasnosti krivičnog postupka, i to posebno njegove kvantitativne komponente, jeste organizacija pravosuđa, organizacija institucija koje deluju ne samo u krivičnom već i pre pokretanja krivičnog postupka (tužilaštva, suda, policije, advokature), odnosno njihova kadrovska osposobljenost, adekvatna organizovanost, materijalno-tehnička opremljenost i njihov položaj u društvu. Iako poodavno izgovorene i danas su, u ovom kontekstu, opravdane reči *Enrika Ferija* koji kaže: "Zakoni vrede onoliko koliko vrede ljudi koji su pozvani da ih primenjuju".

---

krivičnog postupka na osnovu najnižeg mogućeg stepena sumnje o izvršenju krivičnog dela- osnova sumnje (član 295.stav 1.tačka 1. ZKP), odsustvom mogućnosti bilo kakve kontrole o pokretanju istrage, odnosno krivičnog postupka uopšte (član.297. ZKP.) –Vidi: Bejatović,S., Koncept istrage i novi ZKP RS, Zbor. "Nova rešenja u kaznenom zakonodavstvu Srbije i njihova praktična primena", Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, 2013.,str.131-144

133 Član 313. stav 1. ZKP

134 Član 314.stav 1. tačka 3. ZKP

135 Član 315. ZKP

136 Vidi:Bejatović,S., Kaznena politika zakonodavca i reforma krivičnog procesnog zakonodavstva Srbije, Mon. "Kaznena politika (Zakon i praksa)", Srpsko udruženje za krivično pravnu teoriju i praksu, Beograd, 2013.,str.5-148.

137 Izveštaj o sprovođenju Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije i Akcionog plana za primenu Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije, za 2010. godinu, str. 17-18. http://www.acas.rs/images/stories/Aneks_1_Izvestaj_o_sprovođenju_Strategije_i_Akcionog_plana-Spojen_sa_aslovnom.pdf

I pored nesumnjivog uticaja faktora organizacije i drugih institucija pravosuđa koje deluju u konkretnom krivičnom predmetu, uloga suda i javnog tužilaštva u odnosu na ovu problematiku je najznačajnija. Ovi subjekti, a posebno javno tužilaštvo, na svom značaju, posmatrano sa aspekta efikasnosti krivičnog postupka, posebno dobijaju izvršenom reformom krivično procesnog zakonodavstva. Ovo iz razloga što se tom reformom, odnosno stupanjem na snagu ZKP iz 2011.god. radikalno menja pozicija ova dva subjekta na polju borbe protiv kriminaliteta omogućavajući im da upotrebom niza novih ovlašćenja (npr. sporazuma o priznanju krivičnog dela, većom primenom načela oportuniteta krivičnog gonjenja i sl.) radikalno utiču pre svega na dužinu trajanja krivičnog postupka, a time i na njegovu efikasnost kao celinu. Ozakonjenjem novih instituta (pre svega sporazuma o priznanju krivičnog dela, proširenjem mogućnosti primene načela oportuniteta krivičnog gonjenja, promenom koncepta istrage i sl.) ovi subjekti, a posebno javno tužilaštvo suposebno dobili na svom značaju. Slobodno se može reći da su oni, posmatrano sa aspekta ovog faktora efikasnosti krivičnog postupka već sada postali ključni. Od efikasnosti njihovog delovanja nema sumnje zavisi, u najvećoj mogućoj meri, i efikasnost krivičnog postupka kao celine.

S obzirom na ovo postavlja se pitanje: *Koje su to okolnosti vezane za organizaciju pravosuđa, odnosno pre svega za ova dva njegova subjekta, koje su od direktnog uticaja na efikasnost krivičnog postupka uopšte?*

Među objektivnim okolnostima poseban značaj imaju: **brojno stanje nosilaca pravosudnih funkcija, njihovo materijalno-tehničko stanje i konkretan broj krivičnih predmeta u radu svakog nosioca pravosudne funkcije.** Ne ulazeći u konkretniju razradu ovih, kao ni drugih okolnosti ove vrste, jer bi to zahtevalo mnogo više i prostora i vremena, treba istaći da stanje navedenih objektivnih okolnosti vezanih za organizaciju pravosuđa još uvek nije na nivou potrebnom za delovanje ovih subjekata (pre svega sa tužilaštvom) u skladu sa rešenjima, mogućnostima i zahtevima izvršene reforme krivičnog zakonodavstva uopšte. Sa postojećim brojem kadrova i njihovom materijalno-tehničkom opremljenošću, javna tužilaštva nisu u stanju (iz objektivnih razloga) da realizuju ovlašćenja koja im daje novi ZKP, a to sve za posledicu ima i nezadovoljavajući stepen efikasnosti njihovog rada¹³⁸.

Pored navedenih objektivnih okolnosti, na efikasnost krivičnog postupka imaju uticaj i okolnosti subjektivne prirode, izražene kroz **stručnost i angažovanost nosilaca pravosudne funkcije u radu.** U današnjem sistemu podela vlasti i rešenjima novog krivično procesnog zakonodavstva u ruke sudije i tužioca stavljeno je toliko toga da se može reći da sve više oni, a ne zakonski tekst, postaju odlučujući faktori. Zbog ovog, uporedo sa stvaranjem objektivnih preduslova za efikasan rad pravosuđa neophodno je posvetiti posebnu pažnju i stručnosti nosilaca pravosudnih funkcija. Bez prethodne ispunjenosti i jednih i drugih preduslova nema uspešnog delovanja na polju borbe protiv korupcije, odnosno kriminaliteta uopšte.

Imajući u vidu izneseno, bitan korak bilo je formiranje, u okviru Republičkog javnog tužilaštva, odeljenja za borbu protiv korupcije uključujući i krivična dela privrednog kriminala koja su povezana s korupcijom, radi gonjenja težih slučajeva korupcije, u skladu sa Zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela, a na osnovu plana i programa rada RJT. U sklopu ovog treba istaći i činjenicu da je Zakonom o javnom tužilaštvu uvedena obavezna naknadna kontrola odluke tužilaštva u

---

138 Ilić.G., Položaj javnog tužioca prema novom ZKP „Zbor.``Aktuelna pitanja krivičnog zakonodavstva (Normativni i praktični aspekt)`, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, 2012, str.160-166

slučajevima nepokretanja ili obustave postupka za krivična dela s elementima korupcije ili u slučajevima odugovlačenja krivičnih postupaka tako da se odluke kojima se odbacuju krivične prijave ili odustaje od gonjenja nakon sprovedene istrage ili na glavnom pretresu donose u zbornom sastavu uz obavezno učešće javnog tužioca odnosno prvog zamenika ili rukovodioca odeljenja. Zatim, formirano je i Odeljenje za praćenje i sprovođenje ove preporuke, a doneto je i uputstvo o obavezi obaveštavanja o primljenim krivičnim prijavama s koruptivnim elementima i sastavljen spisak krivičnih dela koja će biti praćena. Dalje, pravosudnim zakonima su regulisane preventivne mere i kontrolni mehanizmi za sprečavanje sukoba interesa nosilaca pravosudnih funkcija, dok su Zakonom o Agenciji za borbu protiv korupcije funkcioneri u pravosuđu obuhvaćeni definicijom javnog funkcionera i podležu propisanim obavezama i oblicima kontrole; Zatim, zabranjeno je i sankcionisano političko delovanje nosilaca pravosudnih funkcija i uspostavljen je sistem kontrole. Sudskim poslovnikom je ustanovljena obaveza objavljivanja informacije o pravosnažno okončanim sudskim postupcima kada je to zakonom ili posebnim postupcima predviđeno, kao i u slučajevima kada je javnost za to posebno zainteresovana. Uspostavljen je zakonski osnov za uvođenje ograničenja za vršenje delatnosti osobe pravosnažno osuđene za krivična dela sa elementima korupcije.¹³⁹ Usvojeni su etički kodeksi za sudije i javne tužioce. Međutim, svest o njihovom postojanju a posebno o njihovim načelima ni kod sudija ni tužilaca nije na željenom nivou bez čega oni u ne malom broju slučajeva ne nalaze adekvatnu primenu. Dalje, iako je zakonom uređen postupak praćenja pritužbi na rad nosilaca pravosudnih funkcija, nije predviđeno i vođenje posebne evidencije o praćenju pritužbi koje se odnose na korupciju¹⁴⁰.

Uz ovo, veliki problem u Srbiji nalazi se i u neefikasnosti krivičnih postupaka kod koruptivnih krivičnih dela. U vezi sa ovim, još jednom treba naglasiti da kada je u pitanju razvoj antikorupcione strategije, lakši deo posla je uvođenje međunarodnih pravnih standarda u krivično zakonodavstvo. Daleko je teži problem zadovoljavajuća implementacija tih standarda u praksi. Pored toga, potrebno je naglasiti da postoji čitav niz međunarodnih antikorupcionih standarda koji ulaze u oblast prevencije, edukacije, organizacije privrede i uprave, medija, organizacije civilnog društva, međunarodne saradnje. Na primer, najveći deo Konvencije Ujedinjenih nacija protiv korupcije posvećen je preventivnim standardima. Pored toga, Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije Srbije¹⁴¹, najveći akcenat stavlja na uvođenju mera prevencije (npr., programi integriteta, itd.) međutim na tome je realno sasvim malo učinjeno u praksi.

---

139 Izveštaj o sprovođenju Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije i Akcionog plana za primenu Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije, za 2010. godinu, str. 17-18. [http://www.acas.rs/images/stories/Aneks 1- Izvestaj o sprovođenju Strategije i Akcionog plana- Spojen sa naslovnom.pdf](http://www.acas.rs/images/stories/Aneks%201- Izvestaj o sprovođenju Strategije i Akcionog plana- Spojen sa naslovnom.pdf)

140 Izveštaj o sprovođenju Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije i Akcionog plana za primenu Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije, za 2010. godinu, str. 17-18. <http://www.acas.rs/images/stories/Aneks1-Izvestaj o sprovođenju Strategije i Akcionog plana-Spojen sa naslovnom.pdf>

141 Strategija i Akcioni plan se mogu preuzeti na adresi: <http://www.korupcija.gov.rs/cms/item/home/ci.html>

Međusobni odnosi i saradnja krivično procesnih subjekata kao faktor efikasnosti suprotstavljanja koruciji

Među faktore koje utiču na efikasnost krivičnog postupka spadaju i međusobni odnosi i saradnja krivično procesnih subjekata. Odnosi i saradnja krivično procesnih subjekata, da bi bili u funkciji efikasnog krivičnog postupka, treba da budu obeležje ne samo celog toka krivičnog postupka, već ona mora da bude prisutna i u postupku koji prethodi krivičnom, s tim što konkretan vid tih odnosa i saradnje, zavisi od faze postupka.

Tako na primer u istrazi kao prvoj i posebnoj fazi krivičnog postupka treba da dođe do izražaja profesionalan i angažovan odnos između javnog tužioca, policije i sudije za prethodni postupak.¹⁴² Zatim, taj odnos i saradnja treba da postoji i sa braniocem čijoj još adekvatnoj ulozi u postupku doprinosi novi Zakonik o krivičnom postupku. Slično ovom, takav odnos treba da bude i sa policijom, kao i sa drugim procesnim subjektima ukoliko dolazi do njihovog angažovanja. Jednom rečju, **samo profesionalni međusobni odnos i aktivna saradnja krivično procesnih subjekata su u funkciji brze i kvalitativno sprovedene istrage, a na taj način i u funkciji efikasnosti celog krivičnog postupka**, jer sasvim opravdano se kaže "dobra istraga znači i dobra presuda".

Više je mogućih načina praktične realizacije željenog stepena aktivne saradnje procesnih subjekata ove faze postupka. Među njima posebnu pažnju treba posvetiti **održavanju zajedničkih sastanaka** s ciljem konkretizacije načina konkretne saradnje u zakonom predviđenim okvirima, i to počevši od nivoa koji pokrivaju viši sudovi i tužilaštva pa do republičkog nivoa. Edukacija subjekata ove saradnje po ovom pitanju je takođe neophodna.

Takođe, nakon podizanja optužnice, pa sve do glavnog pretresa, važno je aktivno praćenje toka tog dela postupka i od strane javnog tužioca i njegovo učešće u daljim procesnim radnjama u skladu sa Zakonikom. Dalje, posmatrano sa aspekta ovog faktora, posebnu vrednost ima međusobni odnos i saradnja krivično procesnih subjekata na glavnom pretresu. Bez aktivnog i profesionalnog međusobnog odnosa i saradnje krivično procesnih subjekata na glavnom pretresu ne samo da nema njegovog trajanja u granicama nužnim za objektivno i potpuno rasvetljenje i rešenje krivične stvari, već nema ni zakonite sudske odluke. Zakonik o krivičnom postupku posebnu i izričitu pažnju posvećuje međusobnom odnosu i saradnji određenih krivično procesnih subjekata u praktičnoj realizaciji pojedinih vrsta posebnih postupaka, i to na taj način što njihovu sudbinu direktno vezuje za tu saradnju. Jednom rečju, **ceo krivični postupak, a to važi i za postupak koji prethodi krivičnom,**¹⁴³ **treba da karakteriše profesionalan međusobni odnos i aktivna saradnja krivično procesnih – procesnih subjekata, s**

142Bejatović,S.,Koncept istrage i novi ZKP RS, Zbor. ``Nova rešenja u kaznenom zakonodavstvu Srbije i njihova praktična primena``Srpsko udruženje za krivično pravnu teoriju i praksu, Beograd, 2013.,str.131-144.

143Ovde se prevashodno misli na saradnju javnog tužioca sa policijom na čemu posebno insistira Zakonik o krivičnom postupku. Ovo iz razloga što je javni tužilac rukovodilac predistražnog postupka i što on kao organ krivičnog gonjenja zna najbolje šta mu je potrebno za valjan i efikasan krivični progon. S obzirom na ovo, sasvim je normalan i ispravan stav zakonodavca po kojem su policija i drugi državni organi nadležni za otkrivanje krivičnih dela dužni da postupaju po svakom zahtevu nadležnog javnog tužioca, i da ga obaveštavaju o svakoj preduzetoj radnji. Međutim, i pored toga što saradnja ova dva subjekta u predistražnom postupku ima poseban značaj, to ni u kom slučaju ne znači da je to jedina saradnja u predistražnom postupku. Nasuprot tome, u cilju što efikasnijeg otkrivanja krivičnih dela i učinilaca i kasnijeg što kraćeg trajanja krivičnog postupka Zakonik insistira i na saradnji drugih subjekata. Na primer, sudije za predhodni postupak i nadležnog javnog tužioca, javnog tužioca i osumnjičenog, što posebno dolazi do izražaja kod praktične primene načela oportuniteta krivičnog gonjenja kod punoletnih osumnjičenih –okrivljenih lica.

tim što ona mora biti zasnovana isključivo i samo na zakonu i podzakonskim aktima zaključenim na osnovu zakona. Svaka druga saradnja ne samo da bi bila nezakonita već bi bila kontra produktivna.

U vezi sa ovim faktorom efikasnosti krivičnog postupka treba istaći i činjenicu da je on na svom značaju još više dobio nakon ozakonjenja niza novih instituta u krivično procesnom zakonodavstvu Srbije. Slučaj pre svega sa sporazumom o priznanju krivičnog dela, promenjenim konceptom istrage i sl. Ovo iz razloga što **praktična realizacija najvećeg broja novih i ne samo novih krivično procesnih instituta zavisi pre svega od stepena saradnje subjekata koji su subjekti njihove praktične realizacije.**¹⁴⁴ Obzirom na takav njen značaj pitanjima međusobnih odnosa i saradnje krivično procesnih subjekata mora biti posvećena posebna – veća pažnja. **Positivno krivično procesno zakonodavstvo daje dobru normativnu osnovu za tu saradnju. Međutim, ona u praksi nije na željenom nivou.** Jedan od načina dostizanja željenog stepena međusobne saradnje procesnih subjekata (pre svega policije i javnog tužilaštva) je i održavanje zajedničkih sastanaka sa jasno određenim vremenskim okvirom i dinamikom, analiziranje uočenih problema međusobne saradnje, kao i konkretizacija posledica nepridržavanja dogovorenog.

Zloupotreba norme i efikasnost suprotstavljanja korupciji

Jedan od sledećih faktora koji utiče na konkretnu efikasnost krivičnog postupka, a time i na efikasnost borbe protiv korupcije, jeste i zloupotreba prava od strane pojedinih krivično procesnih subjekata. Imajući ovo u vidu sasvim je jasno da je zakonodavac u članu 14. stav 1. Zakonika o krivičnom postupku normirao načelo zabrane zloupotrebe prava propisujući da je *sud dužan da postupak sprovede bez odugovlačenja i da onemogući svaku zloupotrebu prava usmerenu na odugovlačenje postupka.* U vezi sa ovakvom odredbom člana 14. stav 1. Zakonika postavlja se pitanje: Kada postoji zloupotreba prava? I pored toga što Zakonik koristi termin “zloupotreba prava” on ne daje njegovo pojmovno određenje. To je prepušteno teoriji u kojoj nema jedinstvenog pristupa u određivanju tog pojma. Ne ulazeći u prikaz različitih shvatanja pojma “zloupotrebe prava”,¹⁴⁵ može se konstatovati da zloupotreba prava postoji u slučaju kada se od strane ovlašćenih subjekata njihova, inače zakonska ovlašćenja, iako formalno-pravno saglasna sa zakonom, koriste suprotno duhu i cilju norme.

Posmatrano u ovom kontekstu, moguće su brojne zloupotrebe prava i to od strane svih procesnih subjekata.¹⁴⁶ Tako na primer, među onima koji u takvom slučaju dovode do odugovlačenja krivičnog postupka i na taj način direktno utiču i na njegovu efikasnost od posebnog značaja su:

- Brojne instruktivne norme čije nepoštovanje uvek nije posledica nedostatka kadrova i njihove preopterećenosti (na primer, kad javni tužilac duže vreme ne odbacuje krivičnu prijavu niti pak ne inicira postupak, ili primeri situacija kada se presuda pismeno ne izrađuje u za to određenom roku);

---

144 Vidi: Nikolić, D., Sporazum o priznanju krivice, “Sl.glasnik” Beograd, 2009.

145 O tome vidi: Đurđić, V., Zloupotreba vlasti organa krivičnog gonjenja, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, 1996. godina, Tematski broj “Zloupotreba prava”; Marković, M., Zloupotreba prava u građanskom parničnom postupku, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1937. god.

146 O zloupotrebi prava, posebno kada se radi o javnom tužiocu, vidi: Đurđić, V., Zloupotreba vlasti..., str. 345.

- Predlaganje izvođenja dokaza i ako se unapred zna da oni nemaju nikakvog značaja;
- "Čuvanje" dokaza za postupak po pravnom leku, i pored toga što se dobro zna da taj dokaz u prvostepenom postupku ima značaj za utvrđivanje istine;¹⁴⁷
- Zloupotrebe vezane za institut izuzeća, kao i moguće zloupotrebe u vezi sa doslednom primenom pojedinih načela krivičnog postupka (pre svega načela oportuniteta krivičnog gonjenja) i slično.¹⁴⁸

Zloupotrebu prava kao faktor efikasnosti krivičnog postupka nije uvek lako utvrditi. Međutim, i pored tih teškoća zloupotreba prava ne sme da bude tolerisana. **Obaveza je suda da spreči zloupotrebu prava, ali ne putem sprečavanja zakonom propisanih prava procesnih subjekata, već primenom zakonom propisanih mera koje mu stoje na raspolaganju prema subjektima koji zloupotrebljavaju dato im pravo.** To bi bio slučaj pre svega sa neprihvatanjem predloga izvođenja dokaza koji nisu u funkciji ostvarivanja zadatka krivičnog postupka ili određivanje objektivno nužnog roka za preduzimanje određene krivičnoprocesne radnje (npr. za obavljanje naloženog veštačenja). Na kraju, **neophodno je predvideti i konkretne mere kao posledice nepoštovanja instruktivnih normi što trenutno nije slučaj.**

Oduzimanje nezakonito stečene imovinske koristi vršenjem koruptivnih krivičnih dela kao instrument borbe protiv korupcije

Donošenjem Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela¹⁴⁹ stvorena je još jedna normativna pretpostavka za efikasno delovanje države na polju borbe protiv ovog, kao i drugih oblika teških krivičnih dela s imovinskim obeležjem. Ovim zakonom je stvorena normativna osnova za oduzimanje imovinske koristi koja potiče od korupcije, rešeno je pitanje načina raspolaganja oduzetom protivpravnom imovinskom koristi, teret dokazivanja prebačen je na okrivljenog, odnosno stvoreni su normativni uslovi u vezi sa uvođenjem specijalnih istražnih tehnika u otkrivanju i dokazivanju korupcije, kao i u vezi sa proširenjem zakonske odredbe o privremenom blokiranju sumnjivih transakcija, kako bi njima bila obuhvaćena sva krivična dela korupcije.

Brojni su kriminalno-politički razlozi neophodnosti kako normiranja tako i adekvatne praktične primene instituta oduzimanja imovine stečene vršenjem koruptivnih krivičnih dela. Među njima posebno se ističu dva. Prvo, eliminiše se motiv vršenja korupcije jer je nesporno da je on pre svega nezakonito sticanje imovinske koristi u raznim njenim vidovima. Drugo, efikasnim oduzimanjem imovinske koristi stečene korupcijom i efikasnim krivičnim postupkom uopšte preventivno dejstvo krivičnog zakonodavstva dobija svoj pravi smisao¹⁵⁰. Ostvarenje ova dva kriminalno-politička razloga oduzimanja imovinske koristi pribavljenjem vršenjem koruptivnih krivičnih dela uslovljeno je dvema pretpostavkama. Prvo, zakonska norma, posmatrano i sa ovog aspekta mora biti usklađena sa međunarodnim pravnim standardima iz ove

147 Đurđić, V., Zloupotreba vlasti..., str. 345.

148 Vujin, M., Stručna odbrana i efikasnost krivičnog postupka, Zbor. "Realne mogućnosti krivičnog zakonodavstva u suzbijanju kriminaliteta", Udruženje za krivično pravo i kriminologiju Jugoslavije, Beograd, 1997. godina, str. 201-206.

149` Sl.glasnik RS`br. 32/2013("32S32l. glasnik RS", br. 32/2013)

150Vidi: Bejatović;S.,Kriminalnopolitički razlozi i način ozakonjenja instituta oduzimanja imovine stečene kriminalom, Mon. ``Oduzimanje imovine stečene krivičnim djelima u BiH-Sadašnjost i izazovi za budućnost``, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2013. ,str.51-76

oblasti, a oni su brojni¹⁵¹. Drugo moraju biti stvoreni svi preduslovi za adekvatnu primenu takve norme. Da li su ove pretpostavke ispunjene ili ne u ovome momentu nemoguće je dati adekvatan odgovor iz razloga nedostatka ozbiljnije analize njihove ispunjenosti. Dokazivati neophodnost davanja adekvatnog odgovora na ova pitanja je sasvim nepotrebno. Umesto toga samo konstatacija da je kristalno jasno i više nego nesporno da bez adekvatnog rešenja ova dva, kao i drugih posebno apostrofiranih pitanja u radu nema željenog uspeha na polju borbe protiv korupcije.

Zaključci i eventualni rizici

- **Problem korupcije se najefikasnije rešava razvijanjem efikasnih metoda otkrivanja, razjašnjavanja i dokazivanja ovih krivičnih dela, što pre svega spada u domen krivičnog procesnog prava i kriminalistike, odnosno stvaranja faktičkih uslova za primenu normi materijalnog krivičnog prava u ovoj oblasti.**
- **Preventivna funkcija zakonske norme uopšte, a time i normi krivičnog procesnog prava nije toliko u njenoj strogosti koliko u neminovnosti njene primene na svako lice u slučajevima kada su ispunjeni za to propisani zakonski uslovi.**
- **Pozitivno krivično procesno zakonodavstvo (a pre svega Zakonik o krivičnom postupku) stoji u kauzalnom odnosu sa stepenom efikasnosti krivičnog postupka, a time i efikasnosti borbe protiv kriminaliteta.**
- **Jedno od prepoznatljivijih obeležja krivičnog procesnog zakonodavstva Srbije u poslednjoj deceniji su izuzetno česte zakonodavne intervencije što je uticalo na kvalitet rada i efikasnost pravosuđa, na pravnu sigurnost i slobode i prava ljudi i građana.**
- **Načelno, kada se analizira da li ZKP RS iz 2011. god. sadrži normativna rešenja kojima se postiže implementacija antikorupcijskih standarda može se konstatovati da je krivično procesno zakonodavstvo Srbije u najvećem stepenu usklađeno sa antikoruptivnim međunarodnim pravnim standardima. Tako su u ZKP predviđene odredbe po kojima je moguća primena specijalnih istražnih tehnika (posebnih dokaznih radnji) i kod koruptivnih krivičnih dela, zatim one koje dozvoljavaju da se nadležnost specijalizovanih organa (odeljenja policije, tužilaštva i sudova) proširi i na područje otkrivanja i dokazivanja koruptivnih krivičnih dela, odredbe o zaštiti svedoka (svojstvo zaštićenog svedoka se može odobriti određenom licu i kod koruptivnih krivičnih dela), kao i nova pravila o veštačenju po kojima stranke mogu angažovati stručnog savetnika.**
- **Objektivne okolnosti vezane za organizaciju pravosuđa otežavaju efikasno delovanje pre svega javnog tužilaštva, ali i sudova. Zatečeno stanje u pravosuđu nije u skladu sa ciljevima koji se nastoje postići izvršenim reformama krivičnog zakonodavstva. Postoji nedovoljan broj javnih tužilaca, a materijalno-tehnička i prostorna opremljenost javnih tužilaštava u Republici Srbiji nije odgovarajuća, pa zato postoji opravdana bojazan da javna tužilaštva objektivno nisu u stanju da realizuju ovlašćenja koja im daje novi ZKP.**
- **Međusobni odnosi i saradnja krivično procesnih subjekata (suda i tužilaštva, tužilaštva i policije, ali pod određenim uslovima i sa osumnjičenim, odnosno**

151Vidi: Bejatović;S.,Kriminalnopolitički razlozi i način ozakonjenja instituta oduzimanja imovine stečene kriminalom, Mon. "Oduzimanje imovine stečene krivičnim delima u BiH-Sadašnjost i izazovi za budućnost", Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2013. ,str.51-76

okrivljenim i njegovim braniocem) mogu pojačati kapacitete pravosuđa u sprečavanju korupcije. Pri tome, ti odnosi i saradnja treba da postoje kako tokom celog postupka, tako i ranije, i u postupku koji prethodi krivičnom, što se još uvek ne ostvaruje na željenom nivou. Zbog toga tom pitanju treba da bude posvećena posebna pažnja, jer postoji dobra normativna osnova za uspostavljanje te saradnje.

- Brojne instruktivne norme u pozitivnom krivičnom procesnom zakonodavstvu Srbije predstavljaju "pokriće" za zloupotrebe tih normi i procesnih prava koja se garantuju procesnim subjektima. Procesne zloupotrebe direktno utiču na efikasnost reagovanja nadležnih državnih organa na koruptivni kao i svaki drugi kriminalitet, pa treba insistirati na promenama prakse tako što će se u većoj meri nego do sada primenjivati zakonom propisane mere koje organu nadležnom da vodi postupak stoje na raspolaganju kako bi sprečio da procesni subjekti zloupotrebljavaju pravo koje im je dato iz međunarodnih antikorupcionih dokumenata.

- Jedan od dva procesna mehanizma sprečavanja korupcije (naročito na visokom nivou) jeste mera oduzimanja imovinske koristi stečene ovim kriminalom. To je neizostavni preduslov efikasnosti suprotstavljanja koruptivnom kriminalitetu u čijoj osnovi je motiv sticanja imovinske koristi. U tom pogledu postojeći zakonski okvir trebalo bi da bude u još većoj meri usklađen sa brojnim međunarodnim pravnim standardima, kako bi se, s jedne strane, postiglo efikasno izricanje i izvršenje ove mere, a sa druge, u odgovarajućem obimu zaštitilo osnovno ljudsko pravo na imovinu (kako učinioca, tako i drugih lica od kojih je moguće oduzeti imovinsku korist). Drugo, moraju biti stvoreni neophodni uslovi za adekvatnu primenu takvih normativnih rešenja.

- Korupcijska krivična dela spadaju u tzv. krivična dela bez žrtve, odnosno konsenzualna krivična dela, gde nema tipičnog pasivnog subjekta krivičnog dela. Na primer kod podmićivanja postoje dva krivična dela: primanja i davanja mita. Aktivni akter, onaj koji mito daje čini jedno krivično delo (davanje mita), a pasivni koji mito prima čini drugo delo (primanje mita). Komplementarnost tih krivičnih dela i činjenica da se vrše bez svedoka su osnovni razlog što se u vezi sa otkrivanjem, razjašnjavanjem i dokazivanjem krivičnih dela korupcije omogućava korišćenje posebnih dokaznih radnji (specijalnih istražnih tehnika).

- U pogledu korupcijskih krivičnih dela, kao i inače tzv. krivičnih dela bez žrtve (*victimless crime*), interesantna je problematika „provociranja“ na krivično delo, odnosno delovanja u svojstvu tzv. agenta provokatora. Prema izričitoj zakonskoj odredbi, prikriveni islednik ne sme biti u ulozi tzv. agenta provokatora. Zabranjeno je i kažnjivo da prikriveni islednik podstrekava drugog na izvršenje krivičnog dela. U zakonodavstvu Republike Srbije ne postoji institut „agenta provokatora“, mada neki praktični obrasci u suzbijanju određenih vrsta krivičnih dela (u vezi sa zloupotrebom droga na primer) ispoljavaju određene «dodire» sa tim institutom. To je posebno slučaj kada je u pitanju otkrivanje i dokazivanje krivičnih dela primanja i davanja mita i to kroz dokaznu radnju simulovanja poslova (kada se organizuje akcija predaje „mita“ sa obeleženim novčanicama, uz organizovanu prismotru, tako da se u kasnijem postupku prema davaocu mita ne pokreće postupak, nego se on pojavljuje samo u ulozi svedoka u postupku koji se vodi prema osobi koja je mito primila). Ovakvo pragmatično rešenje, mada ima jasno kriminalno-političko opravdanje, nije u skladu sa zakonom, te u stvari predstavlja pokušaj njegovog „zaobilaženja“. Sa druge strane, takva praksa je

veoma opasna i znači „na mala vrata“ uvođenje agenta provokatora u postojeće zakonodavstvo što bi potencijalno moglo dovesti do teških zloupotreba.

- Primena posebnih dokaznih radnji radi otkrivanja i dokazivanja krivičnih dela korupcije ima svoj jasan i opravdan *ratio legis* jedino kada se radi o nekim veoma značajnim i teškim krivičnim delima te vrste, poput korumpiranja visokih državnih funkcionera, predstavnika pravosuđa, krupne korupcije u privredi, naročito u vezi sa privatizacijama, stečajima i sličnim događajima, ali „masovno“ i „rutinsko“ korišćenje takvih specijalnih istražnih tehnika u odnosu na sve korupcijske delikte ne bi bilo preporučljivo (iako formalno ne postoji „sitno“ delo korupcije). Takvi postupci nemaju opravdanja iz dva osnovna razloga: prvo, jer se time neopravdano širi polje primene onih procesno-dokaznih mehanizama kojima se ozbiljno ograničavaju Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i Ustavom garantovana ljudska prava i slobode (pre svega pravo na privatnost), i, drugo, što bi na taj način same posebne dokazne radnje značajno izgubile na svojoj ekskluzivnosti, a takva njihova masovna, nerezonska i rutinska primena bi istovremeno bila i veoma neracionalna.

V Efikasnost sprečavanja korupcije u Srbiji po ocenama sudija i javnih tužilaca i primerima iz sudske prakse

Stavovi sudija i javnih tužilaca o raširenosti korupcije i efektima njenog sprečavanja radom pravosudnih organa

Osnovna pretpostavka delotvornosti formalne državne reakcije na zločin jeste čvrsta opredeljenost nosilaca funkcije optuženja i suđenja da zakonito i pravilno izvršavaju poslove iz svoje nadležnosti. Na tu opredeljenost utiču društveni uslovi u kojima pojedinac živi i deluje, ali i njegovi različiti stavovi (u pogledu ocene stabilnosti političkih prilika, društvenog značaja profesije koju obavlja, javnog interesa koji treba da zastupa u svom radu, društvene štetnosti pojave u čijem bi suzbijanju trebalo da učestvuje i slično). Poznato je da se takvi stavovi, pogotovu u pogledu moralne prihvatljivosti korupcije, oblikuju pod pretežnim uticajima porodičnog i socijalnog okruženja u kojem se neko razvija i živi¹⁵². Kada je reč o stručnjacima, onda svakako treba imati na umu da na njihove stavove utiče vrsta i stepen formalno stečenog obrazovanja i odgovarajuće radno iskustvo. Stavovi stručnjaka iz pravosuđa (sudija i javnih tužilaca) o korupciji u Srbiji i delotvornosti institucionalnih mehanizama primenjenih radi njenog sprečavanja utiču na motivisanost onih koji su zaduženi za borbu protiv korupcije da se u to aktivno uključe. Jer, rezultati istraživanja za period od 2011. i 2012. ukazuju na njihov pretežno pasivni odnos prema korupciji: za te dve godine od ukupno podnetih 13000 krivičnih prijava za krivična dela zloupotrebe službenog položaja, kršenje zakona od strane tužioca i sudija i primanje i davanje mita, odbačeno je 77,8% prijava, a u retkim slučajevima u kojima je doneta osuđujuća presuda većinom je okrivljenom izrečena uslovna osuda, bez prateće mere bezbednosti zabrane vršenja poziva, delatnosti i dužnosti i uz slabu praksu oduzimanja imovinske koristi¹⁵³. Zbog toga je preduzeto istraživanje imalo nekoliko ciljeva: merenje percepcije korupcije među stručnjacima i ocene kvaliteta postojećeg normativnog okvira i efikasnosti primene krivično pravnih institucionalnih mehanizama namenjenih suzbijanju korupcije.

U tom cilju je intervjuisano 85 sudija i javnih tužilaca iz apelacionih, viših i osnovnih sudova i osnovnih javnih tužilaštava sa područja Republike Srbije (bez područja Kosova). Ukupno je intervjuisano 55 sudija. Istraživanjem su obuhvaćeni sudovi sa sedištima u Beogradu, Novom Sadu, Kragujevcu, Nišu, Pirotu, Leskovcu, Zaječaru, Vranju i Prokuplju. U anketi je učestvovalo i 30 javnih tužilaca iz osnovnih javnih tužilaštava sa područja Sombora, Vranja, Leskovca i Valjeva. U istraživanju su primenjene tehnike anketiranja i deskriptivna metoda prikupljanja, obrade i interpretacije podataka. U meri u kojoj je to bilo opravdano (s obzirom na broj

---

152 O uticaju prihvaćenih moralnih stavova na suprotstavljanje korupciji i novim vrednosnim orijentacijama među mladima u Srbiji v. N. Mrvić-Petrović, „Moralne komponente...“, strane 23-26, Jovan Ćirić, „Krizna morala i korupcije“, Nova srpska politička misao, 2009, god. XVII, br. 1-2, strane 234-235.

153 Istraživanje Transparentnost Srbija za 2011 i 2012 godinu, vidi: <http://www.transparentnost.org.rs/images/stories/materijali/18022013/Pravosudje%20u%20borbi%20protiv%20korupcije,%20januar%202013%20.pdf> (pretraženo 11. 1.2014).

slučajeva) u interpretaciji dobijenih rezultata korišćene su metode deskriptivne statistike.

Ankete su ispunjavane anonimno, kako bi se podstakla iskrenost ispitanika. Pri istraživanju je korišćen instrument pretežno zatvorenih pitanja uz kombinaciju sa otvorenim u delu u kome je bilo važno da ispitanici iznesu svoje predloge za unapređenje postojećeg zakonodavstva ili stanja u pravosuđu koje bi omogućilo efikasnije suprotstavljanje korupciji. U okviru upitnika su korišćene skale procene stavova u vezi sa zastupljenošću korupcije u društvu, kaznenom politikom zakonodavca, sudova i radi ocene efikasnosti optuženja i sudskih postupaka koji se vode za krivična dela sa elementom korupcije. Tim instrumentom je procenjivano u kojoj meri ispitanici smatraju da li postoji ili ne postoji korupcija u Srbiji, kakvih je odlika i da li je adekvatna i efikasna državna reakcija na nju. Ispitanici su sami popunjavali instrument (anketni list i skale sudova).

Podaci o ispitanicima

Među ispitanicima su gotovo ravnomerno bila zastupljena oba pola: 41 žena i 44 muškarca, i to kako među sudijama (27 žena i 28 muškaraca) tako i među javnim tužiocima (14 žena i 16 muškaraca). Istraživanje se odnosilo na rodno „neutralni“ fenomen korupcije, pa zato stavovi koji bi se temeljili na različitoj socijalizaciji polova ni na koji način nisu u izvršenom istraživanju došli do izražaja.

Sama činjenica da je od ispitivanih 55 sudija njih 20 iz apelacionih sudova sa područja Beograda, Novog Sada, Kragujevca i Niša, dok je 15 bilo iz viših (a ostalih 10 iz osnovnih sudova), posredno ukazuje na pretežno veliko radno iskustvo ispitanih stručnjaka, jer uobičajeno sudija svoju profesionalnu karijeru započinje u osnovnim sudovima, a profesionalnu karijeru nastavlja izborom za sudiju u sudovima drugostepene nadležnosti. Ni jedan od ispitivanih sudija nije imao manje od 15 godina radnog staža. Između 15 i 20 godina radnog staža imalo je 12 sudija, a najviše (njih 26) od 21 do 30 godina. Čak 17 sudija imalo je radno iskustvo preko 30 (do 36 godina). I od anketiranih javnih tužilaca većina (izuzev dva pripravnika koja su imala po dve godine radnog staža) je imala preko 15 godina radnog staža. Od toga je između 15 i 20 godina radnog staža imalo 14 tužilaca, od 21 do 30 godina radnog staža – njih 8, a između 31 do 35 – 6. Zbirni podaci za sve ispitanike prikazani su u tabeli br. 16.

Tabela br. 16.- Radno iskustvo anketiranih sudija i tužilaca

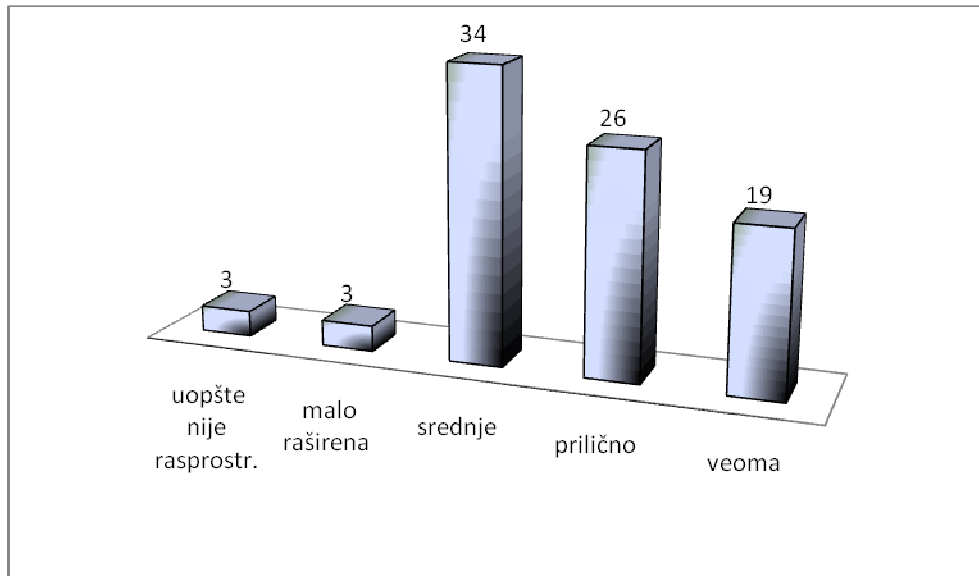
Godine radnog iskustva	Broj anketiranih	Relativni broj (%)
2 godine	2	3
Od 15 do 20	26	30
Od 21 do 30	34	40
Od 31 do 36	23	27

Veliko radno iskustvo ispitanih stručnjaka na poslovima u pravosuđu (za 67% ispitanih i preko 20 godina, kako pokazuje tabela) govori u prilog tome da se radi o ispitanicima sa formiranim stavovima i nesumnjivo kompetentnim da mogu oceniti postojeće stanje u pravosuđu i preporučiti adekvatne mere za njegovo unapređenje. Posebno je od značaja što su od ispitivanih stručnjaka većina (65,73%) imali prilike da zastupaju optužbu ili da sude za neko od krivičnih dela sa elementom korupcije koji su bili naznačeni u anketi (krivična dela iz članova 359, 366, 367, 234 i 234a KZ).

Anketirani stručnjaci imaju dugogodišnje radno iskustvo u pravosuđu, pri čemu su većinom imali prilike da zastupaju optužbe ili sude za krivična dela koja bi se mogla označiti koruptivnim, pa bi zato njihovim stavovima trebalo posvetiti dužnu pažnju.

Ocene o zastupljenosti korupcije u Srbiji i efikasnosti državne reakcije

Sudijama i javnim tužiocima su najpre postavljena opšta pitanja o raširenosti korupcije u Srbiji i oblicima korupcije za koju smatraju da preovlađuje u društvu i povodom koje se najčešće pokreću krivični postupci. Najveći broj ispitanika (93%) smatra da je korupcija srednje, prilično ili veoma raširena u Srbiji (prikazano u grafiku 1). Prosečna ocena je 3,4.

Grafik 1. – Stavovi o raširenosti korupcije u Srbiji

Pokazuje se jasno grupisanje većine odgovora ispitanika u gornjem delu skale. Prema tome, percepcija raširenosti korupcije anketiranih stručnjaka iz tužilaštava i pravosuđa uglavnom se poklapa sa stavovima građana u pogledu obima korupcije u Srbiji¹⁵⁴. Može se pretpostaviti da je na sve njih opredeljujuće uticalo, osim životnog i profesionalnog iskustva, medijsko izveštavanje o raspostranjenosti korupcije u Srbiji. Usamljeni su u svom stavu oni koji su smatrali da korupcija uopšte nije raspostranjena u Srbiji ili je malo raširena. Njihovi stavovi ekstremno odstupaju od većinskih, ali su malobrojni.

Procena stepena prisutnosti korupcije po sektorima društvenih odnosa bila je takva da su se anketirane sudije i javni tužiocima najčešće izjašnjavali da je korupcija najrasprostranjenija u oblasti privrede (tako je odgovorilo njih 45 – 53%). Kada se pominje korupcija u privredi, ispitanicima je sugerisano da je reč o slučajevima sumnjivih i brzih privatizacija u kojima je omogućeno pojedincima da uz simbolične nadoknade preuzmu vlasništvo nad preduzećima u tzv. društvenoj svojini ili pojavama da se u postupcima javnih nabavki protežira prijatelj ili onaj ko može da ponudi odgovarajuću proviziju ili uslugu. Druga oblast u kojoj je, prema mišljenju ispitanika, korupcija najviše zastupljena u Srbiji jeste zdravstvo. Za taj odgovor se opredelilo 24

154 U uvodu Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije ističe se da su rezultati prethodnih istraživanja ukazali na to da je javnost u Srbiji shvatanja da postoji veoma raširena korupcija u društvu (v. Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije, op. cit., str. 5).

ispitanika (28%). Mali je bio broj odgovora da je korupcija najviše zastupljena u obrazovanju (6), u policiji (5) ili u radu drugih državnih organa i organa lokalne samouprave (5). Samo jedan ispitanik (inače sudija) smatrao je da je korupcija najprisutnija u pravosuđu.

Stavovi ispitanika imaju uporišta u informacijama koje ispitanici saznaju preko medija, od drugih iz okruženja ili prilikom obavljanja profesionalne delatnosti. Te ocene se delimično poklapaju sa stavovima opšteg javnog mnjenja. Rezultati najnovijih istraživanja stavova javnog mnjenja o prisutnosti korupcije u Srbiji pokazuju da 35% građana smatra da je korupcija najzastupljenija u zdravstvu, dok se 13% ispitanika izjasnilo da je korupcija najveća u oblastima politike i pravosuđa¹⁵⁵. Sudije i tužioci su takođe istakli prisutnost korupcije u zdravstvu, ali su ipak na prvo mesto po zastupljenosti ukazali na korupciju u oblasti privrednih odnosa (što pokazuje da su stručnjaci iz pravosuđa svesniji prisutnosti korupcije koja je prodršla na srednji i zahvata najviši, politički nivo). Jer, prema Svetskom programu za suzbijanje korupcije korupcija u poslovnoj sferi (*business corruption*) se smatra oblikom korupcije na srednjem nivou, koja se ispoljava u različitim oblicima podmićivanja javnih službenika, koji svojim radnjama ili propuštanjem dužnog nadzora treba da omoguće nekom da se nesmetano bavi privrednom delatnošću¹⁵⁶. I zaista, još od prve decenije XXI veka, uprkos tome što se nije pristupilo tzv. vaučerskoj privatizaciji u Srbiji gotovo jedna za drugom neprestano izbijaju afere u kojima postaje jasno da je zloupotrebama političke moći omogućeno retkim pojedincima da „poslujući“ sa državom steknu znatnu društvenu moć i bogatstvo. Slične pojave da nekadašnji „oligarsi“ (istaknuti privrednici, politički funkcioneri i činovnici visoko pozicionirani u vlasti), koristeći svoj raniji društveni uticaj preuzimaju vodeće pozicije u političkim strankama i u novim uslovima privređivanja, uočene su i u nizu država istočne i centralne Evrope (pa tako i u regionu Balkana) koje su se krajem XX veka našle u procesu tzv. „ekonomske tranzicije“¹⁵⁷. Srpsko iskustvo je utoliko osobeno što je politička kriza pogodovala dugotrajnom održavanju nepovoljnih ekonomskih prilika i postojano urušavala institucionalne kapacitete za suprotstavljanje kriminalitetu, pogotovu onom koji bi se mogao označiti kao „kriminalitet belog okovratnika“ (u koji svakako spada i korupcija).

Stavovi sudija i tužilaca razlikuju se od stavova javnog mnjenja i po tome što se potpuno različito ocenjuje prisustvo korupcije u pravosuđu¹⁵⁸. Sa izuzetkom jednog jedinog ispitanika koji je označio oblast pravosuđa kao onu u kojoj postoji najveća

---

155 Rezultati istraživanja koje je sproveo CeSID na reprezentativnom uzorku od 1210 građana Srbije (Istraživanje percepcije javnog interesa u oblasti sprečavanja i borbe protiv korupcije i mesta i uloge Agencije za borbu protiv korupcije (ciljna grupa: građani), maj 2012, Beograd, Agencija za borbu protiv korupcije, str. 12 (tekst publikacije dostupan na sajtu Agencije <http://www.acas.rs>, pristup 12. 1. 2014).

156 N. Mrvić Petrović, J. Ćirić, Sukob..., str. 29.

157 Vidi: diskusija Itzaka Goldberga na Okruglom stolu u organizaciji Transparentnost –Srbija (Privatizacija – dokle se stiglo, kuda dalje, Transparentnost-Srbija, Beograd, 2004, str. 17-18, Ph. Gunev, „Social Background of Organised Criminals in Bulgaria and Corruption“, in: E. Balica, P. Décarpes, Violence and Crime in Europe, Social Interventions and Research Methods, Ars Docendi, Bucurest 2012, strana 41; W. L. Miller, Å. B.Grødeland, T. Y. Koshechkina, A Culture of Corruption Coping with Government in Post Communist Europa, Central European University Press, Budapest, 2001, strana 21.

158 Prema istraživanju CeSID-a iz decembra 2013. godine i pored pozitivnih promena u stavovima javnog mnjenja i dalje ostaje ukorenjen stav (utemeljen na posredno dobijenim informacijama preko medija i prijatelja) o rasprostranjenosti korupcije u zdravstvu i pravosuđu (istraživanje Stav građana Srbije prema korupciji, decembar 2013, strane 7, 15-16 i 18-19, dostupno na: <http://www.balnakdeta.nl/wp-content/uploads/2013/05/UNDP-korupcija-2012.pdf>. (pretraženo 15. 2. 2014).

prisutnost korupcije, svi drugi smatrali su drugačije, tako da tim svojim stavom „brane“ ugled i društveni značaj profesije koju sami obavljaju.

Iako smatraju da je korupcija najprisutnija na tzv. srednjem nivou u sferi privrednog poslovanja, ipak se, prema podacima iz tabele br. 17, anketirane sudije i tužioci slažu u proceni da se formalna državna reakcija ograničava na slučajeve tzv. korupcije na uličnom nivou (*street-level corruption*).

Tabela br. 17.- Nivoi i oblici korupcije koja se rasvetljava kroz rad pravosudnih organa

Nivoi i oblici korupcije	Ulična (u zdravstvu, obrazovanju)	Srednja (u državnim organima, pravosuđu, privredi)	Politička, korupcija na najvišem nivou
Broj	53	26	6
%	62,3	30,1	7,6

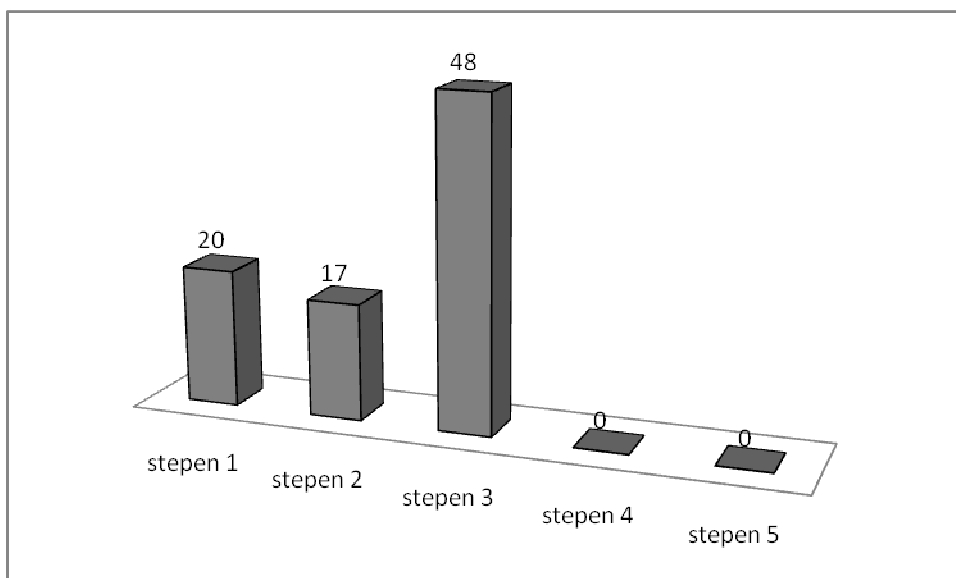
Korupcija koja se popularno naziva uličnom po tome što je prisutna u svakodnevnoj interakciji građana sa državnim organima najnižeg nivoa, ispoljava se u raznim oblastima društvenog života. Omogućena je činjenicom da radi ostvarenja osnovnih životnih potreba građani moraju podmićivati nekog (na primer, zbog nedostatka robe na tržištu, radi upisa dece u željenu školu, da bi postigli bolnički smeštaj ili ostvarili adekvatno lečenje, da bi se zaposlili, podigli stambeni kredit i slično)¹⁵⁹. Takva korupcija je i najlakše uočljiva građanima i masovno je prisutna, pogotovu u onim društvima koja, kao u Srbiji, imaju „kulturu korupcije“, pa su tako građani stalne „žrtve okolnosti“ zbog kojih su primorani da tolerišu korupciju. Analiza pojedinačnih sudskih slučajeva potvrđuje tačnost stavova ispitanika da „pred sud“ dolaze najviše slučajevi korupcije na najnižem nivou. Ali, zna se da se ta korupcija u društvu javlja upravo zato što primeri sa vrha vlasti ohrabruju one na njenom dnu da je primenjuju u praksi¹⁶⁰. Zato, stavovi ispitanika da je u društvu najviše rasprostranjena korupcija na srednjem nivou, dok se najčešće kroz rad pravosudnih organa rasvetljava korupcija na nižem, uličnom nivou, ukazuju na to da su ispitanici svesni da politički nalogodavci korupcije u oblasti privrede izmiču krivično pravnim mehanizmima sprečavanja korupcije¹⁶¹. Te procene su uticale i na učinjene predloge mera koje bi trebalo preduzeti radi sprečavanja korupcije, jer su anketirani imali na umu da se retko pokreću i vode krivični postupci koji se odnose na slučajeve vertikalno prodiruće korupcije na srednjem, a posebno najvišem, političkom nivou.

Posebno su ispitanici procenjivali dosadašnju delotvornost institucionalnih mehanizama primenjivanih radi sprečavanja korupcije. Efikasnost sprečavanja korupcije u Republici Srbiji ispitanici su ocenjivali prema skali na kojoj je stepen 1 značio „potpuno neefikasno“ a stepen 5 „veoma efikasno“. Iz narednog grafika proizilazi da su ocene pretežno davane u okviru donjeg raspona skale (od potpuno neefikasno do srednje efikasno). Prosečna vrednost stava bila je 2,8.

159 N. Mrvić-Petrović, J. Ćirić, op. cit., str. 29.

160 W. L. Miller et al., op. cit., str. 12.

161 To potvrđuje činjenica da su sa velikim zakašnjenjem, tek po izveštaju Evropske komisije u kome su, na osnovu informacija Saveta za borbu protiv korupcije i izveštaja nevladinih organizacija aktivnih na polju sprečavanja korupcije, navedeni slučajevi dvadeset četiri sporne privatizacije u Srbiji otpočele aktivnosti nadležnih tužilaštava na pokretanju krivičnih postupaka prema osumnjičenim licima.

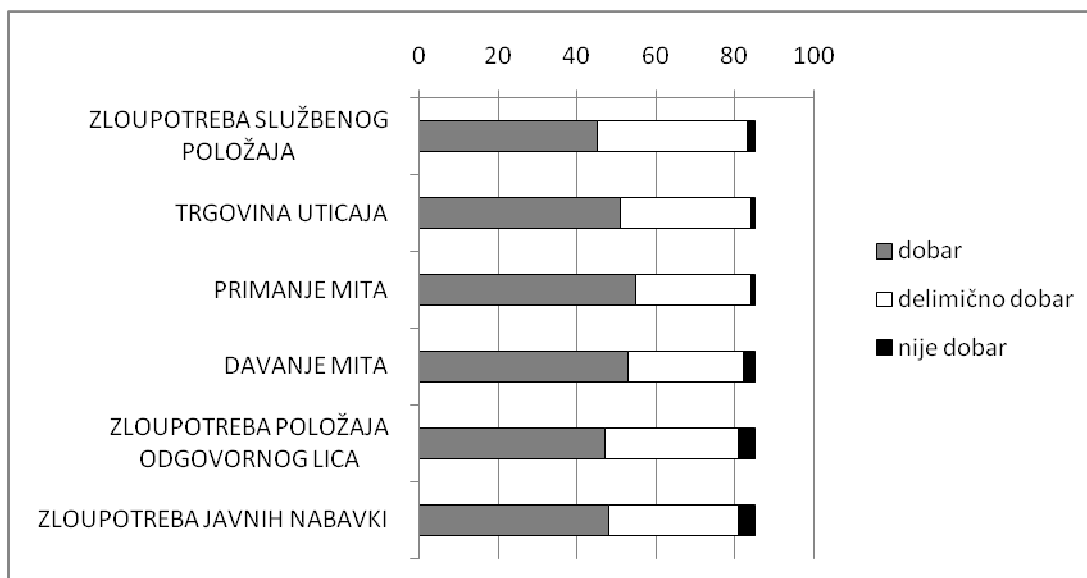
Grafik 2. – Procene efikasnosti sprečavanja korupcije u Srbiji

Izneti stavovi anketiranih stručnjaka iz pravosuđa u ovom pogledu poklapaju se sa najnovijim stavovima građana prema korupciji iz decembra 2013. godine, po kojima se prvi put smanjuje percepcija o raširenosti korupcije u društvu i uočavaju pozitivni pomaci u suprotstavljanju korupciji (posebno kroz aktivnosti zakonodavne i izvršne vlasti), dok poverenje u rad sudstva raste¹⁶².

Ocena kvaliteta zakonskih opisa krivičnih dela korupcije

Sprečavanje korupcije se *ultima ratio* postiže kažnjavanjem za određena krivična dela u čijim se objektivnim obeležjima prepoznaju elementi korupcije. Krivična dela takvih karakteristika su većinom svrstana u grupu krivičnih dela protiv službene dužnosti (sa izuzetkom dva krivična dela uvedena novelama Krivičnog zakonika iz 2012. godine: zloupotreba položaja odgovornog lica iz čl. 234 i zloupotreba u vezi sa javnom nabavkom - čl. 243a KZ). I u okviru ovog istraživanja su kao tzv. koruptivna izdvojena krivična dela zloupotrebe službenog položaja (čl. 359 KZ), trgovina uticajem (čl. 366 KZ), primanje mita (čl. 367), davanje mita (čl. 368), zloupotreba položaja odgovornog lica (čl. 234) i zloupotreba u vezi sa javnom nabavkom (čl. 234a KZ). Zadatak ispitanika bio je da ocene u kojoj su meri adekvatni zakonski opisi tih krivičnih dela i da preporuče eventualne izmene tih zakonskih opisa (ili daju primedbe druge vrste). Dobijene rezultate ilustruje grafik 3.

¹⁶² Stav građana Srbije prema korupciji, str. 7-8.

Grafik 3. – Ocena kvaliteta zakonskih opisa krivičnih dela korupcije

Ispitanici većinom nisu imali primedbi na zakonske opise navedenih krivičnih dela i izjašnjavali su se da je opis krivičnog dela dobar ili delimično dobar. Retko su bili navođeni razlozi zbog kojih smatraju da je zakonski opis dela delimično dobar, a samo po izuzetku je u vezi sa pojedinim krivičnim delom navedeno da zakonski opis, po shvatanju ispitanika, nije dobar (i to nešto češće kod krivičnih dela zloupotreba službenog položaja, davanje mita, zlouporeba položaja odgovornog lica i zloupotreba u vezi sa javnom nabavkom).

Ocena kvaliteta normi kojima su propisana tzv. koruptivna krivična dela, kada je daju sudije i tužioci, značajna je jer se temelji na njihovom iskustvu u praktičnoj primeni zakona. Budući da su sudije i javni tužioci stručnjaci zaduženi za primenu prava u praksi (a ne za njegovo kritičko preispitivanje) ne treba da čudi da su se većinom ispitanici izjašnjavali da je dobar postojeći zakonski opis krivičnih dela u vezi sa korupcijom. I kada se posmatraju odgovori u odnosu na svako od navedenih krivičnih dela ponaosob, postoje male razlike, jer uglavnom preovlađuju ocene da su zakonski opisi dobri ili delimično dobri. Ipak, na te razlike je potrebno ukazati.

U poređenju sa ostalim krivičnim delima, zakonski opis krivičnog dela zloupotreba službenog položaja (čl. 359 KZ) nešto češće je ocenjivan kao delimično dobar. Najpre, u jednom slučaju je anketirani sudija, koji je inače smatrao da je zakonski opis zloupotrebe službenog položaja dobar, imao potrebu da prokomentariše da je odredba poboljšana izdvajanjem odgovornog lica iz svojstva izvršioca krivičnog dela. Pa ipak, ostali koji su ukazivali da je zakonski opis delimično dobar i da nije dobar davali su primedbe da je „preširoko postavljen“, da se uočava „opštost“ dela i da su optužnice koje se temelje na ovom zakonskom opisu loše. Ocene sudija ukazuju na problem koji je već uočen u praksi, da su kod ovog krivičnog dela tako predviđena objektivna obeležja bića da se odredbe mogu primeniti na svaki slučaj kada neko za sebe ili drugog ostvari korist (ne mora da bude protivpravna), protivpravno prouzrokuje štetu ili teže povredi prava drugog. Okolnost što osim umišljaja, nije potrebno utvrđivati nikakvo dodatno subjektivno obeležje (na primer, nameru pribavljanja protivpravne imovinske koristi ili pričinjavanja štete drugom) utiče da se zakonska odredba može primeniti na brojne slučajeve (pa i bagatelne), pa čak i zloupotrebiti u praktičnoj primeni, što je bio razlog da se preporuča ukidanje ovog krivičnog dela, što nije učinjeno novelama iz 2012. godine. Tako se kritičke primedbe sudija i tužilaca o „preširoko postavljenom“ zakonskom opisu

krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja podudaraju sa rezultatima analize pojedinačnih slučajeva u ovom istraživanju, ali i sa ranije vršenim (Viktimološko društvo Srbije: 2012) kada je „analiza krivičnih predmeta, optužnica i presuda pokazala da je kategorija 'zloupotrebe službenog položaja' preširoka i da pokriva i slučajeve koji nisu vezani za korupciju“¹⁶³.

U vezi sa zakonskim opisom krivičnog dela trgovina uticajem iznete su malobrojne primedbe. Jedan ispitanik, koji je smatrao da je opis dela delimično dobar, opravdano primećuje da je „zakonski opis krivičnog dela dobar, ali se malo koristi u praksi“¹⁶⁴, dok drugi kritički primećuje da je „trgovina uticajem sama po sebi zloupotreba“, pa tako ukazuje na protivrečnost u nazivu i obeležjima bića tog krivičnog dela.

Posmatrano od jednog do drugog krivičnog dela, mala su odstupanja u ocenama kvaliteta zakonskih odredbi. Ipak se može zapaziti da je nešto više odgovora „dobar“ dato zakonskim opisima krivičnih dela primanja i davanja mita, nego drugim krivičnim delima iz uzorka. Reč je o tipičnim koruptivnim krivičnim delima pasivnog i aktivnog podmićivanja, koja se po svojim obeležjima jasno razlikuju od zloupotrebe službenog položaja i drugih krivičnih dela iz glave protiv službene dužnosti, koja u osnovi predstavlja posebne oblike zloupotrebe ili sadrži kombinovana obeležja zloupotrebe službenog položaja, i primanja i davanja mita. Tako samo jedan ispitanik smatra da postojeći zakonski opis krivičnog dela primanja mita nije dobar, konstatujući da je opis preopširan i da nije jasan. U vezi krivičnog dela davanja mita, kada je zakonski opis ocenjivan sa „nije dobar“, postojala su suprotstavljena stanovišta. Na primer, jedan sudija iznosi ocenu da zakonski opis nije dobar zato što bi trebalo da predvidi strožiju kaznu za onog ko daje mito. Sa druge strane, drugi sudija i javni tužilac su bili mišljenja da bi trebalo da lice koje daje mito podleže posebnim olakšicama, što znači da ne smatraju dovoljnim postojeći izuzetan osnov za oslobođenje od kazne predviđen po čl. 368 st. 4 u korist onoga ko sam prijavi da je dao mito pre nego što sazna da je delo otkriveno. Obrazlažući svoj stav javni tužilac je istakao da lice koje daje mito „rizikuje krivično gonjenje, a jedini je dokaz u krivičnom postupku koji treba voditi prema službenom licu koje prima mito“.

Posebno je bilo značajno kako će ispitanici oceniti kvalitet zakonskih opisa novih krivičnih dela: zloupotreba položaja odgovornog lica i zloupotreba u vezi sa javnom nabavkom, koja su uvedena 2012. godine. Pošto je zloupotreba položaja odgovornog lica (čl. 234) u suštini slična po zakonskom opisu krivičnom delu zloupotreba službenog položaja, osim što se odnosi na izvršioca sa posebnim svojstvom odgovornog lica, zapažaju se sličnosti i u dobijenim odgovorima. Tako je kod krivičnog dela zloupotreba položaja odgovornog lica uočena nešto veća zastupljenost odgovora da su ti zakonski opisi „delimično dobri“. Šta su razlozi? Sudije i tužioci su navodili da je opis „nedovoljno precizan“, „uopšten“, da postoji „rastegljivost zloupotrebe“. Data je i nešto konkretnija primedba da bi kod ovog krivičnog dela trebalo preciznije odrediti svojstva izvršioca (od čega zavisi na koja će lica norma biti primenjena). Jedan javni tužilac se izričito

---

163 P. C. Van Duyne, E. Stocco, J. Dimitrijević, Politika borbe protiv korupcije u Srbiji – izveštaj : „Od crne kutije ka transparentnoj javnoj politici“, Tilburg University, Viktimološko društvo Srbije, Beograd, 2012, strana 5. Dostupno na

<http://www.vds.org.rs/File/Corruption%20in%20Serbia%20SerboCro-%20final.pdf> (pretraženo 20. 1. 2014).

164 To zapažanje se slaže sa rezultatima istraživanja koje je izvršila Transparentnost –Srbija na podacima za period 2011-2012 za teritoriju Srbije. Prema tim podacima, u praksi su preovlađivale zloupotrebe službenog položaja (571), davanja (35) i primanja mita (62), dok je trgovina uticajem najmanje (4) - Istraživanje Transparentnost Srbija za 2011 i 2012 godinu, op. cit.

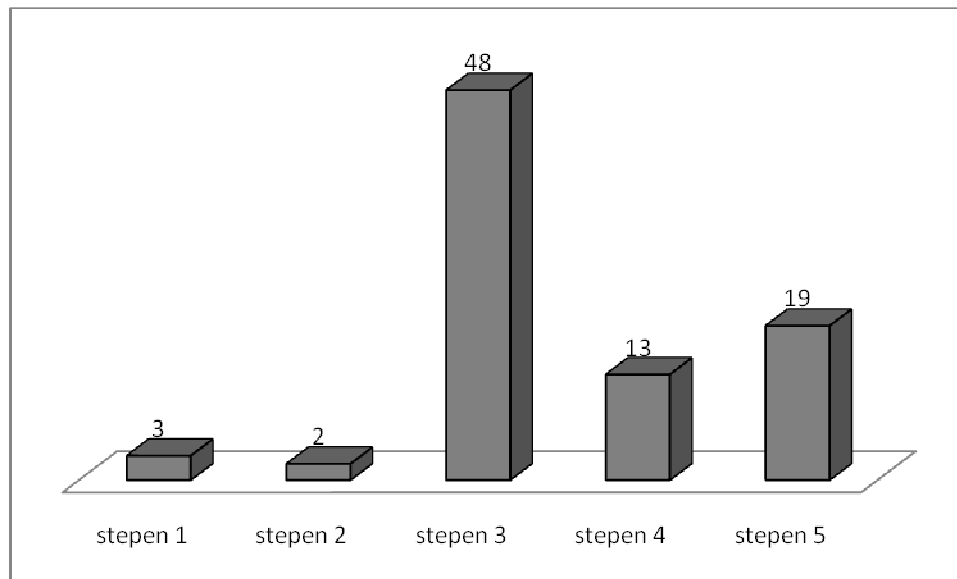
izjašnjava da bi bilo bolje rešenje da se krivično delo nalazi „u okviru 359.“ (znači kao i ranije u okviru krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja). Zloupotreba u vezi sa javnom nabavkom je takođe krivično delo uvedeno 2012. godine. U ovom istraživanju anketirane sudije i javni tužioci su kritički primetili da ostoji „mogućnost različitog tumačenja“ postojećih odredbi iz čl.243a KZ, te da bi bilo potrebno konkretizovanje radnji izvršenja. Slično tome, jedan tužilac ističe da zakonski opis nije dobar zato što „treba pojasniti kakvu štetu i u kom iznosu pričinjava okrivljeni“ (primedba se očigledno odnosi na stav 2). Drugi tužilac primećuje da se prilikom primene tih zakonskih odredbi u praksi „redovno ističu drugi učinoci ispred pravnih subjekata koji su naručioc krivičnog dela. Izostaje i objektivni uslov inkriminacije u odnosu na osnovni oblik krivičnog dela“. Kritičke primedbe sudija, a pre svega javnih tužilaca, koji su bili motivisaniji da odgovore zbog čega smatraju određeni zakonski opis krivičnog dela manjkavim, ukazuju na buduće teškoće u njihovoj praktičnoj primeni.

Stručnost anketiranih sudija i javnih tužilaca i njihovo dugogodišnje radno iskustvo opravdavajući su očekivanje da bi oni mogli da predlože na koji bi način postojeće krivično zakonodavstvo moglo da bude upotpunjeno nekim novim krivičnim delom, ako postojeći zakonski okvir smatraju nedovoljnim. Ali, u skladu sa prethodno iznetim ocenama da većina smatra dobrim postojeće zakonske odredbe, najvećim delom su se izjasnili da nema potrebe za dopunjavanjem postojećeg „kataloga“ krivičnih dela u vezi sa korupcijom, predviđenih u Krivičnom zakoniku (njih 69 ili 81%). Ostalih 16 je smatralo da bi trebalo da bude neko novo krivično delo propisano, ali su većinom propustili da naznače koje bi izmene predložili. Malobrojni dati predlozi odnosili su se na to da bi kao radnje novih krivičnih dela trebalo propisati „propuštanje vršenja poslova od javnog značaja“, „protežiranje“ ili „korišćenje političkog uticaja radi donošenja zakona kojima se potom, na legalan način, šteti državi“. Jedan od predloga bio je da se korupcija u politici i u državnim organima propiše kao posebni, teži oblik, ako je učinjena u sprezi sa kriminalnom grupom i da se za taj oblik predvide odgovarajuće sankcije. Takođe je jedan ispitanik predložio da bi bilo bolje da se krivična dela izdvoje po sektorima u kojima se izvršavaju (zdravstvo, obrazovanje, uprava, pravosuđe i slično). Verovatna inspiracija ovog predloga jesu ranija rešenja Krivičnog zakona Republike Srbije iz 2002. godine.

Ad hoc izmene krivičnog zakonodavstva koje se proteklih godina učestalo preduzimaju u Republici Srbiji ukazuju na opasnost od gomilanja normi kojima su propisana slična krivična dela, što može otežati međusobno razgraničenje njihovih bića i izazvati probleme prilikom praktične primene normi. Zbog toga je ispitanicima postavljeno pitanje da li ima potrebe da se neko od navedenih šest krivičnih dela, koja su u vezi sa korupcijom, izostavi iz krivičnog zakonodavstva. Sledio je gotovo jednodušan negativni odgovor, jer je samo petoro ispitanika (od čega troje tužilaca) smatralo da postoji potreba za ukidanjem nekih od postojećih krivičnih dela. Pri tome je jedan od njih bio mišljenja da bi upravo zloupotrebu ovlašćenja odgovornog lica trebalo izostaviti iz Krivičnog zakonika, dok se četvoro založilo za to da se iz Krivičnog zakonika izbaci čl. 359 - zloupotreba službenog položaja. Iako malobrojni, takvi predlozi se slažu sa mišljenjima teoretičara, advokata i drugih stručnjaka koji su se još prilikom izmena zakonodavstva 2012. godine založili za takvo rešenje.

Ocene adekvatnosti kaznenih politika zakonodavca, sudova i efikasnosti rada pravosudnih organa

U skladu sa prethodno datim odgovorima, po kojima su uglavnom dobrim ocenili postojeći krivično pravni zakonski okvir za sprečavanje korupcije, anketirane sudije i javni tužioci su se velikom većinom izjasnili da postojeću kaznenu politiku zakonodavca smatraju adekvatnom (ilustrovano grafikom 4). Na skali od stepena 1 („previše stroga“) do 5 („previše blaga“) izmeren je prosečan odgovor od 3,4, što odgovara adekvatnoj kriminalnoj politici zakonodavca.

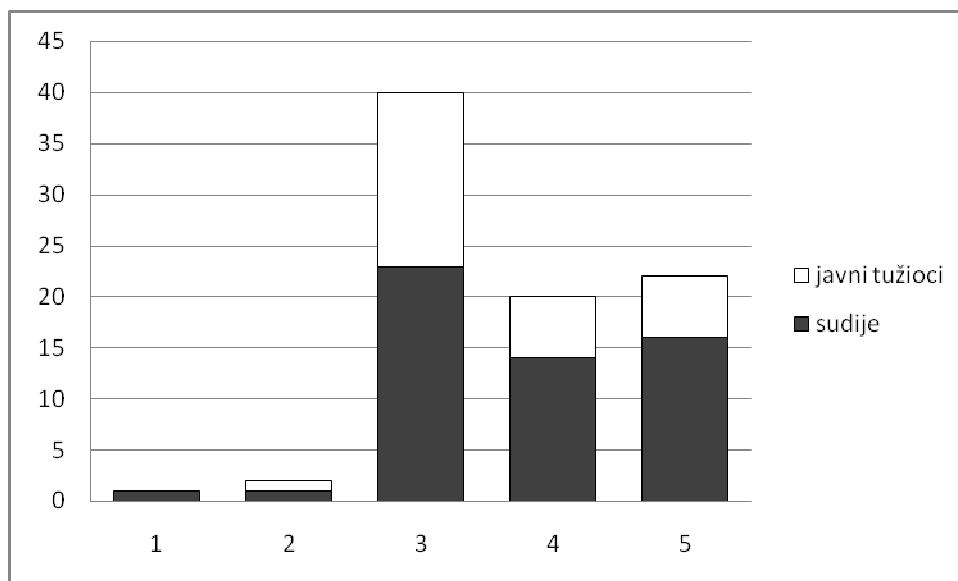
Grafik 4.- Ocena adekvatnosti kriminalne politike zakonodavca

Samo petoro ispitanika smatra da je kaznena politika zakonodavca prestroga i stroga, pri čemu su dva ispitanika prethodno iznela primedbe i na zakonske opise krivičnih dela davanja mita za koje treba dati olakšice onome ko je životnim okolnostima prisiljen da učini to delo i na preširoko predviđena objektivna obeležja bića krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja.

Stavovi sudija i javnih tužilaca prema adekvatnosti kaznene politike sudova zaslužuju potrebu da se posebno obrazlože, ne samo zbog toga što je moguće da se u toj oblasti razlikuju percepcije javnog mnjenja od stavova stručnjaka, nego i zato što je dobro poznato da predrasude i stavovi sudija o ciljevima kažnjavanja objašnjavaju razlike u vrstama sankcija za koje sudije optiraju i težini kazni koje izriču u određenim slučajevima¹⁶⁵. Prema tome, pristalice utilitarističkog pristupa pri kažnjavanju mogu oceniti strogom kaznenu politiku sudova, jer smatraju dovoljnim da se na lakša krivična dela sa elementom korupcije reaguje merom oduzimanja imovinske koristi i drugim procesnim mehanizmima (uslovnog odlaganja krivičnog postupka ili sporazuma o priznanju krivičnog dela), dok retributivisti, koji se inače zalažu za što strožije kažnjavanje, mogu oceniti postojeću kaznenu politiku kao veoma blagu. S obzirom na radno iskustvo anketiranih sudija i javnih tužilaca, naši ispitanici su se najverovatnije

165 N. Mrvić-Petrović, Đ. Đorđević, Moć i nemoć kazne, Vojnoizdavački zavod i Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 1998, strana 23.

vodili uzorima „uobičajene“ mere¹⁶⁶ koja se koristi u sudskoj praksi, a opredeljuje unutar zakonskih raspona kazne predviđene za pojedina krivična dela sa elementima korupcije. Na pitanje kako ocenjuju kaznenu politiku sudova, većina ispitanika je smatrala da je ona adekvatna, kako pokazuje naredni grafikon.

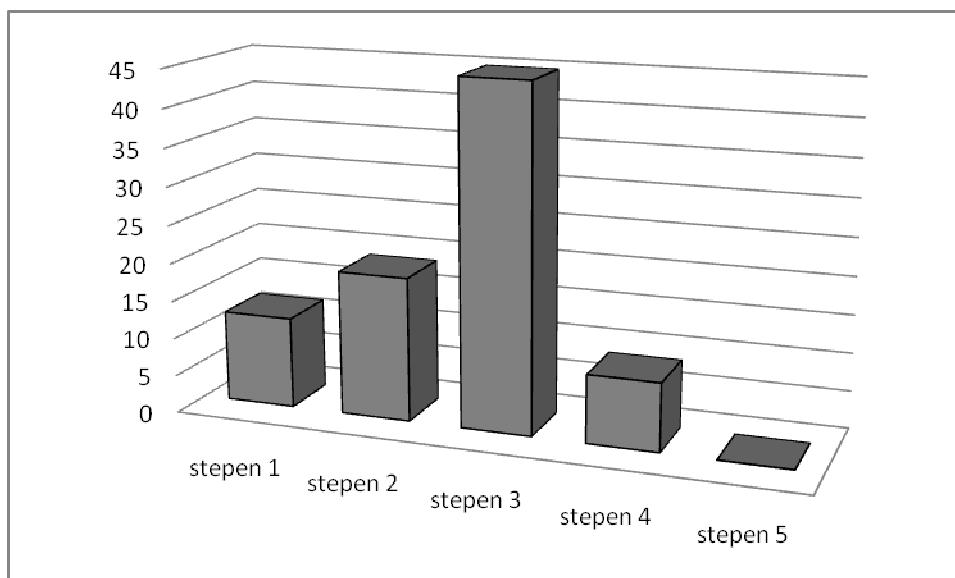

Grafik 5. – Ocena adekvatnosti kaznene politike sudova za koruptivna krivična dela

Ni jedan od anketiranih tužilaca nije ocenio kaznenu politiku sudova kao „previše strogu“, a samo jedan je smatrao da je ona stroga (stepen 2). Stavovi svih drugih tužilaca grupisali su se u sredini i gornjem delu skale. Slične su i ocene sudija, pri čemu je samo jedan sudija ocenio da je kaznena politika sudova prestroga, a drugi da je stroga. Prema tome, razlike u funkciji koju u krivičnom postupku obavljaju javni tužioci i sudije nisu uticale na njihove procene adekvatnosti kaznene politike sudova za koruptivna krivična dela. Međutim, kada se komentarišu dobijene ocene, potrebno je imati u vidu da su se anketirane sudije i javni tužioci prethodno izjasnili da se u krivičnim postupcima najviše rasvetljavaju slučajevi korupcije na uličnom nivou (u oblasti obrazovanja, zdravstva i slično), tako da i njihova ocena kaznene politike sudova odgovara toj njihovoj predstavi.

I u pogledu ocene efikasnosti optuženja i sudskih postupaka koji se vode za krivična dela sa elementom korupcije stavovi anketiranih javnih tužilaca i sudija su ujednačeni (grafik 6).

¹⁶⁶ P-A. Albrecht, „Die Strafzumessung im Spannungsfeld von Theorie und Praxis“, *Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht*, 1991, broj 1, strane 51-52.

Grafik 6. – Ocena efikasnosti rada organa pravosuđa na suzbijanju korupcije

Na skali sa pet stepeni od 1 („potpuno neefikasno“) do 5 („veoma efikasno“), većina ispitanika je smatrala da je efikasnost optuženja i sudskih postupaka izražena na srednjem nivou, a čak i niža. Ni jedan anketirani nije izneo stav da postoji visoka efikasnost optuženja i sudskih postupaka koji se vode za koruptivna krivična dela. Stavovi sudija i javni tužioci koji su anketirani ovom prilikom odgovaraju najnovijim ocenama javnog mnjenja u kome se, prema rezultatima istraživanja iz decembra 2013. godine uočava pozitivna promena u percepcijama efikasnosti rada organa pravosuđa na suzbijanju korupcije.

Veoma je zanimljiv opisni odgovor na pitanje šta bi doprinelo, po mišljenju ispitanika, poboljšanju postojeće efikasnosti optuženja ili sudskih postupaka. Odgovori anketiranih sudija i javnih tužilaca grupisani su po međusobnoj sličnosti. Ispitanici su ukazivali na:

- efikasniji rad policije, tužilaštva i sudova (jedan sudija iz Valjeva je napisao: „efikasniji i na zakonu zasnovan rad policije i javnog tužilaštva, bez senzacionalizma i kršenja pretpostavke nevinosti“),
- potrebu pojednostavljenja procesnog zakona, smanjivanje formalizma u krivičnom postupku i postizanje sporazuma između okrivljenog i javnog tužioca o krivičnom delu koje je predmet optužbe,
- potrebu rasterećenja suda i poboljšanja materijalno-tehničkih uslova rada,
- potrebu da se obezbedi naročita stručnost kadra, da se organizuje posebna obuka sudija i javnih tužilaca za predmete u kojima se radi o korupciji,
- neophodnost specijalizacije sudova i tužilaštava za rešavanje takvih predmeta, izbor stručnih i obučeni kadrova za postupanje posebno u tužilaštvu i policiji (ili, po rečima jednog od anketiranih: „bolje zalaganje i znanje“),
- obezbeđenje nezavisnosti sudstva,
- uključivanje naročitih stručnih savetnika u timove koji obrađuju predmete sa koruptivnim elementima ili posebna obuka veštaka.

Postojali su i drugi odgovori, koji se ne bi mogli svrstati u neku od prethodnih celina, ali su zanimljivi zato što u njima anketirani ukazuju na razmere korupcije u društvu i teškoće njenog suzbijanja. Na primer, jedan sudija iz Niša ističe da bi trebalo „isključiti uticaj političkih i drugih pritisaka na rad suda, uvesti sudsku policiju (radi zaštite sudija, prim. NM) i postaviti pitanje odgovornosti policije i tužilaštava za nepostupanje po

prijavama građana za ova krivična dela“. Slično tome, sudija Apelacionog suda u Kragujevcu odgovara da bi poboljšanju postojeće efikasnosti optuženja ili sudskih postupaka najviše doprinelo „da se ne meša politika u pravosuđe“. Isticanje potrebe da se obezbedi nezavisnost sudstva (i tužilaštva kao sastavnog dela pravosuđa) ukazuje na to da su sudije i tužioci svesni značaja koji integritet institucija ima u sprečavanju korupcije.¹⁶⁷ Sudija Apelacionog suda iz Novog Sada ukazuje na „potrebu bolje organizacije rada pravosuđa, na činjenicu da se vode vrlo skupi postupci na nivou Višeg suda za pojedina bagatelna krivična dela, a takođe i u Osnovnom sudu, iako bi se dosta toga, posebno za krivična dela sa manjim zaprećenim kaznama mogli rešiti efikasnije, u inokosnom sastavu suda ili medijacijom, sporazumno (ali ne i za najteža krivična dela)“.

Slični su i predlozi tužilaca. Oni iznose da bi stanje bilo unapređeno ako bi postojao „potpuniji rad u preistražnom postupku, detaljnije sagledavanje pravnih akata, pribavljanje potrebnih podataka u vezi sa protivpravnom imovinskom koristi ili prisvojenim novcem“. Ističu i potrebe za specijalizacijom kadrova, pojačanjem efikasnosti sudova i manjom opstrukcijom okrivljenog i advokata, boljom povezanosti sudova po svim nivoima. Takođe ističu i da je potrebno ranije otkrivanje dela, bolja obučenost veštaka i policije, brže vođenje (odvijanje) postupka, povećanje odgovornosti ljudi koji postupaju u tim predmetima, stručnost i zakonitost u radu i veća nezavisnost sudova. I, predlažu da se uključe stručni savetnici u timove koji obrađuju predmete sa koruptivnim elementima.

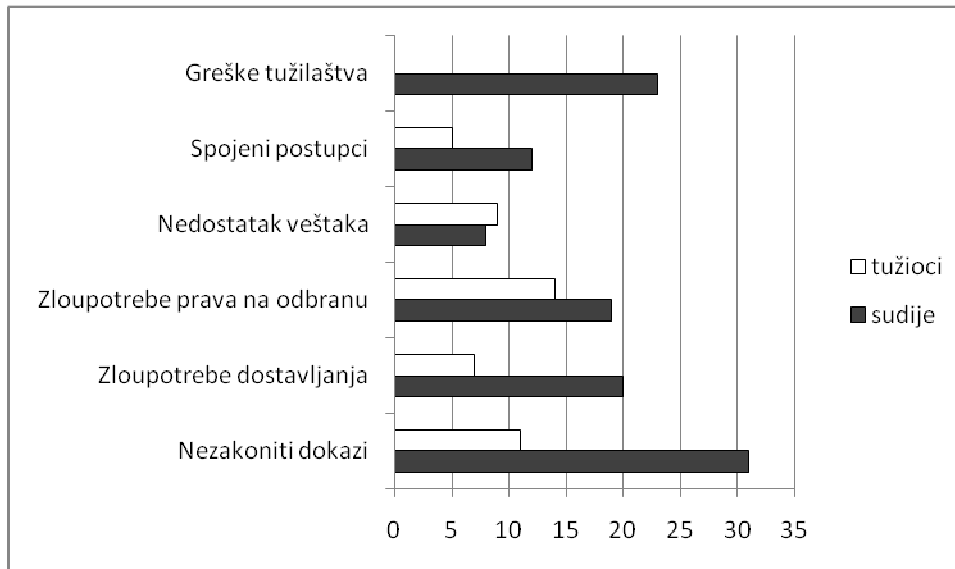
Kao konkretniji procesni razlozi, koji utiču na neefikasnost postupaka, u upitniku su bili naznačeni: teškoće u vezi sa dokazivanjem izvršenja i česta pojava tzv. nezakonitih dokaza, na kojima se ne sme zasnivati sudska odluka, zloupotrebe pravila o dostavljanju, izbegavanje prijema sudskih poziva i neodazivanje pozivu suda (što utiče na odugovlačenje postupka i vodi njegovom mogućem zastarevanju, pa je državna reakcija zakasnela ili potpuno izostaje), zloupotreba procesnih prava okrivljenog (pozivanjem na ustanovu izuzeća, dostavljanjem prigovora i žalbi poslednjeg dana roka, nedolascima na glavni pretres), nedostatak veštaka odgovarajuće struke, na primer, za složena finansijska veštačenja i dugotrajnost preduzetog veštačenja, problem da se steknu procesne pretpostavke za održavanje glavnog pretresa kod spojenih postupaka sa više okrivljenih (na primer, prema saučesnicima i slično) i pogreške u radu tužilaštva (nedovoljnim dokazima potkrepljen otpužni akt, primena neadekvatne pravne kvalifikacije i slično). S obzirom na specifičnost ovog pitanja ispitanicima je omogućeno da odgovore sa više odgovora (pa zato postoji neslaganje između broja ispitanika i broja odgovora).

Grafik 7. pokazuje da su kao najčešći procesni razlog koji utiče na neefikasnost krivičnog postupka ispitanici označavali teškoće u vezi sa dokazivanjem izvršenja i pojavu tzv. nezakonitih dokaza zbog čega dolazi do ukidanja odluka i vraćanja na ponovno suđenje, ako uopšte bude moguće donošenje osuđujuće presude. Pojava tih dokaza je direktna posledica teškoća sa kojima se susreću policija i javna tužilaštva (kasnije i sudovi) prilikom obezbeđenja dokaza o izvršenju krivičnih dela korupcije. Na taj razlog je u svom odgovoru ukazalo najviše ispitanika. Drugi razlog koji je češće istican

---

167 Taj integritet je bio poljuljan reformom pravosuđa u Srbiji iz 2009. godine kada je pri „novom izboru“ oko 837 sudija (od oko 2400) i 220 javnih tužilaca u nedovoljno transparentnom postupku i po proizvoljnim kriterijumima ostalo neizabrano. Od tog broja 303 sudija i 123 tužilaca (svi koji su podneli ustavnu žalbu) ponovo su dobili svoje funkcije na osnovu odluke Ustavnog suda iz jula 2012. godine (v. S. Gaboriau, H-E. Böttcher, „Review of the situation in the Serbian judiciary“, *Critical Quarterly for Legislation and Law*, 2013, no. 1, strana. 28, H-E. Böttcher, „Situation der Justiz in Serbien“, isti broj navedenog časopisa, strana 56).

jesu zloupotrebe pravila o dostavljanju i izbegavanje prijema sudskih poziva i neodazivanje pozivu suda. Gotovo podjednako su ispitanici smatrali da na neefikasnost krivičnog postupka utiču zloupotrebe procesnih prava okrivljenog, i greške u radu tužilaštva i teškoće da se održi glavni pretres kada se vodi jedinstveni postupak prema više okrivljenih lica. Nedostatak veštaka odgovarajuće stručnosti je najređe istican razlog neefikasnosti krivičnog postupka.

Grafik 7 – Procesni razlozi koji utiču na neefikasnost postupka

Iz grafika je vidljivo i to da razlika u funkcijama koje javni tužiocima i sudijama obavljaju u krivičnom postupku utiče na njihove stavove o uzrocima neefikasnosti krivičnog postupka kao i procenu delotvornosti rada drugog državnog organa. Tako, na primer, nijedan od ispitivanih tužilaca nije dopustio mogućnost da greška u radu tužilaštva bude razlog neefikasnosti krivičnog postupka. Tužiocima su po pravilu ukazivali na probleme u vezi sa teškoćama dokazivanja (nezakoniti dokaz, nedovoljan broj kvalitetnih veštaka i dugo trajanje veštačenja) i na opstrukcije okrivljenih prilikom korišćenja procesnih prava. Slično tome i sudijama su isticale da postoje teškoće u dokazivanju krivičnih dela korupcije (na nezakoniti dokaz kao razlog neefikasnosti, jer utiče na sudbinu prvostepene presude kada se preispituje po žalbi) kao i na zloupotrebe procesnih prava okrivljenog. Međutim, za razliku od javnih tužilaca, sudijama su smatrale da na efikasnost krivičnog postupka u velikoj meri utiču i teškoće da se izvrši uredno dostavljanje, kao i problem da se održi glavni pretres sa mnogo učesnika u postupku (u slučaju spajanja postupka prema više saokrivljenih). Sa stanovišta tužilaca, koji se u svom radu ne suočavaju sa teškoćama kako da obezbede nesmetano odvijanje postupka, ti razlozi nisu bili uočeni kao preterano važni. Zato su, sa druge strane, sudijama ređe od tužilaca ukazivali na problem nedostatka veštaka odgovarajuće struke, jer se, očigledno, sa time u svom radu češće susreću tužiocima. Treba još jednom istaći da su jedini koji su označili greške tužilaštva kao mogući razlog neefikasnosti krivičnog postupka koji se vodi za krivična dela korupcije bile sudijama. Može se pretpostaviti da je reč o situacijama kada utvrđeno činjenično stanje ne opravdava pravnu kvalifikaciju krivičnog dela sadržanu u optužnom aktu (a javni tužilac ne iskoristi mogućnost da pravovremeno izmeni taj akt) ili kada raspoložive činjenice i dokazi nisu dovoljni da bi se izrekla osuđujuća presuda, što bi javni tužilac trebalo na vreme da uoči i da povuče optužni akt.

S obzirom na to da su u novom ZKP-u menjani procesni instituti, tako što je uvedena tužilačka istraga, nova dokazna pravila i slično), ispitanici su pitani da li misle da će to doprineti efikasnijem sudskom postupku. Mišljenja su bila podeljena. U pretežnom broju (35,41% od ukupno anketiranih i javnih tužilaca i sudija) sudije smatraju da to suštinski neće doprineti efikasnosti sudskih postupaka. Na isti način se izjasnilo i četvoro javnih tužilaca (jedan od njih je čak istakao da će postupak po novim pravilima biti još usporeniji). Međutim, 20 sudija i većina tužilaca (njih 21), znači 48% od ukupno anketiranih, smatralo je suprotno – da će nova krivično procesna pravila doprineti efikasnosti krivičnog postupka. Uočljiva je razlika u stavovima zbog profesije koju obavljaju ispitanici: javni tužioci su u većoj meri optimisti kada ocenjuju nova procesna pravila kojima dobijaju značajno veća ovlašćenja u krivičnom postupku. Interesantno je da je šestoro anketiranih (petoro sudija i jedan tužilac) navelo i neke druge razloge ukazujući na okolnost da treba sačekati da posle nekog vremena nove zakonske odredbe počnu da se primenjuju ili, kako je rečeno u jednom upitniku „koliko se znalački i efikasno primenjuju, što ćemo tek videti“. Anketirani tužilac je u svom odgovoru istakao da je neophodno obezbediti samostalnost u radu svih pravosudnih organa.

Prilikom suzbijanja korupcije na srednjem i visokom nivou moguća je primena posebnih istražnih tehnika (tzv. posebnih dokaznih radnji) i specijalnog zakona kojim su regulisane nadležnosti tzv. posebnih odeljenja policije, tužilaštva i sudova u sprečavanju organizovanog kriminaliteta i korupcije. Zbog toga je anketiranim sudijama i tužiocima postavljeno pitanje u kojoj meri Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških dela i Zakonik o krivičnom postupku (u delu u kome predviđa primenu posebnih procesnih mehanizama radi suzbijanja korupcije, npr. posebnih dokaznih radnji) doprinose bržem i efikasnijem otkrivanju i presuđenju krivičnih dela korupcije. Najveći broj ispitanika izjasnio se kako smatra da takve zakonske odredbe doprinose efikasnijem i bržem presuđivanju krivičnih dela u vezi sa korupcijom (njih 65,77%), dok su ostali smatrali da primena tih zakona nema većeg praktičnog značaja. Poneki od anketiranih imali su potrebu da svoje mišljenje obrazlože. Tako je u jednom slučaju, sudija iz Niša istakao da te mere ugrožavaju osnovna ustavom garantovana prava i slobode ljudi. Posebno je karakterističan odgovor sudije Apelacionog suda u Novom Sadu: „Trebalo bi da navedeni instituti doprinesu efikasnom sprečavanju korupcije, ali u celini su to velike promene za naš sistem i mentalitet, i nije izvesno šta će se pojaviti kao rezultat. U vezi manje značajnih dela i priznanje sporazuma o krivičnom delu bi trebalo da dâ bolji rezultat, ali pretres za teža krivična dela i dokazivanje, te novo unakrsno ispitivanje svedoka i pravo na ispitivanje!“ Na taj način sudija izražava svoju sumnju u nova procesna rešenja koja su primerenija anglo-saksonskom, nego evropsko-kontinentalnom modelu krivičnog postupka.

Posebno je bilo važno da ispitanici odrede na koji način bi se naše društvo moglo efikasnije suprotstaviti korupciji. Predloženi odgovori su se odnosili na: potrebu za adekvatnijim zakonskim rešenjima, što širu primenu mere oduzimanja protivpravne imovinske koristi stečene kriminalom, razvijanje standarda profesionalne etike, jasnije definisanje procedura sprovođenja javnih nabavki i raspolaganja budžetskim sredstvima, jačanje unutrašnje kontrole u radu državne uprave i disciplinske odgovornosti u radu sudova. Pored toga, anketiranima je data mogućnost da se opredele za više odgovora kao i da se izjasne na neki drugi način.

Najbolji „lek“ protiv korupcije je, prema stanovištu sudija i javnih tužilaca, mera oduzimanja imovinske koristi, koju treba primenjivati dosledno prema što širem krugu

lica i u što ranijim fazama postupka (takvih je bilo 58,8% odgovora). I zaista, mera oduzimanja imovinske koristi je jedan od najznačajnijih procesnih mehanizama za suzbijanje korupcije, jer se krivična dela takve vrste uobičajeno čine iz koristoljubivog motiva. Primenom te mere se na pravi način poništava „hedonistički proračun“ savremenog „*homo economicus*“-a koji pravi racionalni izbor na osnovu procene da su izgledi da bude kažnjen veoma mali, dok su velike mogućnosti da ostvari korist od svog nezakonitog postupka¹⁶⁸. Svi drugi mehanizmi za suzbijanje korupcije su slabije ocenjeni po efikasnosti. Tako je u trećini odgovora istaknuto da bi trebalo jačati unutrašnju kontrolu u radu državne uprave i disciplinsku odgovornost u radu suda, dok se do 20% odgovora odnosilo na potrebu razvijanja standarda profesionalne etike, jasnije definisanje procedura javne nabavke ili pronalaženje adekvatnijih zakonskih rešenja. Poslednji odgovor je bio i najređi (17%), što ukazuje na to da je anketiranim sudijama i javnim tužiocima dobro poznato da je nacionalno zakonodavstvo usaglašeno sa relevantnim međunarodnim antikorupcionim standardima, ali da postoji problem u njihovoj praktičnoj primeni. Pošto je anketiranim data mogućnost da predlože i neke druge mere, dvoje od njih su naveli meru oduzimanja imovinske koristi, ali su dodali „u precizno uređenom postupku“. Drugo dvoje su ukazali na značaj društvene svesti i socio-etičkog stava prema korupciji: rekli su da treba „promeniti sistem vrednosti“ i „jačati svest o lošem uticaju korupcije za razvoj društva“. Na taj način su zaista prepoznati pravi razlozi korupcije i mogućnost da se vanpravnim sredstvima utiče na njeno smanjivanje.

Mišljenja ispitanika bila su podeljena kada su ocenjivali u kojoj meri bi poboljšana zaštita uzbunjivača doprinela povećanju efikasnosti postupaka koji se vode za krivična dela korupcije. Najveći deo ispitanika (49,57.6%) ocenio je da bi ta zaštita doprinela efikasnosti borbe protiv korupcije, ali ne bitno, dok je njih 31 (36,5%) smatralo da bi to u velikoj meri doprinelo efikasnijim sudskim postupcima. Samo petoro anketiranih je ocenilo da unapređenje pravne zaštite uzbunjivača ne doprinosi efikasnijem suzbijanju korupcije.

S obzirom na to da su anketirani stručnjaci koji imaju iskustvo u primeni krivično pravnih normi, posebno je bilo važno kako oni procenjuju svrsishodnost upotrebe određenih sankcija i mera i novijih procesnih instituta u sudskim postupcima koji se vode za krivična dela korupcije. Kao najvažniji procesni instituti kojima bi se mogle prevazići postojeće teškoće u dokazivanju krivičnih dela korupcije, a da ipak ne izostane pozitivni efekat prethodno preduzetih aktivnosti policije i drugih organa na njihovom otkrivanju označeni su: uslovni odustanak javnog tužioca od krivične prijave po principu oportuniteta u odnosu na lice koje daje mito i postizanje sporazuma o priznanju krivičnog dela. Što se tiče krivičnih sankcija i mera, merom bezbednosti zabrane vršenja poziva, delatnosti i dužnosti se postiže da osuđeni u sličnim okolnostima ubuduće ne ponovi izvršenje krivičnog dela, dok se merom oduzimanja imovinske koristi poništava koristoljubiv motiv iz kog on najčešće postupa. Na koji su se način ispitanici izjašnjavali, vidljivo je iz naredne tabele.

Tabela br. 18.- Svrsishodne sankcije, mere i procesni instituti za suzbijanje korupcije

Vrste sankcija, mera i instituta	Broj odgovora ¹⁶⁹
Mera oduzimanja imovine	45
Zabrana vršenja poziva, delatnosti i dužnosti	21

168 H-J. Kerner, "Präventionsmassnahmen und Krimianlstatistik", in: H-D. Schwind, F. Berchauer, G.Steinhilper (Hrsg.), Präventive Kriminalpolitik, Kriminalistik Verlag, Heidelberg, 1980, strana 106-107.

169 Veći od broja ispitanika, jer im je omogućeno da daju više odgovora.

Oportunitet gonjenja prema davaocu mita	20
Sporazum o priznanju krivičnog dela	14
Ukupno	100

Usklađeno sa prethodnim stavovima, mera oduzimanja imovine stečene koruptivnim krivičnim delom najčešće je označena kao svrsishodna za sprečavanje te vrste kriminaliteta. Pored toga, ispitanici su isticali korisnost izricanja mere bezbednosti zabrane vršenja poziva, delatnosti i dužnosti koja dopunjuje dejstvo izrečene kazne ili druge krivične sankcije i sprečava učinioca da u istim okolnostima, zloupotrebom svoje dužnosti, vrši krivična dela. To je od naročite važnosti kod krivičnih dela korupcije koja, većinom, spadaju u grupu krivičnih dela protiv službene dužnosti. Pojedini anketirani su se i ranije izjasnili u prilog posebnim olakšicama u korist onoga ko daje mito, kako bi se sprečilo društveno štetnije primanje mita od osobe kojoj je povereno vršenje javne službe ili javnih ovlašćenja. Kako se vidi, u praksi državnih organa zaduženih za otkrivanje korupcije i optuženje već izostaje krivično gonjenje davaoca mita, ako prihvati da učestvuje u akciji razotkrivanja primanja mita. Štetnost selektivnog pristupa prilikom takvog operativnog postupka bila bi umanjena ako bi javna tužilaštva ujednačeno, na osnovu postojećih zakonskih odredbi, u slučajevima korupcije na najnižem nivou primenjivala uslovno odlaganje krivične prijave po principu oportuniteta u odnosu na lice koje daje mito. Zato nije čudno da su se u tom smislu izjasnile anketirane sudije i javni tužioci, dajući prednost tom procesnom institutu u odnosu na sporazum o priznanju krivičnog dela. Sporazum o priznanju krivičnog dela, po prirodi stvari, nije celishodno da sud odobri, naročito kod primanja i davanja mita, jer su to tzv. formalni delikti svršeni samim preduzimanjem neke od zakonom predviđenih radnji (na primer, zahtevanja poklona ili njegovim obećanjem). Time je već odgovarajuće krivično delo izvršeno, što je očigledno po činjenicama na kojima se zasniva krivična prijava, tako da ne postoje procesni razlozi koji bi ukazali na korisnost da se okrivljeni, pošto prizna delo, kasnije privileguje manjom kaznom. Ali, korist od veće primene tog procesnog instituta mogla bi da postoji u slučajevima brojnih zloupotreba službenih položaja kod kojih, za razliku od ostalih krivičnih dela korupcije, češće izostaje osuda okrivljenog. Važno je istaći da su mišljenja pojedinih ispitanika bila po tom pitanju polarizovana: tako su dvoje sudija koji su se prethodno izjasnili za korisnost primene mere oduzimanja imovinske koristi i mere bezbednosti imali potrebu da na margini upitnika dopišu da nikako ne treba licu koje se bavi korupcijom dozvoliti da se „pogađa“ sa sudom i tužiocem o kazni. Ipak, jedan sudija se izjašnjava u prilog primene načela oportuniteta prema davaocu mita, navodeći dodatni razlog: ako je to opravdano u konkretnom slučaju. Šta bi bile druge mere koje bi se mogle svrsishodno primenjivati radi sprečavanja korupcije? Retki su bili odgovori na to pitanje. Jedan ispitanik je istakao da bi se trebalo založiti za brži postupak, dok je drugi dao predlog da se osuđenom licu, kao pravna posledica osude, odredi gubitak prava na penziju.

Kod većine krivičnih dela korupcije učinilac protivpravno iskorišćava svoj službeni položaj ili rukovodeću poziciju u privrednom društvu kako bi ostvario korist za sebe ili drugog. Budući da se radi o „krivičnim delima belog okovratnika“, velika društvena moć ili istaknuta hijerarhijska pozicija učinioca otežava efikasno otkrivanje i suđenje za krivična dela korupcije. Zbog toga je bilo važno ustanoviti na koji način stručnjaci procenjuju potrebu da se u toku krivičnog postupka, koji se prema okrivljenom vodi za krivično delo korupcije, odredi obavezna suspenzija sa posla ili ne. Dat je gotovo jednodušan odgovor: 72, tj. 84,7% anketiranih je bilo mišljenja da bi suspenzija okrivljenog sa posla trebalo obavezno da usledi, dok manjina nije delila taj

stav, smatrajući da takva mera nije potrebna. S obzirom na to da krivični postupci za krivična dela korupcije (a naročito zloupotrebe službenog položaja) dugo traju, trebalo bi vrlo obazrivo proceniti razloge za i protiv obavezne suspenzije sa posla okrivljenog za krivično delo korupcije. Ti razlozi pre svega treba da budu povezani sa činjenicom da okrivljenog treba sprečiti da nastavi da zloupotrebljava svoj položaj i onemogućiti da utiče na svedoke, uništi ili skriva dokaze, što ukazuje na to da bi suspenzija u svakom slučaju trebalo da traje ograničeno vreme (a ne tokom celog krivičnog postupka).

Zaključci i eventualni rizici

- Stavovi sudija i javnih tužioca u pogledu zastupljenosti korupcije u Srbiji i oblicima u kojima se ona najčešće ispoljava (u privredi i zdravstvu) uglavnom odgovaraju stavovima javnog mnjenja, s tim što anketirani stručnjaci smatraju da korupcija nije izražena u radu pravosudnih organa za razliku od ukorenjenog stava opšte populacije.
- Odgovori ispitanika o prisustvu korupcije u Srbiji pokazuju da su svesni uticaja socio-ekonomskih faktora koji su proteklih godina mogli da utiču na širenje korupcije u Srbiji na srednji i najviši nivo. Tako oni smatraju da je korupcija najviše zastupljena u privredi, indirektno označivši uslove koji pogoduju tzv. „širećoj korupciji“ (*pervasive corruption*) na srednjem nivou, koja prodire ka najvišim strukturama vlasti. U nepovoljnim ekonomskim uslovima, kakvi u Srbiji postoje već decenijama, takva korupcija je bila omogućena najviše zahvaljujući uticajima izvršne vlasti.
- Zakonski opisi krivičnih dela namenjenih sprečavanju korupcije su, prema mišljenju anketiranih stručnjaka, dobri. Ta ocena se pogotovu odnosi na klasična dela korupcije: primanja i davanja mita. U pogledu zloupotrebe službenog položaja i zloupotrebe položaja odgovornog lica iznete su primedbe da je norma preširoka (u pogledu radnje izvršenja i drugih objektivnih obeležja bića krivičnog dela).
- Kriminalne politike zakonodavca i sudova ocenjene su kao adekvatne, a efikasnost rada nadležnih tužilaštava i sudova na sprečavanju krivičnih dela korupcije kao srednje efikasna. I ti stavovi odgovaraju najnovijim stavovima javnog mnjenja u Srbiji.
- Podizanju kapaciteta pravosuđa u borbi protiv korupcije naročito bi doprineli, po mišljenju sudija i tužilaca: jačanje nezavisnosti sudstva i tužilaštva, efikasniji rad policije, tužilaštva i sudova, pojednostavljenje procesnih formi, poboljšanje materijalno-tehničkih uslova rada i podizanje stručnosti sudskog i tužilačkog kadra (uključujući tu i specijalizaciju za rešavanje predmeta iz oblasti korupcije).
- Prema stavovima sudija i tužilaca najčešći razlog koji smanjuje efikasnost krivičnih postupaka za krivična dela korupcije jesu nezakoniti dokazi (što je posledica ograničenosti operativnih postupaka koji se primenjuju radi dokazivanja korupcije) i zloupotrebe procesnih prava kojima pribegavaju okrivljeni i njihovi branioci. Vrsta posla koji obavljaju utiče da sudije i tužioci različito percipiraju uticaj nekih drugih razloga na efikasnost krivičnih postupaka (na primer, dostavljanja, vođenja jedinstvenih postupaka, nedostatka veštaka). Da

greške javnog tužilaštva mogu uzrokovati neefikasnost krivičnog postupka ukazale su samo sudije.

- Za razliku od sudija, čija su mišljenja podeljena, javni tužioci većinom imaju optimistički stav da će primenom novih procesnih pravila biti poboljšana efikasnost krivičnog postupka. I jedni i drugi smatraju da poseban zakon namenjen borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije i primena posebnih istražnih tehnika mogu biti efikasni mehanizmi za suzbijanje korupcije. U ograničenoj meri tome bi mogla da doprinese i potpunija pravna zaštita uzbunjivača.

- Mera oduzimanja imovinske koristi, koju bi trebalo primeniti u što ranijim fazama postupka i prema širokom krugu lica smatra se najvažnijim procesnim mehanizmom ne samo u efikasnom suzbijanju već i u prevenciji korupcije. Anketirani su se založili i za češće izricanje mere bezbednosti zabrane vršenja poziva, delatnosti i dužnosti i izbegavanje pokretanja postupka prema davaocu mita na osnovu načela oportuniteta pod uslovom da učestvuje u otkrivanju krivičnog dela primanja mita. Preovlađuje stav da bi obavezno trebalo suspendovati okrivljenog za krivično delo korupcije sa radnog mesta dok traje krivični postupak koji je prema njemu pokrenut.

VI Koruptivna krivična dela u praksi sudova u Srbiji

Da bismo na pravi i potpun način sagledali problematiku korupcije u Srbiji, analizirali smo dodatno nekoliko sudskih slučajeva krivičnih dela korupcije (i to zloupotreba službenog položaja i primanja mita). Želeli smo da proverimo kako se u praksi manifestuje ono što teoretičari govore o korupciji. Zanimali su nas kako slučajevi u kojima su oni koji su bili optuživani za krivična dela korupcije, na kraju bili proglašeni krivim, ali isto tako i slučajevi kada je okrivljenima sud izrekao oslobađajuću presudu. Zanimalo nas je kako i zašto je došlo do oslobađajuće presude, odnosno, kako i na koji način je tužilaštvo uspevalo da dokaže da je optuženi kriv za krivična dela korupcije, ali su nas podjednako interesovali i oni slučajevi kada tužilaštvo nije uspeło da dokaže postojanje krivičnog dela ili krivicu okrivljenog pa mu je sud izrekao oslobađajuću presudu. Bilo je važno ustanoviti kakvi se sve problemi pojavljuju pri otkrivanju i dokazivanju korupcije, i, naravno, kakva je kaznena politika sudova. U sledećih šesnaest analiziranih slučajeva koje ovde navodimo, prikazujemo kako se korupcija kod nas otkriva i dokazuje, te koji se problemi u dokazivanju najčešće pojavljuju, ko su najčešći učinioci krivičnih dela, kakva je kaznena politika sudova i slično. Svih šesnaest slučajeva izabrani su metodom slučajnog uzorka sa područja sva četiri apelaciona suda u Srbiji (u Beogradu, Novom Sadu, Nišu i Kragujevcu). U pitanju je dakle klasična *case study* metoda koja omogućava da se ispitivana pojava (u ovom slučaju korupcija u Srbiji) kvalitativno istraži. U tom smislu, krenimo redom.

Slučajevi klasičnog podmićivanja (primanja i davanja mita)

Slučaj 1

Ovaj slučaj je okvalifikovan kao primanje mita u produženom trajanju, odnosno kao primanje mita u dva slučaja. Naime, okrivljeni A.S. je bio zaposlen u „Zavodu za sudska veštačenja“ kao sudski veštak finansijske struke i u više navrata zahtevao je od odgovarajuće osobe da za protivpravnu imovinsku korist od 4.500 evra sačini nalaz i mišljenje koji bi išli u prilog dotičnoj osobi. Dotična osoba J.J. kojoj je okrivljeni A.S. trebalo da sačini nalaz i mišljenje bio je optužen u jednom drugom sudskom predmetu da je izvršio krivično delo zloupotreba službenog položaja, pa mu je okrivljeni A.S. nudio da napravi za njega povoljan nalaz i mišljenje koji bi mu išli u korist u tom krivičnom postupku u kome je inače okrivljeni A.S. bio angažovan kao sudski veštak. Veštak A.S. je u nekoliko navrata zvao osobu J.J. i tražio taj novac. Na kraju su se dogovorili da se nađu na odgovarajućem mestu u automobilu osobe J.J., koja je dala novac osobi A.S. Zatim je osoba A.S. izašla iz kola, kada je bila zaustavljena od službenih lica iz UBPOK-a. A.S. je počeo da beži i da odbacuje novac - 4.500 evra, no policajci su ga ipak sustigli i uhvatili. Otprilike u isto vreme, A.S. je tražio 15.000 evra i od osobe N.P., protiv koje se vodio krivični postupak zbog osnovane sumnje da je izvršila takođe krivično delo zloupotrebe službenog položaja. A.S. je preko posrednika, lica D.L., inače advokata lica N.P. tražio tih 15.000 Evra, kako bi sastavio nalaz i mišljenje koji bi išli u prilog licu N.P. Kako N.P. nije

imao 15.000 evra, ponudio je A.S-u cigle za izgradnju kuće i druge repromaterijale i predmete u vrednosti od 15.000 Evra, što je u prvoj tranši A.S-u doneo.

A.S. se na sudu branio da je u prvom slučaju on odbio osobu J.J., da ga je J.J. nekoliko puta zvao i navaljivao da mu dâ novac – mito, ali je on A.S. to uporno odbijao. Ni kritičnog dana to nije prihvatio, ali mu je J.J. ipak „ugurao“ u ruke neke papire, a kada je izašao iz kola, začuo je neku galamu, prepao se i potrčao. Dodaje da mu je J.J. sa onim papirima ugurao neki novac, ali odbija da je to mito koji je on tražio. Kada je reč o drugom slučaju sa osobom N.P. i advokatom D.L., A.S. tvrdi da ih je upoznao advokat D.L. A.S. tvrdi da je on pomagao osobi N.P. legalno svojim savetima u vezi sa poslovanjem dotičnog N.P-a, a da mu je ovaj u vidu kompenzacije isporučivao određeni repromaterijal, te da se taj materijal na taj način našao u dvorištu njegove kuće. Advokati A.S.-a su u žalbi na prvostepenu presudu isticali i to da osoba J.J., koja je prijavila policiji da je od nje tražen mito, nije imala pravnog osnova za podnošenje krivične prijave, što je odgovarajući apelacioni sud odbacio, ističući da pravo na prijavljivanje krivičnog dela koje se goni po službenoj dužnosti ima svako lice. Advokati su takođe doveli u sumnju i kredibilitet osoba J.J. i N.P., pa čak i advokata D.L. Žalili su se i na odluku o visini kazne.

Slučaj je pravosnažno okončan, tako što je osoba A.S. osuđena na kaznu zatvora u trajanju od dve godine, dok je osobi N.P. izrečena uslovna osuda – jedna godina zatvora uslovno na tri godine. Advokatu D.L. kojem je u prvom stepenu izrečena osuđujuća presuda, u drugom stepenu je izrečena oslobađajuća presuda. Od trenutka izvršenja krivičnog dela, do trenutka pravosnažnosti, proteklo je nepunih osam godina, a od trenutka kada je okrivljenom A.S. bio izrčen pritvor pa do trenutka pravosnažnosti presude, proteklo je nepunih 7 godina. Moglo bi se reći i to da je od trenutka izvršenja krivičnog dela, a to je momenat otkrivanja, kada je uhvaćen u izvršenju krivičnog dela, pa do trenutka izricanja pritvora prošlo ipak isuviše vremena – godinu dana.

Osuđeni A.S. je otac četvoro dece. Imao je završen Ekonomski fakultet, a prethodno je već dva puta bio osuđivan. Jedanput uslovno za krivično delo iz Zakona o poreskom postupku, a drugi put novčano za nasilje u porodici. Osuđeni N.P., po zanimanju mašinski inženjer, u vreme izvršenja dela imao je 51 godinu, bio oženjen i otac troje dece. Takođe je ranije bio osuđivan, ali mu je ta kazna bila brisana iz evidencije, a radi se o osudi za krivično delo ucene. Advokat je kao što rekosmo u drugom stepenu oslobođen optužbe, a prvostepena presuda, kojom je uslovno osuđen je preinačena. Sud je, tom prilikom uzimao u obzir prvenstveno porodično stanje osuđenih, tj. da su i jedan i drugi očevi troje, odnosno četvoro dece.

Navedeni slučaj je zapravo prava paradigma korupcije u sudstvu i korupcije uopšte. Pokazuje da su vrlo često podložni korupciji oni koji bi trebalo da se bore protiv korupcije, te se i zbog toga korupcija teško otkriva i procesuiru, tako da je malo pravosnažnih osuđujućih presuda za krivična dela korupcije. U takvim slučajevima, advokati posreduju između veštaka i optuženika, nudeći veštacima odgovarajući mito da bi oni dali odgovarajući nalaz i mišljenje koji njihovim klijentima može ići u prilog. To naravno ima vrlo negativnog uticaja na percepciju korupcije u širem javnom mnjenju, kada je reč o korupciji u pravosuđu. Sud, međutim, u konkretnom slučaju, nije presudio pod utiskom želje da putem egzemplarnosti utiče na druge, odnosno na generalnu prevenciju. Nisu, dakle, sudije osudile A.S. da bi drugima, a i široj javnosti poslale odgovarajuću poruku. To je možda i dobro, mada ostaje utisak da je izrečena kazna blaga, kako ona od dve godine, tako još i više ona uslovna osuda izrečena osobi N.P.

Ovde bi se dodatno moglo postaviti i pitanje: kako je moguće da neko bude angažovan kao sudski veštak, a da je pri tome dva puta osuđivan, od čega jedanput za poreska krivična dela, a drugi put za nasilje u porodici. S obzirom da se radi o relativno

maloj sredini, malom mestu u kojem se svi međusobno poznaju, nemoguće je da niko nije znao za takvu prošlost sudskog veštaka, tj. svi su znali o kakvom čoveku se radi, pa ipak niko nije preduzimao ništa. Možda bi se o blagosti suda moglo govoriti i kada je reč o advokatu D.L., ali se za kraj treba zapitati šta da se očekuje ubuduće od novog ZKP-a, kada će advokati sasvim legalno predlagati „svoje“ veštake, pripremajući ih da svedoče, odnosno daju nalaz i mišljenje na odgovarajući način. Optužba će imati „svoje“ veštake, ali će i advokati imati „svoje“ veštake, te veštaci više neće biti u obavezi da budu nepristrasni i na neki način „nekorumpirani“. S druge strane, možda je to na neki način i dobro, ali je drugo pitanje da li će javnost imati više bilo kakvog poverenja u pravosuđe i izrečenu pravdu.

Slučaj 2

VP je radio kao saobraćajni policajac, uglavnom zadužen za sprovođenje uviđaja nakon saobraćajnih nesreća i pisanje izveštaja o tim nezgodama. Kritičnog dana, februara 2010. godine, negde na periferiji Zemuna u Beogradu se dogodila saobraćajna nezgoda koju je izazvao vozač autobusa, tako što je naleteo otpozadi na vozilo marke „Reno“, a ovo vozilo je nakon toga naletelu na drugo vozilo marke „Jugu“, tako da se u stvari radilo o lančanom sudaru, sa oštećenjima, relativno neznatnim na autobusu, a nešto većim na automobilima „Renou“ i „Jugu“. Nakon što je patrola policije izašla na lice mesta, a takođe i nakon što se vozač „Renoa“ požalio na bolove u nozi, na lice mesta je došla i hitna pomoć, koja je vozača „Renoa“ odvela u zemunsku bolnicu. Policajac VP je rekao vozaču autobusa DL-u da je on kriv za nezgodu, ali da dosta toga zavisi od toga o kakvoj povredi vozača „Renoa“ se radi. Policajac VP je uzeo tahograf od vozača autobusa DL-a, izmerio tragove kočenja, sastavio zapisnik o saobraćajnoj nezgodi i otišao u bolnicu da vidi o kakvoj povredi se radi, pa je vozaču DL-u objasnio da ukoliko se radi o prelomu noge, onda je u pitanju teška telesna povreda i da će tada pravna služba MUP-a od koje sve zavisi, to okvalifikovati kao krivično delo i podneti krivičnu prijavu protiv DL-a. VP je rekao da će se raspitati o stanju vozača „Renoa“ i da će DL-a obavestiti o svemu. VP je zaista otišao u bolnicu, tamo je video da se ne radi o frakturi noge, niti o bilo kakvoj teškoj povredi i nakon toga je sa svog privatnog mobilnog telefona nazvao vozača autobusa DL-a da mu to saopšti. Predložio je vozaču DL da se sutradan uveče nađu u centru Zemuna, kako bi mu on, policajac VP, potanko objasnio kakva je situacija i o čemu se tu radi. Sutradan uveče oko pola devet, VP je došao svojim privatnim automobilom na dogovoreno mesto. DL je ušao u automobil, VP je skrenuo u obližnju ulicu i tu su ostali neko vreme, kada je VP objasnio DL-u da je situacija za njega dobra, jer vozač „Renoa“ nije teže povređen. DL je onda izašao iz kola, a kolima su prišli inspektori MUP-a iz unutrašnje kontrole i VP-a izveli iz kola, a zatim ušli u njegova kola, gde su pronašli pored menjača dve novčanice od po 50 evra. VP je izjavio i tada, a i kasnije, na sudu da ne zna odakle te novčanice tu, da pretpostavlja da ih je DL tu ostavio, ali da on ništa nije tražio, nikakav novac, niti pak nekakvu protivuslugu. Pitanje koje su postavljali inspektori iz unutrašnje kontrole, a koje se postavljalo i na samom suđenju, jeste sledeće: zašto ste zvali DL-a i zašto ste išli da se nađete sa njim? VP je naravno insistirao na svojoj priči.

DL je međutim ispričao drugačiju, svoju priču. Rekao je da ga je VP najpre, tokom samog uviđaja, zapitao da li mu je posao vozača autobusa jedini posao koji ima i šta će da radi ukoliko izgubi posao. Zatim mu je VP objasnio da će mu on učiniti uslugu tako što će u svom izveštaju o uviđaju napisati nešto što će DL-u ići u prilog i da će biti s njim u kontaktu. Kada se DL vratio kući, ispričao je svom kumu šta mu se dogodilo, a ovaj mu je

objasnio da policajac sigurno traži neki mito od njega i da treba da sve to prijavi unutrašnjoj kontroli MUP-a. DL je najpre nazvao broj 92, rekao da ima da prijavi sve to, a zatim otišao u MUP i sa inspektorima unutrašnje kontrole o svemu razgovarao. Tamo su mu objasnili šta treba da radi i kako da se ponaša, te su mu dali obeležene dve novčanice od po 50 evra i DL je otišao na sastanak sa VP-om, a inspektori iz unutrašnje kontrole su ih pratili. Kada je ušao u VP-ova kola, ovaj mu je objasnio da će učiniti sve što može da bi izveštaj sa uviđaja frizirao tako da to bude u korist DL-a. Pitao ga je koliko bi on mogao da mu da, da plati za sve, koliko вреди njegova služba, a DL je onda iz džepa izvadio one dve novčanice i dao ih VP-u, koji ih je presavio i stavio pored menjača, nakon čega je DL izašao iz kola, a inspektori unutrašnje kontrole su ušli u kola.

Krivični postupak je u prvom stepenu trajao nepune dve godine, a do pravosnažnosti je proteklo još dve godine. U prvom stepenu je četrdesetčetvorogodišnji VP, inače oženjen, otac jednog maloletnog deteta, osuđen na 2 godine i četiri meseca zatvora, a u drugom stepenu mu je kazna bila smanjena na 2 godine. Sve u svemu, ovde se može konstatovati da je postupak, u odnosu na druge slučajeve relativno kratko trajao, a da je izrečena kazna bila relativno stroga. To bi se moglo zaključiti imajući u vidu da se radi o „samo“ 100 evra, te da je okrivljeni bio do tada neosuđivana osoba, otac jednog maloletnog deteta. Očigledno je međutim da je na sud imalo uticaja to što je optuženi (kasnije osuđeni) policajac, dakle neko ko prvenstveno treba da se stara o primeni zakona i da se bori protiv korupcije. Prema tome, imidž takvog lica u javnosti mora biti besprekoran. Moglo bi se reći da u čitavom slučaju ima elemenata egzemplarnog kažnjavanja, što bi se na neki način moglo kritikovati, ali, VP je ovde „platio“ ceh i za druge policajce i bio neka vrsta upozorenja svim drugim policajcima da ne traže niti primaju mito. Sud je zaključio da je VP od samog početka tražio mito, odnosno navodio DL-a da treba da plati da bi dobio odgovarajuću uslugu. Usluga se sastojala u tome da bi za vozača autobusa bio sačinjen povoljan izveštaj sa uviđaja. Sve je to očigledno imalo uticaja na sud prilikom odmeravanja kazne, kako u prvom stepenu, tako i u drugom stepenu, kada je sud za nijansu ipak bio blaži.

Slučaj 3

Na izvestan način, slučaj 3 treba posmatrati povezano sa prethodnim. Radi se naime o istom krivičnom delu, primanju mita za koji je, kao i u slučaju 2, optuženi na kraju oglašen krivim. Međutim, tu počinju i značajne razlike. Naime, RK je 2001. godine, tada tridesetjednogodišnji savetnik u tadašnjem Saveznom deviznom inspektoratu, došao u jednu privatnu, malu spoljnotrgovinsku organizaciju, sa zadatkom koji je dobio, da sprovede inspekciju, analizu poslovanja te organizacije. RK se tada upoznao sa odgovornim rukovodiocem te firme, MN i posle nekoliko dana, tačnije u decembru 2001. saopštio mu da je utvrdio da je dotična firma oštetila državni budžet za blizu 200.000 dolara. Nakon što su prethodno otišli u obližnju kafanu, RK saopštava MN-u da se to može „srediti“ tako da njegov nalaz i mišljenje budu u korist firme, te da MN i firma, u tom slučaju neće morati da plate kaznu. Zauzvrat, RK je od MN-a tražio određenu naknadu, tj. mito od 35.000 tadašnjih nemačkih maraka. MN RK-u odgovara da je to velika svota novca i da on nema tih para. RK ga pita koliko može da mu dâ, a MN kaže da ne može da mu da više od 5.000 maraka za sada. Dogovaraju se da RK dođe sutra kod MN u kancelariju, kada će dobiti tih „prvih“ 5.000 maraka. RK kaže da je to tek samo za početak, jer su MN i njegova firma oštetili državu za skoro 200.000 dolara, te da imaju pare, odnosno da moraju imati sve to u vidu, tako da 5.000 maraka treba da bude tek samo početak, prva „rata“ od onih traženih 35.000 maraka mita.

RK sutradan dolazi u kancelariju MN-a i tu mu ovaj daje koverat sa 5.000 maraka, koji ovaj stavlja u unutrašnji džep sakoa, uz upozorenje da je to tek samo prva rata, koju MN treba da plati. U tom trenutku, u kancelariju ulaze policajci i pretresaju RK-a i pronalaze u njegovom džepu 5.000 maraka i to obeleženih. U sudskim spisima nalaze se fotokopije obeleženih novčanica koje su pronađene kod RK-a. Tada je on bio uhapšen i protiv njega je kasnije bio pokrenut krivični postupak.

RK je u sudskom postupku pričao drugačiju priču, branio se na sledeći način: tvrdio je da je MN zapravo njega saletao, te da mu je u kafani prethodnog dana pokušavao da „ugura“ u ruke, ili u džep, neke pare, a da se on opirao i da je MN-u rekao da će doći sutra u njegovu kancelariju, kako bi analizirao još neke papire, računovodstvene izveštaje. Sutradan je RK zaista i došao kod MN-a i razgovarali su o računovodstvenom nalazu do kojeg je RK došao u svojoj analizi. MN ga je opet saletao, nudeći mu novac – mito i u jednom trenutku mu je stavio u džep koverat. Tada su u kancelariju ušli neki ljudi, ispostaviće se policijski inspektori, koji su ga pretresli i u onom kovertu pronašli novac, koji RK zapravo nikada nije tražio, već mu je MN nudio i gurao mu ga u ruke, džepove.

Sud je u postupku saslušao svedoke iz firme, kancelarije, koji su bili prisutni prethodnog dana, kada je RK dolazio u kancelariju. Svedoci nisu potvrdili priču da je RK-u „guran“ na silu koverat u džep, već su svedočili u korist svog kolege iz kancelarije, MN-a. Osnovno je međutim to da je sam postupak neobično dugo trajao, čak i za prilike u Srbiji. Naime, od tog događaja kada je RK uhapšen do izricanja prvostepene presude prošlo je skoro 10 godina, a do drugostepene, pravnosnažne presude, još dodatne tri godine. Krivični postupak je bio nekoliko puta prekidan, jer se RK žalio na ozbiljne zdravstvene smetnje. On je tvrdio da je bolestan i donosio je različita zdravstvena uverenja da je bolovao, između ostalog i od virusnog zapaljenja mozga. To zapaljenje je izazvalo i druge dodatne posledice po opšte zdravstveno stanje RK-a, a pre svega po njegovu sposobnost rasuđivanja i prisustvovanja suđenju. Sve u svemu, na kraju je sud RK-a proglasio krivim i uzeo u obzir mnoge olakšavajuće okolnosti, a pre svega to da se RK u međuvremenu oženio i dobio dete, te da ranije nije bio osuđivan. RK je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 10 meseci, pri čemu mu je, u skladu sa zakonom, određeno da tu kaznu može izvršiti u prostorijama u kojima stanuje (tzv. kućni zatvor). Drugostepeni sud je potvrdio ovu i ovakvu presudu od 10 meseci kućnog zatvora, te je ta presuda postala pravnosnažna.

Dakle, jedan policajac je zbog 100 evra mita osuđen na kaznu zatvora od 2,4, odnosno 2 godine zatvora, a u isto vreme je sud na istom području, osudio deviznog inspektora, zbog mita od 5.000 nemačkih maraka odnosno zbog toga što je tražio čak 35.000 maraka, na kaznu kućnog zatvora od 10 meseci. Pri tome se u prvom slučaju radi o korupciji na najnižem, uličnom nivou, dok je drugi slučaj očigledni primer korupcije na „srednjem nivou“ i „kriminaliteta belog okovratnika“. Napominjemo da je osuda na 10 meseci „stigla“ nakon što je sudski postupak trajao 12 godina. Sasvim je jasno kakva je moralno-politička poruka upućena najširoj javnosti, te na koji način ta javnost sve to doživljava. U pitanju je takav vid neujednačenosti kaznene politike koja ima izrazito negativnu poruku i to poruku da se kriminal, sudeći po drugom slučaju, isplati.

Istovremeno, prvenstveno se radi o tome da se promoviše nejednakost: za isto delo su sasvim različito osuđena dva učinioca. Tačnije, onaj koji je učinio težu stvar, odnosno onaj koji je zahtevao veći mito, prošao je znatno bolje, znatno blaže nego onaj koji je učinio nešto što je bagetelnije – samo 100 evra u poređenju sa 35.000 maraka. Ne treba ovde posebno komentarisati čitavu stvar, ali je jasno da su navedena dva slučaja na određeni način međusobno povezana i da oslikavaju mnoštvo kontroverzi čitavog

pravosudnog sistema Srbije, nejednakost, nepravednost i sporost, ali u isto vreme i različite vrste zloupotreba koje učesnici u postupku čine, pozivajući se na izmišljene ili stvarne zdravstvene tegobe, a sve u cilju odugovlačenja i na neki način „razvodnjavanja“ čitave problematike vezane za borbu protiv korupcije. Pojedinačno uzev, nijednu presudu nije zgodno komentarisati, ali, ove dve presude, u svojoj međusobnoj interakciji, ne mogu a da ne budu komentarisane kao simbol neuspešnosti anti-kriminalne, anti-korupcione politike u Srbiji.

Dva navedena slučaja imaju još nešto zajedničko. Način na koji su uhvaćeni, tj. otkriveni u svojim korupcionaškim aktivnostima optuženi, jesu kod njih pronađene obeležene novčanice, koje se ipak mogu tretirati kao neoboriv dokaz korupcije. Bez te vrste „simulovanih pravnih poslova“ i obeleženih novčanica, korupciju je gotovo nemoguće dokazati, jer su se i u jednom i u drugom slučaju, primaoci mita branili na isti način da oni zapravo nisu tražili mito-novac, već da im je druga strana prosto „ugurala“ novac u ruke. Šta bi tek bilo da uopšte nije bilo (obeleženog) novca, odnosno, jasno bi bilo da se ništa ne bi moglo dokazati. Još jednu stvar ovde međutim treba posebno istaći i dodati. Ako je i kada je kaznena politika sudova tako i toliko neujednačena, kao u malopredašnja dva slučaja, onda se ne može očekivati ni to da u krivičnom postupku dođe do sklapanja sporazuma o priznanju krivičnog dela. Do sporazuma može doći samo ako je kaznena politika ujednačena, tj. Predvidiva, a takođe i stroga. Optuženi zna, tj. kalkuliše sa tim da će dobiti „toliko i toliko“ i onda on može pristati na nešto blažu kaznu, odnosno da se sporazume sa tužiocem. Ovako kako sada stoje stvari, a pre svega gledajući ova dva slučaja, optuženi nije dovoljno motivisan na sklapanje sporazuma o priznanju krivičnog dela, jer može da računa sa sasvim nepredvidivom blagošću suda, ali i na znatnu dužinu postupka. Mali broj nagodbi između tužioca i optuženog dodatno opterećuje i usporava čitav pravosudni sistem i čini ga neefikasnim u borbi protiv (korupcije) kriminaliteta. Stvar se dakle gotovo vrti u začaranom krugu.

Slučaj 4

Grčki državljanin Jorgos je početkom januara 2008. boravio kod devojke u Beogradu i kada je krenuo natrag kući ka Solunu svojim kolima, zaustavila ga je policijska patrola u kojoj su bili policajci AS i DV. Policajci su pregledali njegov pasoš i utvrdili su da je isteklo vreme na koje je bio prijavljen njegov boravak u Srbiji, te da je to prekršaj za koji će on morati da plati 200 evra, ali da će mu oni učiniti uslugu, pa će mu naplatiti upola, samo 100 evra. Jorgos je bio zbunjen i dao im je dva puta po 50 evra. Zbunjeni Jorgos je sedeo u svojim kolima i očekvao da mu policajci izdaju potvrdu o tih plaćenih 2x50 evra. To se nije događalo, već su posle nekoliko minuta policajci izašli iz svojih kola rekavši mu „Adio“. On je onda krenuo svojim kolima i pozvao je telefonom svoju devojku, koja je ubrzo došla kod njega. Devojka mu je objasnila da je tu u pitanju čista korupcija, da su policajci tražili i dobili mito i da treba da njih dvoje odu u policijsku stanicu i čitav slučaj prijave. Tako se i dogodilo, oni su otišli u policiju i prijavili slučaj. Jorgos nije video broj patrolnih kola, već je opisao kako su izgledali dotični policajci. Izvršeno je prepoznavanje i od petorice policajaca, Jorgos je prepoznao jednoga – AS-a. Tada je započet krivični postupak protiv AS i njegovog kolege iz patrole DV-a. Suđenje je nekoliko puta odlagano, jer se Jorgos na sudu nje pojavljivao, pošto nije dolazio u Beograd čitave tri godine. AS i DV, tj. njihovi advokati su isticali nekoliko okolnosti. Advokati su isticali da postupak prepoznavanja nije bio izvršen *lege artis*. Naime AS, koga je Jorgos prepoznao, bio je za glavu viši od ostale četvorice svojih kolega koji su se nalazili pored njega na prepoznavanju. Time je Jorgosu, tvrdio je AS-ov advokat na svoj

način, pre svega u psihološkom smislu sugerisano koga treba da prepozna. Jer, AS je zaista u principu bio nadprosečno visok čovek, ali je pitanje da li bi ga i kako Jorgos prepoznao da se on visinom nije isticao među ostalima između kojih je oštećeni trebalo da prepozna izvršioce krivičnog dela. Drugo, advokati su tvrdili da su, prema evidenciji MUP-a sve do 17,00 časova policajci bili u drugom, prilično udaljenom mestu, vršeci uviđaj. Kako su u 17,00 prema evidenciji legitimisali Jorgosa, nije bilo načina da oni za tako kratko vreme sa mesta gde su vršili uviđaj brzo stignu na mesto na kojem je Jorgos bio zaustavljen i legitimisan. Nije bilo obeleženih novčanica te je sud prihvatio argumente odbrane i na kraju je doneo presudu kojom se AS i DV oslobađaju optužbe. Javni tužlac se žalio na takvu presudu suda, ali je i viša sudska instanca bila istog stanovišta i, nakon godinu dana, potvrđena je oslobađajuća presuda AS-u i DV-u.

Naveden je primer u kome su optuženi za krivično delo korupcije bili oslobođeni optužbe. Primer pre svega pokazuje da je insistiranje na striktnom poštovanju procesnih pravila prvi i najvažniji uslov uspešnog i efikasnog krivičnog postupka. Možda bi ishod postupka bio drugačiji da je postupak prepoznavanja osumnjičenog policajca AS sproveden tako da mu se ništa ne može prigovoriti, jer u suprotnom, sve može „pasti u vodu“. Može se međutim reći da ponekad propusti i nisu baš sasvim slučajni, već se događaju prvenstveno zato da bi se advokatima suprotne strane dala mogućnost da na uspešan način opovrgavaju optužbu. Ovaj slučaj vrlo upečatljivo govori da striktno poštovanje proceduralnih pravila jeste nešto što je od izuzetnog značaja kada je reč o borbi protiv korupcije. Poštovanje procedure nije dakle značajno samo kada je reč o zaštiti ljudskih prava i demokratiji, već i kada je reč o mnogim konkretnim stvarima u borbi protiv korupcije.

Slučaj 5

GN je bio činovnik u jednoj maloj opštini u unutrašnjosti Srbije na hijerarhijski relativno niskom položaju, ali, kako je objasnio TK, važno je nepisano pravilo da on može da „sredi“ mnogo što-šta u opštini u vezi sa dobijanjem različitih dozvola i da utiče na opštinske inspektore različitih profila. „Svi su znali“, govorio je TK, „da GN može sve da sredi, da njemu treba dati odgovarajuću sumu novca i sve će biti u redu.“ Upravo tako je postupio i TK, vlasnik male privatne trgovinske radnje, koji je imao izvesnih problema sa opštinskim poreskim organima, koji su ga, kako je TK govorio, neopravdano mnogo zaduživali. On se žalio na razrezani porez, ali je sumnjao u to da će njegova žalba uroditi plodom, pa je zato potražio pomoć od GN-a. Od nekog svog poznanika je dobio broj mobilnog telefona GN-a i pozvao ga je da se nađu u jednom kafiću u centru mesta, početkom 2004. godine. TK je objasnio u čemu je njegov problem, o čemu se radi, a GN mu je odgovorio da ne zna, da ne može ništa da garantuje, ali da će pokušati, da zna gde i koga treba „podmazati“ da bi sve bilo dobro, povoljno za TK-a. Potrebno je samo da mu TK u najskorije vreme da 1.000 evra i to bi, po njegovom mišljenju bilo dovoljno da TK-u porez bude manji, manji za otprilike 3.000 evra. TK je računao da mu se to isplati, jer će tako „uštedeti“ 2.000 evra. Sutradan su se njih dvojica ponovo našla u istom kafiću i GN je u koverti dobio „svojih“, traženih 1.000 evra. GN je i tada rekao da ne može ništa da garantuje, ali da smatra da će uspeti, da će to biti dovoljno. TK je verovao da se GN to samo „femka“ i da sebi podiže „cenu“, te da će se sve završiti „onako kako treba“, onako kako su se dogovorili. Prošlo je međutim, od tada nekoliko meseci, TK-ova žalba na prvostepeno određeni porez je odbijena i poresko rešenje je postalo pravnosnažno, pa je TK bio ljut i pozvao je GN-a da ga pita o čemu se radi. GN je odgovorio da je on sa svoje strane učinio sve što je mogao i sve što je trebalo, ali da onaj kome je dao novac jeste taj

novac uzeo, ali da nije uradio ono što je trebalo. On sada ne može da traži taj novac natrag, jer to se ne radi, to nije uobičajeno i TK bi trebalo da se pomiri sa tim „gubitkom“. TK je naravno pobesneo i pretio je na različite načine, pa je na kraju, otišao u policiju i prijavio GN-a. Policija je podnela krivičnu prijavu, tužilaštvo podiglo optužnicu i ceo slučaj je dospelo na sud, ali je sud u, za naše prilike kratkotrajnom postupku, stvar završio tako što je kroz nepune dve godine doneo presudu kojom je GN bio oslobođen odgovornosti. U stvari, kada je došao na sud i sam TK je promenio svoj iskaz u znatnoj meri i praktično više nije teretio GN-a. On je naime rekao da je sa GN-om stupio u kontakt da ga samo pita za mišljenje i savet šta da radi, a ne da ga podmićuje. GN mu zapravo nikada nije ni tražio pare, niti mu je bilo šta obećavao, ali je TK verovao da će GN prosto reći neku „lepu reč“ za njega tamo gde treba i da je to to i ništa više od toga. Kada se međutim nije desilo ono što je TK očekivao, on je onda u besu, neosnovano prijavio GN-a za primanje mita. Praktično na sudu više nije bilo nikakvih dokaza protiv GN-a, osim sporadičnih govorkanja, te je sud presudio tako kako je presudio, a tužilaštvo se ipak nije žalilo na takvu prvostepenu presudu, koja je na kraju postala pravosnažna. Neko bi možda sasvim osnovano primetio da nije u redu to što tužilaštvo nije protiv TK-a pokrenulo postupak zbog lažnog prijavljivanja, ali čini se da ipak ima dosta argumenata za takav stav tužilaštva. Jer, kada bi tužilaštva bila posebno revnosna u pokretanju postupka protiv svih onih koji lažno prijavljuju to bi imalo vrlo značajan kontra-efekat, naročito u sferi borbe protiv korupcije. U krajnjoj liniji i aktuelni trend zaštite „uzbunjivača“ upravo ide u tom pravcu podsticanja građana da prijavljuju nelegalne aktivnosti i delatnosti. To naravno može proizvoditi i neke druge, dodatne probleme, tj. kontra-efekte, odnosno različite zloupotrebe i manipulacije.

Šta je ono što je još specifično u ovom konkretnom slučaju? Kada je reč o korupciji, onda faktor govorkanja i svojevrzne „fame“, posebno dolazi do izražaja u društvima u kojima postoji „kultura korupcije“. Ne samo u tom smislu da se (neopravdano) povećava percepcija korupcije, već i da se širi koruptivni način razmišljanja, a po sistemu: „sve se može srediti i završiti ako se 'podmaže' tamo gde treba“. Time se ne povećava samo efekat percepcije, već se povećava i koruptivni pritisak. Jer, ako se „sve može završiti...“ onda će svi to pokušavati na taj način da urade, te je onda u takvim slučajevima teže odupreti se „izazovu“ i koruptivnom pritisku. U mentalitetu naših građana je takav način razmišljanja tradicionalno prisutan i on zaista veoma pogoduje širenju korupcije. Dok kod nekih drugih, u nekim drugim sredinama, preovlađuje način razmišljanja: „to se ne radi – to se ne sme“, kod nas preovlađuje način razmišljanja: „sve se može srediti, samo treba znati i umeti“. Možda je u konkretnom slučaju GN zaista nevin, a TK je možda celu stvar i izmislio, pa ga onda „na pravdi Boga“ optužio. Možda je međutim bilo i sasvim drugačije – da je TK promenio iskaz tek kad je shvatio da postoji ozbiljna opasnost da i sam odgovara za davanje mita. Da li bi u tom smislu možda bilo drugačije da se davanje mita potpuno dekriminalizuje, da li bi se onda lakše dokazivalo primanje mita? Ali, da li bi to onda dovelo do lažnog optuživanja, kakvo je možda bilo u konkretnom slučaju? Možda bi tada ljudi jedan drugog preterano provocirali i lažno optuživali za primanje mita.

U konkretnom slučaju, nije bilo „obežanih novčanica“, te nije bilo odgovarajućeg, adekvatnog dokaza za korupciju. Pokazuje se da je najlakši i najefikasniji put za otkrivanje i dokazivanje korupcije – nakon što vam neko traži mito, otići u policiju, to prijaviti i onda će vam policija dati obeležene novčanice, koje ćete u zakazano vreme na dogovorenom mestu predati onome koji vam je tražio mito. Policajci će tada reagovati i odmah nakon primopredaje novca, uhapsiće podmićenog, sa novcem u rukama. Svi slučajevi koje smo ovde analizirali, a u kojima je dokazana korupcija, bili su

slučajevi sa obeleženim novčanicama, neka vrsta simulovanih pravnih poslova. To nas naravno dovodi do već poznate teme „simulovanih pravnih poslova“, ali, pitanje koje mi ovde možemo da postavimo jeste i sledeće: da li onaj koji daje obeleženi novac – mito, treba da to uradi tek nakon što mu neko direktno zatraži novac – mito, ili bi davalac mita trebalo da bude prvi koji će ponuditi mito. U našoj teoriji se uglavnom smatra da ne treba provocirati, tj. najpre nuditi mito, jer je to neka vrsta podstrekivanja, za koju je podstrekivač krivično odgovoran. U anglo-saksonskoj teoriji se međutim, polazi sa sasvim drugačijeg stanovišta, onaj koji nudi mito nije i ne može biti tretiran kao saodgovorni podstrekač. Sa druge strane, neka vrsta podstrekivanja na mito može biti opasna i sa moralne i sa svake društvene strane i može dovesti do brojnih zloupotreba. Ima dakle argumenata i za i protiv, ali je jedno sigurno, bez simulovanih pravnih poslova i obeleženih novčanica, teško je, gotovo nemoguće, otkriti i dokazati neke teške oblike kriminaliteta, konkretno korupciju.

Slučajevi zloupotreba službenog položaja

Slučaj 6

Okrivljeni R.K. je bio direktor jednog privatnog DOO, sa završenom višom školom bezbednosti. Oženjen, otac dvoje dece. Okrivljen da je u više navrata u periodu od nešto preko godinu dana, podizao sume novca od po 100.000 dinara i tako ukupno podigao oko 1.700.000 dinara, nenamenski ih trošeći. Svedok F.I., zapravo većinski akcionar u dotičnoj firmi, nije teretio R.K-a, već ga je naprotiv branio, ali je javni tužilac smatrao da se taj iskaz ne može uzeti kao relevantan, imajući u vidu prijateljsko-ortački odnos R.K-a i F.I-a. Tužilac je R.K-a optužio za krivično delo zloupotrebe službenog položaja i nadležni viši sud ga je proglasio krivim i osudio u prvom stepenu na jednu godinu zatvora. R.K. i njegov advokat su se naravno žalili i nadležni Apelacioni sud je delimično usvojio njihovu žalbu. Dotični sud je preinačio presudu i R.K-a pravnosnažno osudio na kaznu zatvora u trajanju od 6 meseci. U vreme izvršenja krivičnog dela, R.K. je imao 44 godine, a od trenutka izvršenja dela do pravnosnažnosti presude proteklo je nepunih sedam godina. Sud nije prihvatio odbranu osuđenog da je okrivljeni imao pravo da podiže po 100.000 dinara dnevno, već je stao na stanovište da se radi o nekoj vrsti nenamenskog trošenja novca.

Slučaj je karakterističan po tome što se u okviru pojma korupcije u našoj pravosudnoj praksi često koristi koncepcija zloupotrebe službenog položaja kao jednog, opšteg, „krovnog“ krivičnog dela, pod čiji „kišobran“ potpadaju i mnoga druga krivična dela, koja nisu direktna korupcija, ali jesu odgovarajuća privredno-finansijska malverzacija. U ovom slučaju je možda reč ili o nekoj vrsti „pranja novca“ ili o nekoj vrsti poreske utaje, ali, teško da se može reći da je ovo baš klasična korupcija. Sud je i u prvom i u drugom stepenu, uzimao u obzir činjenicu da R.K. nije bio osuđivan do tada, da je oženjen, otac dvoje dece i to je moglo bi se reći, sasvim u redu, ali se ipak nameće zaključak da proces koji traje gotovo sedam godina, na kraju biva okončan presudom od 6 meseci, ne može biti dobra poruka upućena najširoj javnosti. Jasno je da efekat generalne prevencije u ovom slučaju uopšte ne postoji, već da najšira javnost ovo doživljava u sasvim suprotnom pravcu, što nikako nije dobro za opštu sliku borbe protiv korupcije.

Slučaj 7

J.B. je šofer sa završenom srednjom saobraćajnom školom, koji je osnovao svoje privatno trgovinsko preduzeće, DOO. On je, prema presudi, u periodu od nekoliko meseci netačno vodio svoje poslovne knjige, račune svog preduzeća, tj. lažno je prikazivao nabavku razne trgovačke robe i izvršenih građevinskih usluga od strane nekih drugih postojećih preduzeća, sa kojima je bio u poslovnim odnosima i izvršio plaćanje nekim tzv. fantomskim firmama. Time je, kako se kaže u sudskim spisima, on sebi prisvojio protivpravnu imovinsku korist u iznosu od preko 25.000.000 dinara, što je po tadašnjem kursu iznosilo preko 250.000 evra. J.B., tj. njegovo preduzeće, osim toga, oštetili su budžet Srbije za iznos od oko 240.000 dinara neplaćenog PDV-a, po osnovu prodaje robe mimo preduzeća. Zbog svega toga J.B. je bio optužen za krivično delo zloupotrebe službenog položaja i od strane prvostepene sudske instance osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 2,5 godine, a izrečena mu je i mera oduzimanja imovinske koristi, koja je uplaćena u budžet Republike Srbije. J.B, tj. njegov advokat su se naravno žalili, javni tužilac nije, ali je Apelacioni sud potvrdio prvostepenu presudu. J.B se u toku suđenja branio da je u svom poslovanju sa drugim sličnim trgovinskim preduzećima često bivao oštećen, jer mu nije plaćano, pa je morao da se snalazi na različite načine. Istakao je i to da je on svoje preduzeće prodao izvesnom kupcu D.P., kome je otvoreno rekao da se preduzeće nalazi u dugu, ali da je vrednost robe na skladištu, zalihama, takva da pokriva i čak premašuje taj dug. D.P. je kupio preduzeće, tj. preuzeo je robu sa skladišta, nije mu ništa platio i onda se izgubio i više ga J.B. nikada nije video. Takvih i sličnih problema J.B. je imao i sa drugim svojim poslovnim partnerima.

U toku suđenja sprovedeno je nekoliko finansijskih veštačenja i saslušano više svedoka, prvenstveno J.B.-ovih poslovnih partnera, a na kraju sudskog postupka, koji je trajao skoro 6 godina, J.B., oženjen, otac dva punoletna deteta, tada 44-godišnjak, osuđen je, kao što rekosmo, na kaznu zatvora u trajanju od 2,5 godine. J.B. je ranije već bio osuđivan za tri različita krivična dela, za skidanje, ili povredu službenog pečata, ili znaka, za nasilničko ponašanje, kao i za držanje oružja. U trenutku suđenja za krivično delo zloupotreba službenog položaja on nije bio krivično gonjen za neko drugo delo. Očito je da je na relativno strogo izrečenu kaznu ovde svog uticaja imala i ta činjenica da je J.B. već tri puta ranije osuđivan, te da prethodne kazne nisu imale svog odgovarajućeg popravnog uticaja na njega. Ne može se sporiti opravdanost takvog rezonovanja, ali, dužina trajanja postupka, u prvom stepenu 5,5 godina, a u drugom stepenu još dodatnih 6 meseci, navodi nas da možemo govoriti o sporosti naših sudova, kao nečemu što negativno utiče na prevenciju kriminaliteta. Takođe se može reći da se i ovde pokazuje da zloupotreba službenog položaja, ipak nije klasično koruptivno krivično delo. Tačno je da ono što je J.B. učinio predstavlja jedan određeni oblik kriminaliteta, to nije sporno, ali, čini se da javna tužilaštva olako posežu za ovom inkriminacijom, ne želeći da ulaze u minucioznu analizu svakog konkretnog slučaja. Ono što je učinio J.B., prvenstveno je nešto što je vezano za poreski kriminalitet, čak vrlo opasan, vrlo štetan, ali, nije baš jasno da se J.B. može goniti za krivično delo zloupotrebe službenog položaja. Takođe bi se moglo govoriti i o eventualnoj prevari, u odnosu na druge svoje poslovne partnere, ali je priča o tome da ono što je J.B. uradio zloupotreba službenog položaja, ipak pomalo dubiozna. Ipak, sve u svemu, može se reći da je sudski postupak, koji je obuhvatao različita finansijska veštačenja, trajao je isuviše dugo. Optuženi, na kraju osuđeni J.B. bio je i ranije veoma sklon kriminalnom ponašanju, pa se stiče utisak da je to kod suda

potrlo eventualne olakšavajuće okolnosti u vidu toga da je J.B. oženjen i otac dvoje (istina punoletne) dece.

Slučaj 8

I sledeći slučaj nije slučaj baš klasične korupcije, već pre svega nezakonitog privrednog poslovanja, tj. krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja. M.S. je bio vlasnik i direktor svog privatnog trgovinskog preduzeća, preduzeća koje se bavilo trgovinom odgovarajućim repro-materijalima. Interesantno u ovom slučaju je to da se u vreme suđenja i izricanja kazne za ovo delo, M.S. već nalazio na odsluženju druge kazne zatvora, u Crnoj Gori. On je naime bio osuđen za krivično delo ubistva u prekoračenju nužne odbrane, a zbog tog ubistva u prekoračenju nužne odbrane kažnjen je sa 6 godina zatvora. Suština onoga za šta je tužilac teretio M.S.-a se sastoji u tome da je on u blagajnu, odnosno na račun svog preduzeća uplaćivao odgovarajuće sume novca, o čemu nije vođena precizna, pravovaljana evidencija. Paralelno sa tim, M.S. je vrlo često za sebe lično, opterećujući račun svog preduzeća, podizao kratkoročne pozajmice od različitih banaka. Sve u svemu, M.S. je na račune svog preduzeća uplatio u više navrata iznos od oko 65 miliona dinara, a u istom periodu je na ime kratkoročnih pozajmica, podigao oko 95 miliona dinara. Sve te finansijske operacije trajale su oko 3 meseca, pre nego što je dotični M.S. bio otkriven, kada je protiv njega pokrenut krivični postupak. U toku suđenja, knjigovođa S.G. iz agencije za knjigovodstvo je izjavila kako je ona u više navrata upozoravala M.S.-a da način na koji je on uobičajavao da posluje, nije legalan i kako ne može i ne sme tako da posluje. O tome ga je upozoravala i usmeno i pisanim putem. M.S., kao i dvojica njegovih poslovnih partnera, prijatelja, koji su se pojavili na suđenju kao svedoci, izjavljivali su kako je M.S. još pre pomenutog perioda za koji se tereti od strane tužioca, tu svoju firmu, prodao drugom čoveku, izvesnom I.N., ali da on ne zna gde se to lice nalazi i da ga nakon svega više nikada nije video. Sud međutim sve to nije uzeo u obzir, jer u Agenciji za privredne registre se ne vodi I.N., već samo M.S.

M.S. nije oženjen i nema dece, u vreme izvršenja ovog krivičnog dela, imao je manje od 40 godina, tačnije 38, a u vreme suđenja se nalazio na izdržavanju kazne zatvora u trajanju od 6 godina po pravosnažnoj presudi zbog izvršenog krivičnog dela ubistva u prekoračenju nužne odbrane. Za ovo ubistvo M.S. je bio osuđen u Crnoj Gori i tamo je i izdržavao kaznu. Prvostepenom sudskom odlukom za zloupotrebu službenog položaja M.S. je bio osuđen na 3 godine zatvora, ali mu je apelacioni sud u drugom stepenu kaznu ublažio na 2 godine i 6 meseci. Izrečena mu je i mera bezbednosti zabrana vršenja poziva, delatnosti i dužnosti u trajanju od 5 godina nakon što izdrži kaznu zatvora. Izrečeno mu je i oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim delom. Postupak je ukupno do pravosnažnosti trajao preko 4 godine od trenutka prve sednice glavnog pretresa do izricanja prvostepene presude, odnosno skoro 5 godina do trenutka pravosnažnosti presude. To se takođe može smatrati dugotrajnim postupkom, jer praktično nije bilo mnogo toga spornog u čitavom postupku.

Slučaj 9

Analizirani slučaj nije bio tipičan slučaj korupcije, ali je bar po tri osnova zanimljiv. Po tome što je bilo potrebno neuobičajeno dugo vreme da se otkrije krivično delo, zatim po tome što je u krivičnom postupku bio primenjen tada novi institut sporazuma o priznanju krivice, kao i po tome što je osuđenom izrečena kazna zatvora koja se izvršava u prostorijama u kojima osuđeni stanuje (tzv. kućni zatvor). Dakle,

radilo se o jednoj četrdesetogodišnjoj ženi, S.K., koja je radila u jednoj (stranoj) banci na izdavanju platnih kartica. Ona je u dosta dugom vremenskom periodu (skoro četiri godine) u sistem platnih kartica unela osam potpuno lažnih platnih kartica na imena nepostojećih lica, sa izmišljenim matičnim brojevima. Zatim je te kartice lično koristila, podizala novac na bankarskim šalterima i u bankomatima i u periodu od četiri godine učinila jedno krivično delo zloupotrebe službenog položaja u produženom trajanju. Na taj način je sebi pribavila protivpravnu imovinsku korist, tj. oštetila banku u kojoj je radila za iznos od gotovo 4 miliona dinara, što je po tadašnjem kursu odgovaralo iznosu od oko 40.000 evra. Nakon četiri godine takvih svojih kontinuiranih kriminalnih aktivnosti, ili pravnički rečeno, zloupotrebe službenog položaja u produženom trajanju, S.K. je bila otkrivena od interne kontrole u banci u kojoj je radila. Bila je prijavljena nadležnom javnom tužiocu, te je pokrenuta odgovarajuća istražna procedura. Javni tužilac i optužena S.K. su na kraju, posle dve godine, sklopili sporazum o priznanju krivice, a od tog trenutka, pa do trenutka kada je nadležni sud na svom odgovarajućom ročištu usvojio sporazum stranaka, prošlo je još godinu dana. Konačno je S.K. osuđena na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine, koju će izdržavati u kućnim uslovima. Naravno S.K. je obavezana da plati troškove postupka 10.000 dinara (oko 100 evra) i da oštećenoj banci nadoknadi štetu od tih nepunih 4.000.000 dinara, a po osnovu imovinsko-pravnog zahteva dotične banke. Sud nije izrekao nikakvu meru bezbednosti, verovatno zato što je polazio od toga, da je dovoljno to što već same po sebi deluju pravne posledice osude. Nismo sigurni da je to baš sasvim dobar način rezonovanja, jer bi se možda izricanjem odgovarajuće mere bezbednosti zabrane vršenja poziva, delatnosti i dužnosti specijalno-preventivni efekti potencirali. Ali, ono što nam se nameće kao zaključak jeste to da je proteklo dosta vremena dok S.K. nije otkrivena u izvršenju krivičnog dela. To naravno samo po sebi ne može biti stavljeno na teret državnim organima, jer oni i nisu mogli da, bez inicijative oštećenog pravnog lica sprovedu odgovarajuće istražne radnje. Propusti stoje na strani interne kontrole u banci. Bez obzira što se navedeni primer tiče tzv. opšteg kriminaliteta, govori nam o tome da u borbi protiv korupcije, u borbi za zakonitost u radu i poslovanju, policija i tužilaštvo sami za sebe ne mogu učiniti mnogo, bez pomoći drugih internih i eksternih kontrola, pa i samih građana. S druge strane, finansijske malverzacije, prevare i korupcija u najširem smislu reči nisu nešto što se vezuje samo za javni sektor, već nam ovaj slučaj nedvosmislelo pokazuje da i privatni sektor i te kako može biti pogođen različitim zloupotrebama ovlašćenja i korupcionaškim aktivnostima, te da ima i te kako mnogo osnova da se sve više govori o korupciji i u privatnom sektoru, o čemu su donete i odgovarajuće međunarodne konvencije. U konkretnom slučaju, mi ipak možemo da iskažemo izvesno nerazumevanje zbog čega postupak ipak nije bio brži, pogotovu kada se sve završilo sporazumom o priznanju krivice. Čini se međutim da ovaj slučaj ipak pokazuje da je ovaj novi institut, institut sporazuma o priznanju krivice nešto što je opravdano i korisno radi pojednostavljanja i ubrzanja postupka, iako se nama čini da je postupak u ovom slučaju mogao i morao biti još i brži. Takođe smatramo da nova krivična sankcija kućnog zatvora upravo u ovakvim slučajevima pokazuje svoju opravdanost i svrsishodnost. Jer, radi se o do tada neosuđivanoj ženi, majci maloletnog deteta, te bi u najširem društvenom smislu bila veća društvena šteta takvu osobu poslati u „pravi“ zatvor.

Kako pokazuje izneti primer, neke novine u našem (procesno) pravnom sistemu počinju da se primenjuju i smatramo to pozitivnim, ali sa druge strane, efikasnost, a pre svega brzina, još uvek nisu na zadovoljavajućem nivou, moglo bi to da bude još i brže i samo tako moglo bi da ima odgovarajući preventivni efekat, odnosno da dobije snagu odgovarajuće egzemplarnosti.

Slučaj 10

Zanimljiv je i sledeći slučaj. Optužena A.S. je obavljala funkciju sekretara u Savezu ratnih invalida. Kao sekretar, A.S. je u vremenskom periodu od 2006. do 2010. godine (dakle oko četiri godine) na nezakonit način raspolagala delom novčanih sredstava Saveza ratnih invalida te je putem naloga za isplatu koje je sama sačinjavala i isplaćivala za sebe pribavila protivpravnu imovinsku korist, a Savezu nanela štetu u iznosu od nešto preko 4.000.000 dinara, što je iznosilo oko 40.000 evra. A.S. je u svojim nezakonitim aktivnostima otkrivena tek 2010. godine, što znači da je vreme otkrivanja finansijskih prevarih radnji i u ovom slučaju bilo vrlo dugačko i da je na to uticao nedostatak interne kontrole u Savezu ratnih invalida. Bez dobre i pravovremene unutrašnje kontrole, svojevrsne unutrašnje revizije, praktično nije moguće sprečiti finansijske zloupotrebe i malverzacije. To se i u ovom slučaju zloupotrebe službenog položaja pokazalo kao tačno te to pokazuje da na planu borbe protiv korupcije u principu knjigovodstvena revizija i drugi slični oblici kontrole imaju posebnu važnost.

Na suđenju je saslušano nekoliko svedoka koji su govorili o tome da je A.S. inače osoba koja je po svemu zasluživala poverenje i poštovanje svoje okoline. Sama A.S. nije negirala navode optužbe, naprotiv, ona je čak priznala šta je učinila i rekla je da se kaje zbog svega toga, ali je istovremeno navela da je to prvenstveno uradila zbog velikih ličnih i porodičnih problema koje je u to vreme imala. Naime, u to vreme se njena ćerka psihički razbolela, što je na nju veoma negativno uticalo. Bile su joj potrebne pare, pa je zbog toga i posezala za takvim načinima zloupotrebe svog službenog položaja, kako bi pružila odgovarajuću medicinsku i nemedicinsku pomoć svojoj bolesnoj ćerci. Istovremeno, ćerkina bolest je i u psihološkom smislu negativno uticala na A.S., te je ona i zbog svog sopstvenog psihičkog rastrojstva nastavila da uzima pare, zbog čega se sada kaje. Advokat A.S. je ponovio tu priču, pozivajući sud da ima u vidu i činjenicu da ona do tada nikada nije bila osuđivana, već da je čitav svoj radni vek, a konkretno punih 34 godine, vredno i pošteno obavljala svoj posao. Prilikom odmeravanja kazne, sud se takođe pozvao na tu činjenicu, konstatujući da je to nešto što se mora imati u vidu prilikom odmeravanja kazne. Sud je ipak optuženoj A.S., nakon postupka koji je relativno kratko trajao, „svega“ oko 2 godine, što je za Srbiju brzo, izrekao optuženoj A.S. kaznu zatvora u trajanju od 10 meseci, s tim što ju je takođe obavezao da oštećenom Savezu ratnih invalida nadoknadi štetu od tih 4 miliona dinara. Pri tome sud okrivljenoj nije izrekao i meru bezbednosti zabrane vršenja poziva, delatnosti i dužnosti. A.S. i njen advokat su se žalili na tako izrečenu kaznu od 10 meseci bezuslovnog zatvora i nakon godinu dana od prvostepene presude, od strane više sudske instance, izrečena je i drugostepena presuda, koja je glasila 10 meseci zatvora, ali uslovno na 2 godine. Tako se završio ovaj slučaj zloupotrebe službenog položaja, koji kao ni svaka druga zloupotreba službenog položaja nije klasično koruptivno krivično delo, ali može biti tretirano na takav način u jednom širem smislu.

Slučaj 11

LJ.M. je u trenutku podizanja optužnice bila četrdesetogodišnja udovica, samohrana majka maloletnog deteta. Ona je u Gradskoj čistoći radila kao tehnički sekretar, referent. Bila je, između ostalog, zadužena za nabavljanje i distribuiranje mesečnih markica za prevoz zaposlenih u njenoj radnoj organizaciji. Ona je iz različitih sektora svoje organizacije, prikupljala trebovanja za markice i svakog meseca nabavljala

markice za prevoz, te ih delila rukovodiocima sektora. Utvrđeno je da je nakon 39 meseci, LJ.M. podizala više markica nego što ima zaposlenih. Za tih 39 meseci, podigla je, tvrdilo je Javno tužilaštvo u svojoj optužnici, oko 8.000 markica viška. Prema tvrdnjama u optužnici, time je radna organizacija u kojoj je LJ.M. radila, tj. Gradska čistoća, bila oštećena za oko 4,5 miliona dinara. Tužilac je zapravo tvrdio da je LJ.M. organizovala sistem prodaje tih markica na crno i da je na taj način sebi, odnosno ostalima koji su sa njom bili u dosluhu, omogućila da prisvoje tu protivpravnu imovinsku korist. Tužilac međutim nije precizirao o kakvom dosluhu se radi, tj. ko je sve bio sa LJ.M. u dosluhu, niti je koga optužio, niti je ponudio bilo kakve dokaze. Advokat LJ.M. je naravno onda, od samog početka postavljao pitanje kako i zašto tužilac nije otkrio i optužio i sve druge koji su tobože bili u dosluhu sa LJ.M., što je čini se sasvim logično pitanje, jer sa jedne strane, tužilaštvo je tvrdilo da je LJ.M. organizovala preprodaju markica za prevoz „na crno“, a sa druge strane, niko osim same LJ.M. za tako nešto nije bio optužen. Sud je i sam na kraju prihvatio ovakav argument advokata i pomenuo to u obrazloženju svoje presude, kojom je LJ.M. oslobođena optužbe. Sud je u stvari utvrdio da LJ.M. zaista jeste u tih 39 meseci podigla višak markica, ali je utvrđeno da je okrivljena samo objedinjavala trebovanja iz različitih sektora Gradske čistoće, te da nije ona bila ta koja je trebivala veći broj markica, već da je dolazilo do propusta u trebovanju, nabavci markica uopšte i u pojedinim sektorima, ali je to trebovanje, ta nabavka vršena od strane drugih, pojedinačnih sektora, referenata u čitavoj radnoj organizaciji. Sud naime smatra da se ne može utvrditi da je okrivljena u svom zbirnom trebovanju uvećavala broj poručenih markica za prevoz, već da je taj veći broj trebovanih markica mogao biti uvećan pojedinačnim narudžbinama koje su davane usmeno, ili telefonom, ili na druge načine, koji su proizvodili to da se na kraju događalo to da je i sam zbir bio uvećan. Sud je zbog toga i došao do zaključka da optužena nije kriva i da ne treba da snosi krivičnu odgovornost, te je doneo oslobađajuću presudu. Ovaj slučaj naravno govori o tome da u velikim, javnim preduzećima, koje često mogu biti „žrtva“ različitih finansijskih malverzacija, sistem unutrašnje organizacije i kontrole jeste nešto što je od ključnog značaja u sprečavanju korupcije, odnosno onoga što u pravničkom i najširem smislu te reči povezujemo sa korupcijom. U ovom slučaju je zaista došlo do štete po imovinu javnog preduzeća, pa bi po tom elementu takvo delo mogli okarakterisati kao neku vrstu korupcije, ali, čini nam se da je sud bio potpuno u pravu kada je ukazao i na ovaj faktor nedovoljno dobre unutrašnje organizacije u sprečavanju aljkavosti i nesavesnosti, koje ponekad nije lako razlikovati od finansijskih mahinacija i zloupotreba. Dotična LJ.M. zaista nije mogla i smela biti ta osoba koja je trebalo da „plati ceh“ loše organizacije i propusta u radu, u funkcionisanju čitavog sistema, te nam se čini da je u ovom slučaju, odluka suda kojom je LJ.M. na kraju oslobođena odgovornosti bila sasvim ispravna. Na neki način i činjenica da javno tužilaštvo nije uložilo žalbu na ovakvu odluku suda potvrđuje ispravnost prethodnog zaključka da LJ.M. nije kriva za zloupotrebu službenog položaja, već da je „kriva“ loša organizacija, nesavesnost i „javašluk“ u radu mnogih drugih u tom javnom preduzeću. Primer rečito ukazuje na nebrigu o sredstvima u javnoj svojini što je već odavno poznata stvar u Srbiji.

Slučaj 12

Okrivljeni M.N. po zanimanju metalostrugar, privremeno zaposlen kao tehničar poštanskog centra, optužen je da je učinio krivično delo zloupotrebe službenog položaja iz čl. 359 st. 1. KZ jer je u svojstvu službenog lica u više navrata prisvajao međunarodne i druge pošiljke adresirane na razna fizička lica sa područja okruga u cilju pronalaženja i

oduzimanja novca iz njih nakon njihovog otvaranja, jer je bio čest slučaj da se u njima, pogotovo u običnim međunarodnim pošiljkama, nalazi novac. Umesto da ih prilikom prerade tzv. zaključaka usmeri sa odredišne pošte, okrivljeni je pošiljke iznosio iz prostorija poštanskog centra i same zgrade i stavljao ih svoju službenu kasetu, a kasnije iznosio do svog putničkog automobila. Utvrđeno je da je kritičnog dana oduzeo deset običnih međunarodnih pošiljki od kojih se u četiri nalazio novac, pa je na taj način sebi pribavio protivpravnu imovinsku korist u iznosu od oko 5.200. dinara (dinarska protivvrednost).

Prvostepeni sud prvobitno je oslobodio okrivljenog zbog nedostatka dokaza. Međutim, drugostepeni sud svojim rešenjem ukinuo je navedenu presudu i predmet vratio prvostepenom sudu na ponovno suđenje.

U ponovljenom postupku prvostepeni sud je izveo sve predložene dokaze i postupio u skladu sa primedbama drugostepenog suda pa je utvrdio da postoje svi elementi krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja, ali da je delo ostalo u pokušaju (kod ovog dela pokušaj je kažnjiv s obzirom na visinu zaprećene kazne). Ovo je argumentovano time da su kod okrivljenog pronađene neotvorene pošiljke te on nije mogao da zna da li u njima ima novca ili ne i, ako ima u kom iznosu, zbog čega se radi samo o pokušaju da se pribavi protivpravna imovinska korist.

Okrivljeni M.N. osuđen je uslovnom osudom na šest meseci zatvora uz vreme proveravanja od godine dana. Odlučujući o krivičnoj sankciji sud je uzeo u obzir sve okolnosti koje utiču na vrstu i visinu sankcije, a od olakšavajućih naročito cenio lične i porodične prilike posebno imovinske prilike okrivljenog jer je bez stalnog zaposlenja i ne poseduje nepokretni imovinu, da je porodičan čovek, otac dvoje maloletne dece, a od otežavajućih okolnost da je već osuđivan za drugo krivično delo.

Drugostepeni sud je, odlučujući o žalbama okrivljenog i javnog tužioca delimično usvojio žalbe u onom delu koji se odnosi na pravnu kvalifikaciju dela tako što je delo kvalifikovao kao zloupotrebu službenog položaja iz čl. 359. st. 1, ali ne kao pokušano već kao svršeno krivično delo. Drugostepeni sud potpuno ispravno zaključuje da se ne može govoriti o tome da u konkretnom slučaju posledica nije nastupila jer okrivljeni navodno nije pribavio protivpravnu imovinsku korist, jer je on prisvojio pošiljke očekujući da će u njima naći novac koji je i bio u njima, samim tim što su pošiljke bile u njegovoj državi, van radnog mesta, u njegovom vozilu od koga je samo on imao ključeve. U ostalim delovima prvostepena presuda je potvrđena. Ovde pada u oči da je i izrečena krivična sankcija (uslovna osuda) ostala ista bez obzira na to što je ustanovljeno da je učinjeno svršeno krivično delo.

Celokupan krivični postupak u ovom slučaju trajao je nešto duže od dve godine i osam meseci. Ovakvo trajanje postupka uslovljeno je činjenicom da je drugostepeni sud jedanput ukinuo prvostepenu presudu, a drugi put posle održanog pretresa delimično preinačio prvostepenu presudu. Saslušan je veliki broj svedoka, obavljeno veštačenje i izvršen uvid u brojnu dokumentaciju. Sve to rezultiralo je ovakvim trajanjem postupka, što se s obzirom na okolnosti, ne može oceniti kao predugo.

Slučaj 13

Okrivljena D.Ć. odgovorno lice, direktor centra za socijalni rad, okrivljena D.S. odgovorno lice, blagajnik i knjigovođa, okrivljena Z.L. odgovorno lice kojoj su faktički povereni poslovi blagajnika, okrivljena Lj.M. odgovorno lice, socijalni radnik, okrivljena S.V. odgovorno lice, socijalni radnik, okrivljena Z.D. odgovorno lice, socijalni radnik i okrivljeni G.J. odgovorno lice koje je faktički obavljalo poslove socijalnog radnika

osuđeni su od strane prvostepenog suda kao saizvršioци za produženo krivično delo zloupotrebe službenog položaja iz čl. 359, st. 3 (tri prvooptužene) odnosno iz čl. 359 st. 1 (ostali optuženi).

Saokrivljeni su u više navrata u periodu 2003-2005. godine u svojstvu odgovornih lica u centru za socijalni rad zloupotrebili službeni položaj iskorišćavanjem i prekoračenjem svojih službenih ovlašćenja tako što su suprotno odredbama pravnih akata kojima je regulisana ova materija sačinjavali lažna rešenja o dodeli jednokratne novčane pomoći (preko 1.600 rešenja) koja su glasila na različita nepostojeća lica ili lica koja nisu imala prava na ovu naknadu i taj novac sami podizali ili su to omogućili licima čiji identitet nije proveravan, koja su se potpisivala imenima nepostojećih lica na koja glase rešenja ili su ih podizala lica na koja su rešenja glasila, ali koja nisu imala pravo na takvu pomoć. Na taj način okrivljeni su u periodu od 2003. do 2005. godine pribavili protivpravnu imovinsku korist za sebe ili za drugoga u ukupnom iznosu od oko 3,5 miliona dinara.

Prvostepeni sud je prvooptuženu D.Ć. osudio na osam meseci, drugooptuženu D.S. na sedam meseci, a trećeoptuženu Z. L. na šest meseci zatvora. Dakle u sva tri slučaja sud je okrivljenima ublažio kazne znatno ispod posebnog minimuma imajući u vidu postojanje naročito olakšavajućih okolnosti. Ostalim okrivljenima izrečene su uslovne osude.

Drugostepeni sud je delimično uvažio žalbe D.S. i Z.L. tako što je presude delimično preinačio i to u delu odluke o kazni pa je D.S. osudio na šest meseci zatvora (u prvostepenoj presudi sedam meseci), a Z.L. takođe na šest meseci (kao i u prvostepenoj presudi), s tim što će ovim osuđenima kazna zatvora izvršiti u prostorijama u kojima stanuju.

Postupak je u ovom slučaju trajao dosta dugo, oko šest godina, što je bilo uzrokovano činjenicom da je u pitanju veći broj saizvršilaca za koje se vodio spojeni postupak, kao i da je u sastavu produženog krivičnog dela za koje se terete bio veliki broj pojedinačnih krivičnih dela. Drugostepeni sud je prvi put ukinuo prvostepenu presudu i predmet vratio na ponovno suđenje, a dugi put delimično preinačio presudu prvostepenog suda u delu odluke o kazni.

Slučaj 14

Okrivljeni M.J. kao odgovorno lice u svom preduzeću zloupotrebio je službeni položaj iskorišćavanjem svog službenog položaja i ovlašćenja u nameri da sebi i drugome (okrivljenom I.O) pribavi protivpravnu imovinsku korist, a okrivljeni I.O. kao odgovorno lice u svom preduzeću mu je u tome pomogao tako što su sklapali fiktivne ugovore o kupoprodaji i o preuzimanju duga, uz sačinjavanje fiktivnih računatpremnic i na taj način pribavili sebi odnosno drugome protivpravnu imovinsku korist u iznosu od oko 3.500.000 dinara, dakle veću od 1.500.000 dinara koliko je potrebno za zasnivanje teže kvalifikacije ovog krivičnog dela.

Presudom prvostepenog suda okrivljeni M.J. i okrivljeni I.O. u svojstvu odgovornih lica u svojim preduzećima za navedene radnje osuđeni su za krivično delo zloupotrebe službenog položaja (čl. 359, st. 4, u vezi st. 3. i 1), s tim što je M.J. osuđen kao izvršilac, a I.O. kao pomagač M.J. u izvršenju tog krivičnog dela. M.J. je prvostepenom presudom osuđen na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i šest meseci, a I.O. na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine, primenom odredaba o ublažavanju kazne. Osuđeni su takođe obavezani da vrate pribavljenu protivpravnu imovinsku korist, kao i da plate paušal i da solidarno snose troškove krivičnog postupka.

Na ovakvu prvostepenu odluku, žalbe su izjavili javni tužilac, okrivljeni M.J. i zajednički branilac obojice okrivljenih. Drugostepeni sud nije uvažio žalbu javnog tužioca, a žalbe okrivljenog M.J. i zajedničkog branioca okrivljenih je delimično uvažio, i to u delu odluke o kazni, tako što je obojicu okrivljenih osudio na kaznu zatvora u trajanju od po šest meseci. Sud je svoju odluku obarazložio time da prvostepeni sud jeste imao u vidu sve okolnosti od značaja za odmeravanje kazne i da je pravilno postupio kada je okrivljenima ublažio kaznu ispod zakonskog minimuma za to krivično delo, ali da naročito olakšavajućim okolnostima nije dao odgovarajući značaj, te da su i ovako odmerene kazne srazmerne težini učinjenog dela i stepenu krivice okrivljenih i nužne i dovoljne za ostvarivanje svrhe kažnjavanja i opšte svrhe krivičnih sankcija. Prvostepeni sud je kao olakšavajuće okolnosti posebno cenio porodične prilike i raniju neosuđivanost, kao i činjenicu da je drugi okrivljeni delo učinio pomaganjem. Kod ovakve odluke drugostepenog suda pada u oči da je obojici okrivljenih izrekao istu kaznu, uzimajući u obzir iste olakšavajuće okolnosti, iako je jedan okrivljeni osuđen kao izvršilac, a drugi kao pomagač.

Krivični postupak je u ovom slučaju trajao gotovo pet godina, što je svakako veoma dug period koji se može opravdati izvođenjem velikog broja dokaza, svedoka i veštaka različitih struka.

Slučaj 15

Okrivljeni P.A. i okrivljena Z.V. su u svojstvu odgovornih lica u svom preduzeću iskoristili svoj službeni položaj i prekoračili granice svojih službenih ovlašćenja tako što su u periodu od 2001-2005. godine sačinjavali fiktivne putne naloge za službena putovanja u zemlji i inostranstvu na svoje i na ime drugih zaposlenih u preduzeću prilažući fiktivne račune ili nezakonito obračunavali dnevnice za stvarna putovanja, pa onda lično podizali novac na blagajni ili preko računa ili primoravali druge radnike da podižu novac i da im ga predaju, na koji način su na osnovu 341 naloga podigli i protivpravno prisvojili iznos od oko 4.800.000 dinara.

Okrivljena Z.V. je osim toga kao odgovorno lice u preduzeću neovlašćeno prodavala robu ili naređivala radniku da to čini bez registrovanja u fiskalnoj kasi, a novac zadržavala koji je kasnije, kad je saznala za kontrolu SUP-a pokušala da vrati i evidentira u kasi, ali je to otkriveno i novac je oduzet. U cilju prikrivanja ovih radnji okrivljena Z.V. je napravila lažnu službenu ispravu i upotrebila je kao pravu sačinjavajući fiktivnu otpremnicu i fiktivnu fakturu-račun. Okrivljena Z.S. je takođe dovela u zabludu nadležnog referenta u zavodu za tržište rada tako što je dala na uvid lažnu diplomu na osnovu koje je u njenu radnu knjižicu upisan i overen pečatom neistinit podatak o školskoj spremi.

Okrivljeni P.A. kao odgovorno lice iskoristio je svoj službeni položaj i prekoračio službena ovlašćenja, a okrivljeni M.R. i okrivljeni D.S. takođe kao odgovorna lica su mu u tome umišljajno pomogli tako što je M.R. izdao naređenje radnicima da gotov novac dobijen od prodaje robe ne uplaćuju kao dnevni pazar na žiro račun preduzeća, već da ga predaju na ruke P.A, a da prodatu robu fiktivno fakturišu po višestruko umanjenoj ceni. Okrivljeni D.S. evidentirao je fakture u poslovnim knjigama iako robu nije primio, a finansijski i materijalno se razduživao tako što je od dobijenog novca od stvarno prodate robe po realnim cenama pokrивao i onaj deo robe koji nije primio. Na taj način okrivljeni P.A. je pribavio protivpravnu imovinsku korist u iznosu od oko 3.000.000 dinara, a M.R. i D.S. su mu u tome pomogli.

Okrivljeni P.A. kao odgovorno lice u preduzeću u više navrata u toku 2003. i 2004. godine uz pomoć okrivljenog M.R. naređivao da se u fakture upisuje roba po višestruko nižim cenama da bi po dobijanju carinske potvrde da je ta roba prešla granicu i da je time oslobođena poreza na promet, ta ista roba bila ponovo vraćena u magacin preduzeća gde je odlagana kao novoprimita odnosno navodno kupljena od firmi u vlasništvu S.D. i okrivljenog M.B. koji su ispostavili fiktivne račune, a po izvršenoj uplati novac podigli sa svojih računa i predali okrivljenom P.A. koji je na taj način pribavio protivpravnu imovinsku korist u iznosu od preko 700.000 dinara. Na isti način i po istom scenariju i okrivljena Z.V. kao odgovorno lice zloupotrebila je svoj službeni položaj, a okrivljeni M.R. joj je u tome pomogao da fiktivnim kalkulacijama sa lažnim fakturama pribavi sebi protivpravnu imovinsku korist u iznosu od oko 480.000 dinara.

Prvostepeni sud je utvrdio da je opisanim radnjama okrivljeni P.A. učinio jedno produženo krivično delo zloupotrebe službenog položaja (čl. 359, st. 3. u vezi st.1. KZ) i osudio ga na kaznu zatvora u trajanju od dve godine i dva meseca. Okrivljena Z.V. izvršila je jedno produženo krivično delo zloupotrebe službenog položaja (čl. 359, st. 3. u vezi st.1. KZ) u sticaju sa krivičnim delom falsifikovanja službene isprave (čl. 357. st. 3. u vezi st. 2. i st. 1. KZ) i krivičnim delom navođenja na overavanje neistinitog sadržaja (čl. 358, st. 1. i st. 2. KZ), pa joj je sud primenom odredaba o odmeravanju kazne za krivična dela u sticaju osudio na jedinsvenu kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i pet meseci. Okrivljeni M.R. učinio je jedno produženo krivično delo zloupotrebe službenog položaja (čl. 359, st. 3. u vezi st.1. KZ) pomaganjem i osuđen je na sedam meseci zatvora, a okrivljeni D.S. i okrivljeni M.B. za isto krivično delo pomaganjem osuđeni su na šest odnosno tri meseca zatvora. Svi osuđeni obavezani su da plate sudski paušal i troškove postupka, a P.A. i Z.V. i da nadoknade pričinjenu štetu.

Drugostepeni sud je odlučujući o žalbama koje su podneli javni tužilac i okrivljeni delimično uvažio žalbe okrivljenog P.A, okrivljene Z.V. i okrivljenog M.B. odnosno njihovih branilaca i preinačio presudu prvostepenog suda u delu odluke o kazni na taj način što je okrivljenom P.A. izrekao kaznu zatvora u trajanju od dve godine, okrivljenoj Z.V. kaznu zatvora od godinu dana, a okrivljenom M.B. je izrekao uslovnu osudu. Drugostepeni sud je obrazložio svoju odluku time da iako je prvostepeni sud pravilno utvrdio postojanje olakšavajućih okolnosti na strani ovih okrivljenih, utvrđenim olakšavajućim okolnostima nije dat odgovarajući značaj koji one imaju.

Krivični postupak je u ovom predmetu trajao duže od šest godina što se može objasniti činjenicom da je predmetom obuhvaćen veliki broj okrivljenih lica i da se optužbe odnose na veliki broj učinjenih krivičnih dela u sticaju. Prvostepeni sud je dva puta odlučivao o ovom predmetu pošto je drugostepeni sud prvi put ukinuo presudu i vratio je na ponovno odlučivanje, a drugi put delimično preinačio presudu, a delimično je potvrdio.

Slučaj 16

Okrivljeni M.K., star 28 godina, veterinarski tehničar sa završenom srednjom školom je bio zaposlen u preduzeću „Giogio“ koje se bavilo organizovanjem igara na sreću. Radio je na radnom mestu krupijea na aparatima za kockanje. Optužen je da je 15. 5. 2008. godine kao odgovorno lice prekoračenjem granica svog ovlašćenja pribavio korist licu M.S. u iznosu od 850.000 dinara tako što je na aparatima igre na sreću uključivao kreditne poene M.S.-u iako za to od njega nije primao novčanu uplatu. Na taj način je, kao odgovorno lice, prema navodima optužnice, izvršio krivično delo zloupotreba službenog položaja iz člana 359 stav 4 u vezi stava 2 u vezi stava 1

Krivičnog zakonika. Okrivljeni M.K. je u svoju odbranu naveo da je već dve godine bio zaposlen u oštećenom preduzeću na istom radnom mestu i da se sve vreme u igraonici prećutno tolerisala praksa (što znaju lica G.B. i V. M. koja su kao šef i menadžer zaposlena u istom preduzeću) da se stalnom klijentu „velikom igraču“ koji bi napravio dug tokom igre uključuje i dalje aparat bez novca, jer takvi igrači donose prihod igraonici budući da je redovno posećuju. Dešavalo se da igrač ostane dužan novac, ali ga u toku dana ili sutradan donese. M.S. poznaje utoliko što zna da je to stalni igrač. Kada je 15. 5. M.K. došao na posao M. S. je već bio na aparatu i ostao je dužan iz prethodne smene 120.000 dinara. Sa tim dugovanjem je bilo poznato lice koje dolazi da napravi presek smene V.M. koji nije reagovao. M.S. je u međuvremenu ostvario dobitak na aparatima i nadoknadio prethodni dug, ali je, nastavljajući da se kocka, do kraja dana napravio dug od 850.000 dinara. Kako do kraja radne smene okrivljenog M.K. igrač M.S. nije uspeo da namiri dug, dao je obećanje da će sledećeg dana doneti novac koji duguje, što nije učinio. Pošto dug nije namiren, posle četiri dana 19. 5. 2008, vlasnik igraonice je dao otkaz okrivljenom M.K. i protiv njega podneo krivičnu prijavu. Iskaz okrivljenog potvrdili su svedoci i to „dužnik“ M.S., lice S. S. i V.M., zaposlena na radnom mestu blagajnika. Ona je izjavila da je tog dana imala saznanje da postoji manjak u kasi zbog izdatih kreditnih poena M.S. još u ranijoj smeni. Za M.S. je znala da je stalni igrač i kome se dešavalo i ranije da mu se uključuju poeni iako nema novac, a do kraja smene uvek je uredno izmirivao svoje dugovanje. Sutradan posle svedočenja pred sudom u korist okrivljenog, V.M. je dobila otkaz od vlasnika kockarnice. Svedok M.S. glavni „krivac“ za nastali događaj je istakao da nije imao nikakav dogovor konkretno sa M.K. da mu uključi aparat iako nije imao novca, ali je bio i ranije u situaciji da mu se uključuju kreditni poeni u toj igraonici bez novca. On misli da je to bio „fazon“ vlasnika da njih igrače na taj način što više zaduže i da ih nateraju da troše novac u kazinu. U svom iskazu M.K je doslovno rekao „da je ovo za šta se tereti M.K. praktično budalaština i bezobrazluk, jer prvo on nije počeo da mu otkucava kredite, već momak iz prethodne noći. Ako neko treba da bude kriv, onda je to on, M.S. koji je napravio dug ili neko iz firme koja sve to dozvoljava“. Između ostalog, sud je naročito utvrđivao okolnost da li je okrivljeni M.K. znao da ne sme uključivati aparat igračima bez novca. Vlasnik je tvrdio da to proizilazi iz Kodeksa o pravilima ponašanja zaposlenih koje je M.K. potpisao prilikom zaključenja ugovora o radu i odgovarajuće obuke zaposlenih. Međutim, u dokaznom postupku je utvrđeno da je postojala prećutna praksa tolerisanja kockanja bez novčanog pokrića pojedinih igrača, kao i da su pravila namenjena zaposlenima kojima se to izričito zabranjuje „osvanula“ na oglasnoj tabli posle događaja u kome je M.S. ostao dužan kockarnici. Na osnovu takvog činjeničnog stanja prvostepeni sud je doneo presudu kojom je oslobodio okrivljenog M.K. zbog toga što nije dokazano postojanje njegove krivice. Na ovu presudu žalio se javni tužilac, ali je žalbu apelacioni sud odbio kao neosnovanu i potvrdio prvostepenu presudu.

Inače, prvostepeni sudski postupak je trajao četiri i po godine, a u drugom stepenu još šest meseci. Prvostepeni postupak je veoma dugo trajao ako se ima u vidu da u njemu nije izvršeno ni jedno veštačenje, nego se dokazni postupak sveo na saslušanje okrivljenog, svedoka i oštećenog i na uvid u odgovarajuću dokumentaciju.

Navedeni primer je još jedan u nizu navedenih koji pokazuje u kojoj se meri krivično delo zloupotreba službenog položaja neprimereno koristi u praksi u različitim situacijama kada je, kao u ovom slučaju, moguće mehanizmima građanskog prava uspešno postići zaštitu privatne imovine. Ostaje da se zapitamo zbog čega je KZ-om omogućeno da javno tužilaštvo kroz krivični postupak, pokrenut povodom jednog

krivičnog dela kojim se ugrožava službena dužnost i javni interes, zapravo treba da štiti privatne imovinske interese oštećenog vlasnika kockarnice?

Zaključci i eventualni rizici

- **Zajednička karakteristika svih analiziranih slučajeva jeste da su gotovo svi postupci dugo trajali, što izaziva dvostruko negativne posledice. Sa jedne strane, u slučaju osuđujućih presuda, izostaju željeni efekti generalne, pa i specijalne prevencije takve zakasnele osude. Sa druge strane, kada se postupak okončava oslobađajućom presudom, okrivljeni je u nepovoljnom položaju da godinama iščekuje pravosnažnu sudsku presudu u uslovima u kojima, po pravilu, ostaje bez posla ili je pod suspenzijom na radnom mestu, jer je osumnjičen za izvršenje krivičnog dela u vezi sa poslom koji je obavljao. Prema tome, u svakom slučaju „pravda“ je bila relativno spora, naročito ako se računa vreme od trenutka izvršenja krivičnog dela pa do trenutka pravosnažnosti presude. Ovo se naročito odnosi na slučajeve zloupotrebe službenog položaja (kada se sudi za dela u tzv. produženom trajanju). Krivični postupci koji su se vodili za ta krivična dela trajali su još i duže od postupaka za krivična dela klasičnog davanja i primanja mita, jednostavno zato što kod običnog podmićivanja nije potrebno radi dokazivanja radnje izvršenja sprovesti neko ekonomsko – finansijsko veštačenje, do čega obično dolazi u postupcima koji se vode za zloupotrebe službenog položaja. Postupci su često bili nepotrebno dugi i zbog toga što je u njima bivalo mnogo optuženih saučesnika. Takve postupke sa većim brojem optuženih saučesnika, znatno je lakše odugovlačiti, što se dešava u sudskoj praksi (iako nije zapaženo pri ovoj analizi sudskih predmeta).**
- **Efikasnosti krivičnih postupaka bi moglo da doprinese ako bi se razvila praksa da tužioci, kada je to moguće, insistiraju na razdvajanju postupka, a ne na njegovom spajanju. Moglo bi se možda reći da je bolje, brže, efikasnije, jednostavnije imati pet postupaka sa jednim okrivljenim, nego jedan postupak sa pet okrivljenih. Može se pretpostaviti da na trajanje sudskih postupaka utiču i drugi „klasični“ problemi srpskog pravosuđa: neodazivanje svedoka (i optuženih) na pozive suda, odugovlačenje veštaka da pristupi sudu, jer mu nije plaćeno za dati nalaz i mišljenje i drugi slični problemi, koji se sa većim brojem okrivljenih u jednom postupku, samo dodatno usložnjavaju i dovode do još većeg odugovlačenja postupka.**
- **Krivično delo zloupotrebe službenog položaja, koje je relativno često prisutno u sudskoj praksi, ipak nije tipično, „klasično“ krivično delo korupcije. Navedeni primeri pokazuju da se pravna kvalifikacija zloupotrebe službenog položaja koristi umesto drugih krivičnih dela prevare, pronevere ili nekog drugog oblika finansijskih malverzacija. Okolnost da se preduzima u službi čini da se zloupotreba službenog položaja često povezuje sa korupcijom, ali to nije dovoljno: primeri pokazuju da su objektivna obeležja radnje izvršenja i posledice tog krivičnog dela tako predviđene da je teško zamisliti situaciju koja se ne bi mogla podvesti pod krivično delo zloupotrebe službenog položaja. Zato se to krivično delo ne može smatrati „klasičnim“ krivičnim delom korupcije u onoj meri i na onaj način na koji to jeste primanje i davanje mita.**

Takođe, stiče se utisak da je tužiocima često jednostavnije da operišu jednom ovakvom, „krovnom“ formulacijom – inkriminacijom, a da ne ulaze u svakom konkretnom slučaju u minuciozne analize da li se konkretno radi o prevari ili nekom drugom sličnom krivičnom delu.

- Preispitivanje kaznene politike prvostepenih sudova se u posmatranim slučajevima okončanim osuđujućim presudama odvijalo gotovo na identičan način. Prvostepeni sud je izricao određenu kaznu, koja nije bila posebno stroga, koja je bila negde bliže minimuma, ali je u postupku po žalbi, nadležni sud bivao još blaži. Sve u svemu, drugostepeni sud u obrazloženju svoje odluke naglašava da je „prvostepeni sud pravilno utvrdio postojanje olakšavajućih okolnosti na strani okrivljenog, ali da utvrđenim olakšavajućim okolnostima nije dat odgovarajući značaj koji one imaju,“ te se tada kazna još više ublažava. Obrnuto se nije događalo: da prvostepeni sud bude blaži, a da onda u drugom stepenu bude izrečena nešto stroža kazna. Ostaje da podsetimo na neujednačenost kaznene politike sudova u dva ista krivična dela učinjena pod različitim okolnostima: jedan policajac koji je zbog primanja mita od 100 evra osuđen na dve godine zatvora, a na drugoj strani devizni inspektor koji je zbog mita od 35.000 maraka koje je zahtevao, odnosno 5.000 maraka koje je *de facto* primio, osuđen na 10 meseci „kućnog zatvora“.

- Krivična dela klasičnog podmićivanja - davanje i primanje mita su se najčešće otkrivala i dokazivala uz pomoć „obeleženih novčanica“. Bez toga, korupciju je gotovo nemoguće otkriti i dokazati. Kada nije bilo „obeleženih novčanica“, dolazilo je do oslobađajućih presuda i obrnuto - kada je bilo „obeleženih novčanica“, nije bilo oslobađajućih presuda. To govori o značaju tzv. simulovanih pravnih poslova, kao vrlo važnoj posebnoj dokaznoj radnji za dokazivanje podmićivanja. Efikasnost primene te radnje bila bi razlog da se preporuči njena primena u nešto široj meri i obimu (i kada se simuluje primanje mita).

- Svaki od pomenutih i analiziranih slučajeva primanja mita, naročito onih koji su okončani osuđujućom presudom, bili su otkriveni tako što je građanin od koga je tražen mito, otišao u policiju, to prijavio i onda je organizovana čitava akcija sa obeleženim novčanicama. Bez toga, sudeći bar po ovim slučajevima, praktično je nemoguće dokazati korupciju. To takođe pokazuje da za borbu protiv korupcije nisu dovoljne samo odgovarajuće zakonske odredbe - potrebno je da i kod najvećeg broja građana bude razvijena svest o štetnosti korupcije, kao i da u korupciji ne treba učestvovati, nego je treba prijavljivati nadležnima. Bez te iskrene i adekvatne saradnje građana i policije svaka borba protiv korupcije završava se na nivou „rekla - kazala“ priče i tek sporadičnih prijavi pojedinačnih slučajeva kada neko traži mito. Ali, to je možda nešto što je i najteži deo posla u borbi protiv korupcije - promeniti svest i navike, te kod građana razviti odgovarajući osećaj da ne prihvataju korupciju, već da je prijavljuju.

VII Zaključak i preporuke

Istraživanje korupcije u Srbiji bilo je usmereno na tzv. krivično pravnu korupciju (krivična dela korupcije), sa ciljem da se ustanovi u kojoj meri postoje dovoljni kapaciteti u pravosuđu radi suzbijanja korupcije. Odlike koruptivnog kriminaliteta utiču

na potrebu uspostavljanja međunarodne saradnje i potrebu implementacije standarda iz antikoruptionih propisa koje donose univerzalne i regionalne međunarodne organizacije u nacionalnom zakonodavstvu. Republika Srbija je ratifikovala najvažnije konvencije UN i SE koje se tiču suzbijanja korupcije i implementirala ih, u principu na zadovoljavajući način, u svom krivičnom i krivično procesnom zakonodavstvu. Izmene tog zakonodavstva učinjene su 2012. godine, između ostalog, i da bi se postupilo po primedbama koje je GRECO izneo u svom trećem izveštaju koji se odnosi na Srbiju. Primeri iz susednih država koje su postale članice Evropske unije pokazuju da će zakonski okvir morati da pretrpi još neke izmene, kako bi se u potpunosti prihvatili antikoruptioni standardi i stvorili uslovi za njihovu bolju primenu u praksi.

Krivična dela korupcije u koja spadaju: zloupotreba službenog položaja, trgovina uticajem, primanje mita, davanje mita, zloupotreba položaja odgovornog lica i zloupotreba u vezi sa javnom nabavkom ne spadaju u oblike masovno vršenog kriminaliteta (kao što je imovinski ili saobraćajni). U periodu od 2006. do 2012. godine prosečno je bilo osuđeno oko petsto učinilaca (najčešće za krivično delo zloupotrebe službenog položaja). Presuđeni kriminalitet u vezi sa korupcijom se održava godinama na sličnom nivou, bez značajnih promena u strukturi samih krivičnih dela korupcije, u kojima dominira krivično delo zloupotrebe službenog položaja, dok su krivična dela primanja i davanja mita manje zastupljena, a trgovina uticajem se izuzetno retko javlja. I kaznena politika je ujednačena, relativno blaga, sa tendencijom pooštavanja od 2010. godine. Za krivična dela korupcije se najčešće izriču uslovne osude (osim za krivično delo primanja mita, gde se većinom izriče kazna zatvora). Malobrojne su izrečene mere bezbednosti zabrane vršenja poziva, delatnosti i dužnosti i mere oduzimanja imovinske koristi (iako je izricanje te mere po zakonu obavezno uvek, kako od učinioca, tako i od drugih lica, kada se ustanovi da je izvršenjem krivičnog dela ostvarena neka protivpravna korist).

U procesnom zakonodavstvu Republike Srbije (ZKP RS iz 2011. godine) prihvaćena su normativna rešenja kojima se postiže imlementacija antikoruptionijskih standarda u najvećem stepenu. ZKP reguliše specijalne istražne tehnike (naziva ih posebne dokazne radnje), sadrži odredbe o zaštiti svedoka i nova pravila o veštačenju po kojima stranke mogu angažovati stručnog savetnika. Ipak, postoji potreba da se sistematski uredi krivično pravna zaštita lica (svedoka) koja prijavljuju korupciju (tzv. uzbunjivača).

Na neefikasnost krivičnih postupaka generalno, i u odnosu na krivična dela korupcije u Srbiji, utiču nepovoljne posledice ranijih reformi u pravosuđu koje su uzrokovale fluktuaciju kadra iz sudova i tužilaštava u advokaturu, tako da se zapaža nedostatak kadrova, nedovoljna materijalno-tehnička i prostorna opremljenost sudova i tužilaštava, što opterećuje njihov rad. Kapacitete pravosuđa u sprečavanju korupcije zato može da poveća jačanje komunikacije i međusobne saradnje sudija, tužilaštava, policije i drugih učesnika u postupku (veštaka, svedoka, oštećenih, pa u određenim uslovima i okrivljenog i njegovog branioca – kada se odlučuje o odustanku od krivičnog gonjenja po načelu oportuniteta ili o sporazumu o priznanju krivičnog dela).

Iako je ustanovljen postupak za oduzimanje imovine stečene kriminalom kao jedan od najvažnijih procesnih mehanizama u sprečavanju korupcije (naročito one na visokom nivou) postoji potreba da se on u još većoj meri uskladi sa odgovarajućim međunarodnim pravnim standardima, kako bi se, s jedne strane postiglo efikasno izricanje i izvršenje ove mere, a sa druge u odgovarajućem obimu zaštitilo osnovno ljudsko pravo na imovinu (kako učinioca, tako i drugih lica od kojih je moguće oduzeti imovinsku korist). Kako do sada nije izvršeno ni jedno istraživanje efikasnosti primene

tog mehanizma u praksi, bilo bi preporučljivo da se njime provere realni dometi koji se postižu pri izricanju i izvršenju mere oduzimanja imovinske koristi.

Međusobna komplementarnost krivičnih dela korupcije (naročito davanja i primanja mita) i činjenica da se vrše bez svedoka, uz iskorišćavanje javne funkcije ili istaknutog položaja u hijerarhiji odlučivanja su osnovni razlozi što se u vezi sa otkrivanjem, razjašnjavanjem i dokazivanjem krivičnih dela korupcije omogućava korišćenje posebnih dokaznih radnji (specijalnih istražnih tehnika). U zakonodavstvu Republike Srbije je izričito isključena mogućnost angažovanja agenta provokatora, pa se zato u praksi prilikom otkrivanja krivičnog dela primanja mita pribegava faktičkom simulovanju davanja mita (predaja obeleženih novčanica), s tim što se kasnije ne pokreće krivični postupak prema davaocu mita koji po dogovoru sa državnim organima učestvuje u akciji, nego se on pojavljuje samo u ulozi svedoka u postupku koji se vodi prema osobi koja je mito primila. Zbog toga što je to praksa koja nije u skladu sa zakonom, takvo pragmatično rešenje bi moralo biti „rezervisano“ samo za značajna i teška krivična dela korupcije, a ne bi bila preporučljiva njegova masovna primena.

Stavovi sudija i javnih tužilaca u pogledu raširenosti, nivoa i oblika korupcije u Srbiji se, uz manje izuzetke, poklapaju sa stavovima javnog mnjenja. Razlika je u tome što, uprkos ukorenjenom stavu u javnosti, stručnjaci iz pravosuđa smatraju da korupcija u toj sferi društvenih odnosa nije dominantna. Ukazuju na prisustvo korupcije u privredi (tj. na srednjem i visokom nivou), iako su saglasni uoceni da se u sudskoj praksi najčešće rešavaju slučajevi korupcije na najnižem, tzv. uličnom nivou. Sudije i tužioci ocenjuju da postoji adekvatan zakonski okvir za sprečavanje korupcije, kao i da je uravnotežena kaznena politika za krivična dela korupcije, dok je efikasnost u njenom suzbijanju kroz optuženja i suđenja dobra. Podizanju kapaciteta pravosuđa u borbi protiv korupcije naročito bi doprineli, po mišljenju sudija i tužilaca: jačanje nezavisnosti sudstva i tužilaštva, efikasniji rad policije, tužilaštva i sudova, pojednostavljenje procesnih formi, poboljšanje materijalno-tehničkih uslova rada i podizanje stručnosti sudskog i tužilačkog kadra (uključujući tu i specijalizaciju za rešavanje predmeta iz oblasti korupcije). Prema njihovom mišljenju, sprečavanju korupcije bi najviše doprinelo povećano izricanje mere oduzimanja imovinske koristi i mere bezbednosti zabrane vršenja poziva, delatnosti i dužnosti. Takođe, preporučuju da se u odnosu na davaoca mita (kada je svedok u postupku za komplementarno krivično delo primanja mita) omogući primena načela oportuniteta, tako što će se uslovno odustati od podnete krivične prijave za to krivično delo.

Rezultati analize sudskih predmeta koji se odnose na krivična dela korupcije pokazuju da postoji neefikasnost rada pravosudnih organa (naročito kod postupaka koji se vode za krivična dela zloupotrebe službenog položaja). Neefikasnosti krivičnog postupka doprinose dugotrajna i složena veštačenja, zloupotrebe procesnih prava okrivljenih i teškoće da se obezbedi nesmetano odvijanje postupka kada se vodi jedinstveni postupak prema više lica. Primeri iz sudske prakse, kao i statistički podaci o broju prijavljenih, optuženih i osuđenih lica za krivična dela zloupotrebe službenog položaja upozoravaju na to da se pravna kvalifikacija zloupotrebe službenog položaja u praksi uobičajeno koristi umesto drugih, podesnijih, pa se čak primenjuje i na one odnose koji bi se mogli uspešno rešiti mehanizmima građanskog prava ili vanpravnim poravnanjem. Što se tiče kaznene politike sudova, istraživanje, doduše na vrlo malom broju slučajeva, potvrđuje zaključak o blagoj kaznenoj politici, s tim što pojedini primeri pokazuju i njenu neujednačenost.

Preporuke

Na osnovu rezultata izvršenog istraživanja, podizanju kapaciteta pravosuđa u suzbijanju korupcije doprinelo bi:

- jačanje nezavisnosti sudstva i adekvatno regulisanje položaja javnog tužilaštva, u smislu preporuka koje je Savet Evrope izneo u dokumentu koji se bavi analizom rizika od korupcije u pravosudju, a koji je, u istom vremenskom periodu kao i ovaj izveštaj, uradjen od strane međunarodnih eksperata,
- jačanje društvene svesti o neprihvatljivosti korupcije i stimulisanje javnog mnjenja da u većoj meri prijavljuje izvršenje krivičnih dela korupcije,
- pravilno informisanje javnosti o razmerama tzv. presuđenog kriminaliteta u vezi sa korupcijom,
- jačanje materijalnog položaja nosilaca pravosudnih funkcija, obezbeđenje njihove fizičke bezbednosti i zaštita autoriteta funkcije koju vrše,
- nastavak zakonodavnih aktivnosti na doradama postojećih i donošenju novih propisa kako bi se omogućila još uspešnija implementacija krivičnih anti-koruptivnih međunarodnih standarda i ispravili uočeni nedostaci materijalnog i procesnog zakonodavstva koje je *ad hoc* i nesistematično donošeno,
- realizacija istraživanja kojim bi se proverila uspešnost primene mere oduzimanja imovinske koristi na suzbijanju korupcije i usmerio dalji rad sudova, budući da je to jedan od najvažnijih procesnih mehanizama namenjenih sprečavanju korupcije,
- regulisanje krivično pravne zaštite uzbunjivača.

Većoj uspešnosti rada javnih tužilaštava i sudova na suzbijanju korupcije konkretno bi doprinelo:

- ukidanje krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja iz čl. 359 KZ (a po potrebi i krivičnog dela zloupotrebe položaja odgovornog lica iz člana 243 KZ) ili izmena njihovih zakonskih opisa (uvođenjem namere kao subjektivnog obeležja ili izuzimanjem neke od sada alternativno predviđenih posledica) kako bi se sprečila neadekvatna primena tih normi u praksi i preširok kazneni zahvat,
- promene prakse u javnim tužilaštvima da se činjenično stanje uobičajeno podvodi pod pravnu kvalifikaciju zloupotrebe službenog položaja, iako ima primerenijih kvalifikacija
- češće izricanje mera bezbednosti zabrane vršenja poziva, delatnosti i dužnosti, uz bolju kontrolu izvršenja te mere (što bi pretpostavljalo izmene zakonodavstva koje se odnose na izvršenje krivičnih sankcija i stvaranje organizacionih preduslova za praćenje izvršenja kroz elektronske registre izrečenih krivičnih sankcija),
- stimulisanje postupne promene kaznene politike sudova kako bi se umesto uslovne osude za brojna krivična dela korupcije (osim za primanja mita, gde se inače određuje kazna zatvora) češće izricale neke od alternativnih sankcija uz odgovarajuće mere bezbednosti,
- dosledno izricanje mere oduzimanja imovinske koristi u svakom sudskom slučaju korupcije (što pretpostavlja upotpunjavanje postojećeg normativnog okvira kako bi se obezbedilo njeno izricanje u što ranijoj fazi postupka, prema što širem krugu lica i sprečile opstrukcije izvršenja te mere),
- posvećivanje veće pažnje zakonitom i pravilnom izvođenju procesnih radnji (uviđaja, prepoznavanja, pretresanja i slično) i preispitivanje potrebe za razdvajanjem postupka prema pojedinim okrivljenim, ako nije moguće efikasno voditi jedinstveni postupak prema više lica,

- primena posebnih dokaznih radnji kada to opravdavaju okolnosti slučaja, ali u ograničenom domenu (kada se radi o korupciji na najvišem, političkom nivou ili korupciji kojom se nanosi velika šteta i sličnim slučajevima),
- razmatranje mogućnosti primene uslovnog odustanka od krivične prijave po načelu oportuniteta za osumnjičenog koji, dajući mito, saraduje sa policijom i javnim tužilaštvom na otkrivanju krivičnog dela primanja mita,
- jačanje efikasnosti optuženja i krivičnog postupka kroz sprečavanja zloupotreba procesnih prava učesnika u postupku (pre svega okrivljenog) i uspostavljanje bolje komunikacije i međusobne saradnje subjekata u postupku,
- dodatna obuka ili specijalizacija sudija i javnih tužilaca u vezi sprečavanja korupcije i obuka veštaka finansijske struke,
- omogućavanje uvida nezavisnih institucija ili regulatornih tela u privatizacione ugovore i mogućnost davanja mišljenja o eventualnim rizicima od korupcije u konkretnim privatizacionim poslovima,
- jedinstvena primena Krivičnog zakonika i Zakonika o krivičnom postupku i stvaranje pravne prakse koja bi omogućila ujednačenu primenu zakonika na celokupnoj teritoriji Republike Srbije,
- osnaživanje istražnih kapaciteta tužilaca i policije kroz zajedničke istrage i stvaranje zajedničkih istražnih timova kroz preuzimanje dobre prakse drugih evropskih jurisdikcija u ovoj oblasti.

Literatura

- Albrecht P-A., „Die Strafzumessung im Spannungsfeld von Theorie und Praxis“, *Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht*, 1991, broj 1.
- Aleksić Ž., Milovanović Z., *Leksikon kriminalistike*, Beograd, 1995.
- Aleksić Ž., Škulić M., *Kriminalistika*, sedmo izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2011.
- Bekarija Č., *O zločinima i kaznama*, (prevod sa italijanskog), Split, 1984.
- Bejatović S., „Krivično-procesno zakonodavstvo i teški oblici kriminaliteta“, *Teški oblici kriminala*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2004, str. 44-64.
- Bejatović S., „Međunarodni pravni standardi u oblasti krivičnog procesnog prava i način njihove implementacije u Zakoniku o krivičnom postupku, u: *Zakonodavni postupak i kazneno zakonodavstvo*, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, 2009, strane 114-116.
- Bock M., „O uzrocima korupcije i njenoj neminovnosti u savremenom društvu“, u: J. Ćirić (ur.), *Borba protiv korupcije – iskustva i poređenja*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2013 str. 11-20.
- Böttcher H-E., „Situation der Justiz in Serbien“, *Critical Quarterly for Legislation and Law*, 2013, br. 1, strane 56-72.
- Bošković M., *Aktuelni problemi suzbijanja korupcije*, Policijska akademija, Beograd, 2000.
- Čubinski M.P., *Naučni i praktični komentar Krivičnog zakonika Kraljevine Jugoslavije*, drugo izdanje, Izdavačko i knjižarsko preduzeće Geca Kon, Beograd, 1934.
- Ćirić J., „Koliko smo represivni (strogi) u poređenju sa Evropom – kratka komparativna analiza strogosti srpskog krivičnog zakonodavstva“, *Strani pravni život*, 2007, br. 1/2.
- Ćirić J., „Krizu morala i korupcije“, *Nova srpska politička misao*, 2009, god. XVII, br. 1-2, str. 233-260.

Ćirić J., "Neki metodološki problemi u istraživanju fenomena korupcije, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 2008, br. 2, str. 31-49.

Ćirić J., „Savet Evrope i borba protiv korupcije“, u: *Suzbijanje kriminala i evropske integracije*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2010, strane 41-51.

Ćirić J., Đorđević Đ., „Jedan pogled na aktuelne statistike kriminaliteta u Jugoslaviji“, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, 1998, broj 2.

Ćirić J., Đorđević Đ., Sepi R., *Kaznena politika sudova u Srbiji*, Centar za mir i razvoj demokratije, Beograd, 2006.

Ćirić J, Reljanović M, Nenadić N, Jovanović M., Dobrašinović D., Pejović D., *Korupcija - problemi i prevazilaženje problema*, Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, Beograd, 2010.

Đorđević Đ., "Koruptivna krivična dela i kaznena politika", u: *Kaznena politika - raskol između zakona i njegove primene*, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Istočno Sarajevo, 2012.

Đorđević Đ., „Krivično pravni aspekti korupcije“, u: *Korupcija u javnoj upravi*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2011.

Đorđević Đ., *Krivično pravo, posebni deo*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2011.

Đorđević Đ., "Novčana kazna u KZ Srbije i problemi njene primene u praksi", u: *Aktuelna pitanja krivičnog zakonodavstva*, Srpsko udruženje za krivično pravnu teoriju i praksu i Intermeks, Beograd, 2012.

Đurđić V., Jovašević D., *Krivično pravo, posebni deo*, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Nomos, Beograd, 2010.

Đurđić V., „Krivično procesno zakonodavstvo kao normativna pretpostavka efikasnosti postupanja u krivičnim stvarima“, u: *Krivično zakonodavstvo, organizacija pravosuđa i efikasnost postupanja u krivičnim stvarima*, Srpsko udruženje za krivično pravnu teoriju i praksu, Beograd, 2008, str. 9- 16.

Fatić D, "Korupcija i kriminalna devijacija", u: D. Radovanović, A. Bulatović (ur.), *Korupcija*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2005.

Friedman M., *Kapitalizam i sloboda*, (prevod na srpski) Beograd, 1993.

Gavrilović, Z., Milunović, J., Dimitrijević, P., Đapić, S., *Borba protiv korupcije u Srbiji*, Alternativni izveštaj, OEBS – Misija u Srbiji i USAID, Beograd, 2013.

Gaboriau S., Böttcher H-E., „Review of the situation in the Serbian judiciary – Updated short version (of 31 october/6 november) of the report of 27 June 2012“, *Critical Quarterly for Legislation and Law*, 2013, br. 1, strane 28-44.

Gunev Ph., „Social Background of Organised Criminals in Bulgaria and Corruption“, in E. Balica, P. Décarpes, *Violence and Crime in Europe, Social Interventions and Research Methods*, Ars Docendi, Bucurest, 2012.

Heine G., „Korruptionsbekämpfung im Geschäftsverkehr durch Strafrecht?“, *Zeitschrift der Bernischen Juristenvereins*, Stämpfli Verlag, Bern, 2002, Band 138, Heft 9.

Ignjatović Đ., „Suzbijanje najtežih oblika kriminaliteta u uslovima tranzicije i nesigurnosti“, *Teški oblici kriminala*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2004, strane 5-32.

Ignjatović Đ., Škulić M., *Organizovani kriminalitet*, Pravni fakultet Univeziteta u Beogradu, Beograd, 2010.

***, *Istraživanje percepcije javnog interesa u oblasti sprečavanja i borbe protiv korupcije i mesta i uloge Agencije za borbu protiv korupcije (ciljna grupa: građani)*, maj 2012, Beograd, Agencija za borbu protiv korupcije, dostupno na sajtu Agencije <http://www.acas.rs>, pristup 12. 1. 2014.

***, *Istraživanje stavova javnog mnjenja o korupciji* Transparentnost Srbija za 2011 i 2012 godinu, dostupno na <http://www.transparentnost.org.rs/images/stories/materijali/18022013/Pravosudje%20u%20borbi%20protiv%20korupcije.%20januar%202013%20.pdf> (pretraženo 11. 1.2014)

Jelačić M., *Korupcija, društveno-pravni aspekti i metodi suprotstavljanja*, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Beograd, 1996.

Jelačić M., Stajić Lj., „Korupcija kao savremeni društveni problem“, u: *Organizovani kriminalitet i korupcija*, Srpsko udruženje za krivično pravo, Kopaonik, 1996.

Jovašević D., *Krivična dela korupcije*, Službeni glasnik, Beograd, 2009.

Kaiser G., *Kriminologie*, 3. Auflage, C.F. Müller Verlag, Heidelberg, 1996.

Kerner H-J., „Präventionsmassnahmen und Krimianlstatistik“, in: H-D. Schwind, F. Berchauer, G.Steinhilper (Hrsg.), *Präventive Kriminalpolitik*, Kriminalistik Verlag, Heidelberg, 1980, strane 103-125.

Kubica J., „Wirtschaftskriminalität“ in: E. Kube, U Störzer, K. J. Timm (Hrsg.), *Kriminalistik – Handbuch für Praxis und Wissenschaft*, Band II, Richard Boorberg Verlag, Stuttgart, München usw., 1994.

Ljutić B., „Konflikt interesa i interesi u konfliktu“, dostupno na internet sajtu www.informator.co.yu/informator/2003/tema_903.htm. pristup 2. 2. 2004.

Marčeta M., Novosel D., Rogić-Hadžalić D., *Korupcija – pravni okvir i pojavni oblici 2008 – 2010*, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2012.

Matić M., Trninić V., „Analiza statističkih podataka krivičnih sa koruptivnim elementom“, u: *Građani i pravosuđe zajedno protiv korupcije*, Toplički centar za demokratiju i ljudska prava, Prokuplje, 2013.

Miller W.M., Grødeland Å. B., Koshechkina T. Y, *A Culture of Corruption Coping with Government in Post Communist Europa*, Central European University Press, Budapest, 2001.

Milošević G, Kulić M, „Korupcija i makroekonomska kretanja u Srbiji“, u: *Korupcija u javnoj upravi*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2011.

Mrvić-Petrović N., „Korupcija i strategije njenog suzbijanja“, *Temida*, 2001, broj 4, strane 21-26.

Mrvić-Petrović N., *Krivično pravo – posebni deo*, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Službeni glasnik i Pravni fakultet Univerziteta Union, Beograd, 2010.

Mrvić-Petrović N., „Moralne komponente sprečavanja korupcije“, u: J. Ćirić (ur.), *Borba protiv korupcije – iskustva i poređenja*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2013, str. 22-30.

Mrvić-Petrović N., „Strana iskustva u sprečavanju korupcije“, *Pravo – teorija i praksa*, 2002, XIX, broj 1, strane 35-40.

Mrvić-Petrović N., Ćirić J., *Sukob javnog i privatnog interesa – u trouglu moći, novca i politike*, Vojnoizdavački zavod i Institut za uporedno pravo, Beograd, 2003.

Mrvić-Petrović N., Đorđević Đ., *Moć i nemoć kazne*, Vojnoizdavački zavod i Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 1998.

Mrvić-Petrović N., Petrović Z., *Naknada štete zbog neosnovanog lišenja slobode ili neosnovane osude*, Centar za mir i razvoj demokratije, Beograd, 2008

Nenadić N., „Pojam i uzroci korupcije“, u: G. Ilić (ur.) *Korupcija-osnovni pojmovi i mehanizmi za borbu*, Pravni fakultet u Beogradu, Beograd, 2007.

Pihler S., „Sloboda medija kao faktor borbe protiv korupcije“ u: *Privredni kriminal i korupcija*, Beograd, 2001.

Piliponyte J., *The Construction of Corruption in Post-Communist Countries* - doctoral dissertation on Vilnius University, dostupno na internet adresi www.nplc.lt/lit/lit51pdf. pristup 4. 11. 2013.

***, *Privatizacija – dokle se stiglo, kuda dalje*, Transparentnost-Srbija, Beograd, 2004.

Simeunović-Patić B., Đorđević Đ., „Neka obeležja korupcije u javnoj upravi u Republici Srbiji – rezultati empirijskog istraživanja“, u: *Korupcija u javnoj upravi*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2011.

Simonović B., „Međunarodni standardi, krivično zakonodavstvo i implementacija antikorupcijskih propisa u Srbiji, u: *Kaznena politika*, Srpsko udruženje za krivično pravnu teoriju i praksu, Beograd, 2014.

Simonović B., „Sistem integriteta kao vid antikorupcione strategije“, u: *Metodologija izgradnje sistema integriteta u institucijama na suzbijanju korupcije*, Banja Luka, 2010, strane 19-40.

Skakavac Z., „Krivično pravni aspekti korupcije – međunarodni i nacionalni okvir“, u: *Korupcija i pranje novca*, Sarajevo, 2009, str. 79-87.

Stojanović Z., *Komentar Krivičnog zakonika*, Službeni glasnik, Beograd, 2006.

Stojanović Z., „Krivično zakonodavstvo i teški oblici kriminaliteta“, u: *Teški oblici kriminala*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2004, str. 33-44.

Stojanović Z., Delić N., *Krivično pravo, posebni deo*, Pravni fakultet u Beogradu i IP Pravna knjiga, Beograd, 2013.

Stojanović Z., Perić O., *Krivično pravo, posebni deo*, Službeni glasnik, 2002.

Škulić M., *Komentar Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore*, Misija OEBS-a u Crnoj Gori i Ministarstvo pravde Crne Gore, Podgorica, 2009.

Škulić, M., „Novi Zakonik o krivičnom postupku - očekivanja od primene“, u: *Nova ršenja u kaznenom zakonodavstvu Srbije i njihova praktična primena*, Srpsko udruženje za krivično pravnu teoriju i praksu, Beograd, 2013, str. 33-68.

Teofilović N., Jelačić M., *Sprečavanje, otkrivanje, i dokazivanje krivičnih dela korupcije i pranja novca*, Policijska akademija, Beograd, 2006.

***, *Teški oblici kriminaliteta i državna reakcija*, Srpsko udruženje za krivično pravnu teoriju i praksu, Trebinje, 2013.

Trenschel V. W., „Korruptionsverdacht – und was dann?“, *Kriminalistik*, 1999, broj 11.

United Nations Handbook on Practical Anticorruption Measures for Prosecutors and Investigators, Vienna, 2004.

Van Duyne P. C., Stocco E., Dimitrijević J., *Politika borbe protiv korupcije u Srbiji – izveštaj: „Od crne kutije ka transparentnoj javnoj politici“*, Tilburg University, Viktimološko društvo Srbije, Beograd, 2012. Dostupno na <http://www.vds.org.rs/File/Corruption%20in%20Serbia%20SerboCro-%20final.pdf> (pristup 17. 12. 2013).

Vuković S., „Kriminalističko-preventivne mere u suprotstavljanju korupciji u javnoj upravi“, u: *Korupcija i pranje novca*, Sarajevo, 2009, strane 79-87.

Vuković S., *Pravo, moral i korupcija*, IP Filip Višnjić i Institut društvenih nauka, Beograd, 2005.

Vuković S., *Tranzicija i korupcija*, IP Rad, Beograd, 2007.

Wassermann R., „Präventive Kriminalpolitik im Strafverfahren“, in: H-D. Schwind, F. Berckhauer, G. Steinhilper, *Präventive Kriminalpolitik*, Kriminalistik Verlag, Heidelberg, 1980, strane 71-89.

Zimmerman B., „Die Bekämpfung der Korruption“, *Kriminalistik*, 1999, broj 9.

Zakoni Republike Srbije

Zakon o Agenciji za borbu protiv korupcije „Službeni glasnik RS“, br. 97/2008, 53/2010, 66/2011 – odluka US, 67/2013 – odluka US i 112/2013 – autentično tumačenje).

Zakonik o krivičnom postupku „Službeni glasnik RS“ br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013 i 45/2013.

Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela (raniji Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala) „Službeni glasnik RS“, br. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 – dr. zakon, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011- dr. Zakon, 101/2011 – dr. Zakon i 32/2013.

Krivični zakonik, „Službeni glasnik RS“, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012 i 104/13.

Zakon o potvrđivanju Krivično pravne konvencije o korupciji, „Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori“, br. 2/2002; „Službeni list SCG – Međunarodni ugovori“, br. 18. od 23. 12. 2005.

Zakon o potvrđivanju Dodatnog protokola uz Krivično pravnu konvenciju o korupciji, „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 102/07.

Zakon o potvrđivanju Građanskopravne konvencije o korupciji, „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 102/2007.

Zakon o potvrđivanju Konvencije o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom, „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“ br. 19/2009.